

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRKİYE KIYI BÖLGELERİ II

COĞRAFYA LİSANS PROGRAMI

PROF. DR. MERAL SUNA DOĞANER

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ
COĞRAFYA LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE KIYI BÖLGELERİ II

PROF. DR. MERAL SUNA DOĞANER

ÖNSÖZ

Türkiye Kıyı Bölgeleri II kitabı, Marmara Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nin coğrafyasını içermektedir. Bu iki bölge diğer kıyı bölgeleri olan Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'nden farklı bir coğrafyaya sahiptir. Özellikle iklim farklılığı, bitki örtüsü ve ekonomik faaliyetler tarımı etkilemiştir. Karadeniz iklimi Karadeniz Bölgesi'nin tamamında hâkimdir. Bu iklimin yağışlı özelliği Karadeniz Bölgesi'ni Türkiye'nin en zengin ormanlarına sahip yapmıştır. Bu yağışlı iklim bölgenin tarımsal ürünlerini de Türkiye'nin diğer bölgelerinden farklı yapmıştır. Marmara Bölgesi'nde ise Karadeniz iklimi ve Akdeniz ikliminin geçiş özellikleri görülür. Marmara Bölgesi'nde Akdeniz ikliminin yaz kuraklıkları hafiflemiş, Karadeniz iklimin yağışları bu bölgede azalmıştır. Marmara Bölgesi'nin Karadeniz kıyıları Karadeniz Bölgesi'nin devamı gibidir ve aynı özellikleri gösterir. Bu nedenle bu iki bölge aynı ders içine alınmıştır.

Kitapta bu iki bölge yörelere ayrılarak incelenmiştir. Bu yöre ayrımında Prof. Dr. Besim Darkot'un yaptığı yöre ayrımı kullanılmıştır. Sayın Darkot hocanın, hocam Prof. Dr. Metin Tuncel'le yıllarca arazide dolaşarak yaptığı yöre ayrımı için kendilerine minnettarım. Ben bu sınırları kullanarak yıllar içinde yörelerdeki beşeri ve ekonomik değişiklikleri aktarmaya çalıştım. Özellikle 2000'li yıllarda bu konularda çok büyük değişiklikler olmuştur. Beşeri ve ekonomik coğrafya çok değişkendir ve sürekli takip etmek gerekir. Bu değişiklikleri bu kitapta aktardım. Kitabımın coğrafya bilimine ve coğrafyaya ihtiyaç duyulan her alanda çalışanlara faydalı olmasını ümit ederim.

Prof. Dr. M. Suna Doğaner

Bakırköy

10.12.2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR	VI
YAZAR NOTU	VII
1. MARMARA BÖLGESİ COĞRAFYASI	1
1.1.Bölgenin Yeri ve Sınırları	7
1.2. Yüzey Şekilleri.....	8
1.2.1. Dağlık Alanlar.....	8
1.2.2. Ovalar.....	9
1.2.3.Marmara Bölgesi Ovalarından Faydalanma.....	10
1.2.4.Kıyı Jeomorfolojisi	11
2.HİDROĞRAFYA.....	19
2.1.Akarsular	25
2.1.1. Akarsulardan Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar	26
2.2.Göller.....	27
2.2.1. Göllerden Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar	30
3. MARMARA DENİZİ VE BOĞAZLAR	38
3.1. Marmara Denizi.....	44
3.2. İstanbul Boğazı.....	45
3.3. Çanakkale Boğazı.....	46
4. MARMARA BÖLGESİ’NİN BÖLÜMLERİ VE İSTRANCA YÖRESİ	55
4.1 Marmara Bölgesi’nin Bölümleri	61
4.2. Istranca Yöresi.....	61
4.2.1.Istranca Yöresi Fiziki Coğrafyası	62
4.2.2.Istranca Yöresi’nde Yerleşmeler	65
4.2.3.Istranca Yöresi’nde Ekonomik Faaliyetler	67
4.2.4.Istranca Yöresi’nde Mekânsal Sorunlar	68
4.2.5.Istranca Yöresi’nde Ulaşım.....	68
5. KUZEY ERGENE YÖRESİ VE ERGENE-AŞAĞI MERİÇ OLUĞU YÖRESİ	75
5.1.Kuzey Ergene Yöresi	81
5.1.1. Kuzey Ergene(Kırklareli-Edirne) Yöresi Fiziki Coğrafyası	81
5.1.2.Kuzey Ergene Yöresi’nde Yerleşme.....	82

5.1.3.Kuzey Ergene Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	84
5.1.4. Kuzey Ergene Yöresi'nde Ulaşım	85
5.2.Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresi.....	85
5.2.1. Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi Fiziki Coğrafyası	85
5.2.2. Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Yerleşmeler.....	86
5.2.3.Ergene -Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	89
5.2.4. Ergene- Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ulaşım.....	91
6. ERGENE HAVZASININ GÜNEY KESİMİ YÖRESİ VE GANOS-KORUDAĞ YÖRESİ	98
6.1. Ergene Havzasının Güney Kesimi(Hayrabolu-Keşan) Yöresi.....	104
6.1.1.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi Fiziki Coğrafyası	104
6.1.2.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nde Yerleşmeler.....	104
6.1.3.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	106
6.1.4.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nde Ulaşım.....	107
6.2. Ganos ve Korudağ Yöresi	108
6.2.1. Ganos ve Korudağ Yöresi Fiziki Coğrafyası	108
6.2.2.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Yerleşmeler	109
6.2.3.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	111
6.2.4.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Ulaşım	111
7. ÇATALCA YÖRESİ VE İSTANBUL YÖRESİ	118
7.1.Çatalca Yöresi	124
7.1.1. Çatalca Yöresi Fiziki Coğrafyası	124
7.1.2.Çatalca Yöresi'nde Yerleşmeler	124
7.1.3.Çatalca Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	128
7.1.4.Çatalca Yöresi'nde Ulaşım	129
7.2. İstanbul Yöresi	129
7.2.1.İstanbul Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası.....	129
7.2.2.İstanbul Yöresi'nde Yerleşme.....	131
7.2.3.İstanbul Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	134
7.2.4. İstanbul Yöresi'nde Ulaşım	135
8. KOCAELİ YÖRESİ VE ADAPAZARI YÖRESİ	143
8.1.Kocaeli Yöresi.....	149
8.1.1.Kocaeli Yöresi Fiziki Coğrafyası.....	149

8.1.2.Kocaeli Yöresi'nde Yerleşmeler.....	150
8.1.3. Kocaeli Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler.....	153
8.1.4.Kocaeli Yöresi'nde Ulaşım.....	155
8.2. Adapazarı Yöresi.....	155
8.2.1.Adapazarı Yöresi Fiziki Coğrafyası.....	155
8.2.2.Adapazarı Yöresi'nde Yerleşmeler.....	157
8.2.3. Adapazarı Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler.....	159
8.2.4. Adapazarı Yöresi'nde Ulaşım.....	160
9.SAMANLI YÖRESİ	167
9.1.Samanlı Yöresi Fiziki Coğrafyası	173
9.2. Samanlı Yöresi'nde Yerleşmeler	174
9.3. Samanlı Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	178
9.4. Samanlı Yöresi'nde Ulaşım	181
10.BURSA YÖRESİ	189
10.1.Bursa Yöresi Fiziki Coğrafyası	195
10.2. Bursa Yöresi'nde Yerleşmeler	195
10.3. Bursa Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	198
10.4. Bursa Yöresi'nde Ulaşım	201
11.KARESİ YÖRESİ	209
11.1. Karesi Yöresi Fiziki Coğrafyası.....	215
11.2. Karesi Yöresi'nde Yerleşmeler	216
11.3. Karesi Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler.....	219
11.4. Karesi Yöresi'nde Ulaşım	223
12. BİGA-GELİBOLU YÖRESİ	231
12.1. Biga-Gelibolu Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası	237
12.2.Biga –Gelibolu Yöresi'nde Yerleşmeler	238
12.3.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler	240
12.4.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ulaşım.....	244
13. KARADENİZ BÖLGESİ COĞRAFYASI VE DOĞU KARADENİZ BÖLÜMÜ.....	252
13.1.Karadeniz Bölgesi Coğrafyası.....	258
13.1.1. Bölgenin Yeri ve Sınırları.....	258
13.1.2. Yüzey Şekilleri.....	258
13.1.3. Hidroğrafya	259

13.2.Doğu Karadeniz Bölümü.....	259
13.2.1.Rize Yöresi.....	260
13.2.2. Çoruh Yöresi.....	266
13.2.3. Trabzon Yöresi.....	269
13.2.4. Yukarı Kelkit Yöresi.....	273
14. ORTA KARADENİZ BÖLÜMÜ VE BATI KARADENİZ BÖLÜMÜ	282
14.1.Orta Karadeniz Bölümü	288
14.1.1.Canik Yöresi	288
14.1.2.Kelkit-Tozanlı Yöresi	293
14.1.3.Çorum Yöresi.....	298
14.2. Batı Karadeniz Bölümü.....	300
14.2.1.Sinop Yöresi.....	301
14.2.2.İnebolu-Cide Yöresi (İsfendiyar Yöresi)	301
14.2.3.Zonguldak Yöresi.....	302
14.2.4.Kastamonu-Tosya Yöresi.....	303
14.2.5.Bolu Yöresi	303
14.2.6.Orta Sakarya Yöresi.....	304
KAYNAKÇA	311

KISALTMALAR

BOTAŞ: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi

BORES: Bozcaada Rüzgâr Enerji Santrali

LNG: Liquefied Natural Gas(Sıvılaştırılmış Doğal Gaz)

MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

NATO: North Atlantic Treaty Organization

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

TEM: Trans European Mootorway

TEU: Twenty-foot Equivalent Unit(1 TEU 20 feet’lik konteyner)

TUBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜPRAŞ: Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YAZAR NOTU

Bu kitap Marmara ve Karadeniz bölgelerinin coğrafyasını içermektedir. Coğrafya arazi çalışmasına dayanan bir bilim dalıdır. Bu kitapta anlatılanları mutlaka yerinde görmeye çalışmalısınız.

1. MARMARA BÖLGESİ COĞRAFYASI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

- 1.Marmara Bölgesi Coğrafyası
 - 1.1.Bölgenin Yeri ve Sınırları
 - 1.2.Yüzey Şekilleri
 - 1.2.1.Dağlık Alanlar
 - 1.2.2.Ovalar
 - 1.2.3.Marmara Bölgesi Ovalarından Faydalanma
 - 1.2.4.Kıyı Jeomorfolojisi

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Turizm ve tarım birbirini nasıl destekler?
- 2) Sanayi ve turizm aynı kıyıda bulunabilir mi?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Bölgenin yeri ve sınırları	Coğrafi bölge sınırının nasıl çizildiğini öğrenmek	Haritada bölge sınırı çizerek
Ovalar	Ovaların oluşumlarına göre incelenmesini kavramak	Ovaların oluşum tablosu yaparak

Anahtar Kavramlar

- Dereköy
- Hamzabeyli
- Kapıkule
- Samanlı Dağları
- Uludağ
- Işıklar Dağı
- Gemlik Ovası
- Bursa Ovası
- Balıkesir Ovası
- Cengiz Topel Hava Limanı
- Pamukova
- Yenişehir Ovası

Giriş

Bu bölümde Marmara Bölgesi'ni diğer bölgelerden ayıran sınırın çizilmesinde kullanılan coğrafi kriterler yüzey şekillerinde dağlık alanlar konumları ve yükseklikleri, ovaların konumları, oluşum tipleri ve kullanım şekilleri, Marmara Denizi kıyı jeomorfolojisi incelenmiştir.

1.1.Bölgenin Yeri ve Sınırları

Marmara Bölgesi yaklaşık 67.000 km² yüzölçümüyle Türkiye yüzölçümünün % 8.5'ini kaplamaktadır. Bölge 1941 yılında I.Coğrafya Kongresi kararlarına göre çizilen sınırlarıyla doğuda Karadeniz Bölgesi, güneydoğuda İç Anadolu Bölgesi ve güneyde Ege Bölgesiyle komşudur. Kuzeybatıda Bulgaristan ve Yunanistan ile siyasi sınırı bulunmaktadır.

Harita:Marmara Bölgesi Sınırlar

Bulgaristan ile olan sınır Karadeniz'e dökülen Rezve Deresi (Mutlu Dere) ağzından başlar, 40 km kadar bu derenin talveg çizgisini izler, dere yatağından ayrılarak dağlık alanda Istranca (Yıldız) Dağları'nın kuzey yamaçlarında kısmen su bölümü çizgisini izler, kuzey-güney doğrultusunda akan ve Türkiye topraklarına giren, Meriç Nehri'nin bir kolu olan Tunca Nehri'nin talveg hattını 10 km kadar izler, Tunca'dan ayrılarak önce batıya sonra güneye yönelerek Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarının bittiği Meriç Nehri'ne ulaşır. 269 km olan bu sınır, son şeklini 1913 İstanbul ve 1919 Neuilly anlaşmaları esas alınarak 1923 Lozan Anlaşması'yla almıştır. Bulgaristan'la 3 gümrük kapısı bulunmaktadır. Bunlar Kırklareli ilinde **Dereköy** ve Edirne ilinde **Kapıkule** (karayolu ve demiryolu) ve **Hamzabeyli** (2005) gümrük kapılarıdır.

Yunanistan ile olan sınır Meriç Nehri'nin talveg çizgisini izler, sadece bir yerde bu hattın dışına çıkar, nehrin sağ yakasında Karaağaç ve iki köyü Türkiye'de bırakır. 212 km uzunluğunda olan bu sınır 1923 Lozan Anlaşması'na göre çizilmiştir. Bu sınırda Pazarkule (Karaağaç), İpsala ve Uzunköprü (demiryolu) gümrük kapıları bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesiyle olan sınır Karasu Ovası'nda Sakarya Nehri ağzının doğusunda başlar. Adapazarı-Hendek Ovası'nın doğusundaki eşiğin kenarını boylar. Adapazarı-Hendek Ovası'nı Marmara Bölgesi'ne, Düzce Ovası'nı Karadeniz Bölgesi'ne bırakır. Geyve Boğazı doğusundan geçip Sakarya Nehri'nin Karasu kavşağına gelir. Bu dar vadiyi bölgede bırakıp doğusundan geçer. Bozüyük doğusunda Karadeniz Bölgesiyle sınırı biter.

İç Anadolu Bölgesiyle çok kısa olan sınırı takiben Ege Bölgesiyle sınırı başlar. Ege Bölgesi'nin İçbatı Anadolu adı verilen yüksek kesimini Marmara Bölgesi'nden ayıran sınır Yirce ve Domaniç Dağları'nın kuzey yamaçlarından geçer ve dağları Ege Bölgesi'nde bırakır. Bu dağlık alanda sadece Uludağ'ı kuzeybatısında dağla bütünleşmiş Bursa kentinden ayırmamak için coğrafi bölge ayırım kriterlerine uyulmaz, dağ ve şehir birlikte Marmara

Bölgesi'nde bırakılmıştır. Sınır Uludağ'ın güney yamaçlarından geçer, güneybatıya dönerek İçbatı Anadolu'nun yüksek kısımlarını Ege Bölgesi'nde bırakır. Susurlu Nehri çevresindeki alçak alanı Marmara Bölgesi'nde bırakarak Sındırgı'ya kadar güneye döner. Buradan batıya dönerek Ege Denizi ile Marmara Denizi arasında su bölümü çizgisini izler. Edremit Ovası'nı Ege Bölgesi'nde bırakır, Kaz Dağları'nın kuzey yamaçlarını izleyerek Baba Burnu'nda sona erer.

Bölgenin siyasi sınırlarında çoğunlukla nehirlerin (Rezve/Mutlu Dere, Tunca, Meriç) talveg hattı (en derin noktaları birleştiren çizgi) kriter olarak alınmıştır.

Coğrafi bölge sınırında ise dağlık alanlarla alçak alanların ayırımına dikkat edilmiş, dağlık alanlar (Domaniç, Yırce Dağları, Kaz Dağları) Uludağ hariç olmak üzere bölge dışında bırakılmıştır. Akarsu havzaları (Susurlu, Sakarya) ve etrafındaki ovalar Marmara Bölgesi'ne alınmıştır.

Bu sınırlar içinde idari bölünüşü, bölge sınırlarına uygunluk göstermez. Bazı illerin tamamını içine aldığı halde, bazı illerin bir kısım toprakları komşu bölgelere girmekte, ayrıca çevre bölgelerdeki illerden bazı toprakları da içine almaktadır. Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Yalova illerinin tamamı bölge sınırları içinde kalırken Çanakkale ilinin Edremit Körfezi kıyısında küçük bir bölümü Ege Bölgesi'nde, Sakarya ilinin Kocaeli ve Taraklı ilçeleri Karadeniz Bölgesi'nde, Balıkesir ilinin Dursunbey, Ayvalık, Burhaniye, Edremit, Havran, Gömeç ilçeleri, Bursa ilinin Büyükorhan, Harmancık, Keleş ve Orhaneli ilçeleri Ege Bölgesi'ne girmektedir. Bilecik ilinin Gölpazarı, Söğüt, İnhisar, Yenipazar ilçeleri Karadeniz Bölgesi'ne girerken, Bozüyük ilçesinin bir kısmı Ege Bölgesi'ne girmektedir. Bölge ayrıca İzmir, Manisa ve Kütahya illerinin çok küçük bazı bölümlerini içine almaktadır.

1.2. Yüzey Şekilleri

1.2.1. Dağlık Alanlar

Bölgenin yüzey şekillerinde ana hatlarıyla doğu-batı doğrultusu hâkim bulunmaktadır. Güneydoğu kısmında dağların uzanışı güneydoğu-kuzeybatı, güneybatısında ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. Bölgenin doğusunda dağlar, Kuzey Anadolu Dağları'nın batıya doğru alçalarak devam eden tepeleridir. Armutlu yarımadasında **Samanlı Dağları** doğu-batı doğrultusunda uzanır (en yüksek yeri Keltepe 1999 m) ve doğuda Bolu Dağları'na bağlanır. Bu dağlık alan, güneydeki Mudanya Dağları'ndan Gemlik Körfezi'yle ayrılmaktadır. Marmara Bölgesi'nin en yüksek dağı, Bursa Ovası'nın güneyinde **Uludağ** 2543 m yüksekliğindedir. Bölgede 2000 m'yi aşan başka dağ bulunmaz.

Foto:Uludağ

Biga yarımadasında yüzey şekilleri kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanır. Biga Dağları da bu doğrultuya uyar. Trakya’da kuzeyde **Istranca Dağları** (Yıldız) orta yükseklikte devamlı bir sıra oluşturlar. En yüksek tepesi Mahya tepe 1031 m’dir. Trakya’da diğer iki önemli yükseklik güneyde **Ganos (Işıklar Dağı, 924 m)** ve **Korudağ (725 m)**’dır. İstanbul çevresinde en önemli yükseklikler Kartal kuzeydoğusunda Aydos tepesi (537 m), Anadoluhisarı doğusunda Alemdağ tepe (442 m), Kadıköy kuzeyinde Kayışdağ (438 m)’dır. B.Çamlıca tepesi 261 m., K.Çamlıca tepesi 226 m’dir.

1.2.2. Ovalar

Marmara Bölgesi’nde ovaların geniş bir yer kapladığı görülmektedir. Marmara Bölgesi ovalarının çoğunluğu oluşum itibariyle tektonik kökenli ovaların “**alüvyal dolgulu çöküntü ovaları**” grubuna girmektedir. Orojenik ve epirojenik hareketler sonucunda kıvrılma özelliğini kaybeden kütlelerin, kırılma sonucu çökerek çanaklaşması ve bu çukurlukların çevreden gelen malzemeye dolmasıyla oluşmuşlardır. Bunlardan Trakya’da **Ergene Havzası ve ovası**, Türkiye’nin en büyük subsidans havzasıdır. Oluşumunda hem tektoniğin hem de erozyon ve birikimin önemli rolü olmuştur. Ergene havzası Ergene Nehri ve ona karışan kollar boyunca ova karakteri gösterir.

Diğer tektonik kökenli ovalar **Adapazarı, İzmit-Sapanca, Gemlik, Bursa, İnegöl, Pamukova, Yenişehir, Manyas, Ulubat (veya Karacabey), Gönen ve Balıkesir ovaları**’dır. Bu ovalar sularını bir nehir aracılığıyla denizlere gönderirler. **Ergene Ovası** sularını Ergene Suyu’yla Ege Denizi’ne, Adapazarı Ovası Sakarya ve kollarıyla Karadeniz’e gönderir. **İzmit-Sapanca Ovası**’nı (İzmit-Sapanca oluşu) geçen önemli bir akarsu yoktur. Ancak Sapanca Gölü’nün fazla sularını Adapazarı Ovası’na ve Sakarya’ya aktaran küçük bir su olan Çark Suyu bulunmaktadır. Sapanca Gölü’nün doğusundan çıkıp Sakarya Nehri’ne karışmaktadır. Gemlik Körfezi’nin devamı olan Gemlik Ovası’ndan İznik Gölü’nün fazla sularını taşıyan Garsak Deresi Gemlik Körfezi’ne dökülür. Ortalama 100-150 m yüksekliğinde 200 km² genişliğinde olan Bursa Ovası’nın ortasından, kaynaklarını Uludağ’dan alan Nilüfer Suyu geçmekte ve Marmara Denizi’ne dökülmektedir. Bursa Ovası’nın 25 km kadar doğusunda yer alan İnegöl Ovası batıdan Uludağ, güneyden Domaniç Dağları tarafından çevrilmiştir. Ova Kocaçay ve kolları tarafından sulanmaktadır. Kocaçay bu

ovadan çıkıp kuzeyden bir boğazdan geçip Sakarya'nın kolu olan Göksu'ya karışmaktadır. Ortalama yüksekliği 200-250 m olan Yenişehir Ovası Sakarya'nın kolu olan Göksu tarafından sulanmaktadır. İznik Gölü doğusunda, Sakarya'nın Geyve Boğazı'na girmeden geçtiği **Pamukova** bulunmaktadır. Marmara Denizi'nin güneyinde Manyas-Ulubat (Karacabey) Ovası Susurlu Çayı ve kolları tarafından sulanmaktadır (Kocaçay, Ulubat Suyu ve Nilüfer Çayı). Susurlu Çayı ve kolları daha güneyde Balıkesir Ovası'nın da sularını Marmara Denizi'ne taşımaktadır. Diğer tektonik ovalardan Gönen Ovası Gönen Çayı tarafından, Biga yarımadası kuzeydoğusunda Biga-Gümüştay Ovası ise Kocabaş (Biga) Çayı tarafından sularını Marmara Denizi'ne gönderir. Biga yarımadasının güneydoğusunda Ezine-Bayramiç Ovası'ndaki Kara Menderes Çayı Çanakkale Boğazı'na dökülürken, Saros Körfezi'nin kuzeydoğusundaki Kadıköy (Evreşe) Ovası da sularını Kavak Dere ile Ege Denizi'ne gönderir.

Marmara Bölgesi'nin diğer ovaları oluşum itibarıyla kıyı ve kaide seviyesi ovaları (deltalar)dır. Akarsuların deniz seviyesine kadar getirdikleri malzemenin deniz tarafından işlenmesiyle akarsu ağızlarında delta şeklinde veya kıyı boyunca daralıp genişleyen alçak araziler şeklinde oluşmuşlardır. Bunlardan Sakarya Ovası (veya Karasu Ovası) geniş bir kıyı ovası halinde uzanır. Ovanın ortasında Sakarya Nehri geçmektedir. Deniz kıyısında şelf sahasının dar ve akıntının fazla olması deltanın denize doğru ilerlemesini önlemiştir. Aşağı Meriç Ovası'nın içinden Meriç Nehri geçmekte ve iki ağızdan denize dökülmektedir. Karamenderes Ovası ve deltası (Troya Ovası) Çanakkale Boğazı'nın güneydoğusunda yer almaktadır. Karamenderes Çayı'nın getirdiği alüvyonların bir körfezi doldurması sonucu oluşmuş, körfezin doğusunda kurulmuş olan Troya şehri alüvyonların ilerlemesi sonucu kıyıdan içeride kalmıştır.

1.2.3.Marmara Bölgesi Ovalarından Faydalanma

Marmara Bölgesi ovalarından özellikle alüvyal dolgu çöküntü ovaları tarım, sanayi ve yerleşim alanlarıdır ve bölgenin önemli karayolu ve demiryolu hatları bu ovalardan geçmektedir. Ovalar hava alanları kurulması için de uygun yerler oluşturmuştur.

Verimli toprakların bulunduğu bu ovalarda başta buğday, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı olmak üzere çeşitli tarım ürünleri ekilmektedir, Ergene Ovası'nda buğday, mısır, şekerpancarı, ayçiçeği; Balıkesir Ovası'nda buğday, tütün pamuk, ayçiçeği; Bursa Ovası'nda buğday, şekerpancarı; Adapazarı Ovası'nda mısır, şekerpancarı; Aşağı Meriç Ovası'nda pirinç başlıca tarımsal ürünlerdir.

Ovalar aynı zamanda yerleşim birimlerinin kuruluş yeri olmuştur. Bu yerleşmeler bir tanesi ovaya ismini vererek ovanın merkezi olmaktadır (Yenişehir, İnegöl, Gönen, Biga, Karacabey, Manyas, Gemlik, Adapazarı gibi). Birtakım yerleşim birimleri sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ve şehirselleşmenin artmasıyla ovada büyük merkezler durumuna gelmişlerdir(Balıkesir, Bursa, Adapazarı vb.). Bazı ovalarda yerleşmenin gelişmesiyle aşırı su kullanımı yeraltı su kaynaklarının ihtiyaca yetmemesine yol açmıştır. Bu durum Bursa Ovası'nda susuzluk sorunu ortaya çıkarmıştır.

Ovalar sanayi tesislerinin kuruluş yeri olarak da ilgi çekmektedir(Bursa, Adapazarı, Balıkesir, Ergene). Sanayinin gelişmesiyle verimli tarım alanları yerlerini sanayi tesislerine bırakmaktadır.

Marmara Bölgesi ovaları ulaşım kolaylığı sağladığı için bölgenin karayolu ve demiryolları bu ovalardan geçmektedir. İstanbul'dan gelen demiryolu, İzmit-Sapanca Ovası'ndan ve Sapanca Gölü'nün güneyinden (Arifiye istasyonundan Adapazarı'na bir hat ayrılır) ve Pamukova'dan geçerek Eskişehir'e ulaşır. Bandırma-İzmir demiryolu Karacabey Ovası (Manyas-Ulubat Ovası) ve Balıkesir Ovası'ndan geçer. Trakya'da İstanbul'u Edirne üzerinden Avrupa'ya bağlayan demiryolu Ergene Ovası'ndan geçmektedir.

Marmara Bölgesi ovaları karayolları için de bir geçiş alanı olmaktadır. Ergene Ovası'nın ortasından 100 Nolu Devlet Karayolu (D100) ve TEM (Transite European Motorway) otoyolu geçmektedir. Ergene Ovası kuzey-güney doğrultusunda Edirne-Çanakkale ve Kırklareli-Tekirdağ gibi iki ana karayolu ve diğer yollar tarafından aşılır. 100 Nolu Devlet Karayolu İzmit Ovası, Sapanca Gölü'nün kuzeyi ve Adapazarı Ovası'ndan geçer. TEM otoyolu ise İzmit—Sapanca Ovası, Sapanca Gölü'nün güneyinden ve Adapazarı Ovası'nın güneyinden geçer. Adapazarı Ovası'ndan kuzey-güney doğrultusunda geçen iki karayolu Karasu Ovası'ndan geçerek Karasu ve Kaynarca'ya ulaşır. 100 Nolu Devlet Karayolu'ndan (D100) Adapazarı'ndan ayrılan bir karayolu hattı Pamukova'dan geçerek Eskişehir'e ulaşır. Yenişehir ve İnegöl ovaları Bursa'yı Bilecik ve Eskişehir'e bağlayan karayollarının geçiş yeridir. İstanbul- Bursa karayolunun geçtiği Bursa Ovası'ndan Eskişehir ve Balıkesir'e karayolları ayrılmaktadır, Karacabey Ovası'ndan Bandırma- Balıkesir ve Bursa- Balıkesir karayolları geçer. Balıkesir Ovası da önemli karayollarının kavşak yeridir. Bu ovadan İzmir, Bursa, Uşak, Çanakkale'ye yollar ayrılır. Biga ve Karacabey ovalarından Çanakkale- Bursa karayolları geçmektedir.

Marmara Bölgesi'nde İstanbul'da iki havaalanı plato üzerinde kurulmuştur(Atatürk Hava Limanı ve sabiha Gökçen Hava Limanı). Bölgenin diğer hava limanları olan **Çorlu Hava Limanı**(1998) Ergene Ovası'nda, **Balıkesir Hava Limanı**(1998) Balıkesir Ovası'nda, Bursa-Yenişehir Hava Limanı Yenişehir Ovası'nda(2000),**Çanakkale Hava Limanı** (1995) Sarıçay Ovası'nda yer almaktadır. İzmit-Sapanca Ovası'nda yer alan **Cengiz Topel Hava Limanı** sivil uçuşlar için düzenlenmiş, hava ulaşımına açılmıştır(2011 Kasım).

1.2.4.Kıyı Jeomorfolojisi

Marmara Denizi'nin çevresi yapı ve yüzey şekilleri bakımından oldukça çeşitlidir. Kıyı şekillerinin belirmesinde bunun önemli bir rolü olmuştur. Marmara Denizi'nin kuzey kısmı alçak platoların kenarıdır. Yalnız batıda Ganos-Korudağ kütlesi Marmara Denizi kıyısında yükselen dağlık bir kenar oluşturmaktadır. İstanbul Boğazı ile İzmit Körfezi arasındaki kıyılar az yüksek bir platonun kenarıdır. Batıda İstanbul Boğazı-Tekirdağ arasında ise falezli ve yüksek kıyılar görülür. Kıyının yüksekliği plato kenarının durumuna göre

değişir. Batıda birikim şekillerinden 2 tane lagün (B.Çekmece ve K.Çekmece Gölleri) yer almaktadır. Marmara Denizi'nin Anadolu kıyıları açıklarında İstanbul Adaları, deniz istilasına uğramış kıta platformu üzerinde yer alırlar. Tuzla kıyıları önünde birikim şekillerinden tombololar görülür(Sakız yarımadası gibi). Alüvyon birikimleri körfezlerin bitimini doldurarak kıyı ovaları oluşmuştur (İzmit ve Gemlik Ovaları gibi). İzmit Körfezi güneyinde, kıyı birikiminin belirli bir yerde toplanması sonucu denize doğru ilerleyen çıkıntılar oluşmuştur (Hersek Ovası). İzmit Körfezi'nin güneyinde doğu-batı doğrultusunda uzanan bir kıyı çizgisi mevcuttur. Gölcük civarından Armutlu Yarımadası'nda Kalem Burnu'na kadar olan mesafe dahilinde kıyının bu özelliği Hersek çıkıntısı ile kaybolmaktadır. Bu çıkıntının büyük bir kısmı yeni alüvyon birikmesiyle oluşmuştur.

Marmara Denizi'nin güneyinde kıyı çizgisi, yarımadalar ve körfezlerin varlığı ile oldukça girintili ve çıkıntılıdır. Deltalar ve küçük kıyı ovaları bir tarafa bırakılırsa İzmit Körfezi'nden Çanakkale Boğazı'na kadar uzanan güney Marmara kıyıları da yapının hazırladığı yüksek kıyılardır ve dik falezler görülür. Marmara Denizi'nin güneyinde yer alan Kapıdağ Yarımadası, kıyıya yakın olan büyük bir adanın Dördüncü Zamanın yeni evrelerinde karaya bağlanması neticesinde bu şekli almıştır .Yüksek kayalık kıyılar ve falezlerle çevrilmiş olan yarımadanın girintili-çıkıntılı bir kıyı çizgisi vardır.Bazı kesimlerinde örneğin; batıda dar, fakat devamlı plajlar uzanmaktadır (akarsuların iç kısımlardan taşıdıkları ve ağız kısmına bıraktıkları kum ve çakıllar plajları oluşturur). Kuzey kıyılarında da küçük koyların kenarı, granitin parçalanmasından oluşan kumların biriktirdiği küçük plajlar halindedir. Yarımadanın batısında Erdek Körfezi'nin güney kıyıları, kısa bir mesafeden sonra Karabiga'ya kadar uzanan alçak kıyılar şeklini alır. Karabiga-Lapseki arasında ise oldukça girintili-çıkıntılı yüksek bir kıyı uzanmaktadır.

Marmara Bölgesi'nin Karadeniz'le kıyısı bulunmaktadır. Karadeniz kıyısı Çatalca ve Kocaeli platosunun kenarıdır. İstanbul Boğazı doğusunda Sakarya Nehri Deltası'nda alçak kıyılar ve plajlar yer alır(Caferiye, Karasu, Kocaali). Buradan itibaren İstanbul Boğazı'na kadar yüksek ve falezli kıyılar yer alır(Kerpe, Ağva, Şile). Ağva ve Riva nehirleri ağız sular altında kalmış akarsu vadilerinin oluşturduğu rial'lı veya haliçli kıyıdır. Karadeniz'in Trakya kıyıları Istranca Dağları'nın kıyıya paralel uzanmasıyla ilgili olarak boyuna yapılı kıyılardır. Dere ağızlarında plajlar bulunur(Kilyos, Yalıköy ,Çilingöz gibi). Terkos Gölü bir kıyı okuyla denizden ayrılmış lagündür.

Uygulamalar

- 1) Bir coğrafya atlasında Marmara Bölgesi dağları ve ovalarını inceleyiniz?

Uygulama Soruları

- 1) Marmara Bölgesi dağları ve ovalarının lokasyonlarını öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Marmara Bölgesi'nin siyasi sınırlarında çoğunlukla nehirlerin (Rezve/Mutlu Dere, Tunca, Meriç) talveg hattı (en derin noktaları birleştiren çizgi) kriter olarak alınmıştır. Coğrafi bölge sınırında ise dağlık alanlarla alçak alanların ayırımına dikkat edilmiş, dağlık alanlar (Domaniç, Yirce Dağları, Kaz Dağları) Uludağ hariç olmak üzere bölge dışında bırakılmıştır. Akarsu havzaları (Susurlu, Sakarya) ve etrafındaki ovalar Marmara Bölgesi'ne alınmıştır.

Bölgenin yüzey şekillerinde ana hatlarıyla doğu-batı doğrultusu hâkim bulunmaktadır. Güneydoğu kısmında dağların uzanışı güneydoğu-kuzeybatı, güneybatısında ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. Marmara Bölgesi'nde ovaların geniş bir yer kapladığı görülmektedir. Marmara Bölgesi ovalarının çoğunluğu oluşum itibariyle tektonik kökenli ovaların “**alüvyal dolgulu çöküntü ovaları**” grubuna girmektedir. Marmara Bölgesi ovalarından özellikle alüvyal dolgulu çöküntü ovaları tarım, sanayi ve yerleşim alanlarıdır ve bölgenin önemli karayolu ve demiryolu hatları bu ovalardan geçmektedir. Ovalar hava alanları için de uygun yerler oluşturmuştur. Marmara Denizi'nin çevresi yapı ve yüzey şekilleri bakımından oldukça çeşitlidir. Kıyı şekillerinin belirmesinde bunun önemli bir rolü olmuştur.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki illerden hangisi bütünüyle Marmara Bölgesi'nde değildir?
 - a) Balıkesir
 - b) Edirne
 - c) Kırklareli
 - d) Tekirdağ
 - e) Yalova
- 2) Aşağıdaki şehirlerden hangisi bir ova ismi taşımaz?
 - a) İnegöl
 - b) Gönen
 - c) İstanbul
 - d) Gemlik
 - e) Balıkesir
- 3) Aşağıdaki dağlardan hangisi Marmara Bölgesi'nde değildir?
 - a) Emir Dağ
 - b) Uludağ
 - c) Istranca Dağları
 - d) Koru Dağ
 - e) Ganos Dağı
- 4) İstanbul-Eskişehir demiryolu aşağıdaki hangi ovadan geçer?
 - a) Gönen Ovası
 - b) Balıkesir Ovası
 - c) Karacabey Ovası
 - d) İzmit-Sapanca Ovası
 - e) Adapazarı Ovası

- 5) Marmara Bölgesi'nde aşağıdaki hangi kente hava ulaşımı bulunmaz?
- a) Bursa
 - b) İstanbul
 - c) Çanakkale
 - d) Balıkesir
 - e) Kırklareli
- 6) İzmit-Sapanca Ovası'nda aşağıdaki hangi hava limanı kurulmuştur?
- a) Atatürk Hava Limanı.
 - b) Sabiha Gökçen Hava Limanı
 - c) Çorlu Hava Limanı
 - d) Cengiz Topel Hava Limanı
 - e) Çanakkale Hava Limanı
- 7) Bandırma-İzmir demiryolu hangi ovadan geçer?
- a) Karacabey Ovası
 - b) Adapazarı Ovası
 - c) Gönen Ovası
 - d) Pamukova
 - e) Ergene Ovası
- 8) Ganos Dağı'nın diğer ismi nedir?
- a) Istranca Dağı
 - b) Samanlı Dağı.
 - c) Katırlı Dağı.
 - d) Uludağ.
 - e) Işıklar Dağı.
- 9) İstanbul-Edirne demiryolu hangi ovadan geçer?

- a) Ergene Ovası
 - b) Balıkesir Ovası
 - c) Karacabey Ovası
 - d) Bursa Ovası
 - e) Adapazarı Ovası
- 10) Karacabey Ovası hangi akarsu tarafından sulanır?
- a) Sakarya Nehri
 - b) Susurlu Çayı
 - c) Gönen Çayı
 - d) Meriç Nehri
 - e) Ergene Çayı

Cevaplar

1)A, 2)C, 3)A, 4)D, 5)E, 6)D, 7)A, 8)E, 9)A, 10)B

2.HİDROĞRAFYA

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

2. Hidroğrafya

2.1.Akarsular

2.1.1.Akarsulardan Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar

2.2.Göller

2.2.1.Göllerden Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Barajların faydaları ve zararları arasında denge nasıl sağlanabilir?
- 2) Göllerden en uygun faydalanma şekli nedir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Akarsular	Akarsu kaynakları ve kollarını öğrenmek	Harita inceleyerek
Göller	Göllerin oluşumunu açıklayabilmek	Tablo yaparak

Anahtar Kavramlar

- Sakarya Nehri
- Susurlu Nehri
- Meriç Nehri
- İznik Gölü
- Kuş Gölü
- Ulubat Gölü
- Sapanca Gölü
- B.Çekmece Gölü
- K.Çekmece Gölü
- Terkos Gölü
- Karagöl
- Aynalıgöl
- Kilimli Göl
- Gala Gölü

Giriş

Bu bölümde Marmara Bölgesi'nin akarsuları ve gölleri işlenmektedir. Akarsular kolları ve döküldükleri denizler açısından incelendikten sonra akarsulardan faydalanma olanakları ele alınmıştır. Aynı şekilde bölgenin göllerinin de yerleri, oluşumları incelenmiş, göllerden faydalanma olanaklarından bahsedilmiştir. Göller ve akarsularla ilgili mekânsal sorunlara örnekler verilmiştir.

2.1.Akarsular

Marmara Bölgesi Türkiye’de akarsu ağının sık olduğu bir bölgesidir. Akarsu ağı üç ana toplayıcı olan Sakarya, Susurlu ve Meriç nehirleriyle, bunların kolları ve arada bulunan küçük akarsulardan oluşur. Genel akış yönü Anadolu tarafındakiler için güneyden kuzeye, Trakya’daki akarsular için kuzeyden güneye doğrudur.

Marmara Bölgesi sularını 3 denize gönderir: Sularının %46’sı Marmara Denizi’ne, %30’u Ege Denizi’ne, %24’ü Karadeniz’e dökülür Bölgenin en uzun akarsu çıkışı Ergene Suyu’dur (200km).

Bölgenin en önemli üç ana toplayıcısından **Sakarya nehri**, kaynaklarını bölge dışından Afyon’un kuzeyinden Emirdağ’dan alır. Marmara Bölgesi’nden kendisine birkaç kol karışır (Karasu, Göksu, Mudurnu Çayı). Sakarya Nehri geniş bir havzanın sularını toplamasına rağmen, yukarı havzası İç Anadolu Bölgesi’nde kaldığı için ve Karadeniz Bölgesi’ndeki kısmında da beslenme alanı dar olduğu için debisi fazla değildir. Nehir Geyve Boğazı’ndan çıktıktan sonra geniş bir ovaya yayıldığı için hızı kesildiğinden, taşıdığı alüvyonları denize kadar ulaştıramaz, bu nedenle nehir ağzında tam bir delta oluşmamıştır. Sık sık taşkınlar nedeniyle yatak değiştiren ve çevreye zarar veren nehir yatağında 1956 yılında Sarıyar Barajı tamamlanınca taşkın alanları tarım alanları haline getirilmiştir.

Foto: Sakarya Nehri Ağzı

Diğer önemli akarsuyu Susurlu nehri, bölge sınırları dışında Ege Bölgesi’nden Simav Çayı adı altında, Simav çevresindeki dağlardan doğar. Sındırgı kuzeyinde Marmara Bölgesi’ne girer, sağdan ve soldan bazı kollar alır (Üzümlü Çayı, Değirmencik Suyu, Ulubat Suyu, Kocaçay, Nilüfer Suyu). Susurlu Nehri geniş bir alanın sularını toplamasına rağmen debisi yüksek değildir. Çünkü önemli kaynaklarla beslenmez ve göllerden gelen kolları Kocaçay (Manyas Gölü’nden) ve Ulubat (Ulubat Gölü’nden) Suyu yazın göl sularının buharlaşması nedeniyle zayıftır. Bu nedenle Susurlu Nehri ağzında kıyıda delta oluşmamıştır.

Bölgenin üçüncü önemli suyu olan **Meriç Nehri** beslenme havzasını Bulgaristan’dan alır. Önemli kollarından Arda ve Tunca, Edirne civarında Meriç’e karışırlar. Meriç nehri,

Trakya'nın dörtte üçünün sularını toplayan Ergene Suyu'nu aldıktan sonra Aşağı Meriç Ovası'nda bataklık, sazlık ve göller arasında akar ve Ege Denizi'ne dökülür.

Bölgenin diğer suları, Marmara Denizi'ne güneyden dökülen **Gönen Çayı**, **Kocabaş Çayı** (Biga Çayı), doğudan dökülen **Garsak Suyu** (Gemlik Ovası'ndan), Çanakkale Boğazı'na dökülen **Kara Menderes Çayı**, **Kocaçay** (Sarıçay), Karadeniz'e dökülen **Riva**, **Yeşilçay** (Ağva Deresi), **Şile Suyu**, **Mutlu Dere**(Rezve Deresi),Terkos Gölü'ne dökülen **Istranca Deresi**'dir.

Bölgede akarsular daha ziyade yağmurlarla beslenir ve yaz kuraklıklarından etkilenirler. Bu nedenle yaz mevsiminde suları azalır. Akarsular en yüksek seviyeye kış sonu ve İlkbahar başında kavuşurlar. Bu aylarda yağışlar bol, buharlaşma az olduğu gibi, yüksek alanlarda birikebilen karlar da, ılık rüzgârların ve bunlarla beraber gelen yağmurların etkisi altında çabuk erir ve akarsuları kabartırlar. İlkbahar mevsimi ilerledikçe, eriycek karın kalmaması, yağışların seyrekleşip sona ermesi ve hava ısındıkça buharlaşmanın kuvvetlenmesi yüzünden seviye düşer ve akım azalması yaz aylarında da devam ederek Ağustos-Eylül aylarında en düşük seviyeye ulaşmış olur. Bu sırada sonbahar yağmurlarının etkisi henüz görülmediği gibi buharlaşma kuvvetlidir ve akarsuları besleyen kaynakların bir kısmı zayıflamış hatta tükenmiştir.

2.1.1. Akarsulardan Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar

Akarsulardan başlıca faydalanma şekilleri tarım alanlarının sulanması, içme ve kullanma suyu sağlaması, enerji temini, ulaşım, turizm, su ürünleri sağlamasıdır. Geniş alanların sulanması, büyük şehirlerin içme ve kullanma suyunun sağlanması ve enerji temini ise ancak üzerlerine baraj yapmakla mümkündür. Marmara Bölgesi'nin büyük şehirleri İstanbul, Bursa(Doğancı I ve II Barajı-Nilüfer Suyu), Çanakkale, Balıkesir içme ve kullanma suyunu barajlardan sağlamaktadır. İstanbul şehrine su sağlayan barajlar Elmalı Barajı I(alt baraj- 1893) Göksu Nehri üzerinde inşa edilmiştir. Elmalı II Barajı(üst baraj) 1955'de yapılmıştır. İstanbul'a su sağlayan diğer barajlar, Ömerli Barajı (Riva Çayı 1972), Alibey Barajı (1983, Alibey Deresi), Darlık Barajı(Darlık Suyu 1988), Sazlıdere Barajı(Sazlıdere Çayı 1995) ve Istranca Dereleri projesiyle kurulan sistemdir. Istranca Dereleri projesiyle Istranca Dağları'ndan Karadeniz'e akan 7 derenin suları(Kuzulu Dere, Çilingöz Dere, Elmalı Dere, Sultanbahçe Dere, Kazandere, Pabuçdere) önüne göletler yapılarak bir boru hattıyla Terkos Gölü'ne, buradan da İstanbul'a aktarılmıştır. I.ve II aşaması tamamlanan Istranca Dereleri projesinin III. ve IV aşaması Demirköy Baraj projesidir. Rezve ve Bulanık Dere sularının kanallarla Terkos Gölü'ne pompalanması gündeme gelmiştir. Istranca Dağları'ndan kente su sağlanması Roma Dönemi'nde de olmuştur. İmparator Konstantine(324-337), Istranca Dağları'ndan 242 km uzunluğunda bir suyuyla kente su getirtmiştir.

Marmara Bölgesi akarsularından bir diğer faydalanma şekli tarım alanlarının sulanmasıdır. Akarsular üzerine barajlar yapılarak tarım alanları sulanmaktadır. Gölbaşı (Bursa-Nilüferin kolu Aksu), Altınyazı (Edirne Basamaklar Çayı), Çaygören (Balıkesir-Simav Çayı), İkizcedereler (Balıkesir-Kille Çayı) Atikhisar (Çanakkale-Sarıçay), Süloğlu (Edirne-Süloğlu Çayı), Karaidemir (Tekirdağ-Karaidemir Çayı), Demirtaş (Bursa-Ballıkaya Suyu),

Çınarcık (Bursa-Orhaneli Çayı), Sarıbeyler (Balıkesir-Yağcılı Dere), Kayalıköy (Kırklareli-Teke Suyu) barajları tarım alanları sulanmasında kullanılır. Karadere üzerinde yapımı tamamlanarak su tutulmaya başlayan Babasultan Barajı ile 2012’de İnegöl Ovası sulanmaya başlanmıştır. Bölgenin en büyük barajı olarak Kuş Gölü’nü (Manyas) besleyen Kocaçay üzerinde Manyas Barajı ve hidroelektrik santrali tamamlanmıştır. Bu barajla 13 köyün tarım alanı sulanarak Manyas Gölü’nden tarım için su alımı önlenecektir. Balıkesir’e 21 km uzaklıkta Kille Çayı üzerinde inşa edilen(1991) İkizcetepeler Barajı tarım alanlarının sulanması, içme suyu temini ve taşkın önlemek için inşa edilmiştir(1991). Kocasu üzerinde inşasına başlanan Boğazköy Barajı’yla(İnegöl-Yenişehir sınırında) Yenişehir Ovası 2011’de sulanmaya başlamıştır.

Marmara Bölgesi akarsuları nehir ulaşımına uygun değildir. Nehir yolu ulaşımı için akarsuların belirli bir genişlik ve derinliğe sahip olması, eğimlerinin az., akışlarının yavaş, rejimlerinin düzenli olması gerekir. Sadece Sakarya, Susurlu, Ağva ağzından balıkçı motorları iç kısımlara girebilmektedir. Suyolu olarak kullanılmayan akarsular üzerinde köprüler inşa edilerek karayolları birbirine bağlanır. Tarihsel dönemlerde yapılan köprüler turizmin ilgi alanı içine girmektedir. Meriç Nehri üzerine 1847’de yapılan Meriç köprüsü(Edirne-Karaağaç yolunda), Ergene Nehri üzerinde Uzunköprü(MS 15.yy) 174 gözü ile 1392 m uzunlukta dünyanın en uzun taş köprüsü olarak bilinir.

Akarsularla ilgili çeşitli mekânsal sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı doğrudan akarsuyun neden olduğu sorunlardır. Akarsular taşkınlarla tarım ve yerleşim alanlarına ve ulaşım sistemlerine zarar verebilmektedir. Bu sorun kısmen baraj yapımıyla önlenmektedir. Sarıçay üzerine inşa edilen Atikhisar Barajı(1966) Çanakkale kentinin içinde taşkınlarla sular altında kalan semtleri korumuştur. Barajlar set arkasında oluşan göllerle suyu toplayarak düzenli olarak vermektedir. Fakat yağışın fazla olduğu dönemlerde kapakların açılmasıyla aynı ortamlar su altında kalabilmektedir. Diğer mekânsal sorunlar beşeri etkenlerle oluşur. Baraj yerlerinin kuruluş yeriyle ilgili sorunlar olmaktadır. Baraj gölleri yerleşim yerlerini ve tarım alanlarını su altında bırakabilmektedir. Baraj inşası flora ve faunaya zarar verebilmektedir. Baraj yapılıncak akarsu taşıması azalabilir ve akarsu deltalarında gerileme olabilir. Bu durum denizde canlı hayatını da etkilemektedir. Akarsularla ilgili bir diğer sorun akarsu kirliliğidir. Kimyasal ve biyolojik atıklarla kirlenen sularla sulanan tarım alanlarında verim düşmekte, tarımsal ürünler değişerek arazi kullanımında değişimler olmaktadır.

2.2.Göller

Marmara Bölgesi’nin büyüklükleri bakımından önemli olan 3 gölü bulunmaktadır. En büyük gölü **İznik Gölü** (308 km²) Gemlik Körfezi doğusunda İznik ve Orhangazi ilçeleri arasında yer alır. İkinci büyük gölü **Kuş Gölü** (Manyas Gölü) (166 km²), üçüncü büyük gölü **Ulubat Gölü** (Apolyont Gölü) (134 km²)’dür. Marmara Denizi’nin güneyindeki **Sapanca Gölü** (47 km²) İzmit Körfezi’nin doğusundadır. Diğer göller büyüklükleri bakımından önemli olmayan **Küçükçekmece Gölü**, **Büyükçekmece Gölü**, **Terkos** (Durusu) Gölü’dür. Küçük göller Dalyan Gölü (Meriç Deltası), Acarlar Gölü (Sakarya Deltası), Dalyan Gölü (Susurlu

Deltası), Poyraz Gölü (Susurlu Deltası), Arapçiftliği Gölü (Susurlu Nehri doğusu), Gala Gölü (Meriç Ovası), Poyrazlar Gölü (Adapazarı Ovası doğusu) gölleridir.

Marmara Bölgesi gölleri oluşumları bakımından birkaç grupta toplanır. Bir kısmı, yerkabuğunda tektonik hareketlerle oluşan çukurluklarda suların toplanmasıyla oluşan tektonik göllerdir. Sapanca, Ulubat, Kuş(Manyas) gölleri bu şekilde oluşmuş tektonik göllerdir. İznik Gölü Gemlik Körfezi'nin devamı olan doğu-batı doğrultusunda uzanan tektonik bir alanda yer alır. Göl küçük derelerle beslenir, fazla suları Garsak Deresi yoluyla Gemlik Körfezi'ne dökülür. Sapanca Gölü, İzmit Körfezi'nin doğrultusunda uzanan tektonik bir çukurluğa yerleşmiştir. Gölün güneyi dağlıktır ve bu dağlardan inen dereler gölü beslemektedir. Gölün fazla suları kuzeydoğusundan çıkan Çark Suyu'yla Sakarya Nehri'ne boşalmaktadır. Ulubat ve Manyas Gölleri Marmara Denizi'nin güneyinde tektonik çukurluklarda yer alırlar. Ulubat Gölü Mustafa Kemalpaşa (Kirmasti) ve Adırmaz(Orhaneli) Çayı tarafından beslenir. Gölün fazla suları kuzeybatı ucundan çıkan Ulubat Suyu ile Susurlu Çayı'na ulaşır. Gölde birkaç küçük ada (Manastır, Heybeli, Kız Adaları) bulunmaktadır. Manyas Gölü güneyden gelen Kocaçay ile beslenir. Gölü besleyen bir akarsu da kuzeyden gelen Sığircı Deresi'dir. Gölün fazla suları güneydoğu ucundan çıkan Karadereyle Susurlu Çayı'na ulaşır.

Oluşumları bakımından ikinci grup, buzulların aşındırdığı çukurlarda suların toplanmasıyla oluşan buzul göllerinin en küçükleri olup “sirk gölleri”dir. Bunlar Uludağ'da son Buzul Devri (Würm)'ne ait olan, dağda 2000 m'nin üzerinde Oteller mevkiyle zirve arasında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dizilmişlerdir. 9 tane olan bir kısmı kar çukuru şeklinde olan bu göllerin turizm bakımından ilgi çekici olanlar **Kilimli Göl**, **Karagöl** ve **Aynalı Göl**'dür (2250-2330 m yükseltiler arasında).

Foto: Uludağ Buzul Gölü(Aynalı Göl)

Marmara Bölgesi göllerinin oluşum bakımından üçüncü grubunu “**doğal set gölleri**” içinde lagünler oluşturur. Büyükçekmece, Küçükçekmece, Terkos(Durusu) gölleri delta dışında oluşmuş lagünlerdir. Küçükçekmece Gölü, Marmara Denizi'ne inen bir vadinin, derin kazılmış aşağı çıkırının, deniz istilasına uğrayarak koy haline geçmesi, daha sonra Ambarlı tarafından doğuya doğru ilerleyen bir kıyı kordonuyla (güneybatıdan esen Lodos rüzgârlarının

etkisiyle dalgaların kum taşıması) göl haline geçmiştir. Büyükçekmece Gölü, eski bir vadinin ağzının önce deniz suları altında kalarak koy haline geçmesi, daha sonra bu koyun orta kısmındaki darlaşma yerinin birikme yoluyla denizden ayrılarak, kuzeyinin lagün haline geçmesiyle oluşmuştur.

Terkos Gölü, Batı Karadeniz kıyılarına eski bir koyun dalgaların (akıntının) getirdiği malzeme ile bir kum setiyle ayrılmasıyla lagün haline geçmiştir. Göle çok sayıda dere dökülür, bunlardan en önemlisi batıdan dökülen Istranca Deresi'dir. Göl suları eskiden "Boğazdere" veya "Darboğaz" denilen gideğen ile Karadeniz'e boşalıyordu. Fakat 1874 yılında gölden İstanbul'a su getirmek için bir set (bend) yapılarak gölün denizle bağlantısı kesilmiş ve sular kontrollü olarak verilmeye başlamıştır. Yaklaşık 100 yıl İstanbul'a bu yolla su sağlanmıştır. Istranca Dereleri projesiyle 7 derenin suyu göle aktarılmış, alanı 25 km²'den 32 km²'ye çıkmıştır. Gölün suları buradan hatlarla Alibey ve Sazlı Dere Barajları'na aktarılmaktadır. Kıyı oku üzerine kumulların denizi doldurmasını önlemek için kızılçam ekilmiştir. Kıyı okunun en dar yeri batıda 600 m, en geniş yeri doğuda 4.5 km'dir. Kıyı okunun 50 m açıklarından deniz dibinden kum çekilmesi sonucu kıyı okunun en dar yeri 600 m'den 200 m'ye düşmüştür. Burada kopma olursa tuzlu sular göle dolacaktır. Bu çevrede insanın çevreye müdahalesiyle önce ilk bendin yapımıyla gölün suları tatlılaşmış, Istranca Dereleri'nin suyunun akıtılmasıyla alanı genişlemiş ve deniz dibinden kum alımıyla kıyı oku daralmıştır. Darlaşan kesime önlem olarak dolgu yapılmaktadır.

Foto: B.Çekmece Gölü kıyı kordonu

Deltada oluşan lagünlere örnekler Meriç Nehri Deltası'nda **Dalyan Gölü**, Sakarya Nehri ağzında kıyı kordonlarıyla denizden ayrılan **Acarlar Gölü** (nehrin batısında), Susurlu Nehri'nin denize ulaştığı yerin batısında **Dalyan Gölü**, daha batıda **Poyraz Gölü**, nehrin doğusunda **Arapçiftliği Gölü**'dür.

Doğal set gölleri içinde diğer gurubu oluşturan "alüvyon seti gölü" olarak (bir vadinin önünün alüvyonla tıkanması) **Gala Gölü**, Meriç Irmağı'na ait bir yatağın, nehrin getirdiği alüvyonlarla önünün tıkanmasıyla oluşmuştur. Sakarya Nehri eski yatağının bir parçası olan **Poyrazlar Gölü** de alüvyon seti gölüdür.

2.2.1. Göllerden Faydalanma ve Mekânsal Sorunlar

Marmara Bölgesi göllerinden faydalanma şekillerinden birisi içme, kullanma için su teminidir. 1885 yılından itibaren Terkos gölü(Durusu Gölü) İstanbul'a içme ve kullanma suyu sağlamaktadır. 1994 yılında yapımına başlayan Istranca Dereleri projesiyle, Istranca Dağları'ndan Karadeniz'e dökülen 7 derenin suları Terkos Gölü'ne akıtılmaya başlamıştır. 1987 yılında B.Çekmece Gölü'nde göl ile deniz arasına 1.2 m yüksekliğinde bir baraj seti yapılarak gölün derinleşmesi ve genişlemesi sağlanmıştır. 11 km² olan yüzölçümü 43 km² olmuş ve sularının tatlılaşmasıyla göl, İstanbul şehrinin içme ve kullanma suyunu sağlayan bir baraj olmuştur. B.Çekmece Gölü'ne kuzeyden karışan dereler çok geniş bir yerleşim alanının yer aldığı (Çatalca ve B.Çekmece'nin 27 köyü) su toplama havzasından gelmektedir. TEM otoyolu gölün kuzeyinden, 100 no'lu karayolu güneyden kıyı kordonunun üzerinden geçmektedir. Gölün kuzeydoğusuna özel bir havaalanı yapılmıştır (Hezarfen havaalanı). Göl sularının ayrıca evsel ve sanayi atıklarıyla kirlendiği tespit edilmiştir. K.Çekmece Gölü'ne kuzeyden dökülen Sazlıdere üzerine 1995 yılında Sazlıdere Barajı yapılmış ve göle tatlısu akışı azalmıştır. Güneyden deniz suyu karıştığı için gölde tuzluluk artmıştır. Ayrıca kirlenen göl içme suyu kaynağı olarak kullanılmaktadır. Gölün havzası içinde bulunan Halkalı çöplüğü 1995 yılında kapatılmıştır.

Göllerden sanayi tesislerine de su sağlanmaktadır. Sapanca Gölü çevresi sanayi tesisi yapımına uygundur. Bu nedenle kurulan sanayi tesislerine gölden su sağlanmaktadır. Göllerden bir diğer faydalanma şekli su ürünleri üretimidir. İznik Gölü'nde ticari olarak yapılan balıkçılıkta avlanan balıkların başında sazan, yayın, sarıbalık, kızılkanat, çapak, Sapanca Gölü'nde sazan, yayın, kumbalığı sayılabilir. Ulubat Gölü'nde yayın, sazan, kızılkanat, çapak, kerevit, tatlısu istakozu su ürünlerinin başında gelmesine rağmen üretim düşmektedir. Kuş Gölü'nde sayısı 20 kadar olan balık türleri arasında ticari olarak avlananlar sazan, yayın, turna, tatlısu kefalidir. Gölde bol miktarda tatlısu istakozu(kerevit) bulunur.

Meriç Deltası'nda Gala Gölü'nü besleyen kaynaklar engellenmiş, çeltik tarlalarına su alındığından alanı daralmıştır. K. Gala Gölü, yazın kurumaktadır. Yılan balıklarıyla ünlü Gala Gölü'nde bu üretim 10 yıl önce 100 ton iken 4 tona düşmüştür. Meriç Nehri iki kol halinde denize dökülmektedir. Ana kol sınır oluştururken diğer kol Yunanistan'da kalmaktadır. Yunanistan'la imzalanan protokol gereği nehrin suyu ağırlıklı olarak diğer koldan verildiği için Yılan balıkları bu koldan Yunanistan göllerine gitmektedir. Gala Gölü'ndeki su ürünleri (16 çeşit balık) Enez için önemli bir gelirdir.

Sakarya ağzında Acarlar Gölü'nde sazan, yayın, kızılkanat üretimi, Susurlu ağzında Dalyan ve Arapçiftliği göllerinde kurulu dalyanlarda balıkçılık yapılmaktadır. Suları berrak olan İznik Gölü balık bakımından zengindir. Ticari olarak avlananların başında yayın, sazan, kızılkanat, çapak türleri sayılabilir.

Göl sularından tarım alanlarının sulanmasında da faydalanılmaktadır. Kurak geçen yıllarda Meriç Nehri yerine Gala Gölü'nden çeltik tarlalarına su alınması göl seviyesinin düşmesine ve deniz sularının göle girerek tuzluluğu yükseltmesi tatlısu balıklarının birçoğunun ölümüne neden olmaktadır. Kuş Gölü'nde büyük ölçüde çeltik tarımı yapılmakta,

pompa ve kanallarla gölden 560 ton su çekilmekte, göl yakınında açılan kuyulardan 340 ton / saat su alınmaktadır. Bu alınan sularla gölün su seviyesi düşmektedir. Kocaçay'la beslenen gölün fazla suları Karadere'ye boşalır. Karadere'deki su çıkışı iki regülatörle kontrol edilmektedir. Gölün güneyine seddeler yapılarak taşkınlar kontrol altına alınmıştır. Fakat bataklık ve sazlık alanlar yok olmuştur.

Göller çevrelerinin doğal ortamı ve sağladığı rekreasyon olanaklarıyla göl turizmi için değerlendirilmektedir. Bazı göllerin kıyılarına turistik tesis (otel, motel, kamping, lokanta) yapılmaktadır (İznik, Sapanca gölleri), Bu göller haftasonu tatillerinde ilgi çekmektedir.

Oluşumları bakımından turizmde ilgi çeken göller Uludağ zirvesindeki buzul gölleridir (Kilimli göl, Aynalı göl vb.). Göllerin bazıları kuş gözlemciliği adı verilen rekreasyonel faaliyet açısından ilgi çekmektedir. Kuş Gölü'nün kuzeyinde yer alan "Eski Sığırcı Deresi" ağzında 64 hektarlık sığdırlık ve sazlık çok sayıda kuşun yuvalandığı bir yer olarak dikkati çekmiş İ.Ü. Fen Fakültesi öğretim üyelerinden Prof.Dr. Kurt Kossvig burasını Kuş Cenneti olarak adlandırmış ve 1959 yılında Ulusal Park olarak korunmaya alınmıştır .Göl çevresinde 200'den fazla kuş türü kuluçkaya yatmakta ve kışlamaktadır. Yılda 2 milyon kuş uğramaktadır. Marmara Bölgesi'nin derinliği fazla olmayan ve sulak alan olarak kabul edilen gölleri de su kuşları bakımından ilgi çekicidir. (Ulubat Gölü, Susurlu Deltası'nda Dalyan, Poyraz ve Arapçiftliği gölleri, İznik, Meriç Deltası'nda Gala Gölü, Terkos Gölü, Sakarya Deltası'nda Acarlar Gölü çevreleri). Sapanca gölü derin olduğu için su kuşları bakımından çevresi zengin değildir.

Nehirler ve göller arasındaki ekolojik denge insan etkisiyle bozulmaktadır. Gölleri besleyen nehirlerden tarım alanlarının sulanması için su alınınca göl beslenememekte ve göl alanı daralmaktadır. Bu da gölden turizm, su ürünleri, içme ve kullanma suyu, tarım alanı sulanması gibi diğer kullanım şekillerini etkilemektedir. Manyas Gölü'nün su seviyesi bu nedenle azalmakta ve doğal hayat olumsuz etkilenmektedir. Manyas Gölü'nü besleyen Kocaçay üzerindeki Manyas Barajı'yla göle kontrollü olarak su verilebilir. Uluabat Gölü'nü besleyen Orhaneli Çayı üzerinde 1996 yılında inşasına başlanan Çınarcık Barajı'nda(Çınarcık köyü yakınında) 2008 yılında su tutulmaya başlanmıştır. Bu baraj elektrik, içme suyu ve sulama amaçlıdır. Uluabat hidroelektrik santrali ise Fadıllı köyüne kurulmuştur. 11,5km'lik tünelle barajdan su buraya taşınacak, elektrik enerjisi elde edildikten sonra su tekrar Uluabat gölüne verilecektir.

Uygulamalar

- 1) Bir coğrafya atlasında Marmara Bölgesi akarsularını inceleyiniz.

Uygulama Soruları

- 1) Marmara Bölgesi akarsularının çıkış yerlerini ve kollarını gördünüz mü?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Marmara Bölgesi Türkiye’de akarsu ağının sık olduğu bir bölgesidir. Akarsu ağı üç ana toplayıcı olan Sakarya, Susurlu ve Meriç nehirleriyle, bunların kolları ve arada bulunan küçük akarsulardan oluşur.

Akarsulardan başlıca faydalanma şekilleri tarım alanlarının sulanması, içme ve kullanma suyu sağlaması, enerji temini, ulaşım, turizm, su ürünleri sağlamasıdır. Geniş alanların sulanması, büyük şehirlerin içme ve kullanma suyu sağlaması ve enerji temini ise ancak üzerlerine baraj yapmakla mümkündür.

Marmara Bölgesi’nin büyüklükleri bakımından önemli olan 3 gölü bulunmaktadır. En büyük gölü **İznik Gölü** (308 km²) Gemlik Körfezi doğusunda İznik ve Orhangazi ilçeleri arasında yer alır. İkinci büyük gölü **Kuş Gölü** (Manyas Gölü) (166 km²), üçüncü büyük gölü **Ulubat Gölü** (Apolyont Gölü) (134 km²)’dür. Marmara Denizi’nin güneyindeki **Sapanca Gölü** (47 km²) İzmit Körfezi’nin doğusundadır. Diğer göller büyüklükleri bakımından önemli olmayan **Küçükçekmece Gölü**, **Büyükçekmece Gölü**, **Terkos** (Durusu) Gölü’dür. Marmara Bölgesi göllerinden faydalanma şekillerinden birisi içme, kullanma için su teminidir.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki göllerden hangisi baraj gölüne çevrilmiştir?
 - a) Sapanca Gölü
 - b) Manyas (Kuş) Gölü
 - c) İznik Gölü
 - d) B.Çekmece Gölü
 - e) Gala Gölü
- 2) Aşağıdaki barajlardan hangisi Güney Marmara Bölümü'nde değildir?
 - a) Atikhisar Barajı
 - b) İkizcedere Barajı
 - c) Sarıbeyler Barajı
 - d) Altınyazı Barajı
 - e) Çaygören Barajı
- 3) Küçük Çekmece Gölü oluşum bakımından hangi göller gurubundadır?
 - a) Deltada oluşan lagün
 - b) Delta dışında oluşan lagün
 - c) Karstik
 - d) Tektonik göl
 - e) Buzul Gölü
- 4) Aşağıdaki akarsulardan hangisi Marmara Denizi'ne dökülmez?
 - a) Gönen Çayı
 - b) Biga Çayı
 - c) Susurlu Nehri
 - d) Garsak Suyu
 - e) Rezve (Mutlu) Dere

- 5) Aşağıdaki göllerden hangisi oluşum bakımından tektonik göl değildir?
- a) Sapanca Gölü
 - b) İznik Gölü
 - c) Ulubat Gölü
 - d) Manyas Gölü
 - e) Terkos (Durusu) Gölü
- 6) Aşağıdaki akarsulardan hangisi Marmara Denizi'ne dökülmez?
- a) Sakarya Nehri
 - b) Gönen Çayı
 - c) Biga Çayı
 - d) Susurlu Nehri
 - e) Garsak Suyu
- 7) Aşağıdaki akarsulardan hangisi Ege Denizi'ne dökülür?
- a) Sakarya Nehri
 - b) Susurlu Nehri
 - c) Meriç Nehri
 - d) Gönen Çayı
 - e) Biga Çayı
- 8) Buzul gölleri olan Kilimli göl ve Aynalı Göl hangi dağdadır?
- a) Samanlı Dağları
 - b) Uludağ
 - c) Istranca Dağları
 - d) Mudanya Dağları
 - e) Katırlı Dağları
- 9) Gala Gölü ve Poyrazlar Gölü oluşum bakımından hangi gruba girer?

- a) Lagün
 - b) Alüvyal set gölü
 - c) Buzul gölü
 - d) Tektonik göl
 - e) Heyelan gölü
- 10) Manyas Barajı aşağıdaki hangi akarsu üzerindedir?
- a) Kocaçay
 - b) Ergene Suyu
 - c) Biga Çayı
 - d) Gönen Çayı
 - e) Şile Suyu

Cevaplar

1)D, 2)D, 3)B, 4)E, 5)E, 6)A, 7)C, 8)B, 9)B, 10)A

3. MARMARA DENİZİ VE BOĞAZLAR

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

3. Marmara Denizi ve Boğazlar

3.1. Marmara Denizi

3.2. İstanbul Boğazı

3.3.Çanakkale Boğazı

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) İstanbul Boğazı kıyılarında nüfus neden Çanakkale Boğazı'ndan yoğundur?
- 2) İstanbul ve Çanakkale Boğazı'nın ortak özellikleri nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Marmara Denizi	Koy ve körfez isimleri öğrenir.	Coğrafya Atlası inceleyerek
Boğazlar	Boğazların oluşumunu öğrenir.	Paleojeomorfoloji okuyarak

Anahtar Kavramlar

- İstanbul Adaları
- Marmara Adaları
- Nara Burnu
- İstanbul Boğazı
- Çanakkale Boğazı
- İzmit Körfezi
- Gemlik Körfezi
- Bandırma Körfezi
- Erdek Körfezi
- Marmara Denizi
- Karanlık Liman

Giriş

Bu bölümde bölgenin hidrografyasında bütünüyle bölge sınırları içinde kalan Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı coğrafi özellikler açısından incelenmiştir. Marmara Denizi ve Boğaz'ın konumu, oluşumu, kıyı uzunluğu, derinlikler, akıntılar, su sıcaklığı, tuzluluk, adalar gibi özellikler ele alınmıştır.

3.1. Marmara Denizi

Marmara Bölgesi'nin 3 denize kıyısı bulunmaktadır. Kuzeyde Karadeniz'in güneybatı kesimi, güneybatıda Ege Denizi'nin kuzeydoğu kesimine kıyısı vardır. Marmara Denizi bütünüyle bölge içinde kalmaktadır.

Marmara Denizi kıtalararası büyük bir deniz olan Akdeniz'in bir koludur. Kara içinde doğu-batı doğrultusunda uzanır. Alanı 11.352 km²'dir. Asya ve Avrupa kıtasını birbirine bağlayan iki önemli denizyolu ile diğer denizlere bağlanır. Kuzeyde İstanbul Boğazı'yla Karadeniz'e bağlantı sağlar, güneybatısında Çanakkale Boğazı'yla Ege ve Akdeniz'e açılır. Dogu-batı doğrultusunda Gelibolu'nun kuzeyinde Çankaya Burnu ile İzmit arasında uzunluğu 278 km'dir. Kuzey-güney doğrultusunda genişliği batıdan doğuya doğru artar. En fazla genişlik Silivri ile karşı kıyı arasında (batıda) 76 km'dir. Marmara Denizi'nin kıyı uzunluğu Trakya'da 264 km., Anadolu kıyıları 663 km., toplam 927km'dir.

Marmara Denizi doğuya doğru dar ve uzun iki körfez oluşturur. Bunlar kuzeyde **İzmit Körfezi** ve ondan Armutlu Yarımadası ile ayrılan **Gemlik Körfezi**'dir. Marmara Denizi'nin güneyinde iki önemli körfez daha vardır. **Erdek ve Bandırma Körfezleri** birbirinden Kapıdağ Yarımadasıyla ayrılır. Kuzeyde kıyılar az girintili çıkıntılıdır. Önemli yarımada ve körfezler yoktur.

Jeolojik oluşumu çok eski devrelere inen ve uzun bir oluşum evresi geçiren Marmara Denizi son şeklini Dördüncü Zaman'da almıştır. Çevresi orta yükseklikte dağlar ve platolarla çevrilidir. En büyük yükseltiler Tekirdağ güneybatısında Ganos (Işıklar) Dağı (924 m), İzmit ve Gemlik Körfezleri arasında Samanlı Dağları (1999 m), güneydoğuda Uludağ'dır (2543 m). Dağlık alanlar arasında alüvyal ovalar yeralır (Yenişehir,İnegöl, Mustafakemalpaşa Ovaları gibi). Çukurlara ise göller yerleşmiştir (İznik, Sapanca,Ulubat, Manyas Gölleri). Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece Gölleri eski birer koyun önlerinin birikim sonucu tıkanması ile oluşmuşlardır.

Marmara Denizi adalar bakımından zengindir. Çeşitli büyüklükte olan bu adaların sayısı 23'tür. Toplam kıyı uzunlukları 252 km'dir. Bunlardan 10 tanesinin yüzölçümü 1 km²'den fazladır. Marmara Denizi'ndeki adalar iki büyük grup oluşturur. İstanbul açıklarında kıyıya çok yakın olan adalar topluluğu **İstanbul Adaları** (Prens Adaları, Kızıl Adaları, Keşiş Adaları gibi isim alırlar). "**Adalar**" adı altında İstanbul ilinin bir ilçesini oluştururlar. Büyüklük sırasına göre Büyükada(5,36 km²), Heybeliada (2,46 km²), Burgazada(1,45 km²), Kınalıada(1,32 km²), Sedefada(0,34 km²), Yassıada(0, 12 km²), Tavşanada(0, 12 km²), Sivriada(0,10 km²), Pideadası (Kaşıkadası 0,06 km²).

Marmara Denizi'nin ikinci adalar topluluğu Balıkesir ilinin Erdek ilçesine bağlı **Marmara Adaları**'dır. Bu adaların en büyüğü olan Marmara Adası(117,18 km²)'dir. Diğerleri, Paşalimanı Adası(21,37 km²), Avşa Adası(20,62 km²), Ekinlik Adası(2,47 km²), Koyun Adası (1,71 km²), Mamali Adası(0,19 km²), Marmara Denizi'nin bir diğer adası da Bursa iline bağlı İmralı Adası(9,98 km²)'dir.

Marmara Denizi'nde 0-200m'ye kadar olan derinlikler geniş alan kaplar. Bütün deniz alanının hemen hemen yarısını kaplayan bu az derin alanlara rağmen derin çukurlar da vardır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan derin alanlar birbirinden 600-700 m'lik eşiklerle ayrılmış, derinlikleri 1000 m'yi geçen çukurluklar şeklindedir. En derin çukur Marmara Ereğlisi açıklarında 1258 m'dir. Diğer önemli iki çukur İstanbul Adaları güneyinde 1238 m. ve Marmara Denizi batısında 1112 m'dir. Doğu Batı doğrultusundaki bu çukur alan Türkiye'nin en önemli deprem hattı üzerindedir. Bu hat Ege Denizi kuzeyinde Saros Körfezi'nde de devam eden bir çukur alanı içine alır.

Marmara Denizi'nin yüzey sularının sıcaklığı yazın 23-25 °C, kışın 7-9 °C'ler arasındadır. Diğer derin denizlerde olduğu gibi belli bir derinlikten sonra sıcaklık sabit kalır. 220-350 m. derinlikten sonra sıcaklık değişmez, 14,2 °C'dir.

Marmara Denizi'nin tuzluluğu Karadeniz'den fazla, Ege Denizi'nden azdır. Yüzey sularında ‰22 olan az tuzlu suların kalınlığı 15 m. kadardır. Yüzeydeki tuzluluk yer yer değişiklik gösterir. İstanbul Boğazı ağzında ‰23, Silivri açıklarında ‰21, Marmara Adası açıklarında ‰29'dur. Derinliklerde tuzluluk hızla artma gösterir. 30 m. Derinlikte ‰37, 150 m. derinlikte ‰38,5'u bulur. Dipteki bu çok tuzlu sular dip akıntısı ile gelen Akdeniz'in çok tuzlu sularıdır.

Karadeniz ve Ege Denizi arasında bulunan Marmara Denizi, bu denizler arasındaki seviye ve yoğunluk farkları yüzünden önemli akıntılar arasında kalır. Karadeniz ve Ege Denizi arasındaki seviye farkı yüzünden boğazlardan ve Marmara'dan geçerek Karadeniz'in sularını Akdeniz'e doğru taşıyan bir yüzey akıntısı vardır. İstanbul Boğazı'ndan geçen akıntı Marmara Denizi'ne yönelir. Ayrıca yüzey akıntısının altında Akdeniz'in çok çok tuzlu sularını getiren bir dip akıntısı vardır.

3.2. İstanbul Boğazı

İstanbul Boğazı genel olarak sular altında kalmış eski bir vadidir. Kuaterner'de son buzul devrinde daha alçak bir taban seviyesine göre oluşan vadinin denizin son yükselmesi olan (zamanımızdan 10.000 yıl önce) Flandriyen transgresyonu sonucunda denizle işgal edilmesiyle oluşmuş, kara içine 8 km. kadar sokulan Haliç de sular altında kalmış bir vadi ağzı olarak oluşmuştur.

Boğaz kıyıları genel olarak dik ve derindir. Akarsu ağızları kara içine sokulan koylar oluşturmuştur. Boğaz'ın batı kıyısında kuzeyden güneye doğru Büyükdere, Tarabya, İstinye, Bebek, Arnavutköy; doğu kıyısında Paşabahçe, Kanlıca, Göksu Koyları gibi.

Boğaz'ın dibinde boydan boya uzanan oluk ortalama 50-60 m. derinliğindedir. Bu oluk içinde bazı yerler daha derin bazı yerler tümsekler oluşturur. En derin çukurlar Boğaz'ın daraldığı kesimlere rastlar. En derin yer Bebek-Kandilli arasında 120 m'lik çukurdur. Arnavutköy-Vaniköy arasında 106 m'lik bir başka çukur vardır. Boğaz'ın uzunluğu ortasından geçen düz bir çizgi boyunca hesaplanırsa 30,5 km'dir. Anadolu kıyısı 35 km., Trakya kıyısı 55 km'dir. En dar yeri Rumeli Hisarı-Anadolu Hisarı arası 760 m., en geniş yeri Büyükdere-Umuryeri arası 3500 m'dir.

Foto: İstanbul Boğazı

İstanbul Boğazı sıcaklık, tuzluluk, yoğunluk bakımından farklı iki su kütlesini birleştirir. Karadeniz'den Marmara'ya doğru bir üst akıntı mevcuttur. Karadeniz'in yüzey suları Marmara'ya göre yüksektir. Bu yüzden Karadeniz'in az tuzlu suları üstten Marmara'ya doğru hızla akarlar. Buna karşılık alt akıntı Akdeniz'in tuzlu ve yoğun sularını alttan Karadeniz'e doğru taşır. Boğaz'da üst akıntının hızı normal hava koşullarında 0,5-4,8 mil/saat arasında değişir. Karadeniz'in seviyesinin yükseldiği ilkbahar aylarında ve kuzey rüzgârlarının hakim olduğu zamanlarda özellikle Boğaz'ın dar kesimlerinde çok artar ve hızı 7-8 mil/saat'e çıkar. Buna karşılık sürekli ve kuvvetli Lodoslu havalarda üst akıntı adeta duracak kadar yavaşlar. Üst akıntı genel olarak Boğaz'ın orta çizgisini izler. Fakat bu ana akıntının Boğaz'ın yön değiştirdiği burunlara çarpmasıyla koylar içinde dönüp ana akıntıya karışan ters akıntılar oluşur (Anafor).

Boğaz sularının seviyesi de değişiklik gösterir. Genel olarak ilkbahar aylarında yükselir, sonbaharda alçalır. Bu yükselme ve alçalmalar Karadeniz'in seviyesine bağlıdır ve genelde boğaz suları Karadeniz ağzından Marmara'ya doğru eğimlidir ve boğazda akıntı şiddetli olduğu zaman bir akarsudan farksızdır. Boğaz'ın derinlik şartları ve akıntının fazla olması yüzünden dolma tehlikesi olmadığı hâlde Haliç fiziki etkenlerle (siltasyon) büyük ölçüde dolmuştur. Alibey ve Kağıthane Dereleri'nin getirdiği malzeme, endüstri atıkları ve yamaçlarda dikkatsizce kullanma sonucu aşınan topraklarla dolmaya devam etmektedir. Alibey ve Kağıthane Dereleri'nin getirdikleri materyal önce ağız kesimlerini, Haliç'in dirsekli ve az derin olan kuzeybatı kesimini sonra da orta ve aşağı kesimlerini doldurmuştur. Başlangıçta İstanbul şehrinin limanı olan Haliç bu işlevini kaybetmiş ve Boğaz'ın batı kıyısında Salıpazarı, Karaköy, doğu kıyısında Haydarpaşa Rıhtımları şehrin liman işlevini görmeye başlamıştır.

3.3. Çanakkale Boğazı

Çanakkale Boğazı, Türkiye'nin Anadolu ve Trakya toprakları, ayrıca Karadeniz ve Akdeniz arasında iki su yolundan birisidir. Fiziki coğrafya özellikleri bakımından İstanbul

Boğazı'yla benzer özelliklere sahip olmasına rağmen yerleşme, nüfus, ekonomik faaliyetler, turizm, ulaşım bakımından büyük farklılıklar gösterir. Antik Çağ'da parlak bir yerleşim dönemi yaşamış, fakat Byzantion'un kuruluşundan sonra doğu-batı ülkeleri arasında karayolu bağlantısında eski önemini kaybetmiş, fakat jeopolitik konumu sebebiyle stratejik önemini günümüze kadar korumuştur. İdari bakımdan batı kıyıları Gelibolu - Eceabat, doğu kıyıları Lapseki ve Çanakkale'ye aittir.

Çanakkale Boğazı deniz suları altında kalarak boğulmuş bir akarsu vadisidir. Jeolojik evriminde hafifçe kıvrılmış neojen çökelleri daha eski temel üzerinde (Mesozoik, Eosen ve Oligosen) birikmiş bu temel ve neojen örtüsü üstpliosen yaşta bir aşınım yüzeyi tarafından kesilmiştir. Bu yüzey üzerinde kurulan boğaz vadisi daha sonraki epirojenik hareketlerle yükselen aşınım yüzeyi içine gömülerek derinleşmiştir. Pliosen sonlarından itibaren akarsuların eseri olan bir vadi şeklinde gelişmeye başlayan Çanakkale Boğazı kuaternerin son safhalarında denizle işgal edilerek günümüzdeki şeklini almıştır.

Boğaz kuzey ve güney kesimlerinde yapı hatlarına uygun olarak kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda uzanır. Orta kesimde ise Nara Burnu-Kepez Çayı arası kuzey-güney doğrultusundadır. En dar yeri Çanakkale-Kilitbahir arasında(1350m.), en geniş yeri Güzelyalı ve karşı kıyı arasında(8175m.)'dır. Anadolu kıyısı 94 km., Trakya kıyısı 78 km'dir. Derinliği 50 m'yi aşan bir oluk halinde uzanır. En derin yerler 100 m'yi aşan iki çukur vardır. Nara Burnu önünde 102 m., Çanakkale-Kilitbahir arasında 106 m'dir.

Çanakkale Boğazı'nda Marmara Denizi'nden Ege Denizi'ne doğru üst akıntı, Ege Denizi'nden Marmara Denizi'ne doğru alt akıntı olmak üzere birbirine ters iki akıntı sistemi vardır. Bu akıntı sistemi iki deniz arasında düzey, tuzluluk ve yoğunluk farkından oluşmuştur. Üst akıntının hızı Boğaz'ın Karadeniz'den gelen su miktarına, mevsimlere, rüzgârlara ve Boğaz'ın darlaşan ve genişleyen yerlerine göre değişiklik gösterir. Akıntı bakımından en tehlikeli yer; Boğaz'ın darlaştığı Nara Burnu ve Kilya Koyu arasındadır. Burada akıntının hızı kuvvetli kuzey rüzgarları estiğinde 4 mil/saati bulmaktadır. Koylarda akıntının hızı 1,5 milin altına düşer.

Boğaz'ın doğu kıyısında Lapseki ve Çanakkale yer almaktadır. Çanakkale şehri içinden denize dökülen Kocaçay (Sarıçay) boğaz kıyılarının en büyük deltasını oluşturur. Çanakkale şehri güneyinde içeriye doğru derin bir koy oluşturan Güzelyalı, Çanakkale'nin rekreasyon amaçlı bir kıyısıdır. Boğaz'ın doğu kıyıları Karamenderes Delta Ovası'yla sona erer.

Bilimsel araştırmalarla kıyının 15.000 yıl önceki durumu ortaya konmuştur. İçeriye doğru girinti yapan bir körfez Karamenderes Çayı'nın getirdiği alüvyonlarla dolarak delta oluşturmaya başlamıştır. Günümüzden 5200 yıl önce bu körfezin batısında Kumtepe'de ve doğusunda Troia'da yerleşilmiştir. 3250 yıl önce Troia çevresinde bataklıklar oluşmaya başlamıştır. 2000 yıl kadar önce günümüzdeki kıyıdan 3 km. içeriye kadar ulaşan körfez oadaki alüvyal gelişmeyle dolarak kıyı çizgisi günümüzdeki şeklini almıştır.

Boğaz'ın batı kıyısında küçük bir liman gerisinde Gelibolu şehri kurulmuştur. Güneyde Eceabat-Kilitbahir Köyü yer alır. Kilitbahir Köyü Çanakkale şehri karşısında Boğaz'ın en dar yerinde kurulmuştur. Gelibolu Yarımadası adı verilen bu yarımada'nın güney ucunda üzerinde Çanakkale Şehitler Anıtı'nın bulunduğu Hisar Burnu ve Seddülbahir Köyü yer alır.

Çanakkale doğu kıyısında kuzeyde Boğaz'ın başlangıç yeri sayılan Çardak Köyü, güneyinde Lapseki ilçe merkezi yer almaktadır. Güneybatıya doğru devam eden boğaz kıyılarında Nara Burnu ve karşı kıyı arası Boğaz'ın ikinci dar yeridir. Nara Burnu'nda güneye dönen kıyı Çanakkale şehrine kadar bu yönde uzanır. Çanakkale içinde denize dökülen Kocaçay boğaz kıyıları'nın en büyük deltasını oluşturur. Çanakkale güneyinde Kepez Köyü kıyından içeride kurulmuş kıyıya doğru gelişme göstermektedir. Kepez Burnu ve Boğaz'ın Ege Denizi'ne açıldığı Kum Burnu arasında en güneyde Karanlık Liman adı verilen büyük bir koy yer alır.

Güzelyalı yazlık evler ve turistik tesislerle Çanakkale ve çevresinin sayfiyesi durumundadır ve hızlı bir yapılaşma göstermektedir. Boğaz'ın doğu kıyıları Karamenderes ve Dümrek Çayı'nın içinden geçtiği Karamenderes delta ovalarıyla sona erer.

Uygulamalar

1) Harita Genel Komutanlığı www.hgk.msb.gov.tr web adresinde indirilebilir tematik haritalardan Türkiye Fiziki haritasını inceleyiniz.

Uygulama Soruları

1) Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı'nın denizlere göre konumlarını gördünüz mü?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Marmara Bölgesi'nin 3 denize kıyısı bulunmaktadır. Kuzeyde Karadeniz'in güneybatı kesimi, güneybatıda Ege Denizi'nin kuzeydoğu kesimine kıyısı vardır. Marmara Denizi bütünüyle bölge içinde kalmaktadır. Marmara Denizi kıtalararası büyük bir deniz olan Akdeniz'in bir koludur. Kara içinde doğu-batı doğrultusunda uzanır. Alanı 11.352 km²'dir. Asya ve Avrupa kıtasını birbirine bağlayan iki önemli denizyolu ile diğer denizlere bağlanır. Kuzeyde İstanbul Boğazı'yla Karadeniz'e bağlantı sağlar, güneybatısında Çanakkale Boğazı'yla Ege ve Akdeniz'e açılır.

İstanbul Boğazı genel olarak sular altında kalmış eski bir vadidir. Kuaterner'de son buzul devrinde daha alçak bir taban seviyesine göre oluşan vadinin denizin son yükselmesi olan (zamanımızdan 10.000 yıl önce) Flandriyen transgresyonu sonucunda denizle işgal edilmesiyle oluşmuş, kara içine 8 km. kadar sokulan Haliç de sular altında kalmış bir vadi ağzı olarak oluşmuştur. Boğaz kıyıları genel olarak dik ve derindir. Akarsu ağızları kara içine sokulan koylar oluşturmuştur. Boğaz'ın batı kıyısında kuzeyden güneye doğru Büyükdere, Tarabya, İstinye, Bebek, Arnavutköy; doğu kıyısında Paşabahçe, Kanlıca, Göksu Koyları vardır.

Çanakkale Boğazı, Türkiye'nin Anadolu ve Trakya toprakları, ayrıca Karadeniz ve Akdeniz arasında iki su yolundan birisidir. Fiziki coğrafya özellikleri bakımından İstanbul Boğazı'yla benzer özelliklere sahip olmasına rağmen yerleşme, nüfus, ekonomik faaliyetler, turizm, ulaşım bakımından büyük farklılıklar gösterir. Antik Çağ'da parlak bir yerleşim dönemi yaşamış, fakat Byzantion'un kuruluşundan sonra doğu-batı ülkeleri arasında karayolu bağlantısında eski önemini kaybetmiş fakat jeopolitik konumu sebebiyle stratejik önemini günümüze kadar korumuştur. İdari bakımdan batı kıyıları Gelibolu - Eceabat, doğu kıyıları Lapseki ve Çanakkale'ye aittir.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki adalardan hangisi İstanbul adalarına dahil değildir?
 - a) Büyükada
 - b) Heybeliada
 - c) Burgaz Ada
 - d) Marmara Adası
 - e) Kınalı Ada
- 2) Aşağıdaki özelliklerden hangisi İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı arasında ortak özellik değildir?
 - a) Derinlik
 - b) Uzunluk
 - c) Akıntı
 - d) Tuzluluk
 - e) Uzunluk
- 3) Armutlu Yarımadası'nın kuzeyinde hangi körfez bulunur?
 - a) İzmit Körfezi
 - b) Gemlik Körfezi
 - c) Bandırma Körfezi
 - d) Erdek Körfezi
 - e) Edremit Körfezi
- 4) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi Çanakkale Boğazı kıyısında değildir?
 - a) Lapseki
 - b) Gelibolu
 - c) Çanakkale
 - d) Kilitbahir

- e) Karabiga
- 5) Erdek açıklarındaki adalar topluluğunun ismi nedir?
 - a) İstanbul Adaları
 - b) Keşiş Adaları
 - c) Marmara Adaları
 - d) Kızıl Adalar
 - e) Prens Adaları
- 6) Kapıdağ Yarımadasının doğusunda hangi körfez yer alır?
 - a) Bandırma Körfezi
 - b) Gemlik Körfezi
 - c) İzmit Körfezi
 - d) Erdek Körfezi
 - e) Güllük Körfezi
- 7) İzmit Körfezi ve Gemlik Körfezi arasında hangi yarımada bulunur?
 - a) Kapıdağ Yarımadası
 - b) Biga Yarımadası
 - c) Armutlu Yarımadası
 - d) Kocaeli Yarımadası
 - e) Çatalca yarımadası
- 8) Paşabahçe, Kanlıca, Göksu koyları hangi kıyıdadır?
 - a) İstanbul Boğazı
 - b) Çanakkale Boğazı
 - c) Karadeniz
 - d) Ege Denizi
 - e) Marmara Denizi

9) Aşağıdaki hangi ada Marmara Adalarına dahil değildir?

- a) Avşa Adası
- b) Ekinlik Adası
- c) Marmara Adası
- d) Paşalimanı Adası
- e) Sedef Ada

10) Aşağıdaki hangi ada İstanbul Adalarına dahil değildir?

- a) Heybeliada
- b) Büyükada
- c) Burgaz Ada
- d) Kınalı Ada
- e) Mamali Adası

Cevaplar

1)D, 2)E, 3)A, 4)E, 5)C, 6)A, 7)C, 8)A, 9)E, 10)E

4. MARMARA BÖLGESİ'NİN BÖLÜMLERİ VE İSTRANCA YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

4. Marmara Bölgesi'nin Bölümleri ve Istranca Yöresi

4.1 Marmara Bölgesi'nin Bölümleri

4.2. Istranca Yöresi

4.2.1. Istranca Yöresi Fiziki Coğrafyası

4.2.2. Istranca Yöresi'nde Yerleşmeler

4.2.3. Istranca Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

4.2.4. Istranca Yöresi'nde Mekânsal Sorunlar

4.2.5. Istranca Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Subasar Ormanların önemi nasıl vurgulanabilir?
- 2) Istranca Yöresi'nin kalkınması hangi yönde olmalıdır?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Fiziki coğrafya	Dağlık alanların ekonomik faaliyete etkisi	Dağlık alanlarda arazi kullanımı hakkında okuyarak
Yerleşme	Yerleşmelerin kuruluş yerleri	Fiziki ve yerleşme haritalarını karşılaştırarak

Anahtar Kavramlar

- Istranca Yöresi
- Dupnisa Mağarası
- Çilingöz Koyu
- Saka Gölü
- Erikli Gölü
- Subasar Orman
- Mert Gölü
- İğneada
- Demirköy
- Limanköy
- Yalıköy

Giriş

Bu bölümde Marmara Bölgesi'nin bölüm ve yörelerinin isimleri belirtilmiştir. İlk olarak Istranca Yöresi'nin fiziki coğrafi özellikleri, yerleşme yerleri, yörenin ekonomik faaliyetleri, mekânsal sorunları incelenmiştir.

4.1 Marmara Bölgesi'nin Bölümleri

Marmara Bölgesi 4 bölüme ayrılır: 1-Istranca Bölümü, 2-Ergene Bölümü, 3-Çatalca-Kocaeli Bölümü, 4-Güney Marmara Bölümü

Harita: Marmara Bölgesi Bölümleri

Marmara Bölgesi'nin Bölümleri de (alt-bölge) diğer coğrafi bölgelerin bölümleri gibi I. Coğrafya Kongresinde tartışmalar sonucu belirlenmiştir. Trakya'da Ergene Havzasının kenarında bulunan Istranca dağlık alanının hangi bölüme bağlanacağı tartışılmıştır. Daha sonra ayrı bölüm olmasına karar verilmiştir. Güney Marmara Bölümü, çok geniş olmasına rağmen sonuçta tek bölüm olarak kalmıştır. Marmara bölgesi bölüm ve yörelere ayrılırken Asya ve Avrupa arasında sınır kabul edilen İstanbul ve Çanakkale Boğazı'nın iki yakası ayrı bölümlere ve yörelere ayrılmamıştır. Çünkü boğazların her iki tarafında fiziki coğrafya aynıdır.

Bölümlerin yörelere ayrılması I.Coğrafya Kongresinde yapılmamıştır. Kullandığımız ayırım Prof. Dr. Besim Darkot'a aittir. Yörelere de kendi içinde alt yörelere ayrılabilir. Beşeri coğrafyada olan değişikliklerle yöre sınırları değişebilir.

4.2. Istranca Yöresi

Istranca Bölümü'nün bir yöresi vardır: Istranca Yöresi

Harita: Istanca Yöresi'nin bölge içinde konumu

4.2.1. Istanca Yöresi Fiziki Coğrafyası

Istanca Bölümü'nde "Istanca Yöresi" olarak tek yöre bulunur. Yörenin yüzey şekillerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan Istanca (Yıldız) Dağları hâkimdir. Istanca Dağları Karadeniz ve Ergene havzası arasında 1000 m'ye ulaşan bir engel oluşturur. Bu dağlar, Terkos gölü güney ve batısında alçak tepelerle başlar. Burada yüksekliği Yamaç Tepe'de 281m'dir. En yüksek tepeleri Kırklareli-Demirköy arasında 500-900m'ler arasındadır. En yüksek tepesi olan Mahya Tepe'de yüksekliği 1010 m'dir. Buranın ayrı bir yöre olması dağlık alanın her iki tarafında iklim ve bitki örtüsü farklılığıdır. Yörede sıcaklık ve yağışlarla belirlenen Karadeniz iklimi görülürken, dağın Ergene Ovası'na bakan kesiminde karasal iklim görülür. Dağın kuzey yamacında nemli ormanlar bulunurken güney yamaçlarında kuru ormanlar bulunur.

Yörenin jeomorfolojisinde **Dupnisa Mağarası** önemlidir. Sarpdere köyünün 5-6 km. güneybatısındadır. 180 milyon yıl önce oluşan mağaranın 3 girişi vardır. Sulu Mağara, Kuru Mağara ve Kız Mağarası olarak adlandırılır. Sulu Mağara'dan geçen Velika Çayı Rezve Deresi'nin kaynağıdır. Sulu Mağara'nın 250m'si, Kuru Mağara'nın 200 m'si turizme açılmıştır. Kız Mağarası yarasalar yaşadığı için turizme kapalıdır. Sulu Mağara yarasaların üreme ayları olan 15 Kasım-15 Mayıs arasında turizme kapalıdır. Mağarada 30.000 yarasa yaşamaktadır. 2012 yılında mağarayı 17.325 kişi gezmiştir.

Harita: Istanca Yöresi

Foto: Dupnisa Mağarası

Dağlık alanın kıyıya paralel olmasıyla ilgili olarak kıyı jeomorfolojisinde boyuna kıyılar görülür. Çatalca platosunun devamı olan alan kıyıda falezler ve akarsuların oluşturduğu derin vadilerle yarılmış vadi ağzlarında koylar oluşmuştur. Kıyı derelerinin getirdiği alüvyonlarla düzleşmiş ve az girintili çıkıntılıdır. Birkaç önemli koy bulunur. Istanca Dağları'ndan Karadeniz'e dökülen dereler ağzında küçük taban ovaları ağzında koylar bulunur. Malatra koyu(Korsan koyu), Bahçeköy Deresi'nin döküldüğü Kastro/Kasatura koyu(Çamlıkoy),Yalıköy'ün Çilingöz koyu gibi. Çilingöz koyunun doğusunda falezlerde deniz mağaraları bulunur, bu kesime akvaryum adı verilmiştir.

Foto: Çilingöz Koyu

Yörede Israncılar'dan kaynaklarını alan çok sayıda dere yer alır. En önemli akarsuyu Rezve(Mutlu) Deresi kaynağını Dupnisa Mağarası'ndan çıkan bir kaynaktan alır. Kıyıköy'ün iki yanından Kazandere ve Pabuçdere dökülür.

Istranca Dağları'ndan doğan 7 derenin suları(Düz Dere, Kuzulu Dere, Çilingöz Dere, Elmalı Dere, Sultanbahçe Dere, Kazan Dere, Pabuç Dere) denize dökülmeden bir set arkasında toplanarak gölet oluşturulmuş ve bir boru hattıyla toplanan sular Terkos Gölü'ne aktarılarak İstanbul'a su sağlayan **Istranca Dereleri projesi** yapılmıştır. Projenin I. ve II. Etabı 1995-2000 yılları arasında tamamlanmıştır.

Yörenin hidrografyasında göller önemlidir. 7 adet lagün bulunur. Bunlar Erikli Gölü, Mert Gölü, Hamam Gölü, Pedina Gölü, Saka Gölü, Sülüklü Göl, Ramana Gölü'dür. Bu göller Istranca Dağları'ndan gelen derelerle beslenir. Eğimi az olan yataklarda akan derelerde akış yavaş olduğu için Karadeniz'den sert esen rüzgârlar kumullarla derelerin ağzının kumul setiyle kapanmasına neden olmuştur. Bu şekilde lagünler oluşur. Kış ve ilkbahar aylarında derelerle gelen fazla sular setler nedeniyle geriye doğru orman altına yayılmaktadır ve ağaçlar yaklaşık 1m'lik su altında kalmaktadır. Longöz ormanları bu şekilde oluşmuştur. Mayıs ortalarından itibaren sular çekilmeye başlar. Yaz-sonbahar mevsiminde sular çekilmiş durumdadır. Bu şekilde birbirinden ayrı 3 subasar ormanı oluşmuştur. Bunlar **Mert Gölü Longözü, Saka Gölü Longözü** ve **Erikli Gölü Longözü**'dür. Burası önemli bir ekosistemdir. İğneada ekosistemi kuru orman, subasar orman, tatlısu dereleri, sazlık alan, lagünleri, kumullar ve denizin iç içe geçtiği bir alandır. 1987'de Saka Gölü Longözü Tabiatı Koruma alanı, 1991'de Erikli ve Mert gölleri 2.derece doğal sit alanı, Saka Gölü Longözü 1.derece doğal sit alanı olarak korunmaya alınmıştır. 2007 yılında 3155 hektar alan "**İğneada Longöz Ormanları Milli Parkı**" ilan edilmiştir. 2012 yılı sonuna kadar İğneada Longözü Ramsar Alanı ilan edilmesi planlanmıştır. Bu şekilde korumaya alınan Türkiye'nin 13.sulak alanı olacaktır. Longözlerde 27 tür ağaç ve ağaçcık, 671 tür bitki, 221 kuş türü, 50 tür memeli, 35 tür sürüngen, 310 tür böcek, 30 tür tatlısu balığı, 20 tür deniz balığı beslenmektedir. İğneada longöz ormanı Dünya Bankası aracılığıyla Birleşmiş Milletler Küresel Çevre Fonu(GEF)

desteği ile yapılan projeyle korunmaktadır. Longöz ormanı Türkiye’de üç yerde bulunmaktadır. Bunlar Karasu-Acarlar Longözü, Sinop-Sarıkum Longözü ve İğneada Longözü’dür.

Foto: Saka Gölü

Yörenin bitki örtüsünde Istranca Dağları’nda orman hâkimdir. Orman kıyıdan itibaren 100m’ye kadar yer alır. 500-600m’ye kadar ormanda %40 kayın ağacı bulunur. Diğer türler gürgen, kavak, kıızılağaç, dişbudak vb. yapraklarını döken türlerdir. İğneada’da yer alan göller ve çevresindeki bataklıklar birçok su bitkisinin yaşam alanıdır. Göllerde derinliğin 50cm olduğu alanlarda kapallılığı %100 olan bitki topluluğu bulunur. Taban suyu yüksek yarı tuzlu bataklık alanlarda birçok bitki bulunur. Hamam ve Pedina göllerinin etrafındaki tatlısu bataklıklarında Türkiye’de örneğine az rastlanan Avrupa-Sibiryta tatlısu florası bulunur, bu açıdan önemlidir. Bu bataklıklarda göl kestenesi(*Trapa natans*) ve nilüfer(*Nymphaea alba*) topluluklarının bulunması yüksek su kalitesinin göstergesi olarak kabul edilir.

4.2.2.Istranca Yöresi’nde Yerleşmeler

Yörenin bilinen ilk halkı MÖ 4000 yılından MS 4.yy.da Roma işgaline uğradığı zamana kadar Traklar’ın Tynler adı verilen boyudur. İğneada ve Midye çevresinde yerleşmişlerdir. İğneada Thynler tarafından **Thynias** adıyla kurulmuştur. Yazı kullanmayan Traklardan kalan en önemli kanıtlar yığma tepe olarak(Tümölüs) yaptıkları mezarlar ve dolmen(iri büyük taşlar yan yana dizilir ve üzeri büyük bir taşla örtülür) adı verilen anıt mezarlardır. Savaşçı bir kavim olan Traklar diğer ordularda paralı asker olmuş ve asimile olarak yok olmuş bir kavimdir. Istranca Dağları’ndaki demir madenleri de onların silah yapımına faydalı olmuş olmalıdır. Haklarında çok az bilgi olan Traklar yaşadıkları bölgede günümüze kadar gelen isimlerini bırakmışlardır. Eski Yunanlar Thrac adını verdikleri kavmin yaşadığı bütün bölgeye Thrace ismini vermişler, Romalılar Thracia olarak adlandırmışlardır. Trakya adı buradan günümüze kadar gelmiştir.

Trakların yaşadığı yörede kıyıda MÖ 7. ve 6.yy’larda İyonluların hâkimiyeti görülür. MS 46 yılında Roma İmparatorluğu’na dâhil olmuş, MS.4 yy’dan itibaren Bizans egemenliğine girmiştir. 1362-63’de Osmanlılara geçmiş 1440’dan itibaren Sırp, Bulgar ve Bizans hâkimiyeti yaşamıştır. 1452 yılında komutan İne Gazi tarafından alınarak Osmanlılara

geçmiştir. 1913 Birinci Balkan Savaşı sonrası imzalanan Londra Anlaşmasıyla Midye(Kıyıköy)-Enez hattı batısı Bulgaristan Krallığı'na bırakılmıştır.(30 Mayıs 1913). II. Balkan Savaşı sırasında (19 Temmuz 1913) bu sınır geçilerek Edirne ve Kırklareli tekrar alınmıştır.

Yörede **Demirköy**'ün 15 köyü, **Limanköy**, **İğneada**, **Kıyıköy** yerleşmeleri bulunmaktadır. Yörenin yerleşim merkezi Istranca Dağları kuzey eteğinde Bulanık Dere ve onun kolu Değirmenderenin aktığı alanda, 300 m'de kurulan **Demirköy**'dür. Osmanlı Dönemi'nde ismi **Samakofçuk**'dur. 1912 yılına kadar Vesilhos şehrine bağlı olarak nahiye iken Balkan savaşında Vesilhos Bulgaristan'da kalınca Demirköy adıyla ilçe merkezi olmuştur. İsmi 4km güneydoğusunda işletilmiş demir yataklarından alır. Istranca Dağları maden yatakları bakımından özellikle demir bakımından zengindir. Bu yatakların milattan önceki yüzyıllarda ve Bizans Dönemi'nde de işletildiği bilinmektedir. Bizans Dönemi'ne ait bir dökümhane de bulunur. Demirköy'ün güneydoğusundaki Osmanlı Dönemi'ne ait işletmede 15.yy'dan 19.yüzyıl sonuna kadar demir yatakları işletilmiştir. Demirköy Tophane-i Amire İşletmeleri(Merkezi Dökümhane) adındadır. İdari birimler, işletme, üretim, depo olarak 10000 m² arazi üzerindedir. Büyük ve küçük olmak üzere 2 dökümhane şeklindedir. II. Mahmut zamanında yenilenmiştir. Günümüzde ismi **Fatih Dökümhanesi**'dir. Osmanlı ordusuna ve donanmasına top gülleleri üretilmiştir. Samakofçuk(Demirköy) ve Torliye(Hamdibey)'de üretilen demir İğneada iskelesinden taşındığı için İğneada demiri adıyla tanınmıştır. 19.yüzyıl sonunda terk edilen işletme harap durumda bırakılmış, 1950'de tüm demir aksam hurda olarak satılmıştır. Osmanlılardan kalan günümüz Türkiye'sinde önemli ve tek demir işletmesidir. Endüstri arkeolojisi alanında 2001 yılında burada arkeolojik kazılar başlamıştır. Kazılar bitince "Açıkhava Teknolojisi Müzesi" olacaktır. Burada demir rezervi fazla olmakla beraber tenörü düşük olduğu için işletilmemektedir. Demirköy Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey, yerleşmede Hükümet Konağı, İlkokulu ve Kırklareli yolunu yaptırmıştır. 1920 yılında şehit olan Hamdi Bey'den Atatürk Nutuk'ta "Milli Şehit" olarak bahseder. Yörede Hamdiköy ismini Hamdi Bey'den almıştır.

Kıyıda yer alan **İğneada** ismini burayı fetheden komutan İne Gazi'den almıştır. İneada olan ismi İğneada olmuştur. **Limanköy**'ün ilk kuruluşu Kırım Savaşı sırasında 1853 yılında İngiliz ve Fransız savaş gemileri için Fransızların buraya bir deniz feneri yapmasıdır. 150 yıl önce Romanya'dan gelen bir göçmen topluluk buraya yerleşmiştir. **Kıyıköy**'ün eski adları **Salymdesson** ve **Midye**'dir. Roma ve Bizans kalıntıları bulunur. Selanik göçmenleri yerleşmiştir.

Foto: Limanköy

4.2.3.İstranca Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörenin ekonomik faaliyetleri orman kesim işçiliği, orman ürünleri, balıkçılık, hayvancılık, saz kesimi, arıcılık ve turizmdir. Arazi parçalı ve eğimli olduğu için tarım kısıtlıdır.

Balıkçılık İğneada, Limanköy ve Beğendik köylerine ait 90 balıkçı teknesiyle yapılır. En çok avlanan türler hamsi, istavrit, kalkan, tekir, mezgıt, tirsi balığıdır. Kum midyeciliği de önem kazanmıştır. İğneada Balıkçı Barınağı 1970 yılında tamamlanmıştır. Beğendik köyü kıyısına 2009 yılında bir balıkçı barınağı inşası başlamıştır. Bitince yat limanı olarak da kullanılması düşünülmektedir.

Arıcılıkta 2373 arı kovanı bulunur. Ortalama yılda 37 ton bal elde edilir. Orman çiçeklerinden olan İğneada balı önemlidir. Hayvancılıkta et, süt, yapağı üretimi olmakla beraber tarım ve hayvancılık ürünlerini işleyecek tesisi bulunmadığından önemli bir gelir sağlamaz.

Deniz turizminde güneşlenme mevsimi kısa olmasına rağmen İğneada'nın 17km.lik bir kumsalı bulunmaktadır. Çamlıkoy, Çilingöz koyları deniz turizminde ilgi görür.

1972 yılında Demirköy-İğneada yolu üzerinde kurulan Kereste Fabrikası 1997 yılında özelleşmiştir(Demirköy Orman Ürünleri Sanayi). 2003 yılında ismi ZER Orman Ürünleri Sanayi olmuştur.

Genel bir değerlendirme yapılırsa yörenin, coğrafyasının sağladığı kaynakları tam değerlendirmedeği görülmektedir. Orman yörenin en önemli doğal zenginliğidir. Subasar ormanın varlığı da ayrıca ayırıcı bir özelliğidir. Orman turizm açısından değerlendirilmelidir. Eko-turizm açısından çok önemlidir. Ormanla ilgili turizm faaliyetleri “**orman turizmi**” adı altında toplanabilir. Kıyı turizmi ve Karadeniz’de dolaşan yatları çekerek yat turizmi yapılabilir.

Orman yan ürünleri(şifalı otlar ve yabani meyveler) değerlendirilmemiştir. Ormanda yabani ahududu, üvez, güvem, kuşburnu, kızılçık, ahlat, muşmula, yabani çilek gibi yabani meyveler için tesis yapılarak marmelat, reçel, komposto, konserve yapılabilir. Şifalı otlardan sinir otu, adaçayı, nane, kekik vb. otlardan bitkisel çay üretimi yapılabilir veya toplayıcılık

geliştirilerek dışarı satılabilir. Demirköy'ün orman çileği ünlüdür. 1991 yılına kadar düzenlenen Çilek Festivali yeniden başlamıştır.

4.2.4.Istranca Yöresi'nde Mekânsal Sorunlar

Mekânsal sorunlardan birisi Istranca Dereleri projesiyle ilgilidir. Istranca Dağları'ndan akan 7 derenin ağzında gölet(baraj) yapılarak suyu toplanmaktadır. Bu durumun subasar ormanı olumsuz etkilediği görüşü hâkimdir. Proje hazırlanırken bunu önlemek için deniz seviyesinden 200m. yükseklikteki dereler projeye alınmıştır. Bu seviyenin altında akan dereler eski yataklarında bırakılmıştır ve bu dereler **subasar ormanları** beslemektedir. Karadeniz kıyısında longöz veya subasar ormanda toprak üstünden ve altından iki ayrı akış bulunmaktadır. Yüzeyden derelerle tatlısu gelerek ormanı beslemektedir. Alttan ise denizden tuzlu su gelmektedir. Tatlısuyun mutlaka gelmesi gerekmektedir. Eğer gelmezse denizden gelen tuzlu su longöz ormanındaki ağaçları kurutmaktadır. Özellikle Papuçdere'den su alınınca subasar ormanın zarar gördüğü belirlenmiştir. Istranca Dereleri projesinin III. ve IV. aşamasında Rezve ve Bulanık Dere'nin sularının kanallarla bu projeye dâhil olması planlanmıştır. Fakat tepki görmektedir. Bu çevrede yapılacak otoyol, liman, nükleer santral gibi bütün planlamalar bu ekosisteme zararlıdır. Limanköy'e yapılması planlanan (Vize'ye yapılacak çimento fabrikası için) liman projesi iptal edilmiştir.

4.2.5.Istranca Yöresi'nde Ulaşım

Yörenin yüzey şekilleri karayolu ulaşımını etkilemiştir. Başlıca ulaşım hattı Çerkezköy-Saray-Vize üzerinden Demirköy'e ulaşan karayoludur. Bu kol kıyıda İğneada'ya ulaşır. Kırıkköy'e Saray ve Vize'den ayrılan karayolu hattıyla ulaşılır.

Uygulamalar

- 1) İnternette gazete arşivlerinde Istranca Dereleri projesiyle ilgili haberleri okuyunuz.

Uygulama Soruları

- 1) Istranca Dereleri projesinin olumlu ve olumsuz taraflarını öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Marmara Bölgesi 4 Bölüme ayrılır: 1-Istranca Bölümü, 2-Ergene Bölümü, 3-Çatalca-Kocaeli Bölümü ,4-Güney Marmara Bölümü. Istranca Bölümü'nün bir yöresi vardır: Istranca Yöresi. Yörenin yüzey şekillerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan Istranca (Yıldız) Dağları hâkimdir. Istranca Dağları Karadeniz ve Ergene havzası arasında 1000m'ye ulaşan bir engel oluşturur. Yörenin jeomorfolojisinde **Dupnisa Mağarası** önemlidir. Yörenin hidrografyasında göller önemlidir. 7 adet lagün gölü bulunur. Bunlar Erikli Gölü, Mert Gölü, Hamam Gölü, Pedina Gölü, Saka Gölü, Sülüklü Göl, Ramana Gölü'dür. 1987'de Saka Gölü Longözü Tabiatı Koruma alanı, 1991'de Erikli ve Mert gölleri 2.derece doğal sit alanı, Saka Gölü Longözü 1.derece doğal sit alanı olarak korunmaya alınmıştır. 2007 yılında 3155 hektar alan "**İğneada Longöz Ormanları Milli Parkı**" ilan edilmiştir. Yörede Demirköy'ün 15 köyü, Limanköy, İğneada ve Kıyıköy bulunmaktadır. Yörenin yerleşim merkezi Istranca Dağları kuzey eteğinde Bulanık Dere ve onun kolu Değirmendere'nin aktığı alanda, 300m'de kurulan **Demirköy**'dür. Mekânsal sorunlardan birisi Istranca Dereleri projesiyle ilgilidir. Istranca Dağları'ndan akan 7 derenin ağzında gölet(baraj) yapılarak suyu toplanmaktadır. Bu durumun subasar ormanı olumsuz etkilediği görüşü hâkimdir. Yörenin yüzey şekilleri karayolu ulaşımını etkilemiştir. Başlıca ulaşım hattı Çerkezköy-Saray-Vize üzerinden Demirköy'e ulaşan karayoludur. Bu kol kıyıda İğneada'ya ulaşır. Kıyıköy'e Saray ve Vize'den ayrılan karayolu hattıyla ulaşılır.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki bölümlerden hangisi Marmara Bölgesi'nin bölümlerinden değildir?
 - a) Istranca Bölümü
 - b) Ergene Bölümü
 - c) Çatalca-Kocaeli Bölümü
 - d) Güney Marmara Bölümü
 - e) İçbatı Anadolu Bölümü
- 2) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi Istranca Yöresi'nde değildir?
 - a) Demirköy
 - b) İğneada
 - c) Kıyıköy
 - d) Binkılıç
 - e) Çatalca
- 3) Aşağıdaki göllerden hangisi Istranca Yöresi'nde değildir?
 - a) Erikli Gölü
 - b) Mert Gölü
 - c) Hamam Gölü
 - d) Saka Gölü
 - e) Gala Gölü
- 4) Osmanlı Dönemi'nde "Samakofçuk" aşağıdakilerden neresinin eski adıdır?
 - a) İğneada
 - b) Demirköy
 - c) Edirne
 - d) Kırklareli
 - e) Vize

5) Erikli Gölü, Mert Gölü, Saka Gölü oluşum bakımından hangi göl gurubuna girer?

- a) Lagün
- b) Karstik göl
- c) Buzul gölü
- d) Tektonik göl
- e) Heyelan gölü

6) Kastro koyu aşağıdaki hangi koyun eski ismidir?

- a) Çamlıkoy
- b) Malatra Koyu
- c) Çilingöz Koyu
- d) Korsan Koyu
- e) Mercan koyu

7) Istranca Yöresi'nde Fatih Dökümhanesi hangi maden için kurulmuştur?

- a) Bakır
- b) Demir
- c) Krom
- d) Nikel
- e) Altın

8) İğneada longöz ormanlarına verilen 2007 yılında koruma statüsü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tabiat Anıtı
- b) Tabiat Parkı
- c) Milli Park
- d) Özel Çevre Koruma Bölgesi
- e) Doğal Sit

- 9) Aşağıdaki hangi yerleşme Istranca Yöresi'nde değildir?
- a) Demirköy
 - b) Limanköy
 - c) İğneada
 - d) Kıyıköy
 - e) Vize
- 10) Aşağıdaki hangi dere Istranca Dereleri projesine dahil değildir?
- a) Düz Dere
 - b) Riva Dere
 - c) Kuzulu Dere
 - d) Kazandere
 - e) Pabuç Dere

Cevaplar

1)E, 2)E, 3)E, 4)B, 5)A, 6)A, 7)B, 8)C, 9)E, 10)B

5. KUZHEY ERGENE YÖRESİ VE ERGENE-AŞAĞI MERİÇ OLUĞU YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

5.Kuzey Ergene Yöresi ve Aşağı Meriç Oluğu Yöresi

5.1.Kuzey Ergene Yöresi

5.1.1. Kuzey Ergene(Kırklareli-Edirne) Yöresi Fiziki Coğrafyası

5.1.2.Kuzey Ergene Yöresi'nde Yerleşme

5.1.3.Kuzey Ergene Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

5.1.4. Kuzey Ergene Yöresi'nde Ulaşım

5.2.Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresi

5.2.1. Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi Fiziki Coğrafyası

5.2.2.Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Yerleşmeler

5.2.3.Ergene -Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

5.2.4. Ergene- Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Sanayi tesislerinin Ergene Ovası'nda yoğunlaşması doğru bir kullanım şekli midir?
- 2) Kuzey Ergene Yöresi'nde 19. yüzyılda zengin olan bağlar neden günümüzde azalmıştır?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Yerleşme	Yerleşmelerin kuruluş yeri seçimi	Trakya fiziki coğrafya haritasını inceleyerek
Ulaşım	Trakya karayollarının yurtdışı bağlantısı	Türkiye karayolu haritasını inceleyerek

Anahtar Kavramlar

- Kırklareli-Edirne Yöresi
- Çorlu-Enez Yöresi
- Süloğlu Barajı
- Edirne
- Kırklareli
- Lalapaşa
- Kofçaz
- Vize
- Saray
- Babaeski
- İpsala

Giriş

Bu bölümde Ergene Bölümünün iki yöresi ele alınmıştır. Bunlar Kuzey Ergene(Kırklareli-Edirne) Yöresi ve Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresidir. Her iki yöre de fiziki coğrafya, yerleşme coğrafyası, ekonomik faaliyetler ve ulaşım açısından incelenmiştir.

5.1.Kuzey Ergene Yöresi

Ergene Bölümü Kuzey Ergene Yöresi(Kırklareli-Edirne Yöresi), Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi (Çorlu-Enez Yöresi), Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi (Hayrabolu-Keşan Yöresi), Ganos Dağı ve Korudağ Yöresi olmak üzere dört yöreye ayrılır.

5.1.1. Kuzey Ergene(Kırklareli-Edirne) Yöresi Fiziki Coğrafyası

Harita: Kuzey Ergene Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Kuzey Ergene Yöresi'ne iki büyük merkezin ismiyle Kırklareli-Edirne Yöresi adı da verilir. Istanca(Yıldız) Dağları'nın az eğimli güney yamaçlarında Ergene Çayı'na karışan çayların açtığı vadilerle yarılmıştır. Ergene Suyu, Çorlu Suyu, Babaeski Çayı, Poyrazlı Çayı, Hayrabolu Suyu, Anadere, Kocadere, Süloğlu Dereleri Ergene Çayı'nın kolları olarak kaynağını bu yöreden alırlar. Yörenin en önemli akarsuyu Tunca'dır.Yöreye Bulgaristan'dan Uzunbayır civarında girer. 32km sonra Meriç'e karışır. Meriç Nehri Kapıkule sınır kapısından itibaren Türkiye-Yunanistan arasında sınır nehri olarak akar. Pazarkule sınır kapısı yakınından Türkiye'ye giren Arda kolunu alır. Meriç nehri, Karaağaç köyünden itibaren Türkiye'ye girer ve tekrar sınır nehri olur. Havsa Çayı üzerinde Süloğlu Barajı inşa edilmiştir. Anadere Çayı üzerinde Kırklareli Barajı(1995), Teke Çayı üzerinde Kayalıköy Barajı(1986) inşa edilmiştir.

Harita: Kuzey Ergene Yöresi (Kırklareli-Edirne) Yöresi

5.1.2.Kuzey Ergene Yöresi'nde Yerleşme

Yörede başlıca yerleşmeler **Edirne, Kırklareli, Lalapaşa, Kofçaz, Süloğlu, Vize ve Saray**'dır.

Yörenin en büyük merkezi **Edirne**'dir. Tunca Nehri'nin Meriç'e karışmadan çizdiği yay içinde kurulmuştur. Kuruluş yerinde üç nehrin birleştiği (Meriç, Tunca, Arda) ova yerleşmeye uygun görülmüş ve ilk olarak Trakların bir soyu olan Odrisler tarafından kurulmuştur(**Odrisia**). Bu çevre Makedonya hakimiyetine geçince **Orestia** kenti olarak görülür. MS 2. yy.'da Roma İmparatoru Hadrianus kente kendi adını vermiştir (**Hadrianapolis**). İsmi **Adrianopole** ve Bizans Dönemi'nde **Edrene** olarak görülür. 16.yüzyılda Osmanlılar Dönemi'nde ismi Edirne olarak geçmektedir.

1361 yılında Sultan I.Murat tarafından fethedilmiştir. 1365-1453 yılları arasında 88 yıl Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. Edirne fethedildiği zaman Kaleiçi'nde 10 mahallesi olan küçük bir şehirdir. Tunca'nın karşı kıyısında şehre bir köprü ile bağlanan **Aina** adlı bir mahallesi vardır(günümüzde Yıldırım mahallesi). Osmanlılar Dönemi'nde gelişmiş, başkent olması nedeniyle de önemli yapılar inşa edilmiştir. (Eski Cami, Üçşerefeli Cami, Selimiye Cami, II.Beyazıt Külliyesi gibi).Kapıkule sınır kapısına 16 km uzaklıktadır.

Kırklareli: Bizans Dönemi'nde ismi **Saranta Eklasiai** (Kırk Azizler Kilisesi) olan bu isim Osmanlı Dönemi'nde **Kırkkilise** olarak kullanılmış, halkın kullandığı Kırklareli adı kabul edilerek 1924'de değişmiştir. Sultan I.Murat zamanında Osmanlılara geçmiştir. Bağcılık, meyvecilik ve sebzeçilik ekonomik faaliyetleri arasına sanayi de girmiştir. Kente 14 km uzaklıkta Kızılcıkdere köyü Düzyol mevkiinde kurulan Kırklareli Organize Sanayi Bölgesi'nde firmalar üretime başlamıştır.

Foto: Edirne

Kofçaz, yörenin en kuzeyinde Istranca Dağları'nın 460m.lik eteğinde kuruludur. 1369'da Osmanlı idaresine geçmiştir. Bucak merkezi **Kofcağız**(şimdi adı **Kocayazı**) iken Keşirlik köyü bucak merkezi olmuş **Keşirlik** adı 1959'da Kofçaz olarak değiştirilmiştir.

Lalapaşa, yörenin batısında Bulgaristan sınırına yakındır. Sultan I.Murat'ın lalası Lala Şahin Paşa tarafından 1361'de fethedilmiştir. Hamzabeyli sınır kapısına karayolu ile bağlıdır. Güneyde Edirne ile düzgün karayolu bağlantısı bulunmaktadır.

Foto: Lalapaşa

Süloğlu: Havsa Çayı'nın aktığı yerde Süloğlu Çiftliği yerleşmenin ilk nüvesidir. Osmanlılar Rumeli'ye geçtikten sonra(14.yy.2.yarısı) geniş arazilerde köy ve çiftlikler kurmuşlardır. Köyün ismi Hacı Süle Çelebi'den gelir. 1990 yılında ilçe merkezi ve ismi Süloğlu olmuştur.

Vize'nin ilk kuruluşu Traklar Dönemi'dir. Trak kabilesi Astailer bu çevrede yaşamışlar ve **Bizye**(Vize) önemli bir Trak merkezi olmuştur. İsmi Bizya, Vissa, Vize olarak fazla değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Trakya'da Roma hakimiyetine en son direnen yerleşmedir.(MS 46). Doğu Roma (Bizans) zamanında parlak bir dönem geçirmiştir

Osmanlılara I.Murat Dönemi'nde(14.yy) geçmiştir. 15.yy.'da idari bir merkez olmuştur(Vize sancağı). Çevrede kaynak suları boldur, Vize'de toplanan sular Vize-İstanbul(Roma su yolu,242km) arasında su yolu hattıyla İstanbul'a Romalılar zamanında başlayarak getirilmiştir. MS 4. yüzyılda yapılan bu hat 1000 yıl İstanbul'a su taşımış,12.yy.'da harap olmuş ve terk edilmiştir.

Saray, Bizans Dönemi'nin küçük bir yerleşmesidir. İstanbul-Edirne yolu üzerinde olduğu için önem kazanmıştır. 16.yy.'da Sadrazam Ayas Paşa kendisine Vakıf olarak bağlanan Saray'a cami, medrese, hamam yaptırmıştır. Kırım Hanlığından uzaklaştırılan Kırım hanları sürgün olarak bu çevrede yaşamıştır. Ayas Paşa Cami avlusunda 7 Kırım hanının mezarı bulunur. Mübadele sonrası çevreyle birlikte Saray da göç almıştır. 1950-1951'de Yunanistan'dan, 1968-1978 ve 1989'da Bulgaristan'dan göç alarak nüfusu artmıştır.

5.1.3.Kuzey Ergene Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörede başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Tarımda başta buğday, arpa, çeltik ve ayçiçeği ekimi önemlidir. Fakat yöre genel hatlarıyla engebelidir ve tarım arazisi azdır. Hayvancılıkta süt inekçiliği, koyun besiciliği vardır. “Edirne peyniri” koyun sütünden yapılan beyaz peynir olarak Türkiye çapında ünlüdür.

Orman ürünleri(kereste, odun) diğer bir ekonomik faaliyettir. Istranca Dağları'ndan her yıl 500.000 ster yakacak odun 350 bin m3 sanayi odunu istihsal edilir.Yörenin ürünleri için İstanbul önemli bir pazar oluşturur.

Bağlar eskiden daha geniş alan kaplarken günümüzde azalmıştır. 1850 yılında Kırklareli'nde arazinin %65'i bağlarla kaplı olduğu bilinmektedir. “Dyonisos Şarap Yolu” olarak bilinen yolda Kırklareli önemli bir merkezdi. Bağcılık yörede nüfus mübadelesi ve bağlarda floksera hastalığından zarar görmüştür. Günümüzde üzüm “hardaliye” olarak değerlendirilir. Osmanlı Dönemi'ne ait alkolsüz içecektir. Üzüme katılan hardal mayalanıp şarap olmasını önler.

Yöre kültürel turizm açısından önemlidir. En eski kültür kalıntıları olan menhir, dolmen ve tümülüsler açısından zengindir. Bizans ve Osmanlı kültür yapıları bulunmaktadır. Edirne Selimiye cami İstanbul'dan büyük ilgi görmektedir. Kırklareli Müzesi 1894 tarihli bir binadan açılmıştır(kültür ve tabiat sergi salonu, arkeoloji, etnoğrafya). Edirne'de Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi ve Sağlık Müzesi kültür turizmi açısından önemlidir.

Edirne Sarayı'nda yapılan Kırkpınar Yağlı Güreşleri UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine alınmıştır. Yörede sanayi gıda sanayinde yoğunlaşmıştır.

Kırklareli Organize Sanayi Bölgesi'nde firmalar çalışmaya başlamıştır. Tamamlandığında Trakya'nın önemli bir sanayi bölgesi olacaktır. Edirne Organize Sanayi Bölgesi için Süloğlu ilçesi, Domurcalı köyüne ait Balcıbağ Kayalık Sırtı mevkiinde yaklaşık 485 Ha. büyüklüğündeki meranın 107 Ha.'lık kısmı seçilmiştir. İnşaata devam etmektedir.

Foto: Kırkpınar Yağlı Güreşleri

5.1.4. Kuzey Ergene Yöresi'nde Ulaşım

Yörenin ulaşım merkezi Edirne'dir. Yörenin güneybatı ucundadır. Demiryolu, D100 ve TEM otoyolu burada toplanır. Kapıkule'den sınır dışına bağlanır. Kapıkule 1930 yılında sınır karakolu olarak kurulmuştur. 1953 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla sınır kapısı olmuştur. Türkiye ve Avrupa'nın en yoğun işleyen sınır kapısıdır. Yılda yaklaşık 5 milyon kişi 700.000 araç giriş yapmaktadır. 2005 yılında kuzeyde Lalapaşa'ya 42 km uzaklıkta Hamzabeyli sınır kapısı açılmıştır. Her iki sınır kapısı yenilenerek 2009'da açılışı yapılmıştır.

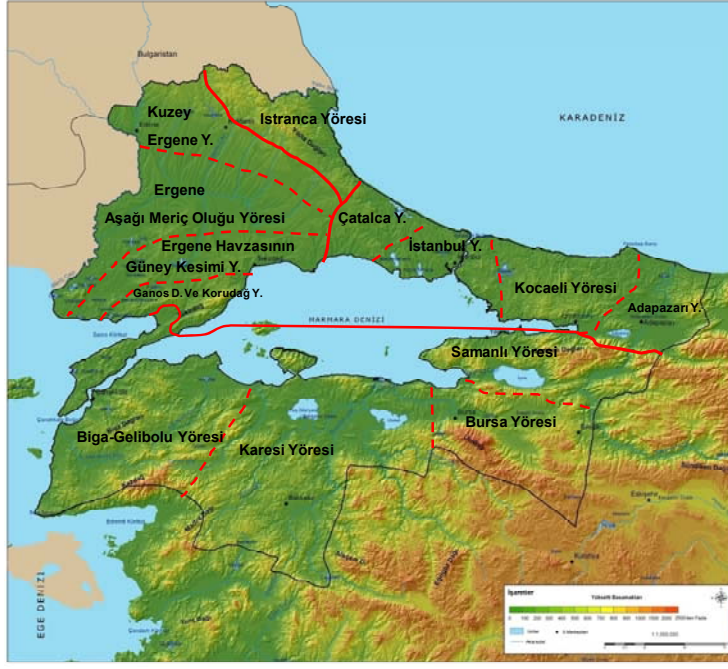
D100'den Babaeski'de ayrılan bir hat(D555) Kırklareli'ne ulaşır. Yörenin ana ulaşım hattı İstanbul'lu Edirne'ye bağlayan Saray-Vize-Pınarhisar-Kırklareli –Edirne yoludur. D100 yapılıncaya ana hat yöre dışına kaymış ve bu yol önemini kaybetmiştir.

Yörede ulaşımında sadece Edirne demiryolundan faydalanır. Ergene Ovası'nı izleyerek İstanbul'dan gelen demiryolu Edirne'den geçerek sınırlarımız dışına bağlanır. İstanbul-Edirne demiryolundan 1888 yılında Alpullu-Kırklareli arasına hat yapılmıştır. Bu hatta tren 1980'li yıllardan itibaren işlememektedir. Bu hat sadece askeri taşımalar için kullanılmaktadır.

5.2.Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresi

5.2.1. Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi Fiziki Coğrafyası

Ergene Suyu Vize'nin Çakıllı köyünden doğar. Istranca Dağları'nın tepelerinden inen Çorlu Suyu ve Ergene Suyu Muratlı'nın aşağısında birleşirler ve Ergene Çayı'nı oluşturur. Alüvyal dolgu çöküntü ovası olan Ergene Ovası'nda akan Ergene Çayı, İpsala yakınlarında Meriç ile birleşir ve geniş bir ova(Aşağı Meriç Ovası) ortaya çıkar. Meriç Deltası'nda B.Gala Gölü ve K.Gala Gölleri(alüvyal set gölü) ve lagünler (Dalyan, Taşaltı, Bücürmene, Tuzla) yer alır. Yöre Ergene Ovası'nı ve Aşağı Meriç Ovası'nı içine alır. Yörenin en doğudaki ve en batıdaki yerleşmeleri olan Çorlu ve Enez'in adından Çorlu-Enez Yöresi olarak da adlandırılır.

Harita: Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

5.2.2. Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Yerleşmeler

Ergene Ovası'nın kuzeyindeki yerleşmeler **Çerkesköy**, **Lüleburgaz**, **Babaeski**, **Pehlivanköy**, **Havsa**, **Meriç**, güneyinde **Çorlu**, **Muratlı**, **Uzunköprü**, **Aşağı Meriç Kıyı Ovası**'nda **İpsala** ve **Enez**'dir.

Harita: Ergene-Aşağı Meriç Oluğu (Çorlu-Enez) Yöresi

Yörenin merkezi plato üzerinde kurulmuş olan **Çorlu** eski bir yerleşim yeridir. MÖ 1000 yıllarında Trak yerleşmesi olarak görülür. Bizans Dönemi'nde kuruluş yerinin stratejik öneminden dolayı burada askeri bir kale yerleşmesi olarak görülmektedir (Tzirallum Kalesi). 1357 yılında I. Murat tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Konumu nedeniyle Osmanlı Dönemi'nde konaklama yeri olarak önem kazanmıştır. Ekonomisinde tarımın egemen olduğu Çorlu'da sanayileşme 1970'lerde başlamıştır. Uluslararası karayolu üzerinde (E5) olması ve

İstanbul kentine yakınlığı da sanayileşmeyi hızlandırmıştır. 1980’lerde E5(D100) karayolunun iki yanı sanayi tesisleriyle dolmuştur. Günümüzde sanayi tesisleri güneyde Çorlu-Tekirdağ karayolu ve Çorlu-Türkgücü köyü karayolu üzerinde kuzeyde Çorlu-Çerkezköy yolu üzerinde yoğunlaşmıştır. Kuzeyden TEM otoyolunun geçmesi kuzeyde Velimeşe-Karamehmet köyleri arasında sanayi tesislerinin toplanmasına neden olmuştur. Burada 110 fabrika üretimdedir. Deri, konfeksiyon, ayakkabı fabrikaları, tabakhaneler kuzeybatıdan geçen Çorlu Deresi çevresinde toplanmıştır. Burada 25 milyon küçükbaş, 50 bin büyükbaş hayvan derisi işlenmektedir. Burası Türkiye kürk-süet üretim merkezi durumundadır. Sanayide tekstil fabrikaları, deri konfeksiyon, gıda sanayi ve kimya sanayi başta gelenler arasındadır. Kâğıt, elektronik, otomotiv sanayi de yer almaktadır. Gıda sanayinde Çorlu sanayi tesisleri yörede üretilen ayçiçeğinin tamamını işleyecek kapasitededir. Türkiye ayçiçeği yağı üretiminin %13’ü Çorlu tesislerinde üretilmektedir. Türkiye margarin yağı üretiminin %42’si, ambalaj kâğıdı üretiminin %40’ı Çorlu sanayi tesislerinde gerçekleşmektedir. 1998 yılında kurulan Çorlu Organize Sanayi Bölgesi’nde 118 deri fabrikası çalışmaktadır.

Lüleburgaz en eski olarak Trak kabilesi Odrislerin **Bergule** yerleşmesi olarak görülür. Roma Dönemi’nde **Arkadiopolis** adıyla önem kazanmıştır. İstanbul’u Belgrad’a bağlayan Roma askeri yolunda bir kale şehri olarak önem kazanmıştır. Bizans’ın Bergos(Bergoz) Kalesi Yunanca kale, küçük kale kenti anlamındadır. 1361 yılında I.Murat tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı Dönemi’nde **Bergos** olan ismi Bulgaristan’da Burgaz ile karışmasını önlemek için başına Lüle eklenerek(lüle bir su ölçөгüdür) Lüleburgaz olmuştur. Osmanlı Dönemi tarihi yapılarında 1569 Mimar Sinan’ın yaptığı Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi ünlüdür. Ergene Ovası’nda verimli tarım arazileriyle 1900’lü yıllarda tarımın ve özellikle bağcılığın ve şarapçılığın önemli olduğu bir yerleşmedir. 1965 yılından itibaren bağlar azalmış ve yok olmuştur. İpek böcekçiliği de kalmamıştır. Önemli bir karayolu D100(E5) üzerindedir ve 3km kuzeyinden otoyol(TEM) geçmektedir. Uluslararası karayolu üzerinde olduğu için ticaret canlıdır. Çorlu’dan Lüleburgaz’a kadar yol üzerinde 1300 sanayi tesisi bulunmaktadır. Sanayide cam sanayi, tekstil sanayi ve ilaç sanayi başta gelir.

Yörenin bir diğer yerleşmesi **Çerkesköy** ismini Balkanlardan göç ederek buraya yerleşen Çerkeslerden almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Bulgaristan’dan göç edenlerin kurduğu birkaç köyün birleşmesiyle oluşmuştur. 1971 yılında Çerkesköy Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına alınmış, İstanbul Metropolitan Planı dahilinde Çerkesköy sanayi için uygun yer olarak belirlenmiştir. 1977 yılında Çerkesköy Organize Sanayi Bölgesi tamamlanmıştır. Sanayi burada tekstil, kauçuk, plastik, boya-kimya, metal-makine, gıda, ilaç, elektronik, otomotiv ve beyaz eşya sektörlerinde yoğunlaşmıştır. 1990 yılında yeni bir Organize Sanayi Bölgesi inşa edilerek ilk yapılanla birleştirilmiştir. Burası Adana Organize Sanayi Bölgesi’nden (1500 hektar) sonra arazisiyle Türkiye’nin ikinci büyük Organize sanayi bölgesidir(1250 hektar). Çerkesköy Türkiye’nin en büyük sanayi kentlerinden birisi durumundadır.

Foto: Lüleburgaz

Babaeski, kuruluş yeri olarak Ergene Ovası'nda önemli karayolu hattı üzerindedir. Roma Dönemi'nde tarihsel yolların Babaeski'den geçmesiyle önemli bir merkez olmuştur. Bizans Dönemi'nde de önemini korumuştur. Bizans Dönemi'nde ismi **Bulgarophygon**'dur. Osmanlı Dönemi'nde ismi Babay-ı Atik olmuştur. Babaeski ismini Fatih Sultan Mehmet'in burayı ziyaretinden sonra yöreyi yeniden düzenleyen Ahi Baba'dan aldığı söylenir. Bir diğer görüş ise burada mezarı olan Derviş Sarı Saltuk ile ilgilidir. Saltukname'de bu yörede yetişen baba kavağı ağacından bahsedilir. Babaeski'nin ünlü ok ve yayları bu ağaçtan yapılmıştır. Babaeski isminin "Baba kavağı" ağacından geldiği de söylenir. Babaeski, Alpulu'da Türkiye'nin ilk şeker fabrikası 1926 yılında kurulmuştur. Babaeski'de gıda, mobilya sanayi tesisleri vardır.

Pehlivanköy'ün eski adı Pavli(Pavlu)'dir. MS 8. yy ortalarında Anadolu'da Sivas-Malatya arasında yaşayan Pavlikan aşireti buraya yerleştirilmiştir. **Pavli** adı buradan gelir. Pehlivanköy yerleşme olarak önemli karayollarına uzaktır(D100, TEM, D550), bu neden gelişimini engellemektedir. Trakya'nın en büyük panayırlarından birisi burada düzenlenir. 1910 yılından itibaren Pavli Panayırı aralıksız düzenlenmektedir. Halk arasında "Sonbahar Panayırı", "Pomak Bayramı" gibi isimler de alır. 18 Eylül'de başlar ve 5 gün sürer. Demiryolu ulaşımı olan yerleşmede Fransızların yaptığı (1889) tarihi gar binası bulunur.

Uzunköprü bir Osmanlı yerleşmesidir. II.Murat Ergene Nehri üzerine 174 gözlü ve 2193 m uzunluğunda bir köprü yaptırmıştır.(Cisr-i Ergene: Ergene köprüsü) Şehrin ismi de **Cisr- i Ergene** (Ergene Köprüsü) olmuştur. Halk arasında isim Uzunköprü olarak benimsenmiştir.

Havsa Romalıların **Niki** adıyla kurduğu bir yerleşmedir. Sultan I.Murat tarafından Hosa adıyla Osmanlı topraklarına katılmıştır. II.Beyazıt'ın eşlerinden Hafse Sultan buraya yerleştikten sonra Hafse adını almıştır. Havsa adı buradan gelir.

Türkiye'nin en büyük lojistik köyü projesi, Havsa'da inşa edilmektedir. (Havsa Uluslararası Lojistik Köyü Projesi) Lojistik ve taşımacılık sektöründe faaliyet gösteren yerli ve yabancı, seçkin 100 civarında şirketin katılacağı proje; İstanbul, Tekirdağ, Edirne,

Kırklareli ve Çanakkale bağlantılı E.5 (D.100) karayolu üzerinde olmasından dolayı sektör açısından son derece önemli bir projedir.

Bölgeden yapılacak karayolu taşımacılığı yanında, proje arazisine çok yakın konumda yer alan iki tren istasyonu, firmalar tarafından taşıma amaçlı olarak kullanılabilir. Demiryolu bağlantısı ile de, halen faaliyette olan Akport ve yakında inşa edilecek Asyaport limanları üzerinden denizyolu taşımacılığı yapılabilir. Havsa Uluslararası Endüstri ve Lojistik Merkezi 250 hektar büyüklüğünde bir arazi üzerine inşa edilmiştir.

Meriç yeni bir yerleşmedir. 1916 yılında Dimetoka Bulgarlara bırakılınca sınırın bu tarafında **Kavaklı** adıyla günümüzdeki yerinde kurulmuş, ismi Meriç olmuştur.

Murathı, Ergene Ovası'nda kuruludur. Demiryolu ulaşımı bulunmaktadır. 1870 yılında tarihi istasyon binası inşa edilmiştir. Bulgaristan'da yaşanan göç sırasında muhacirler için yeni yerleşim alanları kurulmuştur. 1936 yılında Atatürk bu kurulan alanları ziyaret için gelmiştir.

İpsala'nın ilk yerleşimi Trakların kurduğu Trak Devleti'nin merkezi olarak Kipsela(İpsala)'dır. İpsala Ovası'nın kuzeydoğusundaki yerleşme 1356 yılında I.Murat'ın komutanlarından Evranos Bey tarafından alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. İpsala Ovası'nda at yetiştiriciliği önemliydi. İpsala, Osmanlı süvari ordusuna at yetiştiren kaynak olmuştur.

Enez: Trak kabilelerinin birleşerek kurduğu Poltyobria şehir devleti Aioller tarafından alınarak **Ainos** adını almıştır. **Ainos** Meriç Nehri'nin denize döküldüğü konumuyla iki limanlı şehir olarak ün yapmıştır. Meriç'in getirdiği alüvyonlarla limanı dolarak yerleşme günümüzde kıyından 4km içeride kalmıştır. 1456 yılında Fatih'in komutanlarından Has Yunus Bey tarafından alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır.

5.2.3.Ergene -Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Çorlu-Enez Yöresi'nin büyük kısmı Ergene Ovası'nın verimli tarım topraklarıyla kaplıdır. Bu nedenle tarım yöresinin ekonomisinde önemlidir. Fakat özellikle İstanbul'a yakın olan kesimlerde uluslararası karayollarının da etkisiyle sanayi gelişmiştir. Yörede tarım ve sanayi, arazi kullanımında çekişme durumundadır. Yörede Çorlu, Çerkezköy ve Lüleburgaz arası sanayi tesislerinin yoğun olduğu yerlerdir. Sanayide tekstil, deri ve gıda sanayi ön plandadır. Bunun yanında beyaz eşya, ilaç ve kimya sanayi de bulunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri **Çerkesköy Organize Sanayi Bölgesi, Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesidir**. Avrupa Serbest Bölgesi 1999 yılında Çorlu'nun kuzeyinde Velimeşe mevkiinde 2 milyon m² alanda faaliyetine başlamıştır. Arazisi özel sektöre ait Türkiye'nin en büyük serbest bölgesidir. Tekstil, otomotiv, makine, kimya, metal işleme, elektronik, deri, gıda, ilaç vb. alanlarda 200 firma çalışmaktadır. Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Foto: Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesi

Tarım önemini kaybetse de önemli bir gelir kaynağıdır. En önemli ürünler buğday, ayçiçeği ve çeltiktir. Ayçiçeği yanında yağ açığını kapatmak için kanola ekilmektedir. Alpulu Şeker Fabrikasında işlenmek üzere şeker pancarı ekilmektedir. Aşağı Meriç Havzası'nda İpsala Ovası'nda çeltik tarımı önemlidir. Türkiye çeltik üretiminin %35'i İpsala Ovası'nda yapılır. İpsala'nın ünlü "baldo pirinci" çok tercih edilir. İpsala'da her yıl "Çeltik Kültür ve Sanat Festivali" düzenlenir.

Balıkçılık özellikle Enez'e bağlı Sultaniçe ve Vakıfköy'de önemlidir. Bölgenin bir özelliği de deniz ile göllerin birbirine karışmasından dolayı hem tuzlu hem de tatlısu balıkçılığının gelişmiş olmasıdır. Meriç Nehri'nde ve Gala Gölü'nde yakalanan sayıları azalsa da yılan balıkları kılçıksız ve yağlı etiyle rağbet görmektedir. Enez'i dünyaya tanıtan bir başka balık ise "Üzmene Kefali"dir. Deniz ve bataklık arasında kalan Üzmene Gölü'nde yakalanır. 1977 yılından itibaren Enez'de Balık Festivali düzenlenmektedir. (1989'da Av ve Balık Festivali oldu). Güney Ege ve Akdeniz'de yoğun av nedeniyle popülasyonlarında son yıllarda azalma görülen mavi yengeçlerin sayısı Kuzey Ege'de özellikle Enez kıyılarında artmıştır. Mavi yengeçlerin ana vatanları Atlantik kıyıları olmasına rağmen gemilerin balans sularıyla Türk kara sularında yaşam alanları bulmuş yengeçlerdir. Aşırı avlanmadan dolayı ülkemizin güney kesiminde popülasyonlarında bir azalma varken, son günlerde Kuzey Ege'de, özellikle Edirne'nin Enez ilçesi sahillerinde sayılarında artışlar olduğu görülmektedir.

Lüleburgaz'ın kuzeyinde Hamitabat köyü civarında 1970'li yıllarda doğal gaz bulunmuş ve 1985 yılında köyün yakınına bir santral kurulmuştur. Son ilave santral 1989'da devreye girmiştir. Bu santral her biri 92MW gücünde 8 adet gaz türbiniyle 96MW gücünde 4 adet buhar türbini olmak üzere 12 üniteden oluşur. Kurulu gücü 1120mW Kombine çevrim santralidir. Santralde yakıt olarak Rusya'dan gelen ve Hamitabat'dan geçen doğal gaz hattından ithal edilen doğal gaz kullanılmaktadır. Yıllık enerji üretimi 7.2 milyar KW/saat'dir. Bu santral Türkiye elektrik üretiminin %7'sini karşılar.

Yörede Enez Hisarlı Dağ'da Rüzgâr Enerji santrali 2010 yılında üretime geçmiştir(15MW).

Çorlu-Enez Yöresi'nde turizm de değerlendirilmelidir. Gala ve Pamuklu göllerini kaplayan alan 2005'de barındırdığı canlı türleriyle **Gala Gölü Milli Parkı** olmuştur. Ekoturizm açısından önemlidir. Enez kıyılarında plajlar deniz turizmi açısından değerlendirilir. Enez'de Ainos antik kenti arkeolojik turizm açısından önem taşır. Tarihsel

turizm açısından Osmanlı Dönemi yapıları arasında Babaeski Fatih Cami(1467), Semiz Ali Paşa Cami(1560), Lüleburgaz'da Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi bulunur.

Yörede Ergene Çayı kirliliği önemli bir mekânsal sorun olarak görülmektedir. Vize'den doğan Ergene Suyu Saray'dan itibaren kirlenmeye başlar, Lüleburgaz'daki sanayi tesislerinin atıklarıyla had safhada kirlenir. 86 belediye ve 750 köy evsel atığını Ergene Çayı'na bırakmaktadır. Sanayi tesisleri(1500 fabrika) 9,5milyon m3 yer altı suyunu çekip kullanmaktadır.

5.2.4. Ergene- Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde Ulaşım

Yöre karayolu, demiryolu ve hava ulaşımından faydalanır. İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan karayolunun Ergene Ovası'ndan geçirilmesiyle yöre büyük önem kazanmıştır. Uluslararası E5 (D100) karayolu yörenin ortasından geçer. Otoyol(TEM) da bu karayolunun kuzeyinden geçirilmiştir.

İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demiryolu Çatalca'dan sonra yöreye girer. Çerkesköy-Muratlı-Pehlivanköy'den geçerek Edirne'ye yönelir. Bir hat Uzunköprü'ye ayrılır. Alpullu'dan bir hat Kırklareli'ne ayrılır. Yöreden Avrupa'ya giden trenler dışında yörede İstanbul-Uzunköprü, Alpullu-Uzunköprü, Alpullu-Kapıkule, İstanbul-Çerkesköy arasında demiryolu tren seferleri bulunmaktadır. Yöreyi ilgilendiren 2 demiryolu projesi bulunmaktadır. Tekirdağ-Akport limanı ile yörede Muratlı ve Büyükkarıştıran arasında 49km uzunluğunda bir demiryolu projesi bulunmaktadır. Projenin 1.aşaması Tekirdağ-Muratlı arası tamamlanmaktadır. Muratlı-Büyükkarıştıran arası inşa edilecektir. İstanbul'dan denizyoluyla Tekirdağ limanına gelen yükler Tekirdağ-Muratlı arasındaki tren yoluyla İstanbul-Kapıkule arasındaki ana tren yolu hattına taşınabilecektir . İstanbul-Kapıkule hızlı tren yolu projesi de yöreden geçecektir.

Yöre hava ulaşımını 1998 yılında Çorlu-Seymen köyü mevkiinde yapılan hava limanından sağlamaktadır(Çorlu'ya 15km). **Çorlu Hava Limanı** daha çok Ukrayna, Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan'dan gelen ticari uçaklara hizmet etmektedir. Yurt içinde Çorlu-Ankara seferleri bulunmaktadır.

Foto: Çorlu Hava Limanı

Uygulamalar

- 1) Türkiye demiryolu ulaşım haritasını inceleyiniz.

Uygulama Soruları

- 1) Trakya’da demiryolu hatlarının yurt dışı bağlantısını gördünüz mü?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Ergene Bölümü Kuzey Ergene Yöresi(Kırklareli-Edirne Yöresi), Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi(Çorlu-Enez Yöresi), Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi(Hayrabolu-Keşan Yöresi), Ganos Dağı ve Korudağ Yöresi olmak üzere dört yöreye ayrılır.

Kuzey Ergene Yöresi'ne, iki büyük merkezin ismiyle Kırklareli-Edirne Yöresi adı da verilir. Istranca(Yıldız) Dağları'nın az eğimli güney yamaçlarında Ergene Çayı'na karışan çayların açtığı vadilerle yarılmıştır. Yörede başlıca yerleşmeler Edirne, Kırklareli, Lalapaşa, Kofçaz, Süloğlu, Vize ve Saray'dır. Yörede başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Tarımda başta buğday, arpa, çeltik ve ayçiçeği ekimi önemlidir. Kırklareli Organize Sanayi Bölgesi'nde firmalar çalışmaya başlamıştır. Tamamlandığında Trakya'nın önemli bir sanayi bölgesi olacaktır. Yörenin ulaşım merkezi Edirne'dir. Yörenin güneybatı ucundadır. Demiryolu, D100 ve TEM otoyolu burada toplanır. Kapıkule'den sınır dışına bağlanır.

Ergene-Aşağı Meriç oluğu yöresi Ergene Ovası'nı ve Aşağı Meriç Ovası'nı içine alır. Yörenin en doğudaki ve en batıdaki yerleşmeleri olan Çorlu ve Enez'in adından Çorlu-Enez Yöresi olarak da adlandırılır. Yerleşmeler Çerkesköy , Lüleburgaz, Babaeski, Pehlivanköy, Havsa, Meriç, güneyinde Muratlı, Uzunköprü, Aşağı Meriç Kıyı Ovası'nda İpsala ve Enez'dir. Çorlu-Enez Yöresi büyük kısmı Ergene Ovası'nın verimli tarım topraklarıyla kaplıdır. Bu nedenle tarım yörenin ekonomisinde önemlidir. Fakat özellikle İstanbul'a yakın olan kesimlerde uluslararası karayollarının da etkisiyle sanayi gelişmiştir. Organize Sanayi Bölgeleri Çerkesköy Organize Sanayi Bölgesi, Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesidir. Yöre karayolu, demiryolu ve hava ulaşımından faydalanır. İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan karayolunun Ergene Ovası'ndan geçirilmesiyle yöre büyük önem kazanmıştır. Uluslararası E5 (D100) karayolu yörenin ortasından geçer. Otoyol(TEM) da bu karayolunun kuzeyinden geçirilmiştir. Yöre hava ulaşımını 1998 yılında Çorlu-Seymen köyü mevkiindeki hava limanından sağlamaktadır(Çorlu'ya 15km).

Bölüm Soruları

1) Tunca Nehri'nin Meriç Nehri'ne karışmadan çizdiği yay içinde hangi şehir kurulmuştur?

- a) Kırklareli
- b) Edirne
- c) Vize
- d) Saray
- e) Lalapaşa

2) Türkiye'nin en büyük lojistik köy projesi nerede inşa edilmektedir?

- a) Havsa
- b) Çorlu
- c) Lüleburgaz
- d) Çerkezköy
- e) Babaeski

3) **Hadrianapolis** hangi kentin eski adıdır?

- a) Edirne
- b) Saray
- c) Vize
- d) Kofçaz
- e) Kırklareli

4) Meriç'in getirdiği alüvyonlarla kıyıdan içeride kalan yerleşme hangisidir?

- a) İpsala
- b) Muratlı
- c) Enez
- d) Havsa

- e) Babaeski
- 5) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi sanayi kenti durumundadır?
- a) Babaeski
- b) Pehlivan köyü
- c) Çerkezköy
- d) Lüleburgaz
- e) Uzunköprü
- 6) Avrupa Serbest Bölgesi aşağıdaki hangi yerleşme yakınındadır?
- a) Çorlu
- b) Havsa
- c) İpsala
- d) Babaeski
- e) Uzunköprü
- 7) Ergene Çayı aşağıdaki hangi akarsuyun koludur?
- a) Istranca Deresi
- b) Meriç Nehri
- c) Rezve Deresi
- d) Susurlu Nehri
- e) Sakarya Nehri
- 8) Çorlu'da iki organize sanayi Bölgesi'nden birisi hangi sektöre ayrılmıştır?
- a) Tekstil
- b) Kimya
- c) Otomotiv
- d) Gıda
- e) Deri

- 9) Gala Gölü 2005 yılında hangi koruma statüsüyle korumaya alınmıştır?
- a) Tabiat Anıtı
 - b) Milli Park
 - c) Tabiat Parkı
 - d) Doğal Sit
 - e) Jeopark
- 10) Ergene-Aşağı Meriç Oluğu Yöresi'nde hava limanı nereye yapılmıştır?
- a) Çorlu
 - b) İpsala
 - c) Meriç
 - d) Muratlı
 - e) Enez

Cevaplar

1)B, 2)A, 3)A, 4)C, 5)C, 6)A, 7)B, 8)E, 9)B, 10)A

6. ERGENE HAVZASININ GÜNEY KESİMİ YÖRESİ VE GANOS-KORUDAĞ YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

6.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi ve Ganos-Korudağ Yöresi

6.1. Ergene Havzasının Güney Kesimi(Hayrabolu-Keşan) Yöresi

6.1.1Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi Fiziki Coğrafyası

6.1.2.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi’nde Yerleşmeler

6.1.3.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi’nde Ekonomik Faaliyetler

6.1.4.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi’nde Ulaşım

6.2. Ganos ve Korudağ Yöresi

6.2.1. Ganos ve Korudağ Yöresi Fiziki Coğrafyası

6.2.2.Ganos ve Korudağ Yöresi’nde Yerleşmeler

6.2.3.Ganos ve Korudağ Yöresi’nde Ekonomik Faaliyetler

6.2.4.Ganos ve Korudağ Yöresi’nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Ayçiçeği ekimi Trakya’da neden Cumhuriyet Dönemi’nde başlamıştır?
- 2) Trakya demiryolu hattından Muratlı’dan 2010 yılında neden Tekirdağ’a hat döşenmiştir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Yerleşme	Yerleşmelerin eski isimlerini öğrenir.	Eski İsimler Kılavuzunu inceleyerek
Ekonomik faaliyetler	Trakya’da tarımın önemini öğrenir.	Trakya’da tarımsal ürünleri inceleyerek

Anahtar Kavramlar

- Tekirdağ
- M.Ereğlisi
- Keşan
- Malkara
- Saros Yapay Resif Projesi
- Namık Kemal Evi Müzesi
- Korudağ
- Ganos Dağı
- Şarköy
- Mürefte
- Gaziköy
- Hoşköy

Giriş

Bu bölümde Ergene Bölümü'ndeki Ergene Havzası'nın Güney Kesimi(Hayrabolu-Keşan) Yöresi ile Ganos ve Korudağ Yöresi fiziki coğrafya, yerleşme coğrafyası, ekonomik coğrafya ve ulaşım coğrafyası açısından incelenmiştir.

6.1. Ergene Havzasının Güney Kesimi(Hayrabolu-Keşan) Yöresi

Harita: Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nin Konumu

6.1.1.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi Fiziki Coğrafyası

Ergene Ovası'nın güneyinde yer alan bu yöre Ergene Ovası'na, Meriç Deltası'na ve Saros Körfezi'ne doğru alçalır. Güneydoğusunda 250-350m'lik tepeler yer alır, Ganos ve Korudağ'a doğru yükselir. Yörenin güneydoğuda Marmara Denizi'yle, güneybatıda Ege Denizi'nde Saros Körfezi'yle kıyısı bulunmaktadır.

6.1.2.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nde Yerleşmeler

Başlıca yerleşmeler **Tekirdağ, Marmara Ereğlisi, Keşan, Malkara ve Hayrabolu**'dur.

Harita: Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi

Yörenin merkezi **Tekirdağ** Marmara Denizi'nin yön değiştirerek kuzey-güney doğrultusunu aldığı, yüksek kıyıların başladığı bir kesimde yarım daire şekilli bir koyda, kısmen vadi yamaçlarında ve bir plato kenarında kurulmuştur. Eski bir yerleşim yeri olan kentin Bizans Dönemi'nde ismi **Bisanthe** ve **Rosonto** olarak geçer. 1357 yılında I.Murat tarafından alınarak Osmanlılara geçmiştir. Türklerin **Rodosçuk** olarak adlandırdığı yerleşmenin adı e 18.yy.'dan itibaren **Tekfurdağı** olarak geçmiştir. Günümüze Tekirdağ olarak değişerek gelmiştir. Osmanlıların fethinde 9 mahalleden oluşan yerleşme 17.yy.'da 30 mahalleye ulaşmıştır. Anadolu'da Celali isyanları sırasında da göç eden Ermeniler mahalleler kurmuştur. Kurulduğu yer kuzeyde Ergene Ovası'ndan geçen yolların Marmara Denizi'ne ulaşmasını sağlar. Bu nedenle bir liman kenti olarak gelişmiştir.

Foto:Tekirdağ

Yörenin kıyıda yer alan diğer yerleşmesi **Marmara Ereğlisi** bir burnun ucunda M.Ö 6.yy'da Samos adasından gelen göçmenler tarafından **Perinthos** adıyla bir kıyı kolonisi olarak kurulmuştur. Roma Dönemi'nde MS.1.yy.'da önemli bir merkez olarak görülmektedir. MS.3.yy.da ismi **Herakleia** olmuştur. 1353'de Osmanlılara geçmiştir. Balkanlardan gelen göçmenlerin çevre çiftliklerle birlikte buraya yerleşmesiyle nüfusu artmış ve gelişmiştir. Burnun doğusunda geniş bir koyun varlığı da alan olarak gelişmesine olanak tanımıştır. Kıyıda olması nedeniyle liman kenti olarak da önemlidir. Liman askeri olarak da önemli görev yapmıştır. 1954 yılında M.Ereğlisi limanına Türk Petrol Depoları açılmıştır. BOTAŞ Marmara Ereğlisi LNG terminali 1994 yılında açılmıştır.

Yörenin iç kısımdaki en önemli yerleşmesi **Hayrabolu**'dur. Ergene Nehri'ne karışan Hayrabolu Deresi'nin kenarında kurulmuştur. Eski adları **Chariopolis**, **Hanripol**, **Hayribol** olarak geçer. I.Murat tarafından alınarak Osmanlılara geçmiştir. İç Anadolu'dan Türkler getirilerek yerleştirilmiş ve nüfusu artmıştır. Osmanlılar Dönemi'nde özellikle Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde at ve develerden oluşan savaş ikmal kollarına kışlak olmuştur. Bu dönemin deve kolları kumandanının Hayrabolu'da türbesi bulunur. Hayrabolu Trakya'nın tarım makinaları üssü konumundadır.

Malkara, Persler ve Yunanlar arasındaki savaşlar sırasında Perslerin bir kale yerleşmesi olarak **Malgar**(Yılanlı Mağara) adıyla kurulmuştur. Bizanslılar Dönemi'nde ismi **Megalo Hora**(Büyük Köy) olarak bilinir. Osmanlılar **Migalgara** olarak adlandırmıştır. 1363 yılında I.Murat tarafından Osmanlılara geçmiştir. Osmanlılar Dönemi'nde bir sürgün yeri olmuştur. Sufatça Çiftliği mevkiinde 1000 dekarlık alan Organize Sanayi Bölgesi yeri olarak seçilmiştir. Malkara'da süt ürünleri fabrikaları, yem fabrikası, tekstil fabrikası bulunur. 17-19 Eylül tarihleri arasında Malkara Tarım ve Süt Ürünleri Festivali düzenlenir.

Keşan Meriç Nehri'ne kadar uzanan ovanın doğu kenarında kurulmuştur. Eski ismi **Zorlanis** olarak görülür. 1359 yılında Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra Anadolu'dan göçmenler getirilip yerleştirilmiştir. Topkeşan Yörükleri adından Keşan adı türemiştir.

6.1.3.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Tarımsal ürünler arasında tarla ürünlerinde buğday ve ayçiçeği başta gelir. Meyvecilik alanlarında kiraz üretiminde ilk sırayı alır. İklim ve toprak yapısı kiraz üretimi için uygundur. Üreticiye kiraz fidanı dağıtılarak yeni kiraz bahçeleri kurulmaktadır. Tekirdağ köylerinde 90 binden fazla kiraz ağacı bulunur. Yöre ayçiçeği üretiminde önemlidir. Ayçiçeği Trakya'da Osmanlı Dönemi'nde yoktur. Cumhuriyet Dönemi'nde Balkanlardan gelen göçmenler tarafından getirilmiştir. Türkiye ayçiçeği üretiminin %70'i Trakya'da yapılır. Bunun %36'sı Tekirdağ ilindedir. Bunun içinde en büyük pay da Hayrabolu'dadır.

Yörenin tarımsal üretimleri için festivaller düzenlenmektedir. 1961 yılında **Tekirdağ Kiraz Festivali** başlamıştır. Hayrabolu'da 1991 yılından itibaren kutlanan "Ağustos Şenlikleri"nin ismi "**Ayçiçek Festivali**" olarak devam etmektedir. Malkara **Tarım ve Süt Ürünleri Festivali** 17-19 Eylül arasında yapılmaktadır.

1931 yılında Tekirdağ'da Tekel İçki Fabrikası kurulmuştur. 1967 yılında Tekirdağ fabrikasında rakı üretilmeye başlandı(anason ve üzümünden). Üretilen rakılar Tekirdağ Rakısı adıyla ünlüdür.

Hayrabolu Organize Sanayi Bölgesi'nin altyapısı tamamlanmıştır. 9 firma üretime başlamıştır. Malkara Organize Sanayi Bölgesi'nin yeri seçilmiştir. Hayrabolu, Tarım Makinaları üretiminde Trakya'da birincidir.

Foto: Hayrabolu Organize Sanayi Bölgesi

Yörenin en önemli tesislerinden birisi Marmara Ereğlisi'nde 1994'de kurulan BOTAŞ Doğal Gaz Tesisleridir. Cezayir ve Nijerya'dan gelen sıvılaştırılmış doğal gaz burada depolanmakta ve şebekeye doğal gaz verilmektedir.

Foto: BOTAŞ Doğal Gaz Tesisleri(Marmara Ereğlisi)

Turizm diğer bir ekonomik faaliyettir. Saros Körfezi kıyısında iç kısımdaki köylerin yalıları yazlık konutlarla yerleşime açılmaktadır. Bunlar en çok Erikli ve Mecidiyeköy kıyısında toplanmıştır. Saros körfez sularının temizliği sualtı biyolojik zenginliğinin artmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle sualtı spor kulüplerinin tercih ettiği bir yer olmuştur. Su sporları açısından da ilgi görmektedir. “SarosYelken Kupası” yarışları 2012’de Erikli kıyısında başlamıştır.

Mecidiye Beldesi İbrice limanı yakınında **Saros Yapay Resif Projesi** yapılmıştır. Bu projeyle suyun altında canlıların barınabileceği 800 yapay resif yapılmaktadır. Bu proje içinde Tarihi Sualtı Müzesi de oluşturulmuştur. Suyun altına 18-20m derinliğe Çanakkale savaşlarıyla ilgili heykeller yerleştirilmektedir(Seyit Onbaşı heykeli, yaralı Anzak askerini taşıyan sıhhiyecisi heykeli gibi).Çanakkale Savaşları’nın 100.yılında(2015 de) gelecek 100.000 Avusturyalı ve Yeni Zelandalı turisti buraya çekmek hedeflenmiştir.

Kültür turizminde yerleşmelerde Osmanlı Dönemi eserleri önemlidir. Malkara’da Gazibey mahallesinde Mora Fatih Turhan Bey’in oğlu Gazi Ömer Bey tarafından Gazi Ömer Bey camii yapılmıştır.(1493).Marmara Ereğlisi’nde Açık Hava Müzesi’nde arkeolojik eserler sergilenmektedir. Tekirdağ’da Racoczy Müzesi, Namık Kemal Evi Müzesi, Etnoğrafya Müzesi bulunur.

6.1.4.Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi’nde Ulaşım

Yörenin başlıca ulaşım hattı D110 karayolu Marmara Ereğlisi üzerinden gelerek Tekirdağ-Malkara-Keşan’dan geçer. Tekirdağ D100 karayoluna Muratlı üzerinden bağlanır. Aynı şekilde yeni yapılan demiryoluyla Tekirdağ limanı ve Muratlı üzerinden ana demiryolu hattına bağlanmıştır. Böylece denizyoluyla gelen mallar demiryoluna aktarılabilir. Deniz ulaşımında Tekirdağ ve Marmara Ereğlisi limanları kullanılır.

Tekirdağ limanı 1997 yılında özelleştirildikten sonra yatırımlarla kapasitesi artmıştır.(Akport). 3 milyon ton dökme yük kapasitesine ulaşmıştır. 2008 yılından itibaren

konteyner hizmeti verilmektedir(300 bin TEU). İç ve dış hatlarda Ro-Ro hizmeti vermektedir. Liman ile iç kısımdan geçen demiryoluna bir hat döşenerek(Tekirdağ-Muratlı demiryolu) 2010 yılında açılmıştır. Limana Tekirdağ-Derince ve Tekirdağ-Bandırma arasında çalışacak olan demiryolu tren ferisine hizmet verecek Vagon Ro-Ro gemisinin yanaşacağı yeni demiryolu ve rampa yatırımı tamamlanmıştır. Limanda yılda 55 bin vagon işlem görecektir. Tekirdağ'da yeni bir limanın inşası devam etmektedir(Asyaport). Tekirdağ'ın Barbaros Beldesi'nde yapımı devam eden Asyaport dünya limanlarıyla rekabet içinde olacak şekilde planlanmıştır. Liman bittiği zaman lojistik depolar, oteller, nakliye, tamirciler ve sigorta firmalarıyla 10 bin kişi istihdâm edilecektir.

6.2. Ganos ve Korudağ Yöresi

6.2.1. Ganos ve Korudağ Yöresi Fiziki Coğrafyası

Yörenin yüzey şekillerinde orta yükseklikte iki dağ yer alır. Bunlardan birisi Marmara Denizi kıyısına çok yakın Işıklar Dağı(Ganos Dağı)'dır. En yüksek zirvesi 924m'dir. Trakya'nın Istrancalar'dan sonra ikinci yüksek zirvesidir. Eski adlarından Ganos Dağı ismini günümüzde Gaziköy olan Ganos Kalesi adındaki yerleşmeden almıştır. Dağın diğer bir ismi Tekir Dağı'dır(Tekfur dağı). Günümüzdeki Işıklar Dağı adını da Işıklar köyünden almıştır. Dağ geçmişte kutsal bir özellik taşımıştır. Boğazlardan geçen gemiler Antik Çağ'da bu kutsal dağa uğramışlardır. Zirvesinde 2 kutsal alan ve eteklerinde manastır kalıntıları yer alır. Dağın 600. m'sinde Nişantepe platosu yamaç paraşütü alanı olarak düzenlenmiştir. Yamaç paraşütü yapanlar buradan Uçmaktüre koyuna iniş yaparlar.

Harita: Ganos ve Korudağ Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Diğeri Saros Körfezi kuzeyindeki **Korudağ**'dır. Dağın yüksekliği Kızılpınar tepesinde 726 m'dir. İstanbul-Çanakkale karayolu dağın 350m'lik eteklerinden geçer. Dağ yoğun orman örtüsüyle kaplıdır. İnsan eliyle oluşturulmuş bir orman olması bakımından farklıdır. Dağda ağaçlandırma Orman Fakültesi'nin planlamasıyla oluşmuştur. 1962 yılında Korudağ ormanlarının yapısının bozukluğu, tohum ağacı bulunmaması ve ormanın kendini yenileme olanağını kaybetmesi üzerine ağaçlandırılması planlanmıştır. 1963-1968 yılları arasında tamamen insan gücüyle fidanlar dikilmiştir. 1968 yılında traktörle çalışılmış, 1978-1985 yılları arasında dozerle çalışmalar yapılmıştır. Hâkim ağaç türü güney yamaçlarda 150m, kuzey yamaçlarda 300m'ye kadar kızılçam; bu yükseklikten sonra meşe türleri, gürgen, dişbudak, ıhlamur ve çınardır. Dağda fauna türleri olarak karaca, kurt, tilki, yaban domuzu ve tavşan bulunur. Ayrıca keklik ve sülün, kartal, doğan, şahin gibi kuşlar bulunmaktadır. Korudağ'da sayıları azalan sülünlerin üremesi için Bursa'da 2006 yılında 200 sülün getirilerek Suluca köyde doğaya salınmıştır. Ganos Dağı kıyıda dar bir alan bırakır ve ulaşım falezli ve virajlı bir yoldan yapılır.

6.2.2.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Yerleşmeler

Kıyıda başlıca yerleşmeler **Şarköy**, **Eriklice**, **Mürefte**, **Hoşköy** ve **Gaziköy**'dür.

Harita: Ganos ve Korudağ Yöresi

Şarköy: Bizans Dönemi'nde küçük bir yerleşme olarak varlığı görülmektedir. Rumeli'yi fetheden Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa zamanında “**Şehirköy**” adındadır. Bu isim buraya göç eden Yörükler tarafından “**Şarköy**” olarak değişmiştir. Osmanlılara 1362'de I.Sultan Murat zamanında geçmiştir.

Foto: Şarköy

Mürefte, Şarköy'e 13km uzaklıkta kıyıda yer alır. Eski ismi Rumca **Miryofito**, **Mryofito** “bin bir çiçek” anlamındadır. Lâle Devri'nde lâle ve gül bahçelerinin yer aldığı yerleşme “Küçük İstanbul” olarak adlandırılmıştır. Geçmişte deniz ticareti, şarapçılık ve kiremit imalatıyla ünlüdür. Geçmişte kapalıçarşısı, yer altı çarşısı ve kuyumcularıyla(sarraflar çarşısı) bir ticaret merkezi olmuştur. 1800'lü yıllardan 1900'lü yılların başına kadar önemli bir ticaret merkezi olan Mürefte'de 9 Ağustos 1912 yılında yaşanan depremde 800 bina yıkılmış ve çıkan yangında 2000 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu felaketten sadece 5-6 bina ayakta kalabilmiştir.

Ganos Dağı'nın toprak yapısı kiremit ve tuğla imalatında önemlidir. Bu toprak şarap taşınan amforaların yapımında kullanılmış ve yapılan kiremitler ihraç edilmiştir. Dünyada “**Marsilya kiremiti**” olarak tanınan kiremit Mürefte'den ihraç edilmiştir. Çevrede eskiden 40 civarında tuğla-kiremit fabrikası ve ocakları faaliyette bulunuyordu. Kiremit yapımı Mürefte'nin ekonomik hayatında önemli bir yer tutmuş ve yerleşmenin nüfusunun artmasına neden olmuştur. Kiremit yapımı ve şarapçılık yerleşmenin başlıca geçim kaynağı durumunda olmuştur. Günümüzde tuğla ocakları kapanma durumundadır. Tek tuğla fabrikası da kapanmıştır.

Mürefte'de şarapçılık geçmişten günümüze önemlidir. 1650-1900 yıllarında Fransa ve İtalya'ya gemilerle şarap ihraç edilmiştir. Günümüzde en büyük geliri şarapçılıktan sağlamaktadır. 2 tane şarap müzesi açılmıştır(Aker Şarap Müzesi ve Kutman Şarap Müzesi). Bu müzelerde eski şarap fiçileri, presler, üzüm küfeleri, şarap şişeleri, el kantarları, amforalar vb. aletler ve Mürefte'de üretilen tuğla ve kiremitleri görmek mümkündür.

Hoşköy MÖ 1.yy'da Yunan koloni yerleşmesidir. Eski ismi **Hora**'dır. Sultan Abdülmecid'in 1861'de Fransızlara yaptırdığı deniz feneri bulunmaktadır. Bağcılık, zeytincilik ve balıkçılık başlıca geçim kaynaklarıdır. Büyük bir balıkçı barınağı bulunur.

Gaziköy'ün eski adı **Ganos Kalesi**'dir. Rumlar 1923 yılında mübadeleyle gitmişlerdir. Şarköy'e 25 km mesafededir. Kazılar sonucunda tarihi kale ve kapalı çarşı kalıntıları nedeniyle 1994 yılında yerleşme sit alanı ilan edilmiştir. Bağcılıkla geçinen yerleşmede yeni inşaatlara izin verilmemektedir.

Türklerden önce Gaziköy ve Hoşköy birlikte **Ganohora** olarak adlandırılıyordu(Ganos ve Hora isimlerinden). Aralarında 8km bulunan bu iki yerleşme birleşik bir kent(metropol)

olarak düşünölmüştü ve ortak bir metropolitlikçe yönetiliyordu. Ganohora şarapları ve zeytinyağı ünlüydü. Marsilya kenti gümrük kayıtlarında buraya ihraç edildikleri hakkında kayıtlar bulunmaktadır. Gaziköy-Hoşköy karayolu yapılırken tarihsel ampora fırınları ve atölyeleri yok edilmiştir.

6.2.3.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörede kıyıda bağcılık ve zeytincilik, iç kısımlarda tarla tarımı(buğday, ayçiçeğı, tütün, arpa) yapılır. Yörede bağcılık ve zeytincilik ön plandadır. Üzümde “Yapıncak” ve “Semillon”(beyaz üzüm) çeşidi bulunur. Diğer çeşitler Kardinal, Alfanoz, İlkeren, Yalova İncisi ve Şensu'dur. Şarköy'den Tekirdağ merkeze kadar kıyıda Işıklar Dağı'nın eteklerinde bağlar yer almaktadır. Üzüm sofralık olarak tüketildiğı gibi şarapçılık üzüme bağı bir ekonomik faaliyettir. Şarköy'de 30'a yakın şarap fabrikası bulunmaktadır (Doluca, Kayra, Sevilen, Gülor şarapları gibi). Şarköy'ün 27 köyünün 22'sinde bağcılık ve şarapçılık yapılır. Türkiye'nin şarap üretiminin %30'u yöreden karşılanır. Eskiden amforalarda taşınan şaraplar 18.yy sonlarından itibaren fiçılara konulmaya başlanmış ve fiçi yapımı da Şarköy ve Mürefte'de önemli bir iş kolu olmuştur. Türkiye'nin en iyi fiçi ustaları Şarköy ve Mürefte'de yetişmiştir. Kaybolma noktasına gelen bu gelenek için Mürefte'de fiçi yapım kursu açılmıştır.

Bağ ve zeytinlikler karışıktır. Zeytin ve kiraz bağ aralarına dikilerek ekonomik katkı sağlanmaktadır. Fakat zeytin ve kiraz gölgeleme yaptığı için bağcılığa zarar vermektedir. Bu nedenle bağlar sökölüp zeytin ve kiraz dikilmektedir. Zeytincilikte gemlik zeytini sofralık olarak tüketilir. Mürefte'nin köylerinde kiraz üretimi gelişmektedir.

Balıkçılık yörenin diğer ekonomik faaliyetidir. Kefal, çinekop, levrek, mezzit, kalkan, istavrit, lüfer, uskumru, palamut, karides, midye avcılığı yapılır. Yörenin balıkçıları için Şarköy, Hoşköy ve Mürefte'de balıkçı barınağı bulunur.

Yöre doğal kaynaklarını turizmde değerlendirmektedir. Bunlardan birisi kumsallarını kıyı turizminde kullanılmasıdır. Kumsalları yazlık konut yapımını da artırmıştır. Özellikle 15 Ağustos-15 Ekim bağbozumu döneminde “Bağ Bozumu” turları düzenlenmektedir. İstanbul'dan çok ilgi gören bu turda üzüm hasadı izlenmekte, şarap fabrikalarında şarap üretimi öğrenilmektedir. Şarköy'e 10 km uzaklıkta Sufunya Vadisi(su kaynağı demek) 35km.lik yürüyüş parkuru ilgi görmektedir.

Şarköy'de 2009'da kurulan rüzgâr enerji santralinde(Alize Sarıkaya RES) 15 tribün bulunmaktadır.(28.8MW gücünde). Yeni bir rüzgâr elektrik santrali Kızılcaterziköy'e 10 km,Yeniköy'e 3 km uzaklıkta kurulacak(Kızılcaterziköy RES) ve 8 türbünden oluşacaktır.

6.2.4.Ganos ve Korudağ Yöresi'nde Ulaşım

Yörede Işıklar Dağı kıyı ile iç kısım arasında ve kıyı boyunca ulaşım da zorluklar çıkarır. Yöre iç kısım la bağlantısını Işıklar Dağı'nın sona erdiği kısımda Şarköy'den iç kısımda 84 nolu karayoluna bağlanan hat ile yapmaktadır. Bir diğer hat ise Şarköy'den batıya doğru Keşan-Çanakkale karayolu 90.nolu yol ile olmaktadır. Kıyıda Şarköy –Mürefte arası karayolu bağlantısı düzgündür. Mürefte-Tekirdağ arasında virajlıdır. Kıyı tesisleri olarak Şarköy, Mürefte ve Hoşköy'de balıkçı barınakları bulunur.

Uygulamalar

- 1) Tekirdağ kentindeki müzelerini araştırınız.

Uygulama Soruları

- 1) Racoczyi Müzesi'nin tarihçesini öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Ergene Havzasının Güney Kesimi Yöresi Ergene Ovası'nın güneyinde yer alır. Bu yöre Ergene Ovası'na, Meriç Deltası'na ve Saros Körfezi'ne doğru alçalır. Güneydoğusunda 250-350 m'lik tepeler yer alır, Ganos ve Korudağ'a doğru yükselir. Yörenin güneydoğuda Marmara Denizi'yle, güneybatıda Ege Denizi'nde Saros Körfezi'yle kıyısı bulunmaktadır. Başlıca yerleşmeler Tekirdağ, Marmara Ereğlisi, Keşan, Malkara ve Hayrabolu'dur. Tarımsal ürünler arasında tarla ürünlerinde buğday ve ayçiçeği başta gelir. Meyvecilik alanında kiraz üretiminde ilk sırayı alır. Yörenin en önemli tesislerinden birisi Marmara Ereğlisi'nde 1994'de kurulan BOTAŞ Doğal Gaz Tesisleridir. Yörenin başlıca ulaşım hattı D110 karayolu Marmara Ereğlisi üzerinden gelerek Tekirdağ-Malkara-Keşan'dan geçer. Tekirdağ D100 karayoluna Muratlı üzerinden bağlanır. Aynı şekilde yeni yapılan demiryoluyla Tekirdağ limanı ve Muratlı üzerinden ana demiryolu hattına bağlanmıştır. Böylece denizyoluyla gelen mallar demiryoluna aktarılabilecektir. Deniz ulaştırmında Tekirdağ ve Marmara Ereğlisi limanları kullanılmaktadır.

Ganos ve Korudağ Yöresi'nin yüzey şekillerinde orta yükseklikte iki dağ yer alır. Bunlardan birisi Marmara Denizi kıyısına çok yakın Işıklar Dağı(Ganos Dağı)'dır. Kıyıda başlıca yerleşmeler Şarköy, Eriklice, Mürefte, Hoşköy ve Gaziköy'dür. Yörede kıyıda bağcılık ve zeytincilik, iç kısımlarda tarla tarımı(buğday, ayçiçeği, tütün, arpa) yapılır. Yörede bağcılık ve zeytincilik ön plandadır. Üzümden "Yapıncak" ve "Semillon"(beyaz üzüm) çeşidi bulunur. Şarköy'de 30'a yakın şarap fabrikası bulunmaktadır. Yörede Işıklar Dağı kıyı ile iç kısım arasında ve kıyı boyunca ulaşım zorlukları çıkarır. Yöre iç kısımla bağlantısını Işıklar Dağı'nın sona erdiği kısımda Şarköy'den iç kısımda 84 nolu karayoluna bağlanan hat ile yapmaktadır. Bir diğer hat ise Şarköy'den batıya doğru Keşan-Çanakkale karayolu 90.nolu yol ile olmaktadır. Kıyıda Şarköy –Mürefte arası karayolu bağlantısı düzgündür. Mürefte-Tekirdağ arasında virajlıdır. Kıyı tesisleri olarak Şarköy, Mürefte ve Hoşköy'de balıkçı barınakları bulunur.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki hangi yerleşme Trakya’da tarım makineleri üretiminde birincidir?
 - a) Hayrabolu
 - b) Keşan
 - c) Malkara
 - d) Tekirdağ
 - e) Marmara Ereğlisi
- 2) Geçmişte “Küçük İstanbul” olarak tanınan yerleşme hangisidir?
 - a) Eriklice
 - b) Gaziköy
 - c) Hoşköy
 - d) Şarköy
 - e) Mürefte
- 3) BOTAŞ Doğalgaz Tesisi nerede kurulmuştur?
 - a) Tekirdağ
 - b) Marmara Ereğlisi
 - c) Keşan
 - d) Malkara
 - e) Şarköy
- 4) Işıklar Dağı aşağıdaki dağlardan hangisinin yeni ismidir?
 - a) Samanlı Dağları
 - b) Biga Dağları
 - c) Ganos Dağı
 - d) Korudağ
 - e) Uludağ

- 5) Aşağıdaki hangi yerleşmede 2 şarap müzesi bulunur?
- a) Mürefte
 - b) Şarköy
 - c) Eriklice
 - d) Hoşköy
 - e) Gaziköy
- 6) Aşağıdaki hangi yerleşme Osmanlı Dönemi'nde at ve deve ikmal kolları için kışlak olmuştur?
- a) Mürefte
 - b) Şarköy
 - c) Eriklice
 - d) Hoşköy
 - e) Hayrabolu
- 7) Aşağıdaki hangi yerleşme 1912 depreminde bütünüyle yıkılmıştır?
- a) Şarköy
 - b) Mürefte
 - c) Hoşköy
 - d) Hayrabolu
 - e) Eriklice
- 8) Dünyada “Marsilya kiremiti” olarak tanınan kiremit nereden ihraç edilirdi?
- a) Mürefte
 - b) Şarköy
 - c) Eriklice
 - d) Hoşköy
 - e) Gaziköy

- 9) Sualtına Yapay Resif projesi hangi körfeze yapılmıştır?
- a) Edremit Körfezi
 - b) Saros Körfezi
 - c) İzmit Körfezi
 - d) Güllük Körfezi
 - e) Çandarlı Körfezi
- 10) Aşağıdaki hangi tarımsal ürün Osmanlı Dönemi'nde Trakya'da yoktur?
- a) Buğday
 - b) Arpa
 - c) Ayçiçeği
 - d) Çeltik
 - e) Mısır

Cevaplar

1)A,2)E, 3)B, 4)C, 5)A, 6)E, 7)B, 8)A, 9)B,10)C

7. ÇATALCA YÖRESİ VE İSTANBUL YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

7.Çatalca Yöresi ve İstanbul Yöresi

7.1.Çatalca Yöresi

7.1.1. Çatalca Yöresi Fiziki Coğrafyası

7.1.2.Çatalca Yöresi'nde Yerleşmeler

7.1.3.Çatalca Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

7.1.4.Çatalca Yöresi'nde Ulaşım

7.2. İstanbul Yöresi

7.2.1.İstanbul Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası

7.2.2.İstanbul Yöresi'nde Yerleşme

7.2.3.İstanbul Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

7.2.4.İstanbul Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) İstanbul'un Türkiye'nin en büyük kenti olmasında coğrafyanın rolü nedir?
- 2) İstanbul'un su ihtiyacı nasıl karşılanmaktadır?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ulaşım	Ulaşım-yüzey şekli ilişkisini öğrenir.	Türkiye karayolu ve demiryolu haritasını inceleyerek
Ekonomi	Trakya’da hayvansal üretimi öğrenir.	Hayvancılıkla ilgili araştırma yaparak

Anahtar Kavramlar

- Çatalca Yöresi
- İstanbul Yöresi
- Alibey Barajı
- Sazlıdere Barajı
- Darlık Barajı
- Sultanlar Yolu
- Trakya Serbest Bölgesi
- Kilyos
- Güzelce
- Silivri
- Çatalca
- Kumburgaz

Giriş

Bu bölümde Çatalca-Kocaeli Bölümünün 4 Yöresi'nden ikisi incelenecektir. Bunlar Çatalca Yöresi ve İstanbul Yöresidir. Her iki yörenin de fiziki coğrafya özellikleri, yerleşme yerlerinin kuruluş yeri özellikleri, ekonomik faaliyetler ve ulaşım olanakları incelenmiştir.

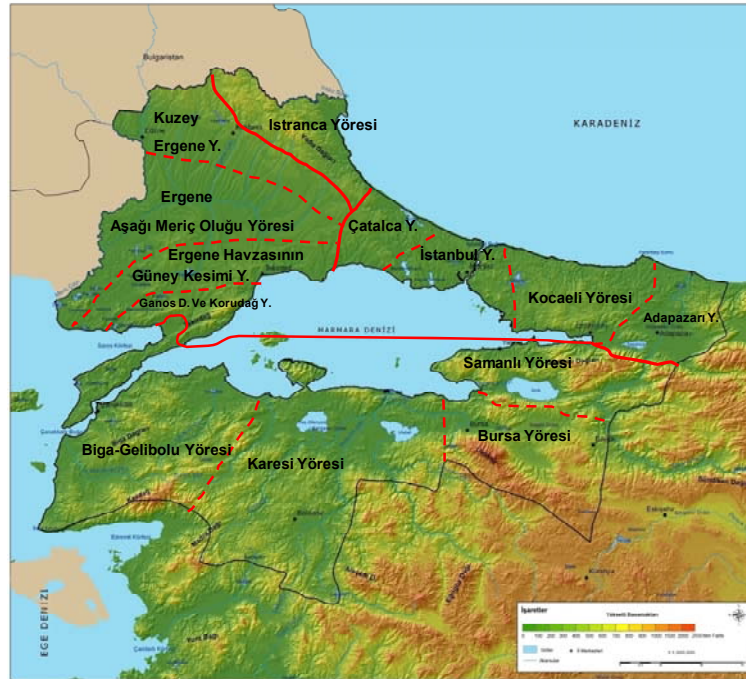
7.1.Çatalca Yöresi

Çatalca-Kocaeli Bölümü Çatalca Yöresi, Kocaeli Yöresi, İstanbul Yöresi ve Adapazarı Yöresi olmak üzere dört yöreye ayrılır.

7.1.1. Çatalca Yöresi Fiziki Coğrafyası

Yörenin yüzey şekillerine plato yüzeyi hakimdir. Çatalca-Kocaeli platosu adındaki bu plato Adapazarı Ovası'na kadar devam eder. Çatalca Yöresi'nde Karadeniz ve Marmara Denizi arasındaki su bölümü çizgisi Karadeniz'e daha yakındır. Platonun eğimi de güneydoğuya doğru azalır. Bu nedenle önemli akarsular güneydoğuya doğru azalır. Yörede B.Kuşkaya tepe 382m.dir.

Yörede akarsular B.Çekmece Gölü'ne veya Terkos Gölü'ne dökülürler. B.Çekmece Gölü'ne dökülen en önemli dere Karasu'dur. Terkos Gölü(Durusu Gölü) Karadeniz kıyısında kıyı set gölü(lagün)dür.Karadeniz'le bağlantısını sağlayan gideğen üzerine bir set yapılarak baraj gölüne çevrilmiştir. Istranca Dereleri projesiyle Karadeniz'e dökülen 7 derenin suları göle akıtılarak alanı genişlemiştir.

Harita: Çatalca Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

7.1.2.Çatalca Yöresi'nde Yerleşmeler

Yörenin başlıca yerleşmeleri **Çatalca, Silivri, Karacaköy, Yalıköy**, güneyde Marmara Denizi kıyısında batıda **Gümüşyaka**'dan doğuda **Güzelce**'ye kadar köyleri içine alır. (**Gümüşyaka, Selimpaşa, Celaliye, Kumburgaz, Güzelce**). Bu köyler önce belde olmuş, yeni idari düzenlemede Silivri ve B.Çekmece'nin mahalleleri olmuştur. Karadeniz kıyısında **Kilyos** yer alır.

Harita: Çatalca Yöresi

Çatalca: Yıldız Dağları'nın doğuya doğru devam eden eteklerinin ovayla birleştiği yerde kurulmuştur. Eski adı **Matrai** veya **Metris** olarak geçmektedir. MÖ 450 yılında İnceğiz köyünün olduğu yerde en eski yerleşme görülmektedir. Burası Tatarların Balkanlara akınları zamanında yakılıp yıkılmıştır. Akıncılar tarafından Havuzlar mevkiinde yeniden kurulmuştur. 1453'de Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almaya Edirne'den giderken alınmıştır. Osmanlılar yerleşmenin ismine önce Çatalburgaz adını vermişlerdir. Bu ad daha sonra "**Çekince**", "**İstanbul Çatalcası**" ve "**Çatalca**" olmuştur. Bu isim tepesi çatal şeklindeki eteğinde kurulduğu Çatal dağdan gelir. Yerleşme bu tepenin doğu eteğine kurulmuştur.

Çevresi ormanlık olduğu için Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde avcılık için kullanılmıştır. Sultan IV.Mehmet'in avlanmak için geldiği bir yer olmuştur. Aynı zamanda çevresindeki ormanlar İstanbul'a yakacak odun sağlamıştır. Nüfusunun büyük kısmını 93 Harbi adı verilen 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra gelen göçmenler oluşturur. Balkan Savaşları(1912-1913) sırasında Bulgarlar çekilirken Çatalca'nın Müslüman mahallelerini yakmışlar bir tek Kaleiçi mahallesi yangından kurtulmuştur. Ekonomisinde tarım(en çok ayçiçeği), hayvancılık (hayvansal ürünlerde tereyağı, peynir, yoğurt), tekstil ve ilaç sanayi gibi tesisler yer alır. Trakya Serbest Bölgesi Çatalca'dadır. Taş ocaklarından grafit çıkarılır (Grafit taş ocaklarından çıkarılıp yağ haline getirilir ve metallerin aşınmaması için kullanılır). Rüzgâr Enerji Santrali için 20 adet türbin(60Mw) Fesat tepesine konmuştur. Kentin 3km kuzeydoğusundan Sirkeci-Edirne demiryolu geçer. Çatalca içinde ve çevresinde doğal olarak yetişen Erguvan ağacı kentin sembolü olmuştur. Uluslararası Erguvan Kültür ve Sanat Festivali(26 Temmuz-11 Ağustos) düzenlenmektedir. Çatalca bir karayolu hattıyla TEM ve E5'e bağlıdır ve bu yollarla İstanbul'a bağlanır.

Kıyıda yer alan **Yalıköy**(Çatalca'ya bağlıdır)'ün eski adı Podima'dır(potin, çizme anlamındadır). Evlerin altının şarap ve ticarethane olduğu bu yer korsanların vb. yasadışı kişilerin eğlence merkezi olmuştur. Bu evlerden birkaçı günümüze gelmiştir. 1913 yılında Balkan Türklerinden 60 hane buraya yerleştirilmiş ve Rumlarla birlikte yaşamışlardır. 1924'de Rumlar mübadele ile gitmişlerdir. **Binkılıç köyü** Çilingöz koyundan 17km içeridedir. Rumların bulunduğu dönemde ismi Istranca köyüdür. 1960 yılında ismi Binkılıç olmuştur. 1000 kişilik silahlı bir gruba sahip olan köye Balkan Harbi'nde düşman girememiştir. Bu nedenle ismi Binkılıç olmuştur.

Yörenin Marmara Denizi kıyısında yerleşim merkezi **Silivri**'dir. Gümüşyaka, Selimpaşa, Kumburga, Güzelce kıyıda yer alan diğer yerleşmelerdir. Celaliye ve Kamiloba kıyından içeride kurulmuş olup kıyıları yazlık sitelerle dolmuştur. Silivri'nin eski adı **Selymbria**'dır. Doğuda 56m'lik dik ve sarp bir tepe üzerinde kurulmuştur. Burada liman özelliğinde bir koyun ve bir tepenin bulunması yerleşme için uygun görülmüştür. Tepede kurulan yerleşme zamanla surla çevrilmiştir. Günümüzde yerleşmenin Fatih mahallesi bu tepededir. Yerleşme zamanla surların dışına çıkarak yayılmıştır. Yerleşme Roma Dönemi'nde Konstantinopolis yolu üzerinde olduğu için gelişmiştir. Bizans Dönemi'nde Çin'den ipekçiliği öğrenerek gelen tüccarlar ipekböceğini Bizans'a getirdiler. İmparatorun emriyle Silivri ve çevresine çok sayıda dut ağacı ekildi. 10.yy.da Silivri bağcılık, şarapçılık ve ipekçilik yapan çok zengin bir tarım ticaret merkezi oldu. Kale'de yerleşen Bizanslılar kıyıları tarıma(bağ, sebze, meyve) ayırmışlardı. 1453'de İstanbul'u fetheden ordular Silivri'yi de almışlardır. Öncelikle Silivri kalesine Türk aileler yerleştirilmiş, zamanla sur dışına çıkarak kıyıya inmişlerdir. Osmanlı Dönemi'nde yerleşmede Rum, Ermeni ve Yahudiler bağcılık, şarapçılık, ipekçilik yaparken Türkler de balıkçılık ve hayvansal ürünlerden başta yoğurtçuluk yapmışlardır. Bizans'ın da sayfiyesi olan yerleşmede Osmanlı Dönemi'nde çiftlikler kurulmuştur.

Foto: Silivri

Silivri günümüzde İstanbul'daki hizmet sektörlerinin kaydırılması için yeni bir mekân olarak planlanmıştır. İstanbul Mecidiyeköy'de sıkışan bilişim sektörü buraya taşınabilecektir. Üniversiteler buraya yerleşebilecektir. Kadir Has Üniversite'sinin 1.yerleşkesi tamamlanmıştır. TAVAK Üniversitesi (Gümüşyaka'da), Aydın Üniversitesi, Marmara Üniversitesi (Kavaklı'da), İstanbul Üniversitesine (Fener'de) yer verilmiştir. Silivri böylece bir eğitim üssü olacaktır. Silivri'de 112 bin konutun çoğunluğu yazlık konut durumundadır. 900 bin yeni konut inşa edilecektir. İstanbul ile raylı sistemle bağlantı kurulacaktır. Silivri'de bir liman bulunmaktadır. Batıda Gümüşyaka'ya yeni bir liman projesi planlanmıştır. Haydarpaşa limanı yük limanı olmaktan çıkarılarak kruvaziyer gemilerin limanı olacaktır. Yük limanı işlevini Gümüşyaka'da kurulacak liman görecektir. Silivri kıyılarının yazlık konutlarla kullanılması buraya sayfiye özelliği kazandırmıştır. Çevre de verimli tarım alanlarıyla kaplıdır. Denizle birlikte sayfiye ve tarım özelliği korunacaktır.

Silivri'ye 19km uzaklıkta yer alan **Gümüşyaka**'nın ilk kuruluşu bir Yunan yerleşmesi olarak **Herakliapolis** adındadır. **Heraklia, Eraklia, Ereğli** gibi isimler almıştır. Osmanlılar Dönemi'nde ismi Eski Ereğli olmuştur. Osmanlılar Dönemi'nde 19.yy.da Sadrazam Mahmut Şevket İnci Paşa tarafından Belkıs Hanım'a düğün hediyesi olarak verilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde 1938'de çiftlik olarak geçmektedir. (Eski Ereğli Çiftliği sonra Şakir Bey Çiftliği). Mübadelede Yunanistan'dan gelen göçmenler tarafından varislerinden satın alınarak burada bir yerleşme kurulmuştur. 1963'de ismi Gümüşyaka olmuştur. Belde olan Gümüşyaka günümüzde Silivri'nin bir mahallesidir.

Selimpaşa Silivri'ye 12km uzaklıktadır. İdari olarak belde iken günümüzde Silivri'nin mahallesi(muhtarlık) olmuştur. Yerleşim tarihinin eski olduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır (MÖ VII.yy). Bizanslılardan I.Murat zamanında alınmıştır. İsmi II.Mahmut'un sadrazamı Mehmet Selim Sırrı Paşa'dan alır. Mübadele ile Rumlar gitmiş yerine Selanikli Türkler gelmiştir.

Selimpaşa ve Kumburgaz arasında kıyıda içeride **Celaliye** ve **Kâmiloba** yer alır. Celaliye Bizans Dönemi'nde ismi **Heksastros** ve **Çetros** idi. 1520'de Piri Mehmet Paşa'nın çiftliği olarak görülmektedir. Kâmiloba'nın ismi ise **Yaloz** idi. Mübadele ile bu iki yere Yunanistan'dan Türkler gelip yerleştirilmiştir. Balkan savaşlarında şehit olan iki Türk binbaşısından Celal Bey'in adı Çetros'a verilerek Celaliye, Kâmil Bey'in ismi Yaloz'a verilerek Kâmiloba olmuştur.

Kumburgaz: Bizans Dönemi'nde "**Konumyo**" adındadır. "Kumu bol" anlamındadır. Mübadeleden sonra ismi Kumburgaz olmuştur. İstanbul'da inşaatlar için kumsalından çok miktarda kum çekilmiş ve 50m genişliğindeki kumsalın genişliği 10m'ye düşmüştür. 1980'li yıllardan itibaren İstanbul'un yazlık konutlarının yapıldığı sayfiye durumundadır.

Güzelce: Bizans Dönemi'nde ismi **Demokranya** idi. Mübadeleden sonra Türkler yerleşmiş, ismi Çöplüce olmuştur. Çam ağaçları dikilerek çevresi güzelleşen yere 1956'da Güzelce adı verilmiştir.

Karadeniz kıyısında bulunan **Kilyos** Roma ve Bizans dönemlerini yaşamış, bir süre Cenevizlilerin elinde kalmıştır. Osmanlılar Dönemi'nde Levanten nüfusun yerleşmesiyle gelişmiştir. Mübadeleyle Türkler yerleşmiştir. Kilyos'un adı Cumhuriyet Dönemi'nde **Kumköy** olmuş fakat halk tarafından Kilyos adı kullanılmaya devam etmiştir. Kilyos ile Batıda Terkos Gölü arasında bozulmadan kalabilmiş kumullar bulunmaktadır. Bu kumullar çok zengin kumul bitki çeşitliliğine sahiptir(Kilyos peygamber çiçeği, sahil çivi otu, Çatalca peygamber çiçeği, Kadıköy çiğdemi gibi.) Kilyos 1960'lı yıllardan sonra İstanbul'un sayfiyesi olarak gelişmiştir. Sarıtepe alanı 1985'de Boğaziçi Üniveristesi'ne verilmiştir. Burada Biyomedikal Enstitüsü kurulmuştur. Öğrenci yurtları ve kıyıya plaj yapılmıştır.

Foto: Kilyos

7.1.3.Çatalca Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörede ekonomik faaliyetler tarım, orman ürünleri ve sanayidir. Tarım alanlarında en çok ayçiçeği ekilir. Silivri, Gümüşyaka ve Küçükkılıçlı'da organik tarım(iyi tarım) yapılmaktadır. Martin Bauer Şirketi nane, rezene, anason vb. şifalı otları yetiştirmektedir.

Hayvansal ürünlerden tereyağı, peynir, yoğurt ve süt üretimi yer alır. Silivri Yoğurdu marka olmuştur. Her yıl Silivri Yoğurt Festivali düzenlenir. Sanayide tekstil ve ilaç sanayi başta gelir. Yörenin kıyısı Karadeniz'den gelen balıkların geçiş yolu üzerindedir. Bu açıdan kıyıda Silivri'de balıkçılık da bir gelir kaynağıdır. Tarım alanı kısıtlı olan yerlerde mangal kömürü yapımı ek bir gelir olmaktadır.

Trakya Serbest Bölgesi Çatalca'da yer almaktadır. 1998 yılında faaliyete geçmiştir 350.000m2 kapalı alanda 320 firma bulunmaktadır.10.000 kişiye istihdam sağlamıştır. 10 milyon dolar ticaret hacmi bulunmaktadır.

Kilyos'un Ağaçlı çevresinde zengin linyit yatakları bulunmaktadır. 1973 yılı öncesinde yer altı işletme yöntemi vardı. 1980'li yıllardan itibaren açık ocak olarak işletilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında İstanbul'un kömür ihtiyacı Zonguldak'tan karşılanamayınca Kilyos-Çiftalan mevkiinden karşılanmıştır. Buradan Haliç'in ucuna Silahtarağa Termik Santrali için demiryolu döşenmiştir(1916). Savaşın sonra da bir süre bu hat kullanılmış, 1950'li yıllarda sökülüştür. Bu hattın birkaç demiryolu parçası Kağıthane Belediyesi bahçesinde.

Yörenin ekonomik faaliyetleri arasında İstanbul'un günlük sayfiye ihtiyacını karşılaması da gelmektedir. Güney kıyılar Güzelce'den Gümüşyaka'ya kadar yazlık sitelerle kaplanmıştır. Bu siteler köylerin tarım alanları üzerine yapılmış, tarım alanlarını kısıtlamış, aynı zamanda tarımsal ürünler de pazar oluşturmıştır.

İnceğiz Vadisi içinde 9.yy.da Cenevizlilerin oydukları 3-4 katlı mağaralar bulunmaktadır. Barınmak için yapılmıştır. Kilise olarak kullanılan odalarda haç işareti bulunmaktadır. Galeriler arasında bir Bizans kilisesi bulunmaktadır.

Bizans Dönemi'nde yapılan Bizans surunun kalıntıları bulunmaktadır. Yöre batıdan gelen akınlara açık olduğu için Bizanslılar bu akınları önlemek için Karadeniz kıyısında Evcik iskelesinden Marmara Denizi kıyısında Silivri batısında Karıncaburun arasında M.S.6. yüzyıl başında sur yaptırmıştır. Bu surun ormanlık alanda bir bölümü durmaktadır.

Çatalca Mübadele Müzesi eski Çatalca köyü sınırları içindeki Kaleiçi Mahallesi'nde yer almaktadır. 2010 yılında müze olarak düzenlenmiştir. Mübadele ile ilgili kişisel eşyalar sergilenmektedir.

“**Sultanlar Yolu**” olarak belirlenen yol yöreden geçmektedir. Osmanlı'nın Birinci(1529) ve İkinci(1683) Viyana sefer menzillerini izleyen yol 2010 yılında uluslararası standartlarda işaretlenerek açılmıştır. Bu yol, yöre içinde kuzeyde B.Çekmece Gölü kuzeyinde Dursunbey'den itibaren Çatalca Yöresi'ne girmekte, Boyalık-Dağyenice-Akalan-İhsaniye-Gümüşpınar-Aydınlar-Binkılıç köylerinden geçmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu hattı resmen tanımıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın kullandığı bu yolun 330km.si Türkiye'dedir.(Toplam 2133km)

Turizm açısından Silivri inanç turizminde ilgi çekebilir. Ortodoksların son azizi Aziz Nektaryus'un evi Silivri'dedir. Evin yerinde sadece bir su sarnıcı bulunmaktadır. Her yıl 9 Kasım'da papazlar gelip ayin yapmaktadır. Dünyada 300 milyon Ortodoks buraya gelebilir. Silivri Kalesi 2007 yılında onarılarak adı Kalepark olmuştur.(Orhan Gazi Bizans prensesiyle bu kalede evlenmiştir.

7.1.4.Çatalca Yöresi'nde Ulaşım

Yörenin yüzey şekilleri ulaşımında zorluk yaratmaz. 100.Nolu Devlet Karayolu ve TEM otoyolu güneyden geçmektedir. Çatalca bu iki karayoluna B.Çekmece Gölü'nün batısından geçen bir karayolu hattıyla bağlıdır. İstanbul-Edirne demiryolu Çatalca'nın 3km kuzeyinden geçer. Yöre Trakya'daki işletilen bölgesel yolcu seferlerinden de faydalanmaktadır. Deniz ticareti açısından Silivri'de bir liman bulunmaktadır. İstanbul'da Salıpazarı ve Haydarpaşa limanlarının yük işlevinin Gümüşyaka'da inşa edilecek yeni limana aktarılması planlanmıştır. Yaz sezonunda Silivri-Avşa arasında feribot seferleri yapılmaktadır.

7.2. İstanbul Yöresi

7.2.1.İstanbul Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası

İstanbul yöresi İstanbul kentinin kesintisiz yerleşme alanıyla kentin çekim alanı içine giren yerleşmeleri içine alır. Kentin kesintisiz yerleşme alanı güneyde Marmara Denizi kıyısında batıda B.Çekmece'den doğuda Tuzla'ya, kuzeyde İstanbul Boğazı kıyılarında batıda Sarıyer, doğuda Beykoz'a kadar uzanır. Kent kuzeydoğuda orman alanları içinde Sancaktepe ve Çekmeköy'e kadar kesintisiz devam eder. Burada Ömerli su havzası yerleşmeyi sınırlamıştır.

Böylece Marmara Denizi ile Karadeniz arasında alanı genişleyen bir üçgen görünümündedir. 30 yıl önce bu üçgenin çevresinde yer alan köyler günümüzde kentin yerleşme alanı içine girmiştir. Yöre sınırları çizilirken il sınırıyla çakıştırılmamıştır. Bu kentleşmenin devamında yöre sınırları dışında Çatalca Yöresi'nde olan Silivri de İstanbul yöresi içine girecektir. 2004 yılında Büyükşehir Belediye sınırlarıyla il sınırlarının birleştirilmesi de bu yönde yapılaşmayı artırarak bu birleştirmeyi sağlayacaktır.

Harita: İstanbul Yöresi'nin Marmara Yöresi'nde Konumu

Jeomorfolojik açıdan İstanbul'un üzerinde yer aldığı yüzey şekli akarsular tarafından derince yarılmış bir platodur. Kuzeyden güneye doğru alçalan bu platonun ortalama yükseltisi 100-150m'dir. Bu plato Boğaz'ın batısında “**Çatalca Platosu**”, doğusunda “**Kocaeli Platosu**” adındadır. Çatalca platosunun en yüksek yeri Başakşehir'in kuzeybatısında Kayabaşı Mevkiinde 245m'dir. Habibler ve İstiklal köylerinin bulunduğu Sazlıdere ve Alibeyköy barajları arasında diğer yüksek alan 215m'dir. Çatalca platosunun yüksekliği Bahçelievler'de ortalama 42m'den Bakırköy'de 15m'ye iner. Çatalca platosu Yenikapı'dan kuzeye doğru tarihi yarımada 50-60m'ye kuzeye doğru Mecidiyeköy'de 80m, Levent'te 90m'ye ulaşır. Çatalca platosu Boğaz'a 25-30 derecelik dik yamaçlarla iner. Yerleşmeler koylarda vadi taban düzlüklerinde kurulmuştur.

Anadolu yakasında Kocaeli platosu'nda aşınımaya dirençli kuvarsitten oluşmuş tepeler yer alır. Bunlar yükseklik sırasıyla Aydos Dağı (539m), Alemdağ (442m), Kayışdağı'dır (438m). Boğaz'a yakın Büyük Çamlıca tepesi 268m, Küçük Çamlıca tepesi 226m'dir. Kocaeli platosu da 25°-30° derecelik dik yamaçlarla Boğaz kıyılarına iner.

İstanbul yöresi kuzeyde Karadeniz, güneyde Marmara Denizi arasındadır. Bu iki deniz birbirine İstanbul Boğazı'yla bağlanır. Boğaz yörede batıda Çatalca Yarımadası doğuda Kocaeli Yarımadası olmak üzere iki yarımadadan oluşur.

Çatalca platosu üzerinde akarsular Zeytinburnu kıyısında denize dökülen Çırpıcı Deresi, Halkalı'dan geçerek Ataköy'den denize dökülen Ayamama Deresi, Haliç'e dökülen Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri'dir. Boğaz'a dökülen başlıca dereler ise İstinye Deresi, Tarabya Deresi, Büyükdere'dir. Kocaeli platosunda önemli dereler Kurbağalıdere, Bostancı Deresi ve Cevizli Dere'dir. Bu platodan Boğaz'a dökülen dereler ise Küçüksu, Göksu, Soğuksu dereleridir.

İstanbul şehrine su sağlayan barajlar Elmalı Baraj I(alt baraj) 1893 Göksu Nehri üzerinde inşa edilmiştir. Elmalı II Barajı(üst baraj) 1955’de yapılmıştır. Ömerli Barajı(Riva Çayı 1972), Alibey Barajı(1983,Alibey Deresi), Darlık Barajı(Darlık Suyu 1988), Sazlıdere Barajı(Sazlıdere Çayı 1995) ve Istranca Dereleri projesiyle kurulan sistemden sağlanmaktadır.

Hidroğrafya içinde yörede 2 göl bulunur. Her iki göl de oluşumu bakımından lagündür. Bunlar güneyde B. Çekmece ve K.Çekmece gölleridir. Küçükçekmece Gölü, Marmara Denizi’ne inen bir vadinin, derin kazılmış aşağı çıkırının, deniz istilasına uğrayarak koy haline geçmesi, daha sonra Ambarlı tarafından doğuya doğru ilerleyen bir kıyı kordonuyla (güneybatıdan esen lodos rüzgarlarının etkisiyle dalgaların kum taşması) göl haline gelmesiyle oluşmuştur.

K.Çekmece Gölü’ne kuzeyden dökülen Sazlıdere üzerine 1995 yılında Sazlıdere Barajı yapılmış ve göle tatlısu akışı azalmıştır. Güneyden deniz suyu karıştığı için gölde tuzluluk artmıştır. Büyükçekmece Gölü, eski bir vadinin ağzının önce deniz suları altında kalarak koy haline geçmesi, daha sonra bu koyun orta kısmındaki darlaşma yerinin birikme yoluyla denizden ayrılarak kuzeyinin lagün haline geçmesiyle oluşmuştur.

1987 yılında B.Çekmece Gölü’nde göl ile deniz arasına 1.2 m yüksekliğinde bir baraj seti yapılarak gölün derinleşmesi ve genişlemesi sağlanmıştır. 11 km² olan yüzölçümü 43 km² olmuş ve sularının tatlılaşmasıyla göl İstanbul şehrinin içme ve kullanma suyunu sağlayan bir baraj olmuştur . B.Çekmece Gölü’ne kuzeyden karışan dereler çok geniş bir yerleşim alanının yer aldığı (Çatalca ve B.Çekmece’nin 27 köyü) su toplama havzasından gelmektedir. TEM otoyolu gölün kuzeyinden 100 no’lu karayolu güneyden kıyı kordonunun üzerinden geçmektedir. Gölün kuzeydoğusuna özel bir havaalanı yapılmıştır (Hezarfen Havaalanı).

Anadolu yakasında Tuzla’da Mercan Gölü(Tuzla Gölü) özel tersane alanı nedeniyle kurumuştur. 6 yıllık bir çalışma sonucu 100 hektarlık alanın ¾ ü temizlenmiş ve derinleştirilmiş, yapılan setin içinden denizden su gelmesi için kanal açılmış ve göl 2008’de yeniden kazanılmıştır. Tuzla tersane alanı 49 yıllığına kiralanmıştır. Bu süre dolunca tersaneler taşınacak ve alan rekreasyon alanı olacaktır. İstanbul Yöresi’nde ormanlar Karadeniz yağış rejimine yakın yağış oranlarıyla kuzeyde yoğunlaşmıştır. Bu kesimde kayın, gürgen, kestane gibi yaprağını döken türler hakimdir. Kent içinde batıda Belgrad ve Fatih ormanları doğuda Alemdağ ormanları bulunur. Boğaz’ın eski orman örtüsü korularda yer alır.

7.2.2.İstanbul Yöresi’nde Yerleşme

Yörenin en eski yerleşim yeri batıda K.Çekmece Gölü’nün 1,5km kuzeyinde Yarımburgaz Mağarası’dır. Burada yerleşmenin tarihi Orta Pleistosen’e kadar inmektedir. Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde de yerleşme görülmüştür. Yakın dönemde Bizans Dönemi’ne ait izler de taşır. Bu mağara günümüzde Altınşehir’in çok katlı yapıları arasında sıkışmıştır. Yörenin en eski konutuyla en yeni konutları bir aradadır. İstanbul Yöresi’nde sur içinde en eski yerleşim Sarayburnu’nda Traklara ait **Lygos** kenti olarak biliniyordu. Bizans ve Osmanlı Dönemi’nin yapıları altında kalan bu kente ait bir sur kalıntısı bulunmuştur. Fakat Yenikapı’da Marmaray(İstanbul Boğazı Tüp Geçiş Projesi) kazıları sırasında Neolitik döneme ait bir köye ait izler bulunmuştur. Burada yerleşmenin tarihi günümüzden 8000 yıl öncesine inmektedir. Yenikapı’dan sonra Pendik’te 8500 yıllık Neolitik bir köy tren yolu inşası sırasında bulunmuştur. Kentin Anadolu yakasında Kurbağalıdere ve Erenköy arasında

Fikirtepe’de çanak çömlekli neolitik Çağ köyü ilk olarak 1908’de bulunmuştu. Fakat bu alan yerleşme altında kalarak kaybolmuştur.

Harita: İstanbul Yöresi

Kentin Anadolu yakasında Kurbağalıdere ve Erenköy arasında Fikirtepe’de MÖ 4 bin yıllarına inen Kalkolitik döneme ait kalıntılar bulunmuştur. İlk yerleşmelerin diğer izlerine Bostancı, İçerenköy, Dudullu, kıyıda Sahilköy(Domalı), Ambarlı, Haramidere, Karadeniz kıyısında Ağaçalı ve Gümüşdere’de rastlanmıştır.

Günümüzde İstanbul kentinin ilk çekirdeği Sarayburnu’nda MÖ.7 yy.da kurulan **Byzantion** oluşturur. Yerleşmenin MS 330’da gelişmesinin nedeni Roma İmparatorluğu’nun başkenti olmasıdır. Kent yarımada da gelişirken Haliç’in karşı kıyısında da Galata’da gelişme olmuştur. Boğaz kıyıları ise köşkler ve dini yapılar dışında yerleşmeye açılmamıştır. M.S 395 yılında Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasıyla kent Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkenti olmuştur. **Konstantinopolis** 1453 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmiştir.

İstanbul’un Osmanlı Dönemi’nde ilk planlama çalışması yapılmıştır. 1930’lu yıllarda bazı mimar ve kentçiler İstanbul’a gelerek planlama çalışmaları yapmışlardır. 1936 yılında gelen Prost, yaptığı kent planında yeni yerleşim alanları, yollar ve sanayi alanları belirlemiştir. Türkiye genelinde 1960’lı yıllarda bir planlama sistemi kurulmuştur. Yöreyi etkileyen 1962 yılında Doğu Marmara Bölge planlamasıdır. Bu planlama dahilinde İstanbul’un da 1/1000 ölçekli haritaları yapılmıştır. 1964 yılında İstanbul’un 1/5000 ölçekli İmar Planı onaylanmıştır. 1965 yılında Büyük İstanbul Nazım İmar Bürosu kurulmuş bu büro 1980’de onaylanan 1/50 000 ölçekli Büyük İstanbul Nazım İmar Planını yapmıştır. 1983’de çıkan Boğaziçi Yasası’yla Boğaziçi kesiminin korunması amaçlanmıştır. Yeni bir plan 1/50 000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı’dır(1995) fakat iptal edilmiştir. Yeni bir plan 2006’da onaylanmıştır(1/100 000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı). Bu planla eşgüdümlü olarak 1/25 000 ölçekli İstanbul Nazım İmar Planı çalışmaları devam etmektedir.

1913 yılından sonra elektrikli tramvayın Şişli’ye uzanması bu yönde yerleşmeyi geliştirmiştir(Harbiye, Pangaltı, Kurtuluş, Osmanbey, Nişantaşı, Teşvikiye ve Şişli). 1923 yılında başkentin Ankara’ya taşınmasıyla kentin fonksiyonları azalmış, 1930 ve 1940’lı yıllarda ekonomi durgun geçmiştir. 1950’li yıllarda tüccarlar sanayi yatırımı yapmaya başlamışlardır. Kent Türkiye sanayiinde önem kazanmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin başlarında İstanbul'da yeni semtler kurulmuş ve yapılaşma artmıştır. Anadolu yakasında yeni semtler kurulmuş, 1938 yılında yapılan imar planlarıyla bu semtler gelişmiştir. Türkiye'de değişen sosyal ve ekonomik yapıyla tarımda teknolojik gelişmeler işgücünü açığa çıkarmış ve kentlere olan göçü hızlandırmıştır. İstanbul'da gelişen ticaret ve sanayi gelişen ulaşım koşullarıyla bu kente göçü hızlandırmıştır. Eminönü ve Galata çevresi kentin önemli ticaret merkezleri olmuştur.

Ataköy yapımına 1958'de başlanan bloklarla Türkiye'de ilk uydu kent özelliğindedir. Günümüzde 11 kısımdan oluşan önemli bir yerleşim yeridir.

1990'lı yıllar toplu konut alanlarının hızla yapıldığı yıllardır. Bahçeşehir'in yapımına 1990 lı yıllarda başlanmıştır. Bu çevrede çiftlikler birleştirilerek Bahçeşehir belde olarak oluşmuştur. 1990 yılında Yenibosna'da İhlas Evleri ilk toplu konut alanıdır. TOKİ K.Çekmece ve Halkalı'da toplu konut projesini uygulamıştır. Beylikdüzü kentin dışında uydu kent oluşumuna bağlı olarak gelişmiştir. 1990 lı yıllardan itibaren Beylikdüzü hızlı bir şekilde yapılaşmıştır. Anadolu yakasında 1990'lı yıllardan itibaren Küçükbakkalköy'de E-5 karayolu kuzeyine yapılan Ataşehir blokları genişlemiştir ve 2008 de Kadıköy ve Üsküdar'dan aldığı mahallelerle ilçe olmuştur.

Başakşehir TEM otoyolunun kuzeyinde ilk olarak yapımına 1995 yılında başlanmıştır. 15 bin kişi yaşamaktadır. 2. olarak yapılan kısmın temeli 1996'da atılmıştır 10500 kişi yaşamaktadır. 5 etapta inşa edilmiştir. Hızla gelişen bir bölge de İspartakule bölgesidir. 1999 depreminden sonra kentsel yerleşim bölgesi olarak planlanmıştır. K.Çekmece Gölü'yle Bahçeşehir arasında bir tepede 45 bin konut 200 bin nüfusa göre planlanmıştır. Kuzeybatıya doğru Hadımköy'de KİPTAŞ ve TOKİ ortaklığı ile uydu kent Kayaşehir'in inşasına 2010'da başlanmıştır. Burası 60000 konut 400 bin nüfusa göre planlanmıştır.

Küreselleşme İstanbul'da önemli mekânsal değişimlere neden olmuştur. Altunizade-Bağlarbaşı, Ataşehir-Kozyatağı, Beylikdüzü- Esenyurt, Başakşehir-Kayabaşı-Bahçeşehir kentte küreselleşmenin ortaya çıkardığı yerleşim alanlarıdır.

Foto: Beylikdüzü

Küreselleşmenin etkisiyle merkezi iş alanı olan Eminönü-Karaköy-Beyoğlu değişim göstermiştir. Kentin hemen her semtinde büyük alışveriş merkezleri açılmıştır. Bu da kentin mekânsal yapısında yeni oluşan eksenleri ortaya çıkarmıştır. Villa siteleri, uydu kentler, gökdelen ve plazalara dayalı mekânsal eksenler ortaya çıkmıştır. Kentin kuzey yönünde Zincirlikuyu-Levent-Maslak ekseninde gökdelenleşme ile yeni bir silüet ortaya çıkmıştır.

Şişli’de Mecidiyeköy-Esentepe-Zincirlikuyu-Levent-Maslak aksında uzanan Büyükdere caddesi üzerinde inşa edilen gökdelenler kentin peyzajını değiştirmiştir. 1993’de Akbank Tower (39 kat 158m) ve Sabancı Merkezi(34 kat 140m) bulunurken, 2000 yılında bu hatta 7 gökdelen ilave olmuştur. 2011’de yapılan Sapphire İstanbul 56 kat 236m’dir.

Foto: İstanbul’da Gökdelenleşme

İstanbul’un Kuzey Anadolu Fayının Marmara Denizi’nde devam eden hattın kuzeyinde yer alması yanında kent içinde de faylar bulunmaktadır. Bu nedenle tarih boyunca depremler kenti etkilemiştir. Bunlardan en sonuncusu 17 Ağustos 1999 İzmit-Gölcük depremidir. Özellikle batıda kentin güneyinde etkili olmuştur. Deprem tartışmalarına neden olmuş fakat kentleşme devam etmiştir. Deprem’in en önemli etkisi yapıların deprem yönetmeliğine göre sağlam yapılmasıdır. İstanbul için deprem odaklı kentsel dönüşüm projeleri planlanmış fakat uygulanamamıştır. Uygulama 2011 yılında “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun”la riskli yapıların olduğu alanlarda yenileme çalışmaları İstanbul’da da başlamıştır.

7.2.3.İstanbul Yöresi’nde Ekonomik Faaliyetler

1947’de yayınlanan İstanbul Sanayi Bölgelerine Ait Talimname ile Zeytinburnu ve Kazlıçeşme’nin sanayi alanı olarak seçilmesiyle burada eskiden var olan deri ve dokuma sanayi gelişmiştir. 1949 yılında ağır sanayi bölgesi olarak belirlenen Topkapı-Maltepe sanayi bölgesi günümüzde kurulan fabrikalarla Türkiye’nin en büyük sanayi bölgesi durumundadır(170 fabrika, 10.000 imalathane)

1965 yılından itibaren Avcılar’a sanayi tesisleri kurulmaya başlamıştır. Sanayi tesisleri öncelikle Ambarlı ve Haramidere’de kurulmuş zamanla Londra asfaltına doğru yayılmıştır. Bunun başlangıcı Ortaköy’de bulunan petrol depolama ve dolum tesisleri tehlikeli olduğu için kente uzak olan Ambarlı’ya taşınmasıdır.

Anadolu yakasında 1947’de Kartal ve çevresi sanayi bölgesi olarak belirlenmiş ve bu çevre kısa sürede fabrikalarla dolmuştur. 1950’den itibaren Ankara asfaltının iki tarafına sanayi tesisleri yapılmaya başlanmıştır. Kurtköy-Pendik ve Kartal çevresi sanayi alanı olarak belirlenmiştir.

1970’de Kağıthane sanayi merkezi durumuna gelmiştir. Bomonti ve çevresinde sanayi faaliyetleri artmış Çeliktepe’nin kuzeyine bir sanayi sitesi kurulmuştur.

Ümraniye Organize Sanayi Bölgesi ilan edilince sanayi tesisleri kurulmaya başlamıştır. Kent içinde yer alan sanayi tesisleri çevre alanlara taşınmaya başlamıştır. Haliç'te yer alan madeni eşya üreticileri 1986'da tamamlanan İMES sanayi sitesine taşınmıştır. Haliç'teki özel tersaneler 1984 yılından itibaren Tuzla Aydınli koyuna yapılan özel tersaneler alanına taşınmıştır. 1981'de Pendik tersanesi kurulmuştur(ismi İstanbul Tersanesi olmuştur). 1993 yılında Zeytinburnu-Kazlıçeşmedeki fabrikalar Tuzla'da kurulan Organize Deri Sanayi Bölgesi'ne taşınmıştır.

İstanbul'da 7 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bunlar İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Tuzla Boya ve Vernik Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Tuzla Mermerciler Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Tuzla Kimya Sanayicileri Organize Sanayi Bölgesi, İstanbul Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'dir. 1990'lı yıllarda inşaatı tamamlanan İkitelli Organize Sanayi Bölgesi üretim kapasitesi ve işyeri sayısı ile Türkiye'nin en büyük sanayi merkezi konumundadır. 700 hektar arazi üzerinde 38 sanayi kooperatifi ve 30 bin işyerinden oluşmaktadır. 300 bin kişi çalışmaktadır.

1964'te Beykoz Çubuklu'da büyük bir yangın olmuş ve petrol şirketlerinin şehir dışına çıkartılmasına karar verilmiştir. Ambarlı'da yerleşme olmadığından buraya taşınmışlardır. Ambarlı Dolum Tesisleri'nde yedi büyük petrol şirketine ait en az 25'er tane petrol tankı bulunmaktadır. Ambarlı'da Türkiye Elektrik Kurumu'nun inşa ettiği Fuel Oil'le çalışan 1960 yılında kurulan Ambarlı Termik Santrali ekonomik ömrünü doldurduğu için 2008'de yenilenme kararı alınmıştır. Bu çerçevede yenilenmesi düşünülen ünitelerin fuel oil'la göre daha çevreci ve daha ucuz olan doğalgaz ve motorin ile çalışan çevrim santrali olarak yenilenmesi kararlaştırılmıştır. Ambarlı Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali 4.üniteleri 2012 yılı içinde deneme üretime başlanmıştır.

1.Boğaz Köprüsü'nün yapımıyla çevre yolu Mecidiyeköy'den geçince Mecidiyeköy iş merkezi olmuştur. Günümüzde alışveriş merkezleri de buraya yapılmıştır(Profilo, Cevahir, Astoria, Trump Towers).

İstanbul iki deniz arasında ve İstanbul Boğazı'yla doğal güzelliği ve 3 imparatorluğa (Roma, Bizans, Osmanlı) başkentlik yapmasının sağladığı kültür birikimiyle kültür turizmi açısından büyük ilgi görür. 2012 yılında 9,5 milyon turist kenti ziyaret etmiştir. Özellikle Sultanahmet Roma, Bizans ve Osmanlı yapılarıyla bir turizm merkezi durumundadır. Kent Osmanlı Dönemi'ne ait cami, türbe, çeşme vb yapılarla süslüdür.

7.2.4. İstanbul Yöresi'nde Ulaşım

Yöre ulaşımında karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolundan faydalanır. Karayolu ulaşımında batıda Çatalca platosu, doğuda Kocaeli platosu engel oluşturmaz ve yöre batıda Avrupa'ya, doğuda Anadolu'ya birbiriyle bağlantılı iki karayoluyla bağlıdır(D100 ve TEM) .

Yörenin batıya bağlantısında Çatalca platosu engel oluşturmaz. 1955 yılında Büyük Londra Asfaltının yapımı kentin batıya doğru gelişimini hızlandırmıştır. 100 Nolu Devlet Karayolu ve TEM otoyolu yöreyi doğu-batı doğrultusunda aşar. Yörenin doğusunda Kocaeli platosunda Kayışdağ ve Aydos tepeleri ulaşımı engeller. 100 Nolu Devlet Karayolu tepelerin güneyinden geçirilmiştir. TEM otoyolu ise bu tepelerin kuzeyinden geçer.

Kent içinde Marmara Denizi kıyısı boyunca uzanan karayolu doğuda ve batıda ihtiyaç arttıkça denize dolgu yapılarak genişletilmiştir. Bu nedenle kent içinde kıyının asli kıvrımları

kaybolmuştur. Boğaz her iki kıyısında da karayolu ulaşımına engel oluşturmamıştır. Fakat ihtiyaca yetmediğinden 1980’li yılların sonunda Arnavutköy-Bebek arasında ve Büyükdere ile Çayırbaşı arasında kazıklı yol yapılarak kıyı yolu genişletilmiştir.

Kenti ikiye ayıran Boğaz, 1973 yılına kadar sadece deniz yoluyla iki yaka arasında çalışan “arabalı vapur”larla yolcu taşınmasını sağlarken 1973’de Ortaköy-Beylerbeyi arasına yapılan I.Boğaz Köprüsü’yle kentin iki yakasını karayoluyla da birleştirmiştir. 1973 yılında açılan 1.Boğaz Köprüsü ve çevre yolları kentin gelişimini hızlandırmıştır. 1988 yılında Fatih Sultan Mehmet Köprüsü yapılmıştır. Çevre yollarıyla birlikte kentin kuzeye genişlemesini etkilemiştir. 3.Boğaz Köprüsünün inşası Garipçe(Sarıyer) ve Poyrazköy (Beykoz) arasında 2013 de başlanmıştır.

Haliç üzerinde 1974 yılında Ayvansaray-Halıcıoğlu arasında 1.Boğaz Köprüsü çevre yolu üzerinde Haliç Köprüsü hizmete girmiştir. 1987’de inşaatına başlanan Unkapanı köprüsü 1992’de hizmete girmiştir. Haliç Metro Köprüsü 2014’de açılmıştır.

Yöre 1800’lü yıllarda Haydarpaşa hattıyla Anadolu’yla demiryolu ulaşımına sahip olmuştur. Sirkeci hattıyla Avrupa’ya bağlanmıştır. Kent içinde banliyö hattıyla ulaşım sağlanmıştır. Kentte 1989 yılından başlayan hafif metro hattı ilavelerle genişlemektedir.

Yöre hava ulaşımını 2 hava limanı ile sağlar. Atatürk Hava Limanı Çatalca platosu üzerinde Yeşilköy’dedir. Sabiha Gökçen Hava Limanı Kocaeli platosu üzerinde Kurtköy’dedir(2001). Üçüncü hava limanı inşasına Yeniköy ve Akpınar köyleri arasında başlanmıştır.

Yörede deniz ulaşımında İstanbul Limanına ait Haydarpaşa ve Salıpazarı rıhtımları kullanılır. İstanbul Limanının yük taşımacılığı Haydarpaşa Limanından, yolcu taşımacılığı Salıpazarı-Karaköy Sirkeci ve Sarayburnu rıhtımlarından sağlanmaktadır. Marmara Bölgesi’nin en büyük limanı Altaş **Ambarlı Limanı**’dır. 1989 yılında kurulmaya başlanmış yeni projelerle genişlemiştir. İstanbul’da üç yat limanı bulunmaktadır. (Ataköy ve Fenerbahçe-Kalamış ve Ambarlı Limanı yanında West Marina).

Foto: Ambarlı Limanı

Uygulamalar

- 1) Türkiye’de gökdelenleri araştırınız.

Uygulama Soruları

- 1) Türkiye’de gökdelenlerin kaç adedi İstanbul’da bulunmaktadır öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Çatalca-Kocaeli Bölümü Çatalca Yöresi, Kocaeli Yöresi, İstanbul Yöresi ve Adapazarı Yöresi olmak üzere dört yöreye ayrılır. Çatalca Yöresi'nin yüzey şekillerine plato yüzeyi hakimdir. Yörede akarsular B.Çekmece Gölü'ne veya Terkos Gölü'ne dökülürler. B.Çekmece Gölü'ne dökülen en önemli dere Karasu'dur. Terkos Gölü(Durusu Gölü) Karadeniz kıyısında kıyı set gölü(lagün)dür. Karadeniz'le bağlantısını sağlayan gideğen üzerine bir set yapılarak baraj gölüne çevrilmiştir. Yörenin başlıca yerleşmeleri Çatalca, Silivri, Karacaköy, Yalıköy, güneyde Marmara Denizi kıyısında batıda Gümüşyaka'dan doğuda Güzelce'ye kadar köyleri içine alır(Gümüşyaka, Selimpaşa,Celaliye, Kumburgaz, Güzelce). Bu köyler önce belde olmuş yeni idari düzenlemede Silivri ve B.Çekmece'nin mahalleleri olmuştur. Karadeniz kıyısında Kilyos yer alır. Yörenin yüzey şekilleri ulaşımında zorluk yaratmaz. 100.Nolu Devlet Karayolu ve TEM otoyolu güneyden geçmektedir. Çatalca bu iki karayoluna B.Çekmece Gölü'nün batısından geçen bir karayolu hattıyla bağlıdır.

İstanbul-Edirne demiryolu Çatalca'nın 3km kuzeyinden geçer. İstanbul yöresi İstanbul kentinin kesintisiz yerleşme alanıyla kentin çekim alanı içine giren yerleşmeleri içine alır. Kentin kesintisiz yerleşme alanı güneyde Marmara Denizi kıyısında, batıda K.Çekmece'den doğuda Tuzla'ya, kuzeyde İstanbul Boğazı kıyılarından batıda Sarıyer, doğuda Beykoz'a kadar uzanır. Kent kuzeydoğuda orman alanları içinde Sancaktepe ve Çekmeköy'e kadar kesintisiz devam eder. Burada Ömerli su havzası yerleşmeyi sınırlamıştır. Yöre ulaşımında karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolundan faydalanır.

Bölüm Soruları

- 1) Trakya Serbest Bölgesi nerede kurulmuştur?
 - a) Çatalca
 - b) Silivri
 - c) B.Çekmece
 - d) K.Çekmece
 - e) Kumburgaz
- 2) Aşağıdaki barajlardan hangisi İstanbul'a içme ve kullanma suyu sağlamaz?
 - a) Ömerli Barajı
 - b) Alibey Barajı
 - c) Darlık Barajı
 - d) Sazlıdere Barajı
 - e) Yuvacık Barajı
- 3) Aşağıdaki yüksek alanlardan hangisi İstanbul Yöresi'nde değildir?
 - a) Alemdağ
 - b) Kayışdağ
 - c) K.Çamlıca
 - d) B.Çamlıca
 - e) Korudağ
- 4) Aşağıdaki hava limanlarından hangisi İstanbul Yöresi'ndedir?
 - a) Sabiha Gökçen Hava Limanı
 - b) Cengiz Topel Hava Limanı
 - c) Süleyman Demirel Hava Limanı
 - d) Seyit Onbaşı Hava Limanı
 - e) Adnan Menderes Hava Limanı

- 5) **Byzantion** hangi yerleşmenin eski ismidir?
- a) Silivri
 - b) İzmir
 - c) İstanbul
 - d) Bursa
 - e) Edirne
- 6) **Selembria** aşağıdaki hangi yerleşmenin eski ismidir?
- a) Kumburgaz
 - b) Selimpaşa
 - c) Gümüşyaka
 - d) Çatalca
 - e) Silivri
- 7) İstanbul ilk olarak hangi tarihte boğaz köprüsüne kavuşmuştur?
- a) 1950
 - b) 1965
 - c) 1973
 - d) 1980
 - e) 1985
- 8) İstanbul Yöresi'nin en büyük limanı nerededir?
- a) Salıpazarı
 - b) Zeytinburnu
 - c) Haydarpaşa
 - d) Ambarlı
 - e) Silivri
- 9) Sabiha Gökçen Hava Limanı hangi şehirdedir?

- a) Çorlu
- b) İzmit
- c) İstanbul
- d) Çanakkale
- e) Bursa

10) Aşağıdaki hangi yerleşme Marmara Denizi kıyısında değildir?

- a) Gümüşyaka
- b) Selimpaşa
- c) Kumburgaz
- d) Kilyos
- e) Güzelce

Cevaplar

1)A, 2)E, 3)E, 4)A, 5)C, 6)E, 7)C, 8)D,9)C,10)D

8. KOCAELİ YÖRESİ VE ADAPAZARI YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

8.Kocaeli Yöresi ve Adapazarı Yöresi

8.1.Kocaeli Yöresi

8.1.1.Kocaeli Yöresi Fiziki Coğrafyası

8.1.2.Kocaeli Yöresi'nde Yerleşmeler

8.1.3. Kocaeli Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

8.1.4.Kocaeli Yöresi'nde Ulaşım

8.2. Adapazarı Yöresi

8.2.1.Adapazarı Yöresi Fiziki Coğrafyası

8.2.2.Adapazarı Yöresi'nde Yerleşmeler

8.2.3. Adapazarı Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

8.2.4. Adapazarı Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) İzmit-Darıca arasındaki kıyı neden sanayi için çekim alanı olmuştur?
- 2) İstanbul'un geçmişte odun kömürü ihtiyacı ormanlara ne kadar zarar vermiştir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ulaşım	İzmit Körfezi'nin denizyolunda önemini öğrenir.	Deniz ulaşımı hakkında bilgi edinerek
Ekonomi	Adapazarı Ovası'nda sanayi faaliyetlerini öğrenir.	Makale okuyarak

Anahtar Kavramlar

- Şile
- Yeşilçay
- Kandıra
- İzmit
- Derince
- Körfez
- Gebze
- Darıca
- Hereke
- Adapazarı
- Karasu
- Kaynarca
- Sapanca
- Hendek

Giriş

Bu bölümde Kocaeli Yöresi ve Adapazarı Yöresi incelenmiştir. Her iki yöre de fiziki coğrafyada yüzey şekilleri, hidroğrafya açısından ele alınmıştır. Yörelerde yerleşim birimleri tarihçeleri ve kuruluş yerleri açısından anlatılmış, ekonomik faaliyetlere (tarım, hayvancılık, sanayi faaliyetleri, turizm) ve ulaşım olanaklarına yer verilmiştir.

8.1.Kocaeli Yöresi

Kocaeli Yöresi Çatalca-Kocaeli Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir.

Harita: Kocaeli Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

8.1.1.Kocaeli Yöresi Fiziki Coğrafyası

Yörenin yüzey şekillerine Kocaeli Platosu hâkimdir. Ortalama yükseklik 126m.dir. Platonun eğimine göre akarsular Karadeniz ve Marmara Denizi'ne dökülürler. Karadeniz'e dökülen başlıca dereler Şile Suyu, Göksu, Kabakoz Çayı ,Yeşilçay, Sarısu'dur. Dilovası Deresi Gebze'den denize dökülür. Kirazdere Samanlı Dağları'ndan doğar, İzmit'ten denize dökülür. Üzerinde Kirazdere Barajı 1997 de tamamlanmıştır.

Yörenin kuzeyde Karadeniz, güneyde Marmara Denizi'yle kıyısı bulunmaktadır. Bu iki deniz ve İstanbul Boğazı arasında bir yarımada üzerindedir. Kocaeli yarımadası ve yöre ismini 1327 yılında yarımadanın büyük bölümünü fetheden Akçakoca Bey'in isminden almıştır. Önce ismi Akçakocaili, sonra Akçakocaeli olmuş son olarak Kocaeli olarak yerleşmiştir.

Yer şekilleri arasında mağaralar bulunur. Sofular köyünde Sofular Mağarası, Meşrutiyet köyünde Meşrutiyet Mağarası, Çayırbaşı köyünde Ekşioğlu Mağarası, Sortullu köyü güneyinde İnkese Mağarası, Hacılı köyü güneydoğusunda Gürlek Mağarası yer alır. Ayrıca deniz mağaraları vardır. Bunlar Şile'nin adalarından Ocaklı ada batısında Ocaklı Ada Mağarası, Şile limanı doğusunda Tersane(Yalı) Mağarası, Şile Burnu güneyinde Feneraltı Mağarası, Harmankaya Burnu batısında Akşam Güneşi Mağarası, Yay Burnu güneyinde Tavanlı Mağarası gibi mağaralardır. Şile Mağaraları Roma Dönemi'nde ilk Hristiyanların gizlenme yeri olmuştur.

8.1.2.Kocaeli Yöresi'nde Yerleşmeler

Başlıca yerleşmeler **Şile**, **Yeşilçay(Ağva)**, **Kandıra**, **İzmit**, **Derince**, **Körfez**, **Gebze**, **Çayıroba**, **Dilovası**, **Darıca** ve **Hereke**'dir.

Şile Antik Çağ'da **Artene** ismindedir. Şile adını kırlarında yetişen mercanköşk bitkisinin Yunanca isminden alır. Roma Dönemi'nde yol haritası üzerinde görülmektedir. Cenevizlilerin hâkim olduğu dönemden kalesi kalmıştır. 1090'da Selçuklular tarafından alınan Şile 1097'de Haçlı orduları tarafından geri alınmıştır. Şile'nin Osmanlılara geçmesi 1395 yılında Yıldırım Beyazıt zamanında Yahşi Bey tarafından olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde Rum halkına imtiyazlar tanınmıştır. Mübadeleyle giden Rumlar yerine Türkler yerleşmiştir. Şile'nin ilk kuruluş yeri kuzeyde kıyıda yüksek kayalıkların üzerindedir. Burada **Philee** olarak kurulmuştur. İlk kuranların denizci kavim olması muhtemeldir. Şile limanı çevresi tarihi dokunun korunduğu yerlerdir. Merkez kentsel sit ve doğal sit alanı olarak korunmaya alınmıştır. Burada 157 bina tescil edilmiştir.

Balıkçılık(mezgit, palamut, istavrit, kalkan) başta gelen ekonomik faaliyet iken turizmin girmesiyle yazlık konutlar yapılmaya başlanmıştır. Merkezde 5000 konutun %46'sı yazlık konuttur. Şile'de özel bir üniversitenin 3 Fakültesi açılmıştır(Işık Üniversitesi)

Harita: Kocaeli Yöresi

Şile'ye 2km uzaklıkta 60m yükseklikte Kumbaba tepesinin kırmızı-turuncu renkli demir-bakır alaşımlı kumları kum banyosu olarak romatizmal hastalıklarda kullanılmaktadır. Bizanslılar zamanında da burası Kum hamamı olarak bilinmektedir. Şile'de ilk otel de 1953 yılında burada açılmıştır(Kumbaba Motel).

Foto: Şile

Karadeniz kıyılarında bir diğer yerleşme Şile'nin doğusunda **Ağva**'dır. Ağva Latince “iki dere arasına kurulmuş köy” ve “su” anlamına gelir. Çünkü Ağva batıda Göksu, doğuda Yeşilçay derelerinin arasına kurulmuştur. 14. yüzyılın ikinci yarısında Konya, Karaman ve Balıkesir'den gelen Türkmen boyları buraya yerleşmiştir. Ağva'nın adı Yeşilçay olarak değişmekle beraber Ağva adı yerleşmiştir.

Foto: Ağva

Kıyıda içeride kurulan **Kandıra**'nın Bizans Dönemi'nde ismi **Kentri**'dir. Orhan Bey zamanında Akça Koca Bey tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Akçakoca Bey'in Kandıra'ya giderken Babatepe'de mezar anıtı bulunur. Kandıra kıyısında Kerpe, Kefken, Cebeci mahalleleri turizm açısından ilgi çekicidir.

Yörenin Marmara Denizi kıyısındaki en önemli yerleşme **İzmit**'tir. Günümüzde Başiskele'nin bulunduğu yere Yunan göçmenler **Astakoz** adını vererek yerleşmişlerdir. İkinci kuruluş yeri günümüzdeki yerinde **Nicomedia** adındadır. Bu isim zamanla **İznikmid**, **İzmid** ve **İzmit** olmuştur. **Nicomedia** 11.yüzyılda Selçuklular tarafından alınmıştır. Osmanlıların eline geçmesi ise Orhan Gazi zamanında Akça Koca Bey tarafından (1331). İzmit'in eski mahalleleri yamaçlar üzerindedir. Yeni kent ise İzmit Ovası'na yayılmıştır. 1873 yılında Haydarpaşa-Ankara demiryolunun İzmit'e ulaşmasıyla kentte ticaret canlanmıştır. 1950'li yıllardan sonra yerleşme gelişmiştir. Kentin içinden İstanbul-Ankara demiryolu ve karayolu geçer. Karayolu kent ile kıyıyı birbirinden ayırdığından kentin kıyıyla bağlantısı için 2011'de 3 adet köprü yapılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin kurulmasıyla kentin ismi de Kocaeli olarak belirtilse de İzmit ismi yaygındır.

İzmit'in batısında **Derince** yer alır. 1890 yılında İzmit Körfezi'ne liman kurulması için en derin yer aranır ve bugünkü Derince limanının bulunduğu yer belirlenir. Burası Derince adını bu özellikten almıştır. 1904 yılında Almanlar tarafından liman tamamlanır. Liman çevresine limanda çalışanlar da yerleşirler. Böylece yerleşmenin çekirdeği kurulur. 1887 yılından itibaren Balkanlardan, Kafkaslardan ve Kırım'dan göçmen alır. 1938 yılında Romanya'dan göç eden Türkler yerleşir. Kıyıda sanayi tesisleri kurulunca yerleşme gelişmiştir. Çene Dağı'nın kaynak suyu (Çenesuyu) ünlüdür. Eskiden merkeze at sırtında getirilen kaynak Belediye tarafından modern tesislerde otomatik makinelerle doldurulur.

Körfez: Eski adı olan **Yarımca** 1988'de Körfez olarak değiştirilmiştir. Yerleşmenin yerinde Roma imparatorlarının sarayları yer alırdı. Bizans'ta ismi **Burunga(Burunca)** olmuştur. I.Haçlı Seferinden sonra Selçuklulardan Latinlerin eline geçince ismi **Grünge(Yeşillik)** olmuştur. Kırım Savaşı'ndan sonra Çerkez ve Boşnaklar Yarımca'ya (Körfez'e), Tatar Türkleri Derince ve Tütünciftliği'ne yerleştirilmiştir. Kirazıyla ünlüdür. Yarımca Altın Kiraz Festivali 2012 de 40.sı yapılmıştır.

Hereke İzmit Körfezi'nin kuzeyinde tepelerin kıyıya yaklaşarak kıyı şeridinin daraldığı bir yerde kurulmuştur. Hereke'de dokuma sanayi 1845 yılında Hereke Fabrikası'nın kurulmasıyla başlamıştır. Özel olan bu fabrika aynı yıl Osmanlı Devleti'ne devredilmiştir. Kuruluşunda sadece bez ve ipekli kumaş üretmek üzere kurulmuş, 1891 yılında yeni ilaveyle halı üretimine geçilmiştir. Hereke halısı ün kazanarak saray halıları burada dokunmuştur. İpek halı Cumhuriyet'le birlikte 1950'li yıllara kadar pahalı olduğu için ihmal edilmiştir. Bu tarihten sonra yeniden değer kazanmıştır. 1980'den sonra Hereke halısı ihracatı azalmıştır. Günümüzde bu fabrika TBMM Milli Saraylara bağlı müze fabrika şeklinde üretim yapmaktadır.

Dilovası Antik **Lbyssa** yerleşmesidir. Nicomedia'ya bağlı bir kıyı yerleşmesi olarak kurulmuştur. Burada İzmit Körfezi'nin iki kıyısı birbirine çok yaklaşır(Diliskelesi ve karşıda Hersek Deltası arası). Dilderesi buradan körfeze dökülür. Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde Bursa ve İznik'e gitmek için en kısa yol buradan geçiyordu. İsmi kurulduğu Dilovası'ndan almıştır. Günümüzde de buraya bir asma köprü inşası planlanmıştır(Gebze-İzmir otoyolu projesi). Yerleşme 1955 yılında buradan geçince yerleşme önem kazanmıştır. 1960 yılında sanayileşme ile birlikte yerleşme büyümüştür. Dilovası Organize Sanayi Bölgesi 2200 hektar arazi üzerinde kurulmuştur. 193 sanayi kuruluşu bulunmaktadır.

Gebze Bitinya Krallığı Dönemi'nde bu kıyıda **Lbyssa**(Dilovası veya Eski Gebze) ile birlikte **Dakibyza** adlı yerleşmeler vardı. Bu isim **Gebseh, Gebisseh, Gebize** olarak değişmiştir. 1330'da Osmanlılara geçmiştir. Bugünkü Gebze'nin kurucusu Orhan Gazi olarak kabul edilir. Bu mevkiyi ordugâh olarak kullanmıştır. Gebze İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan önemli iki karayolu geçiş hattındadır(D100 ve TEM). İstanbul'a yakınlığı da sanayinin buraya yayılmasında etkindir. Günümüzde 1000'e yakın sanayi tesisi bulunur. TUBİTAK, Marmara Araştırma Enstitüsü(MAM), Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü(TÜSSİDE, 1985)), Gebze İleri teknoloji Enstitüsü(GYTE,1992 de kuruldu) bulunmaktadır.

Çayırova, Fatih Sultan Mehmet'in 1484 yılında sefere giderken otağını kurduğu ve vefat ettiği Çayırova'da kurulmuştur. Güzeltepe, Şekerpınar diğer mahallelerdir. Büyük oranda göç alan ve otomotiv, gıda, plastik, çelik, elektrik, deri, kimya, elektronik, kauçuk ve

daha birçok alanda ülkenin önde gelen sanayi kuruluşlarına sahip olan Çayirova Türkiye'nin en önemli sanayi merkezi olma yolunda da yapılan yeni yatırımlarla hızla ilerlemektedir.

Darıca Gebze'nin 7km güneybatısında üç burundan oluşan bir yarımada üzerinde kurulmuştur(Üçburun Yarımadası). Bu burunlar Darıca Burnu, Kale Burnu ve Mankafa Burnu isimlerindedir. Bitinya Krallığı'nın son dönemlerinde bir kale (**Kalos Argos**) yerleşmesidir. Bizans'ın da önemli bir kalesi olan Darıca son olarak Sultan Mehmet'in komutanlarından Gazi Timurtaşoğlu tarafından fethedilmiş ve Osmanlılara geçmiştir. Bizans Dönemi'nde ismi **Toriçion** olarak geçer. Osmanlı kaynaklarında **Taruca**, **Tarıcı** şeklinde görülür. Bu isim Darıca'ya dönüşmüştür. Cumhuriyet'le birlikte göç almış, mübadele ile Girit'ten gelen Türkler yerleştirilmiştir. Göçmenlerin, tarlalarını arsa olarak satmalarıyla betonlaşmıştır. Darıca'da yapılan "**Gönül Birliği Kapısı**" kentin simgesi olmuştur. Bu anıt Anadolu'da son büyük 3 devleti(Selçuklu Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti) simgeler. Darıca'nın en yüksek tepesi Sancaktepe'de 200 dönüm arazi üzerinde 15 bin dikili fidan peyzaj tasarımıyla ülke çapında 2 ödül almıştır.

8.1.3. Kocaeli Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörenin tarım alanları azdır. Özellikle güneyde kısıtlı tarım alanları üzerine sanayi tesisleri yapılmıştır. Tarım alanlarında buğday, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı, tütün, keten üretimi bulunur. Sebzeçilik önemlidir. Yörede Yarımca ve Darıca'nın kirazı, Değirmendere'nin fındığı ünlüdür. Dilovası Çerkeşli köyü çavuş üzümü ünlüdür. Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde Yahudiler sarayın kaşar peynirini(kosher) Darıca'da üretmişlerdir. Pişmaniye İzmit'in dünya çapında tanınmış bir üründür. Kandıra Yoğurdu 2005'te tescillenmiştir. (2/3 manda sütü, 1/3 inek sütü). Tarımsal ürünleri değerlendirmek için Kandıra'nın 20km güneyinde Kocakaymaz mevkiinde **Gıda İhtisas Organize Sanayi Bölgesi** kurulmuştur(62 fabrika, süt ürünleri, et ürünleri, unlu mamüller,çips, hazır yemek).

Yörenin Marmara Denizi kıyısı Darıca'dan-İzmit'e kadar Türkiye'de sanayiinin yoğun olarak toplandığı bir kıyı şerididir. 1300 sanayi tesisi yer alır. İlk sanayi tesisi 1934 yılında SEKA Kâğıt Fabrikası'nın kurulmasıdır. 1936'da ilk kâğıdı üreten fabrika 2005 yılında kapatılmış, arazisi park alanı olmuştur(SEKA Park). Petrol Ofisi 1941'de, TÜPRAŞ petrol rafinerisi 1960, PETKİM 1965 yılında kurulan ilk sanayi tesisleridir. Başlıca sanayi tesisleri petrol ürünleri, organik kimya, metal, gıda, ilaç, gübre, boya, gemi inşa, otomotiv, taş ve toprağa bağlı sanayidir. Yörede 7'si faal 11 organize sanayi bölgesi bulunur.

Bilimsel araştırma ve geliştirme merkezleri olarak Kocaeli Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Marmara Araştırma Merkezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, TÜBİTAK, TSE Merkez Laboratuvarları, TEKMER(Teknoloji Geliştirme Merkezi), TÜBİTAK Teknopark, GEOSB Teknopark, KOÜ Teknopark sanayinin teknolojik gelişimine ivme katan kurum ve kuruluşlardır.

Şile'de şile bezi dokumacılığı önemlidir. 150 yıl önce Şile'de ipekçilik ve daha sonra keten dokumacılığı yapıldığı bilinmektedir. Keten dokumacılığı fazla emek istediği ve üretim düştüğü için 1990'lı yıllardan itibaren pamuk ipliğinden dokumacılık başlamıştır. El tezgâhlarında yapılan Şile bezi dokumacılığı talepler artınca otomatik makinelerle yapılmaktadır. Şile bezi üzeri floş ipliklerle işlenerek örtü ve giysi yapılmaktadır. Her yıl Şile Bezi Festivali yapılmaktadır (2012'de 26.Uluslar arası festival yapıldı).

Kandıra’da yapılan Şile bezinin atası sayılan “**Kandıra keten bezi**” dokumacılığı önemini kaybetmiş olmakla beraber keten Kandıra’da yeniden ekilmeye ve kandıra bezi dokunmaya başlanmıştır. Kocakaymaz köyünde üretime başlayacak dokuma merkezi kurulmuştur.

Yörede **Hereke Halısı** “en kaliteli el halısı” unvanını 1894 Lyon, 1910 Brüksel, 1911 Torino uluslararası fuarlarda kazanmıştır. Günümüzde Hereke ipek halıları çok el emeği istediğinden imalatçılar tarafından Çin’de üretilmektedir. Çin’de Hereke sanayi bölgesi kurulmuş, bir kasabanın ismi Hereke olarak değiştirilmiştir. Çin’de üretilen halıların satışının önlenmesi ve Hereke halısının Hereke için marka tescilinin yapılması gerekir.

Ağva’da odunculuk ve odun kömürcülüğü 1950’lere kadar önemli bir faaliyetti. İstanbul’un odun kömürü ihtiyacının önemli bir bölümü Ağva’dan deniz yoluyla geliyordu. Günümüzde meyvecilik, sebzecilik, balıkçılık, odunculuk ve Şile bezi işlemeciliği yanında turizm de önemli bir gelir kaynağı olmuştur.

Turizm yörenin bir diğer ekonomik faaliyetidir. Kültür turizmi açısından tarihsel yapıları bulunmaktadır. Bunlar arasında İzmit’te Osmanlılara ait İstanbul dışında günümüze gelebilen tek saray İzmit Sarayı’dır. Sultan Abdülaziz’in av köşkü olarak yapılmıştır. Atatürk bu binada Kurtuluş Savaşı sırasında bir süre kalarak Fransız yazar Claude Ferare ile burada görüşmüştür. Bina 1967’de müze olmuştur Almanlar tarafından İtalyan taş ustalarına yaptırılmıştır. İzmit istasyon binası da tarihi bir yapıdır(1908-1920). İzmit eski gar alanı içinde iki adet tekel deposu birleştirilerek Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi olmuştur. TCG Gayret Gemisi 1973’de Türk Donanma Komutanlığına geçmiş 1975-1995 yılları arasında birçok Milli ve NATO tatbikatına katılmıştır. 1997’de Yüzer Sanatlar Galerisi ve müze olmuş, İzmit Garı önüne getirilmiştir. TCG Hızır Reis Gemisi 1985’de Türk Deniz Kuvvetlerine katılmış ve 21 yıl görev yapmıştır. 2004’den itibaren müze gemi olmuştur. İzmit Elektronik Kent Müzesi 2006’da açılmıştır. Elektronik sistemlerle kent tarihi, doğası, kültürü anlatılmakta ve çeşitli yapıların maketleri yer almaktadır.

Hereke’de Kayser Wilhelm Köşkü bulunur(1884). Yıldız Saray’ının minyatürü olarak yapılmıştır. 1894 yılında Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm II gelerek burada konaklamıştır.

Kartacalı komutan Hannibal Nicomedy krallığına sığınmış, Lbyssa(Dilovası)’da yaşamış ve ölmüştür. Anısına TUBİTAK bahçesinde 1981’de bir anıt mezar yaptırılmıştır(24 tonluk bir lahit).

Şile’de Fener Binası müze olarak düzenlenmiştir. 1858-1859 tarihlerinde Osmanlılar zamanında Karadeniz’de seyir yapan gemiler için inşa edilen Şile Feneri denizden 60m yükseklikte, 75 basamaklı merdivenleri olan bir kuledir. 2004 yılında müze olmuştur. İçinde fenerciler tarafından kullanılan aletler, avadanlıklar, asetilen gazının fenere pompalanması ve akışının ya da elektrik kesildiğinde otomatik olarak çalışması için kullanılan sistem ve gereçler, otomatik ampul değiştiriciler ve eski fener ampulleri, fener yağdanlıkları, eski mumlu fenerler, sis düdük gereçleri, billur mercekler, gaz lambaları ile daha küçük çaptaki fenerler sergilenmektedir. Darıca’da 1896 yılında yapılan deniz feneri 5 kuşaktır aynı aile tarafından işletilir.

Darıca Kuş Cenneti olarak kurulan alan 200.000m2 alanda 200 çeşit 3000 hayvanla Darıca Hayvanat Bahçesi olmuştur. Gebze Tavşanlı köyü yakınında Ballıkayalar Tabiat Parkı 1,5km uzunluğunda bir vadidir. Doğa yürüyüşü ve kaya tırmanışı için ilgi görmektedir.

8.1.4.Kocaeli Yöresi'nde Ulaşım

Kocaeli Yöresi güneyinden geçen iki önemli karayoluyla(D100 ve TEM otoyolu) batıda İstanbul, doğuda Anadolu'ya bağlanır. Kuzeyde Şile İstanbul'a yeni bir karayoluyla bağlanmıştır. İzmit Kandıra ve Kefken karayoluyla bağlanır. Yörenin İstanbul'dan gelen demiryolu ulaşımı vardır. Deniz ulaştırmasında İzmit'te 5 liman 43 iskele bulunur. Gebze'nin Eskihisar iskelesinden karşı kıyıda Topçular iskelesine arabalı vapur seferleri bulunur. 2005 yılında Şile'ye deniz otobüsü seferleri başlamıştır(1 Temmuz-31 Ağustos arasında). İzmit'e 15km uzaklıkta Cengiz Topel Hava Limanı inşaatı 1999'da bitmesine rağmen depremden zarar görmüş ancak 2011'de açılmıştır.

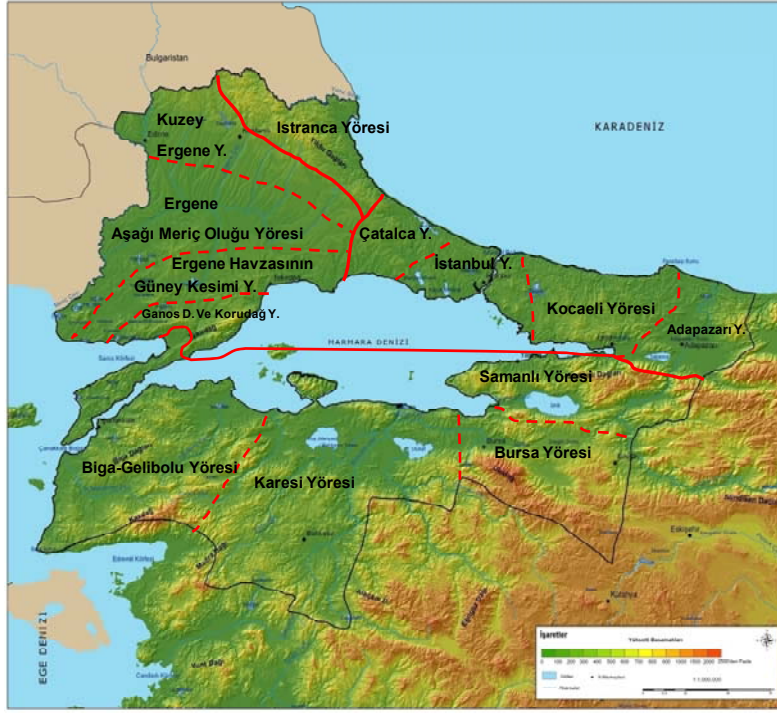

Foto: Kocaeli Cengiz Topel Hava Limanı

8.2. Adapazarı Yöresi

8.2.1.Adapazarı Yöresi Fiziki Coğrafyası

Yörenin yüzey şekillerinde alçak alanlar hâkimdir. Adapazarı Ovası geniş alan kaplar. Sakarya Nehri Karasu Delta Ovası'ndan dökülür. Yörenin hidrografyasında ortasından Sakarya Nehri akar. Çark Suyu'nu alır. Maden Deresi kaynağını Çam Dağı'ndan alır ve Karadeniz'e dökülür. Bu dere aşağı yatağında bir kanyonun içinden geçer.

Harita: Adapazarı Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Sapanca Gölü: Yüzölçümü 42km²'dir. Derinliği 61m'dir. Gölün fazla suları Çark Deresi'yle Sakarya Nehri'ne boşalır. İlkbaharda gölün seviyesi yağışlarla artar. Çark Deresi'nin kapakları açılarak su tahliyesi yapılır ve gölün seviyesi dengede tutulur. Göl 17 dere tarafından beslenmektedir. Gölün dibinde soğuk su kaynakları bulunur. Göl Kocaeli ve Sakarya ilinde 2 milyon kişi için içme suyu kaynağı olarak kullanılmaktadır. Suları en kaliteli içme suyu kaynağı olarak belirlenmiştir. Sapanca Gölü'ne evsel atık sularının akıtılması, balıkçılık yapılması yasaktır. Göl içme suyu deposu olarak kullanılmaktadır. Fakat TÜPRAŞ dev borularla bu gölden soğutma suyu olarak kullanmak üzere 30 milyon m³ su çekmektedir. Çevre fabrikalar da gölden su çekmektedir. Sapanca Gölü'nden aşırı su alımı söz konusudur. İzmit'te Yuvacık Barajı'nda su seviyesi düşünce gölden bu baraja su çekilmektedir. Sapanca Gölü'nden aşırı su çekilmesi yeni barajlarla önlenecektir. Ballıkaya Barajı inşaatı devam etmektedir. Akçay Barajı yapılacaktır. Gölün güneyinden NATO'ya ait petrol boru hattı geçmektedir. Bu hat TÜPRAŞ'tan Eskişehir'deki hava üssüne yakıt sağlamaktadır. Bu hat patladığında sızan yakıt göle akmıştır.

Acarlar Longözü Sakarya ağzının 6km batısındadır. Kıyıdan 1,5km içeride kıyıya paralel olarak 12km uzanır. Genişliği 250m-1250m arasındadır. 2517 hektar alanın 861 hektar alanı bataklıktır. 360 hektar alan kurutma kanalı yapılarak tarım arazisine dönüşmüştür.

Foto: Acarlar Longozu

Adapazarı'nın kuzeydoğusunda kente 5km uzaklıkta Sakarya Irmağı'nın yakınındaki **Poyrazlar Gölü** 60 hektarlık alan kaplar. Sakarya Irmağı'nın eski yatağında oluşmuştur. Sakarya Irmağı taşıdığı fazla suları Kapaklı Boğazı'ndan göle boşalmakta ve göl bu şekilde beslenmektedir.

Büyük Akgöl Gölü Karasu-Adapazarı karayolundan ayrılan Adatepe-Gölkent yolu üzerindedir. Gölün yüzölçümü 19 km²'dir. Gölün büyük bir bölümü sazlık ve bataklıktır. Göl çevresinde yabankazı, yaban ördeği yaşamakta, göl sularında da çeşitli tatlısu balıkları bulunmaktadır. **Küçükboğaz Gölü** Karasu'ya 5km uzaklıkta bir kordonla denize kapalı küçük bir göldür.

8.2.2.Adapazarı Yöresi'nde Yerleşmeler

Başlıca yerleşmeler **Adapazarı, Karasu, Kaynarca, Ferizli, Söğütlü, Hendek, Akyazı, Sapanca ve Karapürçek**'tir.

Adapazarı Bizans'ın bu yerleşmesi Osmanlılar tarafından alınca Türkler yerleşmiştir. İlk olarak ismi **Ada Karyesi** (Adaköy) olmuştur. Adapazarı ismini kuruluş yerinin özelliği ve pazar ekonomisinden alır. Çark Deresi'nin Sakarya Nehri'ne karıştığı mevkiide kurulmuştur. Ovanın tarımsal ürünlerinin satıldığı pazar yeriyle çevrenin ilgisini çekmiştir. Köye doğudan gelenler Sakarya Nehri'ni, batıdan gelenler Çark Suyu'nu aşmak zorundadır. Bu nedenle kuruluş yeri Ada olarak nitelenmiştir. Adapazarı ismi bu nedenle verilmiştir. Sakarya ilinin merkezidir ve il ile farklı isim taşır. 2000 yılında Adapazarı Belediyesi Söğütlü ve Ferizli'yi içine alarak Büyükşehir statüsüne kavuşmuştur ve ismi Sakarya Büyükşehir Belediyesi olmuştur.

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında Kafkas ve Balkanlar'dan göç almıştır. 1940-1950 yıllarında Bulgaristan ve Yunanistan'dan göç almıştır. 1899'da İstanbul-Ankara demiryoluna Arifiye'den ayrılan bir hatla bağlanmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında pazar yeri bir kent ve bir ticaret merkezi olmuştur. İlk sanayi tesisleri 1910 yılında un fabrikası ve aynı yıllarda 2 ipek fabrikası, 1915'de demir ve tahta fabrikasıdır. Adapazarı vagon, şeker, lastik, otomobil fabrikalarıyla bir sanayi kenti olmuştur. Adapazarı Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde olması nedeniyle 1943, 1967 ve 1999 depremlerinden zarar görmüştür. Adapazarı'nda 2004 yılında Deprem Müzesi açılmıştır. Sergi standları, kafeterya ve sinevizyon salonu

bulunan müzede; Adapazarı'nda meydana gelen 1967 ve 1999 yılı depremlerine ilişkin deprem öncesi ve sonrası fotoğraflar ile suni deprem yaratan titreşimli elektronik bir stant, depremde yıkılan binaların yapım tekniği ile ilgili inşaat malzemeleri ve sismograf ile depremle alakalı diğer unsurlar sergilenmektedir.

Sakarya Büyükşehir Belediyesine katılan **Ferizli**, adını demirin Latince ismi **Ferissium**'dan alır. Yerleşmenin çok eski bir tarihi bulunmaktadır. **Söğütlü** ise söğüt ağaçlarıyla kaplı dere etrafında kurulmuştur. Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler yerleşmiştir.

Harita: Adapazarı Yöresi

Hendek Selçuklular zamanında Türkistan'a bağlı Gürcan Bölgesi'nden Handok'tan göç eden Türkmenler tarafından kurulmuş **Handok** ismi verilmiştir. Kuruluş yeri kuzey ve güneyde dağlıktır. Doğu-batı doğrultusundan Hendek Ovası'nda kurulmuştur. İstanbul-Ankara yolu üzerindedir. Çevrenin pazar yeri durumundadır. Çevresindeki dağlardaki kaynak suları yerinde fabrikalar kurularak şişelenmektedir(Aytaç su, Kardelen su, Flora su). Çevrede tütün ekimi yerini fındığa bırakmıştır. Diğer faaliyetler orman ürünleridir. Hendek Bayraktepe Projesiyle 5 bin kişilik amfiteatro, botanik parkı, restoran, kültürevi, 16 Türk boyunun bayraklarıyla ilgi görür.

Sapanca: İlk kuruluşu Bitinya Krallığı Dönemi'ndedir. Bizans Dönemi'nde **Sofhange** veya **Sofhan** adındadır. 1075 yılında Anadolu Selçuklularına geçince ismi **Ayanköy** olmuştur. Evliya Çelebi buradan Sabancı Koca köyü olarak bahseder. 1890'da demiryolu ulaşımına kavuşmuştur. 1950'li yıllarda karayolu(E-5) gölün kuzeyinden geçince gölün güneyinde yer alan yerleşme önemini kaybetmiştir. Fakat TEM otoyolunun gölün güneyinden geçmesiyle tekrar önem kazanmıştır.

Akyazı, Akyazı Ovası'nda Adapazarı-Mudurnu karayolu üzerinde kurulmuştur. Osmanlı komutanlarından Konuralp tarafından alınmıştır. Ekonomisinde tarım, orman ürünleri, hayvan ürünleri, ticaret yer alır.

Karasu: Kuzeyde kıydan içeride kurulan Karasu'nun kıyısında Yenimahalle yer alır. Sakarya Nehri buradan dökülür. Osmanlı komutanlarından Konuralp ve Akçakoca tarafından

fethedilmiştir. Karasu halkı eskiden yaz ve kış iki ayrı yerde otururdu. Kış aylarında su ürünlerinden faydalanmak için Küçükboğaz gölü kıyısında, Cennet mahallesinde, yaz mevsiminde günümüzdeki yere taşınıp tarım yapıldı. Kışlık yerde sıtma olduğu için yazlık yere taşınmıştır.

Foto: Karasu

Karapürçek Bizanslılar zamanında kurulan 3 köyün birleşmesiyle oluşmuştur. 1967 depreminde yerleşmede evler yıkılmış 1967-1968 yıllarında İmar ve İskân Bakanlığı planlı olarak yeniden yapmıştır. Tarım ve hayvancılık başlıca ekonomik faaliyetlerdir.

Kaynarca: Buranın fethi Akçakoca Bey tarafından yapılmıştır. Hoca köy adındaki köy sonra Şeyhler köy adını almış 1959'da ismi Kaynarca olmuştur. Tarım ve hayvancılık yapılır(fındıkçılık, süt inek besiciliği, tavukçuluk).

8.2.3. Adapazarı Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörenin ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, orman ürünleri ve sanayidir. Adapazarı Ovası, Karasu Ovası, Hendek Ovası'nın verimli toprakları tarım için uygundur. Buğday, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı, patates, soğan başlıca ürünlerdir. Yörenin Karadeniz'e yakın kısımlarında fındıkçılık yapılmaktadır. Akyazı'da yılda ortalama 11 bin ton fındık üretimi vardır. Dağ köylerinde ormancılık ve hayvancılık yapılır. Orman ürünlerinden kereste elde edilir. Hayvancılıkta süt inek besiciliği, tavuk işletmeciliği vardır. Orman köylerinde arıcılık, ipekböcekçiliği yapılır. Karasu'da kıyıda balıkçılık diğer bir ekonomik faaliyetlerdir. Sakarya Nehri Türkiye'de mersin balıklarının yumurtlama alanıdır. Üremek için tatlısulara geçen bu balıklar Sakarya ağzından içeriye girmektedir. Fakat Sakarya üzerindeki barajlar yaşam alanlarını yok etmiştir. Siyah havyar elde edilen bu balığın 1996 yılından itibaren Türkiye'de avlanması yasaklanmıştır. Mersin balıklarını tekrar üretmek için 2011 yılında 2500 yavru Sakarya Nehri'ne bırakılmıştır. Kıyıda Yenimahalle'de Mersin Balığı Festivali düzenlenmektedir.

Sanayi özellikle Adapazarı'nda toplanmıştır. Otomotiv yan sanayi, tekstil, metal işleri, inşaat, ilaç, makine, imalat vb.sanayi tesisleri bulunur. Sakarya I.Organize Sanayi Bölgesi'nde 1997'den itibaren fabrikalar kurulmaya başlanmıştır. 62 fabrika yer alır(otomotiv yan sanayi, tekstil, metal işleri, inşaat, ilaç, makine imalat).

Foto: Sakarya Organize Sanayi Bölgesi

Turizmde Sapanca Gölü kıyısındaki konaklama tesisleriyle ve doğal güzellikleriyle göl turizmi açısından önemlidir. Acarlar Longözü botanik turizmi açısından değerlendirilir. Çevresinde mekânsal düzenleme yapılmıştır. Doğal güzelliği izlemek için ahşap yürüyüş yolları yapılmıştır. Sapanca Gölü güney batısında Kartepe 1699m eski adı Keltepe)’de 2005 de kayak alanı düzenlenmiştir.(12 pist, 4 adet lift ve oteller). Maşukiye’den çıkılmaktadır.

Foto: Kartepe Kayak Alanı

8.2.4. Adapazarı Yöresi’nde Ulaşım

Yörenin güneyinden iki önemli karayolu geçer. D100 Sapanca Gölü’nün kuzeyinden, TEM otoyolu gölün güneyinden geçmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda yöreyi aşan karayolu bu iki karayoluna bağlanır. Yörede Adapazarı ana demiryolundan Arifiye’den ayrılan bir hatla bağlıdır. 2012 yılı başında İstanbul-Ankara tren seferleri Yüksek Hızlı Tren projesi nedeniyle durdurulmuştur. Hızlı tren hattı Temmuz 2014’de açılmıştır.Karasu’da altyapısı tamamlanan bir liman inşaatı devam etmektedir.

Uygulamalar

- 1) Mersin balıklarının yaşamını inceleyiniz

Uygulama Soruları

- 1) Sakarya Nehri'nin Mersin balıkları için önemini anladınız mı?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Kocaeli yöresi Çatalca-Kocaeli Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Kocaeli Yöresi'nin yüzey şekillerine Kocaeli Platosu hâkimdir. Ortalama yükseklik 126m.dir. Platonun eğimine göre akarsular Karadeniz ve Marmara Denizi'ne dökülürler. Karadeniz'e dökülen başlıca dereler Şile Suyu, Göksu, Kabakoz Çayı, Göksu, Yeşilçay, Sarısu'dur. Dilovası Deresi Gebze'den denize dökülür. Başlıca yerleşmeler Şile, Yeşilçay(Ağva), Kandıra, İzmit, Derince, Körfez, Gebze, Çayıroba, Dilovası, Darıca ve Hereke'dir. Yörenin tarım alanları azdır. Özellikle güneyde kısıtlı tarım alanları üzerine sanayi tesisleri yapılmıştır. Yörenin Marmara Denizi kıyısı Darıca'dan-İzmit'e kadar Türkiye'de sanayiinin yoğun olarak toplandığı bir kıyı şerididir. 1300 sanayi tesisi yer alır. Kocaeli Yöresi güneyinden iki önemli karayoluyla(D100 ve TEM otoyolu) batıda İstanbul, doğuda Anadolu'ya bağlanır. Kuzeyde Şile İstanbul'a yeni bir karayoluyla bağlanmıştır. İzmit Kandıra ve Kefken karayoluyla bağlanır. Yörenin İstanbul'dan gelen demiryolu ulaşımı vardır. Deniz ulaştırmasında İzmit'te 5 liman 43 iskele bulunur.

Adapazarı Yöresi yüzey şekillerinde alçak alanlar hâkimdir. Adapazarı Ovası geniş alan kaplar. Sakarya Nehri Karasu Delta Ovası'ndan dökülür. Yörenin hidroğrafyasında ortasından Sakarya Nehri akar. Başlıca yerleşmeler Adapazarı, Karasu, Kaynarca, Ferizli, Söğütlü, Hendek, Akyazı, Sapanca ve Karapürçek'tir. Yörenin ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, orman ürünleri ve sanayidir. Adapazarı Ovası, Karasu Ovası, Hendek Ovası'nın verimli toprakları tarım için uygundur. Yörenin güneyinden iki önemli karayolu geçer. D100 Sapanca Gölü'nün kuzeyinden, TEM otoyolu gölün güneyinden geçmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda yöreyi aşan karayolu bu iki karayoluna bağlanır. Yörede Adapazarı ana demiryolundan Arifiye'den ayrılan bir hatla bağlıdır.

Bölüm Soruları

1) Kocaeli Yöresi'nde aşağıdaki yerleşmelerden hangisi iki dere arasında kurulmuştur?

- a) Şile
- b) Ağva
- c) Kandıra
- d) Körfez
- e) İzmit

2) Çark Deresi'nin Sakarya'ya karıştığı yerde kurulan kent hangisidir?

- a) Adapazarı
- b) Karasu
- c) Kandıra
- d) Hendek
- e) Akyazı

3) Sakarya Nehri'nde yumurtlayan ve Türkiye'de avlanması yasak olan balık hangisidir?

- a) Kefal
- b) Levrek
- c) Pisi balığı
- d) Mersin balığı
- e) Palamut

4) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi Kocaeli Yöresi'nde değildir?

- a) Adapazarı
- b) Şile
- c) Ağva
- d) İzmit

e) Gebze

5) **Nicomedia** aşağıdaki yerleşmelerden hangisinin eski ismidir?

a) Ağva

b) Şile

c) İzmit

d) Kandıra

e) Adapazarı

6) Aşağıdaki hangi yerleşme üç burundan oluşan bir yarımada üzerinde kurulmuştur?

a) Çayıroba

b) Darıca

c) Gebze

d) Dilovası

e) Hereke

7) Gayret Gemisi ve Hızır Reis Gemisi müze gemi olarak nerede hizmet vermektedir?

a) İzmit

b) İstanbul

c) Şile

d) Mudanya

e) Erdek

8) Aşağıdaki hangi yerleşme 1943, 1967 ve 1999 depremlerinden büyük zarar görmüştür?

a) Şile

b) Kilyos

c) İstanbul

d) Adapazarı

e) Tekirdağ

9) Poyrazlar Gölü, Büyük Akgöl Gölü, Küçükboğaz Gölü hangi yörededir?

a) Kocaeli Yöresi

b) İstanbul Yöresi

c) Adapazarı Yöresi

d) Çatalca Yöresi

e) Samanlı Yöresi

10) Anadolu’da son büyük üç devleti simgeleyen “Gönül Birliği Kapısı” anıtı hangi yerleşmededir?

a) Darıca

b) İzmit

c) Hereke

d) Gemlik

e) İstanbul

Cevaplar

1)B, 2)A, 3)D, 4)A, 5)C, 6)B, 7)A, 8)D, 9)C, 10)A

9.SAMANLI YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

9.Samanlı Yöresi

9.1.Samanlı Yöresi Fiziki Coğrafyası

9.2. Samanlı Yöresi’nde Yerleşmeler

9.3. Samanlı Yöresi’nde Ekonomik Faaliyetler

9.4. Samanlı Yöresi’nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Neden sıcak su kaynakları Samanlı Yöresi'nde yoğunlaşmıştır?
- 2) Neden en kaliteli sofralık zeytin Gemlik zeytinidir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ekonomik faaliyetler	Türkiye gemi inşa sanayini öğrenir.	Gölcük tersanesi hakkında kaynaklar okuyarak
Yerleşme	Türkiye’de 20. yüzyıl başında kurulan yerleşmeleri öğrenir.	Gölcük tarihini okuyarak

Anahtar Kavramlar

- Gölçük
- Karamürsel
- Yalova
- Çınarcık
- Çiftlikköy
- Altınova
- Armutlu
- Termal
- Gemlik
- İznik
- Orhangazi
- Geyve
- Pamukova

Giriş

Bu bölümde Güney Marmara Bölümünün 4 Yöresi'nden Samanlı Yöresi işlenmiştir. Yörenin coğrafyası fiziki coğrafya, yerleşme coğrafyası, ekonomik coğrafya ve ulaşım olanaklarına ayrılarak incelenmiştir.

9.1.Samanlı Yöresi Fiziki Coğrafyası

Samanlı Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Samanlı Yöresi ortasında doğu-batı doğrultusunda batıda Bozburun'dan başlar. Doğuda Bolu Dağları'na kadar Samanlı Dağları ile İzmit Körfezi güney kıyıları ve Gemlik Körfezi kuzey kıyılarını içine alır. Devamında Gemlik Ovası ve İzmit Gölü'nü, doğuda ortasından Sakarya Nehri geçen Pamukova'yı içine alır. Gemlik Ovası'ndan İzmit Gölü'nün fazla suları Garsak Deresi'yle körfeze dökülür. İzmit Körfezi ve Gemlik Körfezi arasında kalan kesim Armutlu Yarımadası ismini alır.

Samanlı Dağları yöreyi batı doğrultusunda aşar ve doğuda Geyve Boğazı'yla Bolu Dağları'ndan ayrılır. En yüksek tepesi Kartepe'de 1699m.dir. İki yerde alçalır ve karayoluna olanak verir. Bunlardan Yalakova'dan Karamürsel-İzmit karayolu diğerinden Yalova-Orhangazi karayolu geçer. Yörenin İzmit Körfezi ve Gemlik Körfezi arasındaki kısmına Armutlu yarımadası adı verilir. Yarımadanın en önemli akarsuyu Yalakdere'dir. Hersek Ovası'ndan deltasını oluşturarak İzmit Körfezi'ne dökülür. Gökçedere üzerinde 1980-1989 yılları arasında inşa edilen Gökçedere Barajı Yalova ve çevresine içme ve kullanma suyu sağlar.

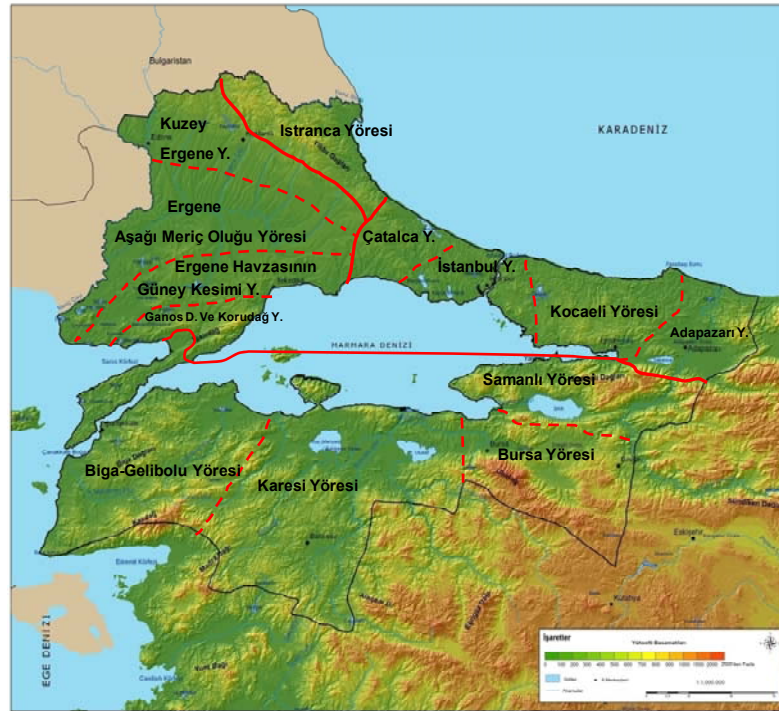

Foto: İznik Gölü

9.2. Samanlı Yöresi'nde Yerleşmeler

Başlıca yerleşmeler İzmit Körfezi güney kıyısında **Gölcük**, **Karamürsel**, **Yalova**, **Çınarcık**, **Çiftlikköy**, **Altınova**, **Armutlu**, **Termal**, Gemlik Körfezi'nin doğu ucunda **Gemlik**, İznik Gölü doğusunda **İznik**, gölün kuzeybatısında **Orhangazi**, yörenin doğusunda Pamukova'nın kuzeyinde **Geyve**, ortasında **Pamukova**'dır.

Gölcük'ün ilk kuruluş nedeni Yavuz zırhlısının tamir edilmesi için bir tersaneye ihtiyaç duyulmasıdır. İzmit Körfezi'nin güneyinde 1927 yılında bir askeri tersane ve çevresinde kurulan işçi lojmanları kentin çekirdeğidir. 1938 yılında Deniz Kuvvetlerinin gelişmesine paralel olarak gelişmiş, göçlerle nüfusu artmıştır. Gölcük Cumhuriyet'ten sonra kurulmuş bir şehirdir. Donanma Komutanlığı ve Gölcük Tersane Komutanlığının bulunması Gölcük şehrinin sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda kalkınmasına ivme kazandırmıştır. İlçede sanayi kollarının fazla olması nedeniyle tarımsal üretime olan ilgi gittikçe azalmıştır. Otomotiv fabrikası Ford Otosan'ın Gölcük'e bağlı İhsaniye Beldesi içinde SEKA fidanlığında açılması, şehirde yeni iş imkânlarının oluşmasına olanak sağlamıştır. Gölcük Tersanesi (Gölcük Donanma Tersanesi), Gölcük Deniz Üssü içinde Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait gemilerin de bulunduğu tersanedir. Tersane bugün denizaltı gibi gemiler dahil gemi inşa kapasitesine sahiptir. 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Gölcük merkezli deprem yerleşime büyük zararlar vermiştir.

Harita: Samanlı Yöresi

Foto: Gölçük

Karamürsel: İzmit Körfezi'nin güney kıyılarını fethetmek için görevlendirilen “Kara” lakaplı Kaptan-ı Derya Mürsel Alp tarafından 1327’de bu kıyıları almış ve bugünkü Karamürsel’in olduğu yerde kendi adına bir yerleşme kurmuştur. Kaptan-ı Derya Karamürsel Alp 1326’da ilk donanmayı kurmuştur. İlk olarak burada yapılan küçük gemilere de Karamürsel adı verilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi’nde yerleşmenin adı **Mürselli** olarak geçer. Osmanlı Dönemi’nde kurulan kumaş fabrikasının kurucuları kurdukları mağazalara Yeni Karamürsel adını vermiştir. Bu fabrikanın Karamürsel’de bacası durmaktadır.

1970’li yıllara kadar küçük tipik bir Anadolu kasabası olarak ekonomik ve sosyal kabuğunu pek kıramayan Karamürsel, 1970-1995 yılları arasında bu kabuğu kırdı ve önemli bir büyümeye kavuştu. Karamürsel ekonomik alandaki gerçek gelişme sürecini 1975-1995 yıllarında yakalamıştır. Tarımın modernleşmesi gelişmede önemli bir rol oynamıştır. Yaş meyve üretimi artmıştır. Seracılık ve sebzeçilik gelişmiştir. Sınırlı da olsa sanayi gelişimi başlamış, soğuk hava depoları kurulmuştur. Yazlık konut ve sitelerin yapılmasıyla kent merkezi geniş alanlara yayılmıştır. Kentin merkezini Camiatik mahallesi oluşturur. Yerleşme İzmit-Yalova karayolu üzerindedir. İzmit-Bursa arasında da yoğun ulaşım buradan geçer. Bu durum kentte ticarin gelişmesini sağlamıştır.

Çiftlikköy Yalova-Karamürsel arasında kıyıda karayolu üzerindedir. Bizans Dönemi’ne ait kalıntılar bulunur. Kumsalları ilgi görür.

Altınova Yalova-Karamürsel arasında Yalova’ya 27km uzaklıktadır. Roma ve Bizans kalıntılarının bulunduğu yerleşim yerine 1929 yılında Bulgaristan’ın Rusçuk kentinden 40 aile gelip Altınzâde çiftliğini alarak yerleşmiştir. Çiçekçilik, sebzeçilik ve meyvecilik gelişmiştir.

Yalova’nın yerleşim tarihi eskidir. Bitinyalılar Dönemi’nde sıcak su kaynaklarından dolayı kaplıca yerleşimi olarak görülmektedir. Evliya Çelebi buradan **Kara Yalovaç**, Katip Çelebi **Yalakabat** ve **Yalova** olarak bahseder. 1326’da Osmanlılar’a geçmiştir. Savaş dönemlerinde Balkanlar ve Kafkaslar’dan göç alan kent, günümüzde Karadeniz ve Güneydoğu’dan göç almış, nüfusu artmıştır. Artan nüfus inşaat sektörünü de geliştirmiştir. İstanbul’un sayfiyesi olması da yazlık konutların artışına neden olmuştur. 1995 yılında Yalova’nın il olması kentin gelişimine ivme kazandırmıştır. İstanbul, İzmir, Bursa gibi gelişmiş üç kent arasında ulaşım hattı üzerindedir. Tarım alanları çok zengin olan Yalova’da

çiçekçilik ve seracılık tarım faaliyeti olarak yer alırken sanayisi gelişmekte ve kent sanayi kenti olma yolunda ilerlemektedir.

Foto:Yalova

Termal, Yalova'ya 12km uzaklıkta Samanlı Dağları'nın kuzey yamaçlarında bir vadi içindedir. Sıcaksu kaynaklarından dolayı Roma ve Bizans Dönemi'nden itibaren ilgi görmüştür. Osmanlılar Dönemi'nde Sultan Abdülmecit zamanında hamamlar onarılmış, yeni köşkler ve tesisler yapılmıştır. 19.yüzyılda önemli bir sağlık merkezi olmuştur. 1929 yılında Atatürk'ün ziyaretiyle ilgi görmüş, Atatürk buraya bir köşk yaptırmış ve bu köşk hükümetin yazlık mekânı olarak kullanılmıştır. Bu köşk günümüzde müzedir. Termal oteller ve pansiyon olarak kullanılan konutlarıyla termal turizmde önemli gelir sağlar.

Çınarcık Bizans Dönemi'nde "temiz havası olan şehir" anlamında **Kio**'dur. MÖ 74 yılında Roma Devleti'ne geçmiştir. Roma Dönemi'nden kalan bazı kalıntılara Çınarcık ilçesi ve köylerinde rastlamak mümkündür. Çınarcık uzun yıllar süren Bizans hakimiyetinin ardından 1307 yılında Osman Bey tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kıyıda yer alan Çınarcık gelişimini İstanbul'un sayfiyesi olmasıyla kazanmıştır. Çok sayıda yazlık konut ve site yapılmıştır.

Armutlu, Samanlı Dağları'nın batı uzantısı Taz Dağı'nın eteklerinde kurulmuştur. MÖ. I. yüzyıldan sonra Roma egemenliğine girmiştir. Roma'nın ikiye ayrılmasının ardından Bizanslıların hakimiyetine girmiş, Bizanslılar ile Selçuklular arasında sürekli el değiştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında, Orhan Gazi Dönemi'nde 1320'de Osmanlı topraklarına geçmiştir. Fetih'ten sonra Mudanya ve Trilye'den getirilen Türkler Armutlu'ya yerleştirilmişlerdir. Armutlu'nun 4km kuzeyinde bir vadide sıcaksu kaynakları kaplıca olarak değerlendirilir. Armutlu kıyısı ve bu özelliği nedeniyle sayfiye durumundadır.

Gemlik, Gemlik Ovası'nın batı ucunda Gemlik Körfezi'nin kıyısında MÖ 630'da Milet'ten gelenler tarafından **Kios** adıyla kurulmuştur. 1087'de Selçuklu Ebul Kasım'ım burada bir donanma yaptırması üzerine adı "gemilerin yanaştığı ve üretildiği yer" anlamında adı "**Gemilik**" olmuştur. Gemlik'te 1920'li yıllarda sanayi zeytin, zeytinyağı ve sabun imalathaneleri şeklindeydi. 1937'de kurulan Sümerbank Suni İpek Fabrikası ilk sanayi tesisleri arasındadır.(bu fabrika günümüzde kapalıdır). Gemlik'te sanayi gelişmektedir. Gübre sanayi(TÜGSAŞ), boru üretim(Borusan), sac ve demir üretimi(Borçelik), kimya sanayi(MKS) gibi fabrikalar bulunur. Devlet kuruluşu TÜGSAŞ gübre sanayi özelleşmiştir(2004). 1990 yılında Bursa Serbest Bölgesi'nin körfezin güney kıyısında Gemlik liman Bölgesi'ne kurulması ihracat ve ithalatı artırmıştır.

İznik: Eski ismi **Nikea** dır. Bu ismin önüne “sur içinde” anlamında “is” eki getirilerek **İsnikea** olan adı Türkçeye İznik olarak geçmiştir. MÖ 293 yılında Bitinya Krallığı’nın başkenti olmuştur. Roma ve Bizans Dönemi’nin de önemli bir kentidir. Latin İmparatorluğu da İznik’te kurulmuştur. Selçuklu ve Osmanlıların da başkenti olmuştur. 1332’de Osmanlılara geçmiştir. Romalılardan sonra Osmanlı İmparatorluğunda da dini, ticari ve idari açıdan önemli olan kent zamanla önemini kaybetmiştir. İznik Osmanlı Dönemi’nde çinicilikte ünlüdür.

İznik surlu kentler grubundadır. Hellenistik dönemde yapılan surlar Roma ve Bizans Dönemi’nde yenilenmiştir. Surların 4 kapısı bulunur. Bunlar Lefke kapısı doğuda(İznik’in güneydoğusunda yer alan Osmaneli’nin eski ismi Lefke’dir), İstanbul kapısı kuzeyde, Göl kapısı güneybatıda, Yenişehir kapısı güneydedir. Bizans Dönemi’ne ait Ayasofya kilisesi önemlidir. Osmanlı Dönemi’ne ait Yeşil Cami önemlidir. İznik Osmanlı Dönemi’nde bir çinicilik merkezi olmuştur..

Orhangazi İznik Gölü kıyısında verimli bir ovada kurulmuştur. Bizans Dönemi’nde ismi **Basilinapolis** ’tir. Bizans Dönemi’nde göle daha yakın kurulmuş olan yeni yerinde yöreyi fetheden Orhan Bey İznik’ten dönerken burada kurulan Pazar yerini beğenerek burada kendi adına cami ve hamam yaptırarak kurmuştur. Çevredeki Türk aşiretleri buraya yerleştirmişti. **Pazarköy** adını almıştır. 1880’lerde Osmanlı Dönemi’nde Kafkasya ve Rumeli’den gelen göçmenler yerleştirilmiştir. 1913 yılında yerleşmeye Orhan Gazi adı verilmiştir. 10 Eylül 1922’de bir yangın geçirmiş ve 2 yıl Gürle’ye taşınmıştır. 1951-1974 yılları arasında Balkanlar’dan gelen Pomak ve Arnavut göçmenler Hürriyet mahallesini kurmuşlardır. Doğu Karadeniz’den de çok sayıda göç almıştır. Günümüzde sanayi gelişmektedir.

Geyve: Eski adı **Gekve**’dir. 1312’de Osman Gazi devrinde fethedilmiştir. Pamukova’nın kuzeyinde kurulmuştur. Tarımda bağcılık ve meyve üretimi başlıca gelir kaynağıdır. Kuzeyinde yer alan **Ali Fuat Paşa** Kurtuluş Savaşı’nda önemli bir merkez olmuştur. İsmi burada karargâh kuran Ali Fuat Cebesoy Paşa’dan almıştır. Burada yıllık 700 bin kesim yapan besi tavukçuluğu tesisi bulunur(Şen Piliç Entegre Tesisi).

Pamukova; 3km batıda Oruçlu ve Üçevler köylerinin güneyinde Altıntaş mevkiinde halkın “kasaba” olarak adlandırdığı yerde kurulmuştur. İlk adı **Kasaba-ı Atık**’tır. Halk bu mevkiyi terk ederek Elperek mahallesinin olduğu yere taşınmış ve buraya “**Yeni Köy**” ismini vermiştir. Burada gelişen bu yerleşme “**Akhisar**” adını almıştır. Sonra “**Sakarya Akhisar**”ı , “**Geyve Akhisarı**” gibi isimler almıştır. Ovada yetişen pamuktan dolayı 1937’de ismi Pamukova olmuştur.

Foto: Pamukova

9.3. Samanlı Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Samanlı Yöre'sinde ekonomik faaliyetler tarım, sanayi, orman ürünleri, balıkçılık, turizm gibi çeşitlidir.

Sakarya Nehri'nin suladığı **Pamukova** verimli topraklarıyla tarım için önemlidir. Pamukova'da tarımsal ürünlerde baraj ve bentler yapılmasıyla taşkınların kontrol edilmesi ve sulamayla değişiklik olmuştur. Ovaya ve yerleşmeye ismini veren pamuk ekimi yok denilecek kadar azalmıştır. Tütün ekimi ortadan kalkmıştır. Ovada başlıca ürünler soğan, üzüm, şeftali, şeker pancarı ve ayvadır. Gemlik Ovası'nda sebzecilik, meyvecilik ve zeytincilik önemlidir. Türkiye'nin en kaliteli sofralık zeytini Gemlik zeytinidir. Gemlik, İznik ve Orhangazi'de yetiştirilen zeytin "**gemlik zeytini**" olarak coğrafi işaret tescil belgesi almıştır. İznik Ovası'nda buğday, domates, üzüm gibi ürünler önemlidir. İzmit Körfezi güney kıyısında kıyı kesiminde yer alan Yalova ve diğer ovalarda meyvecilik, sebzecilik, zeytincilik, süs bitkiciliği önemlidir. Seracılık gelişmiştir. Türkiye kivi üretiminin %40'ı Yalova'dan karşılanır(2011'de 10 bin ton). Türkiye kesme çiçek üretiminin %25'i Yalova sağlar(600 çiftçi bununla uğraşmaktadır). **Müşküle üzümü** yörenin önemli bir üzüm çeşididir. Adını İznik'in Müşküle köyünden alır. 1960'lı yıllarda Avrupa'ya ihraç edilen bu üzüm zeytincilik karşısında gerilemiştir. Bu üzüm çeşidi en çok İznik, Geyve ve Pamukova'da üretilir. "**Geyve ayvası**" ünlüdür. Geyve ayvası (limon ayvası) kalitesiyle dünya pazarında çok tutulmaktadır. İhracatı yapılan Geyve ayvası, Türkiye pazarına da hakim bir ayva çeşididir. Türkiye ayva ihtiyacının %80'ni Geyve ve Pamukova'dan sağlanır. Gemlik zeytini sofralık zeytinler arasında kalitelidir. Orhangazi'de 1978 yılından itibaren her yıl Zeytin Festivali düzenlenir.

Balıkçılık Gemlik Körfezi kıyılarında köylerde ekonomik gelirdir. İznik Gölü'nden tatlısu üretiminde kerevit ihracatı yapılır.

Yörede Yalova, Gemlik ve Orhangazi'de sanayi gelişmektedir. Yalova, sanayi sektöründe ulaşım araçları imalatı, tekstil, kimya ve kâğıt sanayi, ticaret ve turizm, plastik, tekstil, elyaf, dondurulmuş gıda, kâğıt ürünleri, ambalaj ve otomotiv yedek parçası konularında gelişmiştir. Gemi, yat inşa bakım ve onarım sanayisi kuruluş yeri İzmit Körfezi güneyinde Altınova'da Çavuşçiftliği köyü ve Hersek Burnu arasındadır. 4,5km uzunluğunda 300m genişliğinde kıyı denize dolgu yapılarak bu alana tersaneler kurulmuştur. Gemi inşa sanayinde bir diğer yer Gölcük'te askeri tersanedir. AKSA Akrilik Kimya Sanayi Fabrikası Yalova'da Türkiye'nin akrilik elyaf ihtiyacı için 1968 yılında kurulmuştur. Tekstil sanayine yönelik elyaf üretmektedir. Türkiye'nin sanayide elyaf ihtiyacının %90'nını karşılamaktadır.

Foto: Altınova tersaneler.

Yalova'da yeni organize sanayi bölgeleri planlanmıştır. Çiftlikköy'de Yalova Tarıma Dayalı İhtisas OSB'de arazi kamulaştırmaları yapılmaktadır. Çiçekçilik sektöründe

Türkiye’de tek organize sanayi bölgesi olacaktır. Kazimiye Köyü’nün 1 kilometre güneydoğusundaki 350 dönüm büyüklüğündeki alan Yalova Bilişim İhtisas OSB olarak onaylanmıştır. Yalova’nın ihracatında önemli bir ağırlığa sahip olan tersaneler Bölgesi’nin yakınında kurulması düşünülen Yalova Gemi İhtisas OSB’de kamulaştırmalar başlamıştır.

Gemlik’te Azot sanayi(TÜGSAŞ gübre sanayi, 2004 yılında özelleşti), boru üretim, sac ve demir sanayi, çelik üretim, kimya sanayi fabrikaları yer alır. Bir diğer sanayi tesisi Gölcük’e bağlı İhsaniye Belde’sinde SEKA’nın fidanlığı üzerinde kurulan otomotiv fabrikasıdır(Ford Otosan). 2001 yılında üretime geçmiştir. Bursa Serbest Bölgesi Gemlik’tedir. Madencilikte Gemlik-Yalova yolu 5.km’de Diyabaz maden ocaklarında 1956 yılından itibaren taş ocağı olarak diyabaz taşı çıkartılarak buradaki tesiste işlenmektedir. Orhangazi’de sanayi tesisleri dokuma, kibrit, tekstil, metal sanayiidir. Mozaik üretimi Orhangazi’de diğer bir faaliyettir. Türkiye’nin tek ruhsatlı havai fişek fabrikası Sakarya’ya bağlı Geyve’ye 5km uzaklıktadır.

Çinicilik İznik’in geleneksel el sanatıdır. 1331 yılında İznik’in Orhan Gazi tarafından fethedilmesinden sonra, İznik Osmanlı’nın seramik imalat merkezi haline gelmiştir. İznik çinisinin 16.yy’daki altın çağına kadar çok sayıda atölye ve imalathane kurulmuştur. İznik şehri, Osmanlı hanedanının tüm seramik ve çini ihtiyacını karşılar hâle gelmiş ve en küçük imalathanelerde bile üretilen tabak ve çanaklar yurt dışına ihraç edilmiştir. Kabartılı mercan kırmızısının uygulanmaya başlandığı en parlak döneminde, İznik çinisi dünya çapında üne kavuşmuştur. Osmanlı Devleti’nin gerilemesi ve Osmanlı padişahının gücünün azalması, İznik ekonomisinin üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. 17.yy’ın ortalarında şehirdeki çini fırını sayısı 10 ila 20’ye düşmüştür. 1985’de bir usta İstanbul’dan İznik’e gelerek bir atölye kurmuştur. Daha sonraki yıllarda bir atölye daha kurulmuştur. Bu atölyelerde İznik klasik çinilerinin üretimine yeniden başlanmıştır. Akademik, teknolojik ve kültürel destekli İznik çini ve seramik araştırmaları için ilk adım 1993’de atılmıştır. İznik Eğitim ve Öğrenim Vakfı çatısı altında "İznik Çini-Seramik Araştırma Merkezi" adıyla bir merkez kurulmuştur. Böylece İznik çiniciliği bu vakfın kurulmasıyla yeniden gün ışığına çıktı ve canlanmaya başladı. Ayrıca İznik’te Uludağ Üniversitesi’ne bağlı olarak 1995 yılında "İznik Meslek Yüksekokulu" açılmış ve 1995–96 eğitim ve öğretim yılında "Çini İşletmeciliği Programı" ile eğitim ve öğretime başlanmıştır.

Yörede “**Karamürsel sepeti**” tescillenerek coğrafi işaret almıştır. Karamürsel’e özgü Osmanlı Dönemi’nden kalma kestane ağacının köklerinden filiz veren dallarından örülerek sebze ve meyve taşımak için yapıldı. Şu anda Karamürsel’de fazla üreticisi kalmayan ve bazı kişilerin turistik amaçlı ürettiği, örme kurslarının da düzenlendiği Karamürsel Sepeti’nin tescili için Karamürsel Belediyesi 2006 yılında Türk Patent Enstitüsü’ne başvurdu. Sonunda bu başvuru değerlendirilerek Resmi Gazete’de yayınlanıp Karamürel ilçesi adına tescil edilmiştir. Karamürsel sepeti kestane ağacının köklerinden çıkan ve yerel alanda “şah” denilen dal ve filizlerden yapılan, elde örülen bir sepettir. Bu sepetler, yaş meyve ve sebzenin toplanmasında ve taşınmasında kullanılır. Özgün işçiliğe sahiptir. Görünüş olarak sepet oval biçimde imal edildiğinden ufak görünüşüne sahip olmasına rağmen iç hacmi geniştir. Bağ ve bahçelerde kullanılan bu sepetler özel kuşak ile üreticinin beline takılmak suretiyle yüksek miktarda yaş meyve ve sebzelerin zedelenmeden ve ezilmeden taşınmasını sağlar. Normal bir Karamürsel sepeti 6-8kg meyve ya da sebze depolama, taşıma kapasitesine sahiptir.

Yörede ekonomik faaliyetlerle tarım ve sanayi arasında mekânsal sorunlar bulunmaktadır. Gemlik'te 80.000 tonluk amonyak tankları çevre için risk oluşturmaktadır.

Yalova'nın verimli tarım alanları akrilik kimya sanayinin tehdidi altındadır. 1999 depreminde siyanür tanklarından akrilonitrit gazı sızmıştır. Yalova Taşköprü mevkiinde Eski Elyaf Fabrikasının olduğu alanı satın alan çok uluslu şirket buraya kimyasal atık depolama tesisi kuracaktır. 150'den fazla depolama tankı yapılacaktır. Bu tankların denizle ulaşımı için kıyıda iskele kurulacaktır. Bu terminalde petrol ürünleri, bazı kimyasallar ve bazı bitkisel ürünler depolanacak, kimyasal ve radyoaktif madde depolanmayacaktır.

Yörede turizm deniz turizmi, kaplıca turizmi, kültür turizmi olarak ayrılabilir. İzmit Körfezi güney kıyıları ve Gemlik Körfezi kuzey kıyılarında yazlık konutlarla kıyı turizmi görülür. Yalova ve Armutlu'da kaplıca turizmi gelişmiştir. Kültür turizmi açısından İzmit önemlidir.

Gemlik, turizm bakımından I. derecede turistik hüviyete sahip bir ilçedir. Kurşunlu, Küçük Kumla, Büyük Kumla, Karacaali köylerindeki dinlenme evlerinde, turistik otel, motel, kamp ve pansiyonlarda turistler konaklamaktadır. Bu kıyılar yazlık sitelerle kaplıdır.

Foto: Armutlu Termal Tatil Köyü

İzmit'te surlar, Ayasofya Kilisesi(Müze), Yeşil Cami, Nilüfer Hatun İmareti(İzmit Müzesi) tarihsel turizm açısından önemlidir. Kiliseden çevrilme Balıkpazarı Camii, Çarşı Ali Paşa Camii Gemlik'teki tarihi yapılardandır. Ali Fuat Paşa Köprüsü Sakarya Nehri üzerinde, Ali Fuat Paşa kasabasında bulunur. Yıldırım Beyazıt'ın ve Yavuz Sultan Selim'in doğu seferlerine giderken bu köprüyü kullandıkları, Evliya Çelebi'nin de Ali Fuat Paşa Köprüsünden geçip Geyve-Taraklı-Göynük-Mudurnu-Nallıhan-Beypazarı üzerinden yoluna devam ettiği Seyahatname'sinden anlaşılmaktadır. Kurtuluş Savaşı mücadelesinde Ali Fuat Cebesoy komutasındaki Kuvay-i Milliye güçlerince Geyve'nin savunulması açısından köprü'nün önemi büyüktür.

Müzeler de turizmin ilgi gören mekânlarıdır. Yalova'da "Kağıt Müzesi" kurulmaktadır. Osmanlı Devleti'nin ilk Kâğıthânesi Yalova'nın Elmalı köyünde kurulmuştur. 1745 yılında üretime başlayan Kâğıthâne aynı zamanda ilk matbaacı olan İbrahim Müteferrika'nın girişimiyle kurulmuştur. Yalova'da müze olan "Yürüyen Köşk" 1930'da çınar ağacı kesilmemesi için köşkün yeri kaydırılmıştır. 1980'de müze olmuştur. Yalova'da Yalova Kent Müzesi kurulmaktadır. Umurbey'de Celal Bayar Vakfına ait Kütüphane ve Müze ayrıca Celal Bayar'ın anıt mezarı da hayli ilgi çekmektedir. Geyve'nin Ali Fuat Paşa

kasabasında bulunan Kuvay-i Milliye Müzesi, 1989'da açılmıştır. Gölcük Deniz Müzesi 1976 yılında Türk Deniz tarihini yansıtmak için kurulmuştur. Müzede Türk denizciliğinin XI-XX. yüzyıl arasındaki tarihi, çeşitli objeleri, fotoğrafları ve haritaları sergilenmektedir. XIV. Yüzyılda yapılan ilk gemi toplarının, Alanya Tersanesi'nin resimleri, Beylikler ve Osmanlılar Dönemi'nin ünlü denizcilerinin tanıtımı, ünlü denizcilik olayları, deniz savaşları, Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı kadırgalarını Haliç'e indirişi, Osmanlıların Malta Adası'nı 1565'de ele geçirişi müzenin belli başlı konularındandır. 1964 yılında ABD'de inşa edilen, 1965 yılında Türk sancağı çekilerek donanmada kırk yıl süresince "Keşif-Karakol Gemisi" olarak görev yapan ve 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatinin Ege safhasına katılmış gazi bir gemi olan Yarhisar Gemisi 2005 yılında hizmet dışı kalarak Gölcük Kavaklı sahilinde karaya yerleştirilmiş ve müze gemi olmuştur.

Turizmde ilgi çeken diğer bir yer Çınarlı Yol(Çınarlı Hıyaban)'dur: 1930 yılında 2250 çınar ağacı dikilmiştir. 12350m uzunluğunda 10m genişliğindeki yol Termal kaplıcalarını Yalova'ya bağlar. Gökçe Barajı yapılırken Çınarlı Yolda bazı çınarlar baraj içinde ve yol dışında kalmıştır. Bu nedenle yol Yenimahalle kavşağında son bulur. Mavi-Yeşil Yol projesi vardır: İzmit Altınova Hersek köyünden başlayıp Armutlu'da biten 127km uzunluğunda 62km bağlantı yollarıyla tarihi, doğal güzellikleriyle trekking, foto safari ve doğa turizmine uygun bir yol düzenlenmiştir.

9.4. Samanlı Yöresi'nde Ulaşım

Yöre kuzey-güney doğrultusunda iki önemli karayolu tarafından aşılr. İstanbul-Bursa karayolu Eskişehir-Topçular arasındaki feribot seferleriyle Yalova-Gemlik arasından geçen bir işlek karayolu batıdan geçer. Doğudan ise Geyve Boğazı'ndan geçen karayolu Pamukova'dan geçer ve Bilecik'e ulaşır. Bu hat aynı zamanda İstanbul'dan gelen demiryolunun da geçtiği hattır. İzmit Körfezi güney kıyılarını izleyen İzmit-Yalova karayolu da önemlidir. Gebze- Orhangazi-İzmir otoyolu da yöreden geçecektir. İzmit Körfezi'ne bu otoyol üzerinde asma köprü inşa edilecektir.

Denizyolu taşımacılığında Yalova-İstanbul arasında(Pendik, Kartal, Yenikapı) hızlı feribot ve deniz otobüsü seferleri bulunmaktadır. Armutlu-İstanbul(Yenikapı) arasında deniz otobüsü çalışmaktadır. Yük taşımacılığında limanlar Gemlik'tedir. Gemlik iskelesi yük taşımacılığı için yetersizdir. 1992'de Türkiye'nin ilk özel limanı Gemlik'te kurulmuştur(Gemport). Günümüzde yıllık 450 bin TEU konteyner ve 300 bin adet araç yükleme ve boşaltma kapasitesi bulunur. Gemlik Körfezi, Gensaz Mevkiinde 103.600 m² gümrüklü ve 67.000 m² gümrüksüz alan üzerinde kurulmuş olan RODA Limanı, Kuzeybatı Anadolu ve Ankara'ya kadar uzanan bölge içinde faaliyet gösteren sanayi ve ticari kuruluşların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, genel hizmet limanı olarak projelendirilmiştir. YILPORT Konteyner Terminali ve Liman İşletmeleri A.Ş. 2005'te kurulmuştur. Yalova'nın Denizçalı köyü mevkiinde AKSA kimya sanayine ait Aksa Limanı uluslararası yükleme ve boşaltma yapan bir limandır.

Nisan 2013 tarihinde İstanbul-Haliç ile Gemlik arasında deniz uçağı seferleri başlamıştır.

Foto: Haliç-Gemlik deniz uçağı seferi

Uygulamalar

- 1) İznik çiniciliğini araştırınız?

Uygulama Soruları

- 1) İznik’te çiniciliğin yeniden yapıldığını öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Samanlı Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Samanlı Yöresi ortasında doğu-batı doğrultusunda batıda Bozburun'dan başlar. Doğuda Bolu Dağları'na kadar Samanlı Dağları ile İzmit Körfezi güney kıyıları ve Gemlik Körfezi kuzey kıyılarını içine alır. Devamında Gemlik Ovası ve İzmit Gölü'nü, doğuda ortasından Sakarya Nehri geçen Pamukova'yı içine alır. Başlıca yerleşmeler İzmit Körfezi güney kıyısında **Gölcük, Karamürsel, Yalova, Çınarcık, Çiftlikköy, Altınova, Armutlu, Termal**, Gemlik Körfezi'nin doğu ucunda **Gemlik**, İzmit Gölü doğusunda **İzmit**, gölün kuzeybatısında **Orhangazi**, yörenin doğusunda Pamukova'nın kuzeyinde **Geyve**, ortasında **Pamukova**'dır. Samanlı Yöre'sinde ekonomik faaliyetler tarım, sanayi, orman ürünleri, balıkçılık, turizm gibi çeşitlidir.

Bölüm Soruları

- 1) Samanlı Yöresi'nde Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan kent hangisidir?
 - a) Termal
 - b) Yalova
 - c) Altınova
 - d) Karamürsel
 - e) Gölcük
- 2) Aşağıdaki limanlardan hangisi Samanlı Yöresi'nde değildir?
 - a) Gemlik Limanı
 - b) Derince Limanı
 - c) Yılport Limanı
 - d) Roda Limanı
 - e) Gempport Limanı
- 3) Samanlı Yöresi'nde çini üretimiyle ün kazanmış yer neresidir?
 - a) Orhangazi
 - b) Gemlik
 - c) İzmit
 - d) Yalova
 - e) Karamürsel
- 4) Samanlı Yöresi'nde kesme çiçek üretimi nerede gelişmiştir?
 - a) Karamürsel
 - b) Yalova
 - c) Gemlik
 - d) İzmit
 - e) Orhangazi

- 5) Samanlı Yöresi'nde hangi kentin kuruluşu askeri tersaneye dayanır?
- a) İznik
 - b) Orhangazi
 - c) Gölcük
 - d) Yalova
 - e) Karamürsel
- 6) **Nikea** hangi yerleşmenin eski ismidir?
- a) Gemlik
 - b) Orhangazi
 - c) İznik
 - d) Pamukova
 - e) Orhangazi
- 7) Askeri Tersane Samanlı Yöresi'nde hangi yerleşmede kurulmuştur?
- a) Gemlik
 - b) Yalova
 - c) Gölcük
 - d) Karamürsel
 - e) İznik
- 8) Samanlı Yöresi'nde Yalova dışında kaplıcasıyla tanınmış yer neresidir?
- a) İznik
 - b) Çınarcık
 - c) Armutlu
 - d) Pamukova
 - e) Geyve
- 9) Samanlı Yöresi'nde Deniz Müzesi nerede kurulmuştur?

- a) Gemlik
- b) Gölçük
- c) İznik
- d) Yalova
- e) Karamürsel

10) Kıbrıs Barış harekâtına katılan Yarhisar Gemisi nerede müze gemisi olarak gezilmektedir?

- a) Gölçük
- b) Yalova
- c) Karamürsel
- d) İznik
- e) Geyve

Cevaplar

1)E, 2)B, 3)C, 4)B, 5)C, 6)C, 7)C, 8)C, 9)B,10)A

10.BURSA YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

10.Bursa Yöresi

10.1.Bursa Yöresi Fiziki Coğrafyası

10.2. Bursa Yöresi'nde Yerleşmeler

10.3. Bursa Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

10.4. Bursa Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Neden kayak turizmi Türkiye’de en çok Uludağ’da gelişmiştir?
- 2) Bursa’da ipekçilik neden gerilemiştir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ekonomi: Turizm	Müzelerin turizme katkısını öğrenir.	İnternette Bursa kentinde bulunan müzeleri araştırarak
Ekonomi	Yöresel ürünleri öğrenir.	Coğrafi işaret alan ürünleri inceleyerek

Anahtar Kavramlar

- Bursa
- Bursa Ovası
- Nilüfer Çayı
- İnegöl
- Yenişehir
- Mudanya
- Bilecik
- Bozüyük
- Pazaryeri
- Osmaneli

Giriş

Bu bölümde Güney Marmara Bölümü'nün 4 Yöresi'nden birisi olan Bursa Yöresi işlenmiştir. Bursa Yöresi'nin fiziki coğrafya özellikleri, yerleşme, ekonomik faaliyetler ve ulaşım özellikleri üzerinde durulmuştur.

10.1.Bursa Yöresi Fiziki Coğrafyası

Bursa Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir.

Harita: Bursa Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Yörenin yüzey şekillerinde **Bursa Ovası**, 10km genişliğinde 40km uzunluğunda geniş alan kaplar. Bursa Ovası doğuda yüksek bir alanla **İnegöl Ovası**'ndan ayrılır. İnegöl Ovası kuzeyinde iki tepe ile **Yenişehir Ovası**'ndan ayrılır. Yöre kuzeyde Katırlı Dağları'yla Samanlı Yöresi'nden ayrılır. Bu dağların batıya doğru devamında Mudanya Dağları Bursa Ovası'nı Marmara Denizi'nden ayırır. Güneyde **Uludağ** Batı Anadolu'nun en yüksek dağıdır(2543m). Bursa bu dağın kuzeybatı eteklerine kurulmuştur.

Yörenin hidroğrafyasında **Nilüfer Çayı** Uludağ'ın güney yamaçlarından 850 m'den doğar. Bursa Ovası'ndan dereleri alarak Uluabat Gölü'ne ulaşır, buradan çıkarak Susurlu Nehri'ne karışır. Doğancı köyü yakınlarında üzerine Doğancı Barajı yapılmıştır. Doğancı 2(Nilüfer Barajı) Barajı 2007 yılında tamamlanmıştır. Yenişehir Ovası Göksu tarafından sulanır. Göksu, Sakarya Nehri'ne karışır. Boğaz köy mevkiinde Boğazköy Barajı tamamlanmıştır(2011). İnegöl Ovası'dan geçen Karadere, Göksu'ya karışır. Üzerinde 2012 de Babasultan Barajı yapılmıştır. Yörenin doğusunda dağlık alan Bilecik alt yöresidir. Bu kesimde akan Karasu Sakarya Nehri'nin koludur. Yörenin kuzeyde Marmara Denizi'yle kıyısı bulunmaktadır. Hidroğrafyada Uludağ üzerinde buzul gölleri yer alır.(Kara göl, Kilimli göl, Aynalı göl)

10.2. Bursa Yöresi'nde Yerleşmeler

Başlıca yerleşmeler **Bursa, İnegöl, Yenişehir, Mudanya, Bilecik, Bozüyük, Pazaryeri ve Osmaneli**'dir.

Bursa kentinin adı kurucusu Bytina Kralı Prusias'dan gelir. Bu isim **Prusa** ve Bursa olarak değişime uğramıştır. Roma ve Bizans dönemlerini yaşayan kentte Bizanslılar Dönemi'nde sıcak su kaynaklarından dolayı kaplıca kenti olmuştur. Osmanlılara 1326'da Orhan Bey zamanında geçmiştir. 1335'de Osmanlı Beyliği'nin başkenti olmuştur. Bu sırada sadece kale içinde olan kenti Orhan Bey kale dışına çıkararak sur dışına külliye yaptırmıştır. Cami, medrese, hamam, kamu binaları yapılarak yerleşme genişlemiştir. 1363 yılında başkent Edirne'ye taşınınca yönetim işlevi kalmamıştır. Osmanlı Dönemi'nde yapılan külliyeler(Hüdavendigâr Külliyesi, Yıldırım Külliyesi, Yeşil Külliye) mekânsal gelişimini etkilemiştir. Kentin Alipaşa, Hocaalızade, İbrahim Paşa, Maksem, Nalbantoğlu, Tahtakale mahalleleri Bursa'nın tarihsel semtleridir.

Harita: Bursa Yöresi

Bursa'da 16.yüzyılda ipekböcekçiliği ve ipekli kumaş dokumacılığı önemliydi.1845 ve 1952'de İpek Çekme Fabrikaları kurulmuştur. 1960'lı yıllarda sanayi ve ticaret gelişmiştir. 1980'li yıllarda bükülmüş ipek üretiminde büyük kapasiteye ulaşmıştır. Günümüzde Bursa'da tekstil, otomotiv(Tofaş+Fiat, Oyak+Renault, Karsan), makine, kimya, gıda ve deri sanayi gelişmiştir. Bursa'da 1975 yılında Bursa Üniversitesi kurulmuştur.(İsmi 1982 yılında Uludağ Üniversitesi olmuştur)

Mudanya kuruluş yerinde eski bir yerleşmedir. Tarihte **Myrlea**, **Apameia** ve **Montania** adlarında görülür. 1321'de Orhan Bey tarafından Osmanlılara geçmiştir. 1849 yılında Fransızlar tarafından inşa edilen gümrük binası 1874 yılında Bursa-Mudanya arasına 42km uzunluğunda demiryolu inşa edilince tren garı olmuştur. Bu demiryolu hattı Bursa'da fabrikalarda üretilen ipeklerin Mudanya'ya trenle taşınması ve denizyoluyla Marsilya'ya gönderilmesi için yapılmıştır. 1892 yılında Belçikalı bir şirketin başlattığı tren seferleri 1953 yılına kadar sürmüştür. Bursalılar bu trenle Mudanya'ya deniz kıyısına giderlerdi. Tren hattı söküldükten sonra gar binası bakımsız kalmış, depo olarak kullanılmış, 1992'de onarılacak otel olarak hizmete girmiştir. Mudanya tarihte Mudanya Anlaşması'nın imzalandığı yer olarak önemlidir. Anlaşmanın imzalandığı bina günümüzde müzedir. Mudanya'da sanayi gelişmemiştir. Zeytin işleme tesisleri bulunur. Sayfiye kenti durumundadır. Mudanya tarihi konutlarıyla ünlüdür.

Foto: Mudanya

Bilecik eski bir geçmişe sahiptir. Adları **Agrilion** (veya **Agrillum**) veya **Belekoma** olarak geçer. Bizans Dönemi'nde Bilecik'in doğusunda Hamsa ve Tabakhane Dereleri'nin oluşturduğu vadiler arasında kayalık alan üzerinde Belekoma Kalesi olarak kurulmuştur. Bu kale 1299'da Osman Bey tarafından alınmıştır. Osmanlı Dönemi'nde Bursa ve İzmit'ten Eskişehir ve Anadolu'ya giden yol üzerinde bulunması nedeniyle konaklama ve dinlenme yeri olmuştur. Önce kale çevresinde olan yerleşme zamanla Şeyh Edipali Türbesi, Orhan Gazi Cami ve medreseye doğru büyümüştür. Kamu daireleri yukarı mahalleye yapılmış ve kent günümüzdeki yerine doğru gelişmiştir. İstanbul-Bağdat demiryolunun Bilecik'ten geçmesi de kente önem kazandırmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda önemli oranda hasar görmüştür. Savaştan önce önemli ipek sanayi merkezidir fakat ipekçilik tesisi ve ipek kadife fabrikası savaşta yanmıştır.

Bozüyük: Kuzeyinde höyüğe benzeyen Bozkaya adlı doğal bir tepeden dolayı ismi Bozüyük olmuştur. Boztepe'nin güney eteklerinde kurulmuştur. Güneyde Karasu Nehri'nin geçtiği Bozüyük Ovası yer alır. Bizans Dönemi'nde ismi **Lamunia**'dır. Selçuklulardan 1289'da Osmanlılara verilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat Seferi sırasında ordu Bozüyük'te konaklamış, Kasım Paşa dönüşte yardımlarından dolayı buraya cami ve külliye yaptırmıştır(16.yy). Çevre köylerin Kasım Paşa mahallesinde toplanmasıyla Bozüyük gelişmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı(1877-1878)'ndan sonra Balkanlardan göç alarak nüfusu artmıştır.

Pazaryeri eski adı **Armeno Kastron**(Ermeni Kalesi) Ahi Dağı'nın eski adı Armeno'dan gelir. Pazaryeri önemli yollar üzerinde olmasıyla önemlidir. Roma Dönemi'nde Anadolu'dan gelip Bursa'ya giden Roma yolu buradan geçiyordu. Türkler döneminde Kayı Boyu Söğüt'e yerleşince Domaniç yaylasına gitmek için de buradan geçmişlerdir. Osman Bey burayı fethettikten sonra oğlu Yahşi Pazarlı Bey'e vermiştir. Yerleşmenin ismi **Pazarlucak** sonra **Pazarcık** olmuştur (isim 1953'de Pazaryeri olmuştur). İstanbul'a gelen seyyahların da Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'ya giderken geçtikleri bir yol boyu yerleşmesi olmuştur. Bu yol aynı zamanda askeri bir yoldur. IV.Murat seferinde Pazaryeri'nden geçmiş ve burada kendi adını taşıyan cami ve külliye yaptırmıştır. 1970'li yıllara kadar Eskişehir-Bursa karayolu Pazaryeri'nden geçirdi. Yeni karayolu güneyden Mezit Boğazı'ndan geçince içeride kalmış ve gelişmemiştir.

Osmaneli: Eski adları **Melagina** ve **Levkai (Lefke)** olarak görülür. Ticari, askeri, dini(hac) açıdan önemli yollar üzerindedir. İznik'ten gelen yol üzerinde önemli bir konaklama yeridir. İznik surlarında doğuya giden yol üzerindeki kapının ismi bu nedenle Lefke Kapısı'dır. 1308'de Osman Gazi tarafından alınmıştır. Bu nedenle ismi Osmaneli'dir.

Foto: Osmaneli

İnegöl yerleşmenin eski bir tarihi bulunmaktadır. Bizans ve Selçuklular arasında el değiştirmiş, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Osman Bey'in komutanlarından Turgut Alp tarafından alınmıştır. Yerleşmenin ismi Osmanlı kaynaklarında Ayna-göl veya İne-göl olarak geçmektedir. Yerleşme, ismini İnegöl Ovası'nda kuruluş yerinin sulak-bataklık olmasından almaktadır. İshakpaşa Cami, külliyesi ve Kapalıçarşı'ya kadar olan kısım kentin tarihi dokusunu oluşturur. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Balkan ve Kafkaslardan göç almıştır. Yerleşme sanayi tesisleriyle gelişmekte ve göç almaktadır. Çevresindeki köylerle birleşmektedir. Günümüzde bir sanayi kenti durumundadır. Bursa-Eskişehir-Ankara karayolu İnegöl'den geçer. Kent merkezi Bursa'ya doğru gelişmektedir. Bu yönde Alanyurt yeni toplu konut alanları ve villa siteleriyle yeni bir yerleşim alanı olmuştur. İnegöl köftesi kent merkezinde heykel olarak kentin sembolü olmuştur. İnegöl doğu, güneydoğu ve Karadeniz Bölgesi'nden yoğun göç almaktadır. İnegöl'de Kent Müzesi kurulmuştur.

Yenişehir, Yenişehir Ovası'nın ortasında Göksu Çayı'nın kenarında kurulmuştur. Yerleşim tarihinde bir Türk yerleşmesi olarak görülür. Osmanlıların Beylik Dönemi'nde Yenişehir Ovası çevresinin alınmasıyla(1301) Osman Gazi tarafından kurulmuştur. Yenişehir Ovası'nın yerleşmeye uygunluğu, su kaynaklarının varlığıyla seçilmiş, burada kurulan yerleşme Bursa'dan önce başkent olmuştur. Evler, camiler, çarşılar gibi yapılarla yeni kurulduğu için ismi Yenişehir olmuştur. Osmanlı Dönemi'ne ait zengin tarihi yapılara sahiptir. 2004 yılında Yenişehir Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla sanayi gelişmiştir.

10.3. Bursa Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Bursa Yöresi'nin ekonomik faaliyetleri arasında tarım, sanayi, hayvancılık, turizm başta gelenler arasındadır. Bursa Ovası her çeşit ürünün yetiştirebildiği geniş olanaklara sahiptir. Tarımda meyvecilik ön plandadır. (Kiraz, ahududu, çilek, deveci armudu ve siyah incir).

Bursa Ovası'nda “**deveci armudu**” Avrupa ve Orta Doğu'ya ihraç edilmektedir. 130 bin tonun üzerinde yıllık ürün alınmaktadır. Ahududu(ağaç çileği) yetiştiriciliği Uludağ'ın eteklerinde yüksek köylerde yapılmaktadır. Türkiye ahududu üretiminin %90'nı Bursa'dandır. Meyve suyu, konserve, reçel, meyve çayı vb. değerlendirilmektedir. Ahududu meyveleri derin dondurma yöntemiyle dondurularak iç ve dış piyasaya gönderilir. Bursa'da 8 dondurulmuş gıda tesisi, 8 reçel fabrikası ve 2 bitkisel çay tesisinde ahududu işlenmektedir. 2011'de Bursa'da 660 ton ahududu üretilmiştir. Cumalıkızık köyünde her yıl “Ahududu Festivali” düzenlenmektedir.

Türkiye'de ünlü çilek çeşitleri arasında “**Bursa Uludağ Çileğinin**” de yeri bulunur. Bursa'da yılda 30 bin tonun üzerinde çilek üretimi vardır. Bursa'nın “siyah incir”i marka olmuştur. Beyaz incir kurutmalık olarak tercih edilir. Ege ovalarında yetişir. Siyah incir ise sofralık olarak tüketilir. Bursa Ovası, Mudanya, Osmangazi ve Nilüfer'e bağlı 40 köyde yetiştirilir. Türkiye'den yapılan siyah incir ihracatının %67'si Bursa siyah inciridir. Bursa şeftalisiyle ünlüdür. Kadifemsi kabukludur. Nektarin adı verilen tüysüz bir çeşidi de üretilir. Türkiye şeftali üretiminin %20'si Bursa'dan sağlanır.

Yenişehir Ovası sebzeçilik(domates, biber) ağırlıklıdır. İnegöl Ovası'nda tarla ürünlerinden buğday, arpa, mısır, şekerpancarı; meyvecilikte üzüm, elma ve şeftali ön plandadır. Osmaneli Alaca karpuzu marka olmuştur. Her köyünde yetişir. Tadı ve büyük olmasıyla ilgi görür.

Zeytincilik yörenin kıyısında Mudanya ve Tirilye'de önemlidir(Tirilye'nin adı 1963'de Zeytinbağı olmuş 2011'de tekrar Tirilye olarak değişmiştir). Tirilye zeytini Osmanlılar Dönemi'nde en lezzetli zeytin olarak kabul edilmiştir. İspanyollar Tirilye zeytin fidanlarını götürüp yetiştirmiş fakat verim alamamışlardır.

Sanayi Bursa ve İnegöl'de gelişmiştir. Bursa'da günümüzde tekstil, otomotiv, makine, gıda ve deri sanayi gelişmiştir. Yörenin tarihsel sanayisi ipekçilik gerilemiştir. Bursa'da ipekçilik 1845 yılında kurulan ipek çekme fabrikasıyla gelişmiş ve fabrikaların sayısı hızla artmıştır. 1860'da Bursa'da 37 adet ipek çekme fabrikası ve 5000'den fazla ipek dokuma tezgahı bulunuyordu. Fakat ipekböceğinde hastalık nedeniyle üretim düşmüştür. Diğer bir gelişme yerli ipekböceği tohumu üretmek için Bursa'da İpekböcekçiliği Enstitüsünün kurulmasıdır.(1888). Koza Han ipek böceği kozalarının satıldığı mezar yeri idi. Günümüzde de burada ipek kumaşlar satılmaktadır. Türk kozacılığı Asya ülkeleriyle(Çin, Japonya) rekabet edemez duruma gelmiştir. Bir tarım kolu olarak ipekböcekçiliği Yenişehir'de vardır. Dut ağaçlarının yetiştiği yerlerde yapılır.

İnegöl çevresinin ormanlık olması nedeniyle 1980'lere kadar orman ürünlerine dayalı sanayi (mobilyacılık) gelişmiştir. 1980'den sonra İnegöl Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla tekstil, otomotiv yan sanayi ve diğer sanayi kolları gelişmiştir. Fakat yeri yanlış seçildiği için kentte hava kirliliğine neden olmaktadır. Kentte mobilya sanayisi gelişmiştir. İnegöl mobilyası marka olmuştur. Her yıl Mobilya ve Dekorasyon Fuarı düzenlenmektedir. Tekstil sanayi de gelişmiştir.

Foto: İnegöl Organize Sanayi Bölgesi

Bilecik’te mermer işletmeleri bulunur. Bilecik endüstriyel hammadde olarak mermer yatakları bakımından zengindir(Bilecik bej mermeri ünlüdür). Toplam mermer rezervi 406 milyon m³’tür. Türkiye mermer ihracatının %15 Bilecik mermer sanayicileri tarafından yapılır.

Yörede Bursa Organize Sanayi Bölgesi, Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi, Gürsu Organize Sanayi Bölgesi, Bursa İhtisas Deri Sanayi Bölgesi, Osmaneli Organize Sanayi Bölgesi, Yenişehir Organize Sanayi Bölgesi, İnegöl Organize Sanayi Bölgesi, Bilecik Organize Sanayi Bölgesi, Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi, Pazaryeri Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur.

“**Bursa kestanesi**” üretimi azalmıştır fakat yeni projelerle canlanmaktadır. “Yeşil altın” olarak nitelendirilen kestanein eski üne kavuşması sağlanacaktır. Kestane şekeri Bursa’ya ilk olarak Manastır(Yugoslavya)’dan getirilmiş ve 1930’da Bursa’da ilk kestane şekeri üretimi başlamıştır. Fakat kestane ağaçlarında başlayan hastalık nedeniyle Aydın çevresinden kestane getirilmektedir. Bursa’da Kestane Üretimi Geliştirme Grubu kurulmuştur. Yeni kurulan kestane bahçelerinde uygun çeşitlerin belirlenmesine çalışılmaktadır. Bursa kestanesi lezzeti ve iriliğiyle ünlüdür. Bursa’da 250 kestane üreticisi firma vardır. Yılda 3 bin ton üretim vardır. %20 ihraç edilmektedir. Ayva lokumu imalatı Osmaneli’inde önemlidir. Osmaneli “**ayva lokumu**” tescil edilmiştir. Ayva lokumunu yapmaya yörenin ayvalarını değerlendirmek için başlamışlar fakat lokum tesisleri olmadığı için 2006 yılından itibaren 4 yıl Beypazarı’na ayvaları göndererek imal ettirmişlerdir. 2010’da Osmaneli’ne tesislerini kurmuşlardır. Günde 1 ton ayva lokumu Osmaneli’nde üretilir.

Ekonomik faaliyetler arasında turizm de yer alır. Deniz turizmi Marmara Denizi kıyısında Mudanya, Kumyaka ve Zeytinbağ’da(Tirilye) yapılır. Uludağ Türkiye’nin en ünlü kış turizm merkezidir. Kış turizminde Uludağ Türkiye’de “kayak merkezi” durumundadır. 1963 yılında Bursa Teferrüç semtinden Sarılan yaylasına teleferik açılmıştır. Bu hat Oteller Bölgesi’ne uzatılmaktadır. Uludağ kayak merkezi 1.ve 2.Gelişim bölgesi olmak üzere iki ayrı bölgedir. 3000 yatak kapasitesi bulunur. Uludağ 1961’de milli park ilan edilmiştir. Yaz mevsiminde eko turizm açısından önemlidir. Termal turizm açısından Bursa ilgi görür. Çekirge semtinde **Çekirge kaplıcaları** ünlüdür. **Oylat kaplıcaları** İnegöl’e 27km uzaklıktadır. Kaplıcaya 2km uzaklıkta Oylat Mağarası turizme açılmıştır(.665m).

Foto: Oylat Kaplıcası(İnegöl)

Kültür turizmi içinde yerleşmelerde Osmanlı Dönemi'nin tarihi yapıları yer alır. Bunlar arasında Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan Bursa'nın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bursa Osmanlı Dönemi'nin başkenti olarak değerli Osmanlı yapılarıyla süslüdür. Bursa'da başlıca Osmanlı yapıları Ulu Cami(1396-1400), Yeşil Türbe(15.yy), Emir Sultan Cami ve türbesi (15.yy), Orhan Bey(1339), Muradiye Cami(1424-1426), Yıldırım Cami'dir. Yeşil Medrese Türk İslam Eserleri Müzesi olmuştur. İznik'te Yeşil Cami(1376) Osmanlı Dönemi'ne aittir. İznik'te Nilüfer Hatun İmarethanesi(1388) İznik Müzesi olarak ziyarete açıktır.

Osmanlı Devleti'nin Kurtuluş Hutbesi'ni okuttuğu ve devlet olduğunu ilan ettiği yer Yenişehir'deki Kumluk Cami(Süleymanpaşa)'dır. Osmanlı Devleti'nin manevi kurucusu Şeyh Edebali'nin türbesi Bilecik'tedir. Uludağ'ın kuzey eteğindeki Cumalıkızık köyü Osmanlıların erken döneminin kırsal sivil mimarisini koruduğu için ilgi görür. Köyde Etnoğrafya Müzesi bulunur. Cumalıkızık köyünün evleri kestane ağacından yapıldığı için dayanıklıdır.

Müzeler de turizmin önemli mekânlarıdır. Bursa'da Arkeoloji Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi yanında tematik müzeler kurulmuştur. Tofaş Anadolu Arabaları Müzesi, Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takılar Müzesi, Ormancılık Müzesi, Enerji Müzesi, Kılıç Kalkan Evi Müzesi, Tekstil Sanayi Müzesi, İpekçilik Müzesi, Osmanlı Evi Müzesi, Bursa Kent Müzesi, Karagöz Müzesi bulunmaktadır. Mudanya'da TBMM ve İhtilaf devletleri arasında Türk-Yunan Savaşı'na son veren ateşkes imzalandığı yalı 1937 yılında müze olmuştur. Yenişehir'de Şemaki Evi Müzesi, İnegöl'de Kent Müzesi bulunur.

Bursa'da Hayvanat Bahçesi rekreasyon alanı olarak değerlendirilir. Daha önce Kültürpark'ta bulunan Hayvanat Bahçesi gelişen Bursa için yetersiz kalınca 10 Kasım 1997'de, Botanik Parkı'nın yanında 200.000 m²'lik alana taşınmış ve 10 Kasım 1998'de de hizmete açılmıştır. Hayvanat Bahçesinde eski köy evleriyle köy yaşantısının canlandırılması da yapılmaktadır.

10.4. Bursa Yöresi'nde Ulaşım

Bursa Yöresi karayolu ulaşımında Bursa, İstanbul, Eskişehir ve Balıkesir arasında kavşak durumundadır. Karayolu ve otoyol Bursa Ovası'nı doğu-batı doğrultusunda aşar.

Bilecik alt-yöresi de kuzey-güney doğrultusunda karayolu ulaşımına sahiptir. İstanbul-Eskişehir demiryolu hattı da yörenin doğusundan geçer (Osmaneli-Bilecik-Pazaryeri).

Deniz ulaşımında İstanbul Kadıköy ve Kabataş'tan Mudanya iskelesine deniz otobüsü seferleri bulunur. Mudanya'nın Güzelyalı semtinde bir terminal yapılmıştır (2007). Yenikapı'dan Güzelyalı iskelesine deniz otobüsü seferleri vardır.

Bursa Yenişehir'de havaalanıyla yöre hava ulaşımı sağlar. Bursa'nın Yunuseli'ndeki havaalanı hava ulaşımına kapatılmıştır. **Bursa Yenişehir Hava Limanı** 2002'de ilk yolcu seferlerine açılmıştır.

Deniz ulaşımında İstanbul'dan Kadıköy ve Kabataş'tan Mudanya iskelesine deniz otobüsü seferleri bulunur. Mudanya'nın Güzelyalı semtinde bir terminal yapılmıştır. 2007 yılından itibaren İstanbul Yenikapı'dan Güzelyalı iskelesine deniz otobüsü seferleri konmuştur.

Uygulamalar

- 1) Türkiye kayak merkezlerini inceleyiniz.

Uygulama Soruları

- 1)** Uludağ kayak merkezi hakkında bilgi edindiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bursa Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Yörenin yüzey şekillerinde **Bursa Ovası**, 10km genişliğinde 40km uzunluğunda geniş alan kaplar. Bursa Ovası doğuda yüksek bir alanla İnegöl Ovası'ndan ayrılır. İnegöl Ovası kuzeyinde iki tepe ile Yenişehir Ovası'ndan ayrılır. Yörenin hidroğrafyasında **Nilüfer Çayı** Uludağ'ın güney yamaçlarından 850m'den doğar. Bursa Ovası'ndan dereleri alarak Uluabat Gölü'ne ulaşır, buradan çıkarak Susurlu Nehri'ne karışır. Doğancı köyü yakınlarında üzerine Doğancı Barajı yapılmıştır. Doğancı 2(Nilüfer Barajı) Barajı 2007 yılında tamamlanmıştır. Yenişehir Ovası Göksu tarafından sulanır. Başlıca yerleşmeler **Bursa, İnegöl, Yenişehir, Mudanya, Bilecik, Bozüyük, Pazaryeri ve Osmaneli**'dir. Bursa Yöresi'nin ekonomik faaliyetleri arasında tarım, sanayi, hayvancılık, turizm başta gelenler arasındadır. Bursa Yöresi karayolu ulaşımında Bursa, İstanbul, Eskişehir ve Balıkesir arasında kavşak durumundadır. Deniz ulaşımında İstanbul Kadıköy ve Kabataş'tan Mudanya iskelesine deniz otobüsü seferleri bulunur. Bursa Yenişehir'de havaalanıyla yöre hava ulaşımı sağlar. **Bursa Yenişehir Hava Limanı** 2002'de ilk yolcu seferlerine açılmıştır.

Bölüm Soruları

- 1) Bursa Yöresi'nde mobilya sanayiinin geliştiğı yerleşme hangisidir?
 - a) Bilecik
 - b) İnegöl
 - c) Osmaneli
 - d) Buzüyük
 - e) Mudanya
- 2) Uludağ'ın kuzeybatı eteğinde kurulan kent hangisidir?
 - a) İnegöl
 - b) Yenişehir
 - c) Bilecik
 - d) Bursa
 - e) Mudanya
- 3) **Lefke** Bursa Yöresi'nde hangi yerleşmenin eski adıdır?
 - a) Bursa
 - b) Bilecik
 - c) Osmaneli
 - d) Pazaryeri
 - e) Bozüyük
- 4) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi Bursa Yöresi'nde değildir?
 - a) İnegöl
 - b) Yenişehir
 - c) Bilecik
 - d) Bozüyük
 - e) Orhangazi

- 5) “Ayva lokumu” Bursa Yöresi’nde hangi yerleşmenin üretimi olarak ünlüdür?
- a) Osmaneli
 - b) Bursa
 - c) Bilecik
 - d) İnegöl
 - e) Bozüyük
- 6) “Kestane şekeri” Bursa Yöresi’nde hangi yerleşmenin ismiyle ünlüdür?
- a) Bilecik
 - b) Bursa
 - c) İnegöl
 - d) Mudanya
 - e) Osmaneli
- 7) Çekirge Kaplıcaları Bursa Yöresi’nde hangi yerleşme içindedir?
- a) Mudanya
 - b) Bilecik
 - c) Bursa
 - d) Buzüyük
 - e) İnegöl
- 8) Bursa Yöresi’nde aşağıdaki hangi yerleşmede demiryolu ulaşımı bulunmaktadır?
- a) Bursa
 - b) Bilecik
 - c) Mudanya
 - d) İnegöl
 - e) Yenişehir

9) Bursa Yöresi’nde aşağıdaki hangi yerleşmede hayvanat bahçesi bulunmaktadır?

- a) Mudanya
- b) Bursa
- c) Bilecik
- d) Bozüyük
- e) Osmaneli

10) “Zeytin” Bursa Yöresi’nde hangi yerleşmenin ismiyle marka olmuştur?

- a) Bursa
- b) Bilecik
- c) Tirilye
- d) Bozüyük
- e) Osmaneli

Cevaplar

1)B, 2)D 3)C, 4)E, 5)A , 6)B, 7)C, 8)B ,9)B , 10)C

11.KARESİ YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

11.Karesi Yöresi

11.1. Karesi Yöresi Fiziki Coğrafyası

11.2. Karesi Yöresi'nde Yerleşmeler

11.3. Karesi Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

11.4. Karesi Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Marmara Denizi ve Marmara Adası ismini nereden almıştır?
- 2) Pandemit minerali ismini hangi şehirden almıştır?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Fiziki coğrafya	Sulak alanların önemini kavrar.	Manyas Kuş Cenneti Milli Parkını inceleyerek
Ekonomi	Karacabey Tarım İşletmesini öğrenir.	Tarım işletmelerini inceleyerek

Anahtar Kavramlar

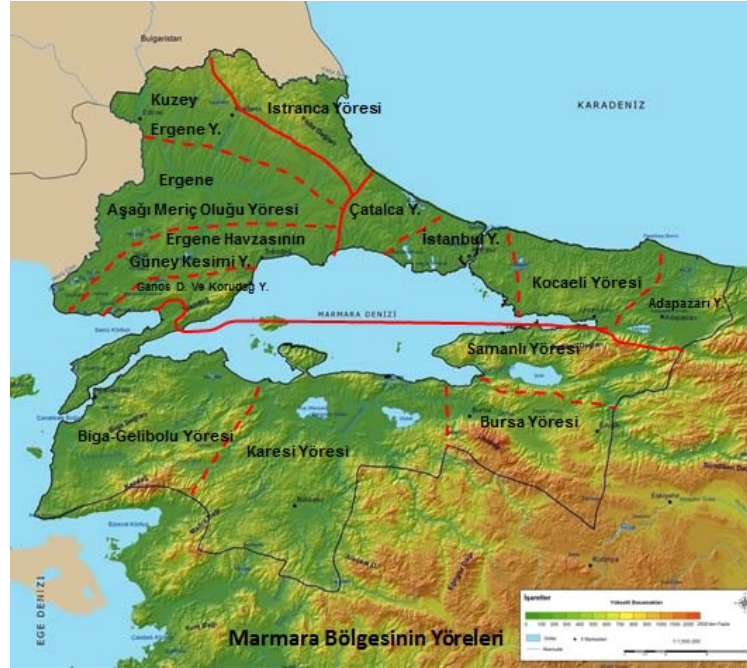
- Bandırma
- Erdek
- Edincik
- Marmara Adası
- Avşa Adası
- Karacabey
- Mustafakemalpaşa
- Gönen
- Gönen Ovası
- Balıkesir
- Kepsut
- Sındırgı
- Bigadiç
- Susurlu
- İvrindi
- Balya
- Savaştepe
- Balıkesir Ovası
- Karacabey Ovası

Giriş

Bu bölümde Güney Marmara Bölümü'nün 4 Yöresi'nden birisi olan Karesi Yöresi incelenmiştir. Yörenin fiziki coğrafyası, yerleşme coğrafyası, ekonomik coğrafyası ve ulaşım olanakları ele alınmıştır.

11.1. Karesi Yöresi Fiziki Coğrafyası

Karesi Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir.

Harita: Karesi Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Yöre Susurlu ırmağı etrafında alçak alanlarla gölleri içine alır ve güneyde Ege Denizi ve Marmara Denizi arasında su bölümü çizgisine dayanır. Kuzeyde Marmara Denizi kıyılarına doğrudan inilmez. Araya Mudanya Dağları'nın devamı olan alçak tepeler, batıda Karadağ kütlesi ve bir kesintiden sonra Edincik tepeleri girer. Kuzeyde Kapıdağ Yarımadası ve Marmara Adaları yer alır. Yörenin güneyi Susurlu ırmağı ve kolları ile yarılmıştır. Burada büyük bir ova yer alır ve en büyük yerleşmenin ismini alır (**Balıkesir Ovası**). Ovanın suları Üzümlü Suyu ile Susurlu'ya karışır. Yörenin orta kesiminde yer alan **Karacabey Ovası** Marmara Bölgesi'nin en geniş düz alanıdır. Tektonik kökenli ovaların alüvyal dolgulu çöküntü ovaları grubuna girer. Batıda Manyas Ovası ile birleşir. Ovada **Manyas (Kuş Gölü) Gölü** ve **Ulubat Gölü** yer alır. Batıda **Gönen Ovası** Gönen Çayı tarafından sulanır.

Yörenin hidroğrafyasında Susurlu Nehri'nin ismi yukarı yatağında Simav Çayı'dır. Susurlu'tan sonra ismi **Susurlu Nehri** olur. Manyas Gölü'nden gelen Karadere'yi alır. Ulubat Gölü'nden gelen Ulubat Suyu'nu alır. Buradan itibaren ismi Karadere(veya Kocaçay) olur. Nilüfer Çayı'nı alır. Karacabey Boğazı'ndan geçer, Yeniköy yakınından denize dökülür. Susurlu nehri, ağzından Karacabey'e kadar antik dönemlerde, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde su yolu olarak kullanılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde Venedik ve Cenevizli tüccarlar nehir yoluyla gemilerle geçip kışı Uluabat Gölü'nde geçirmişlerdir. 1950'li yıllarda göle deniz yolundan teknelerle gelindiğini gösteren fotolar bulunmaktadır. Bu hatta nehir düzenlenerek nehrin ağzından Uluabat Gölü'ne kadar tekne turları düzenlenecektir. Uluabat Gölü ve Manyas gölleri tektonik kökenli göllerdir. Manyas Kuş Cenneti Manyas Gölü'nün kuzeydoğusunda yer alır milli park olarak korunmaya alınmıştır.

Foto: Manyas Kuş Cenneti

Yörenin kuzeyinde Marmara alt-yöresi ayrılabilir. Susurlu Irmağı'nın geçtiği Karacabey Boğazı'ndan sonra, Bandırma ve Erdek Körfezleri arasında Kapıdağ Yarımadası yükselir. Bandırma kıyısında Karadağ 764m yüksekliğindedir. Doğuda Karacabey Boğazı'yla Mudanya tepelerinden ayrılır. Kapıdağ yarımadası açıklarında Marmara adaları 4'ü yerleşime açık 14 adadan oluşur. Marmara Adası, Avşa, Paşalimanı, Ekinlik adalarında yerleşim bulunmaktadır.

Yörenin jeomorfolojisinde Ulubat Gölü güneyinde Ayvaköy'de Ayvainsi Mağarası'nın 4km aralıkla 2 girişi vardır. Bir giriş Kazanpınar diğer giriş Ayvaköy yakınındadır. Girişler zor olduğu için turizme kapalıdır. Profesyonel mağaracılar girmektedir.

11.2. Karesi Yöresi'nde Yerleşmeler

Karesi Yöresi güneyde Balıkesir alt yöresi, orta kesimde Karacabey alt yöresi kuzeyde Marmara alt yöresi olarak üç alt yöreye ayrılabilir. Yörenin kuzeyinde Marmara alt-Yöresi'nde başlıca yerleşmeler **Bandırma, Erdek ve Edincik**'tir. Kapıdağ açıklarında Marmara Adaları bulunur (Marmara Adası, Avşa Adası). Adalarda en büyük yerleşme Marmara adasının güneyindeki **Marmara**'dır. Yörenin orta kesiminde Karacabey alt-Yöresi'nde başlıca merkezler **Karacabey, Mustafakemalpaşa, Manyas** ve batıda alçak tepelik alanla ayrılan, ortasından Gönen Çayı'nın geçtiği Gönen Ovası ve kaplıcaları ile tanınmış **Gönen** yer alır. Güneyde Balıkesir alt Yöresi'nin başlıca yerleşmeleri **Balıkesir, Kepsut, Sındırgı, Bigadiç, Susurlu, İvrindi ve Balya ve Savaştepe**'dir.

Balıkesir kentinin yerinde ilk yapı Roma İmparatoru Hadrianus'un çevrede avlanmak için yaptırdığı malikâne ve atları için yetiştirme çiftliği(hara)dır. Böylece burası dinlenme ve avcılık için gelinen bir yer olmuş ve çevresinde **Paleo-Kastro** adıyla yerleşme gelişmiştir. Bizanslılar zamanında da bu özelliğini devam ettirmiş, MS 10.yy.da önemini kaybetmiş ve bu yerleşmenin sadece kalıntıları kalmıştır. 13.yy.da Karesi Beyliği burada kurulmuş ve Bizans kalıntıları üzerinde kurulan kente **Balık Hisar**(veya **Balak Hisar**) adı verilmiştir. Karesi Beyliği zamanında askeri garnizon olan kent Osmanlılara geçince(14.yy) ticaret kenti olmuştur. Balıkesir 1897 depreminde yıkılmış ve kent yeniden kurulmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde tarım kenti olarak planlanmış, kentin gelişmesinde askeri kolordu merkezi seçilmesi ve kara ve demiryolu üzerinde bulunması etken olmuştur. 3 Ağustos 1950 tarihinde merkezde büyük bir yangın geçirmiş, çevre mahallerle birlikte ticari yerler de yanmıştır. 1950'li yıllarda Bulgaristan'dan göçmen almış ve yeni mahalleler kurulmuştur. 9.Ana Jet Üssü Balıkesir'dedir. 2000 yılında Organize Sanayi Bölgesi tamamlanmıştır.

Kepsut: Yerleşim tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Karesi Beyliği zamanında 14.yy başlarında Türk nüfus yerleşmiştir. İsmi **Kesbit**, **Kepsüt** ve 1953 yılından itibaren Kepsut olmuştur.

Sındırgı'nın kuruluşu yenidir. 18.yy sonunda yöreye yerleşen Çavdarlı aşiretine ait koruluk ve çiftlik olan yerde kurulan yerleşme **Koruköy** adını almıştır. Eski Balıkesir –İzmir karayolu Sındırgı'dan geçiyordu. 1985'te yeni Balıkesir-İzmir karayolu yapılıncı Sındırgı'nın ekonomisi olumsuz etkilenmiştir.

Savaştepe: Yerleşmenin ilk çekirdeği 2km doğuda Halkapınar mevkiinde Kerasai/Kerasa adlı yerleşmedir. Günümüzdeki yerinde kurulan yerleşme Türkler tarafından **Kiresun**, **Kilesin** ve sonra da **Giresun** olarak adlandırılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda cephe olarak kullanılan bu yerleşmeye 1934 yılında Savaştepe ismi verilmiştir.

İvrindi'nin yerleşim tarihi eskidir. İsmi “pınarın başı”, “suyun kaynağı” anlamında **Avrandi**'den gelir. 1076'da yöre Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedilmiştir. İvrindi, Karesi Beyliği'nden 1345'de Osmanlı Beyliği'ne katılmıştır.

Balya: Yerleşmenin tarihi her dönemde işletilen zengin çinko, kurşun, manganez, linyit yataklarıyla ilgili olmuştur. Roma, Bizans, Osmanlı dönemlerinde maden yatakları işletilmiştir. İsmi Bizans Dönemi'nden **Palai**(eski) kelimesinden Balya olmuştur. 19.yüzyılda Fransızlar tarafından işletilen simli kurşun madenlerinin 1930'da üretimi durdurulmuştur. Günümüzde Türkiye'nin önemli metalik maden işletmesi olarak çalışmaktadır.

Bigadiç Bigadiç Ovası'nın doğu kenarında kurulmuştur. Eski ismi **Bigadia**, **Bugadiç** şeklinde değişir. 13.yy.da Karesi Beyliği'ne geçmiş, Orhan Gazi Dönemi'nde Osmanlılara geçmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rumeil'den gelen göçmenler yerleşmiştir. Balkan savaşlarından sonra da göç almaya devam etmiştir. Bigadiç, Simav Çayı'nın geçtiği Bigadiç Ovası'nın doğu kenarında ve oldukça dik sırtların batıya bakan eteklerinde kurulmuştur. Antik dönemlerden itibaren kullanılan Balıkesir-Bigadiç-Sındırgı-Akhisar yolu buradan geçer. Eski-İzmir karayolu da bu hattan geçirilmiştir. 1985'den sonra yeni Balıkesir-İzmir karayolu batıdan Gelembe Ovası'ndan geçirilmiş ve Bigadiç bu yola uzak kalmıştır.

Susurlu: İsmi kurulduğu yer sulak olduğu ve çok sayıda su sığırı beslediği için “**Susıgırlığı**” adından gelir. Karesi Beyi İnebey Vakfına ait olan bu arazi çiftlik olmuştur. Çiftlik halindeyken, Bursa ve İstanbul gelip geçenlerin dinlenmesi amacıyla Yeniçeri Ocak elemanlarından Mustafa Çelebi tarafından bir kervansarayla mescit yaptırılmış, uzun yıllar Susurlu'a uğrayan yolcuların durak ve dinlenme yeri olmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Türkiye'ye göç eden Bulgar, Kafkas Türkleri ve Türkmen aileleri yerleşmiştir. Susurlu'ta kurulduğu yerin öneminden dolayı 19.yy. ortalarında buraya pazar kuruluşuna izin verilmiştir. Susurlu geçmişteki dinlenme yeri özelliğini günümüzde de devam ettirmektedir. İstanbul-İzmir arasında yolcu otobüsleri ve otomobiller Susurlu tesislerinde dinlenme molası verir. Bu mola Susurlu ürünleri için bir pazar oluşturur.

Karacabey: Eski ismi, **Mihaliç** olarak görülür. Bizanslılardan Orhan Gazi'ye anlaşılarak geçmiştir. İsmi 1456'da Belgrad Savaşı'nda şehit olan Karaca Bey(Paşa)'den gelir. Başlıca tarihi yapılar Sultan I. Murat'ın yaptırdığı Ulu Cami ve 1457 yılında Karaca Bey tarafından yaptırılan Karacabey Cami (İmaret Cami)'dir.

Mustafakemalpaşa: eski adı **Kirmasti** adını Bizans Dönemi'nde kadın yöneticisi Kirmastorya'dan almıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Atatürk'e atfen ismi Mustafakemalpaşa olmuştur.

Manyas: İlk yerleşme günümüzde Soğuksu köyünün olduğu Eski Manyas'tır. Günümüzdeki yerleşmenin olduğu yere ilk yerleşenler 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra gelen 25 hanelik göçmen Kırım Türk ailesidir. Çevredekiler buraya **Tatarköy** adını vermişlerdir. Bundan 15 yıl sonra Kafkasya'dan 15 aile gelip yerleşmiştir. Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'dan göçmenlerle nüfusu artmıştır. Tatarköy günümüzde Manyas olarak gelişmiştir.

Gönen yerleşim tarihinin eskilere dayanması sıcak su kaynaklarına bağlıdır. Antik dönemlerde ismi **Artemea** olarak geçer. MS 2.yy.da İsmi sıcak su şehri "**Thermi**" olarak görülür. Selçuklu ve Karesi Beyliğinden sonra Osmanlılara geçmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Balkanlar ve Kafkasya'dan göç almıştır.

Bandırma'nın yerleşim tarihi eskidir. Misya'da adı **Panormos** olarak geçer. Selçuklular ve Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. Osmanlı Dönemi'nde 1874 yılında büyük bir yangın geçirmiş ve tamamına yakını harap olmuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kırım ve Romanya'dan gelen Tatarlar yerleşmiştir. Osmanlılar Dönemi'nde önemli bir iskeledir. Gelişen bir sanayii ve ticaret kentidir. Ticaretin gelişmesindeki en önemli etken, Bandırma'nın sahip olduğu işlek limanı ve ticari hayatı son derece hareketli olan merkezlere yakınlığıdır.

Erdek: İlk yerleşme önündeki adada(günümüzde Zeytinlik ada)dır. **Artake** adlı bu kent savaş sonucu yıkılınca kıyıda Erdek'in olduğu yerde yerleşme kurmuşlardır. 1339'da Orhan Gazi zamanında Osmanlılara geçmiştir.

Edincik eski adı **Adrestia** olarak geçer. 1329'da Orhan Bey tarafından alınarak Osmanlılara geçmiştir. **Aydincik** olan ismi Edincik olmuştur. Eski Çanakkale-Bandırma-Bursa karayolu Edincik'ten geçerken yeni karayolu beldenin 2km güneyine yapılmış ve ticaret eski canlılığını kaybetmiştir. Tarihi evleriyle tanınır.

Marmara Takımadalarında en büyük yerleşme, en büyük ada olan Marmara adasının güneyinde **Marmara**'dır. Marmara adası kuzeyde Saraylar beldesindeki mermer ocaklarıyla ünlüdür. Adanın eski adı Proikonnisos'dur. 13.yy dan itibaren Türkler tarafından mermer yataklarından dolayı Marmara olarak adlandırılmıştır. Yerleşme de ismini mermer yataklarından almıştır. Adada Gündoğdu ve Asmalı köy bulunur. Geçim kaynakları turizm, zeytincilik, balıkçılık ve mermer işletmeciliğidir.

11.3. Karesi Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Karesi Yöresi'nde başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve sanayi, madencilik ve turizmdir.

Yörede çeltik(kabukları soyularak pirinç elde edilir) tarımı önemlidir. Çeltik tava adı verilen sulu alanlara ekilerek tohum çimlenir, biçilir. Biçildikten sonra taneler kurumaya bırakılır. 3-4 gün güneş altında bırakılır. Kuruyan saplar hasat edilir. Trakya'da çeltik eylül ortası Ekim'de hasat edilirken Güney Marmara bölümünde Ağustos sonunda hasat edilir. Yörede çeltik üretiminde "baldo pirinci" ağırlıktadır. Diğer bir cins "Osmancık pirinci"dir. Manyas Ovası'nda 60 bin dekar alanda Gönen Ovası'nda 86.000 dekar alanda çeltik üretimi vardır. Gönen Ovası'nda "Gönen baldosu" olarak tanınır.

Yörenin diğer önemli bir tarımsal ürünü domatestir. En kaliteli sanayi tipi domates (salçalık domates) Karacabey Ovası'nda 80 bin dekar alanda ekilir. 1960'lı yıllarda salça fabrikasının kurulmasıyla domates ekimi önemi artmıştır. Fakat domates ekilen topraklar asitlendiği için salça fabrikaları Ege Bölgesi'ne taşınmaya başlanmıştır. 1974'de kurulan TAT salça fabrikası 2010'da Karacabey tesislerini kapatmış ve güneydoğuda Harranova'da tesislerini kurmuştur.

Yörede Susurlu şeker fabrikası için yetiştirilen şeker pancarı üretimi 1955 yılında açılışından itibaren önemli ekonomik gelir sağlamış fakat şeker pancarı üretiminin gerilemesi nedeniyle 2011 ve 2012 yıllarında pancar alımı ve üretim yapmamıştır. Yılda 500 bin ton olan üretimin 90 bin tona düşmesinde çiftçilerin farklı ürünlere yönelmesi ve mantar hastalığı etken olmuştur. Bölgenin üretilen şeker pancarı Eskişehir'e gönderilmektedir. Yörede eskiden Kepsut ve İvrindi'de önemli olan tütün tarımı da çok emek istediği için gerilemiştir.

Foto: Susurlu Şeker Fabrikası

Kepsut Ovası'nda buğday, ayçiçeği, şekerpancarı, pamuk üretimi vardır. Meyvecilikte vişne ve şeftali önemlidir. Kepsut'ta "Şeftali Festivali" düzenlenir. Madra Çayı'yla sulanan İvrindi Ovası'nda buğday, arpa, mısır ekimi, sebzecilik(domates, biber), meyvecilik(elma, üzüm) yapılır. Manyas Ovası'nda şekerpancarı, buğday, ayçiçeği, mısır, arpa ve baklagiller yetişir. Az miktarda üzüm, elma ve susam yetiştirilir. Karacabey Ovası önemli sebze ve meyve üretim merkezidir. Çaygören Barajı'yla Sındırgı Ovası'nda sulu tarım yapılmakta, domates ve biber başta olmak üzere salatalık, karpuz, kavun gibi meyve ve sebzeler önemli ölçüde yetiştirilmektedir. 1970 yılında kurulan Çaygören Barajı yörede başta Sındırgı Ovası olmak üzere Balıkesir ve Kepsut ovalarını da sulamaktadır.

Aspir, ülkemizde geleneksel olarak çok eski yıllardan beri tarımı yapılan ve daha çok yağ bitkisi olarak kullanılan bir üründür. Aspir yağı yemeklik yağ olarak kullanımının yanında vernik, boya, baskı mürekkebi üretimi ve sabun sanayinde kullanılmaktadır. En fazla aspir üreten illerimiz 164 ton ile Eskişehir, 105 ton ile Balıkesir'dir. Sarı, turuncu, kırmızı veya beyaz renkte olan çiçekleri gıda ve tekstilde doğal gıda maddesi ve yemeklerde "yalancı safran" adıyla baharat olarak kullanılmaktadır.

Bigadiç ve köylerinde hayvancılıkta büyükbaş hayvancılık süt üretimi, etlik tavukçuluk yapılır. Kepsut'ta hayvancılıkta süt üretimi başta gelir. Susurlu'ta

hayvancılık(büyükbaş ve küçükbaş) önemli bir tarımsal ekonomidir. Hayvan beslemeye yönelik yem bitkileri ekilişi de önemlidir. Manyas ve köylerinde koyun besiciliği ve tavukçuluk oldukça gelişmiştir. Koyun olarak dağlıç ve merinos türü yetiştirilmektedir. Ayrıca Manyas Gölü'nde avlanan kerevit ve sazanlar yurt dışına ihraç edilir. Manyas'ın, göçmen Arnavutların 19.yüzyıl sonunda getirdikleri peyniri ünlüdür. Mihaliç peyniri, Kelle peyniri veya Manyas peyniri adlarındadır. İlk olarak Karacabey'de yapıldığı için buranın eski adı Mihaliç peyniri adını almıştır. Manyas yoğurdu da çok tanınmıştır.

Türkiye'nin en köklü ve büyük tarım işletmelerinden olan Karacabey Tarım İşletmesi Müdürlüğü, eski adıyla "Karacabey Harası", Bursa-İzmir karayolunun 78. kilometresinde Karacabey ve Mustafakemalpaşa ilçe merkezleri arasındadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Karacabey Harası adı ile faaliyetlerine başlayan işletme bölge ve Türkiye hayvancılığının ıslahı ve safkan Türk Arap atı yetiştiriciliği yönünde başarılı çalışmalar yapmıştır. İşletme, damızlık hayvan yetiştirip üreticiye dağıtma yanında bölge şartlarına uygun tahıl, ayçiçeği, mısır, yem bitkileri tohumculuğu yetiştiriciliği ve çiftçiye intikal görevini üstlenerek çalışma konularını genişletmiştir.

Yörede Susurlu'ta Şeker Fabrikası, Yörsan Süt ve Süt Ürünleri Fabrikası, çevre köylerde konserve, salça, donmuş gıda, meyve suyu, et ürünleri fabrikaları bulunur. Susurlu Şeker Fabrikası 1955 yılında Balıkesir-Bursa karayolu üzerinde Susurlu'a 5km uzaklıktadır. Fabrikanın günde 7000 ton pancar işleme kapasitesi vardır. (1987'de revizyon yapıldı ve kapasite günlük 4 binden 7 bin tona çıkarıldı). Fakat bu fabrika 2011 ve 2012 yılında pancar ekiminin azalmasıyla çalışmamıştır.

Susurlu'ta Ortadoğu ve Balkanların en büyük süt ve süt ürünleri fabrikası(YÖRSAN) bulunur. 1979'da mandıra olarak ilk kuruluşundan sonra 1984, 1999 ve 2002'de fabrika genişlemiştir. Türkiye'nin en büyük peynir fabrikalarından birisidir. Fabrika, merkez, köyler ve çevre ilçelerden toplamış olduğu sütleri işleyerek beyaz peynir, kaşar, tereyağ, ayran, pastörize süt ve yoğurt üretir.

Kepekler köyünde salça fabrikası(1998), Göbel'de 2 gıda fabrikası(salça, konserve sebze), Ümiteli köyünde donmuş gıda ve konserve imalat ve ambalaj fabrikası, meyve suyu fabrikası, Balıkdere köyü Buzağılık mevkiinde et ve et mamulleri üretimi fabrikası bulunur.

Karacabey'de gıda sanayi tesisleri bulunur. Ayrıca tarım makineleri ve un fabrikaları için çeşitli tip ve büyüklükte değirmen makineleri de yapılmaktadır. Gıda sanayisi bakımından konserve ve salça fabrikalarının merkezi durumundadır. Gıda sektörünün yapısında zaman içinde değişiklikler olmuş, 60'lı yıllardan itibaren konservecilik 70'li yıllardan sonra da meyve suyu üretimi gıda sanayi sektöründe yerini almaya başlamıştır.

Bigadiç'te tarım aletleri ve makas fabrikası, un fabrikası, yem fabrikası, mobilya imalathaneleri bulunur.

Bandırma, yörenin önde gelen sanayi kentlerinden biridir. Önemli sanayi tesisleri; Eti Madencilik Bor ve Asit Fabrikaları ile gübre fabrikası (BAĞFAŞ)'dır. Sanayii yatırımları, 1980 yılından sonra gıda sektöründe yoğunluk kazanmıştır. Gübre, un, yem, çırçır, çeltik, bitkisel yağ, damızlık civciv, etlik piliç, yumurta, salça, dondurulmuş su ürünleri, mermer ve taş işletmeciliğinde ülkemizin önde gelen firmalarının tesisleri bulunmaktadır. Bugün Türkiye'de üretilen kimyasal gübrenin % 15'i, etlik civcivin % 25'i, yumurtalık civcivin %20'si Bandırma'da üretilmektedir. Son yıllarda en büyük yatırımlar tavukçuluk alanında

yapılmaktadır. Ayrıca tüm sektörlerin yanında özellikle mermer ve taş işletmeciliği, tarım makineleri ve salça sektörü de atılım yapmıştır

Yörede Bandırma Organize Sanayi Bölgesi(2001), Mustafakemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi, Balıkesir I. ve II. Sanayi Bölgesi kurulmuştur.

Foto: Bandırma Organize Sanayi Bölgesi

Kepsut-Bigadiç arasında Yağcıbedir yörüklerinin kurduğu 20 köyün halı dokumaları ünlüdür(**Yağcıbedir Hahıları**). Sındırgı ve köylerinde 4000 tezgâhta yılda yaklaşık 300 bin halı dokunmaktadır. Sındırgı’da her yıl Yağcıbedir Halı Festivali düzenlenir.

1930’lu yıllarda Balıkesir’de bir berberin(Cevat Karaoğlu) yaptığı “**Beyaz Zambak**” isimli kolonya günümüze kadar gelmiş ve beyaz zambak kentin simgesi olmuştur. Kent içinde 2007’de 30 olan üretici sayısı 11’e düşmüştür. Aylık üretim 300 tondan 60 tona düşmüştür. Kepsut’ta 100 aile beyaz zambak üretimi yapmaktadır. Sındırgı’da 1962 yılından bu yana kolonya sektöründe faaliyet gösteren Kertil Çam Kolonyaları, 'Tarihi Balıkesir Kolonyacısı' olarak tescillenmiştir.

Türkiye Rüzgâr Atlasına göre yöre rüzgâr santrali kurmak için uygundur. Bandırma’nın 10km doğusunda ve Susurlu’da rüzgâr enerji santrali kurulmuştur.

Susurlu, Sultançayırı Bor yatağı Türkiye’nin en eski Borat yatağıdır(kalsiyum borat/pandermit). İlk işletme 1865’de bir Fransız şirket tarafından Aziziye ocağında başlatılmıştır. 1950’li yılların sonuna kadar İngiliz ve Fransızlar kapalı ocak olarak işletmiştir(pandermit ve havlit). Pandermitler develerle limana taşınmıştır, buradan gönderilmiştir. Pandermit minerali ismini Pandermit(Bandırma) limanından almıştır. Rezervler azalmış 1954’de Sultançayırı maden yatağı kapatılmıştır. Fakat yeni rezervler bulunmuştur(Bigadiç, Emet ve Kırkağaç’ta).

Türkiye’de büyük çapta **boraks** üretimi, 1968’de Bandırma’da Etibank Boraks ve asitborik fabrikalarında yapılmıştır. 1975 Bandırma Sodyum Perborat Tesisi işletmeye alınmıştır. 1987 Bandırma II. Borik Asit Tesisi işletmeye alınmıştır. Bandırmada Hidrojen Peroksit fabrikasında bor minerali işlenmektedir(Etibor A.Ş). Karacabey siyah mermeri Karacabey’e 11km uzaklıkta Seyran köyünde çıkartılmaktadır. Balıkesir’e bağlı Marmara Adası’nda yaklaşık 3000 yıl önce başlayan mermer üretimi günümüzde de sürüyor. Adada üretilen mermerler Orta Doğu’dan, Balkanlara, Çin’den ABD’ye kadar dünyanın dört bir yanına ihraç edilmektedir. Saraylar beldesinde çıkarılan mermerler yüzde 95 oranına varan saflıkta olup içi kristallidir. Mimari eserler heykel yapımında Saraylar mermerleri tercih

edilmektedir. Türkiye mermer rezervinin %15'i Saraylar'dan sağlanmaktadır. Saraylar'da 60 mermer fabrikası ve ocağı bulunmaktadır.

Marmara Denizi'nin ve Marmara Adası'nın ismi "marmor" veya "marble" adı verilen bu mermer yataklarından gelir. Manyas, Erdek, Susurlu, Kepsut, Savaştepe, İvrindi, Balya, Bigadiç, çevresinde önemli miktarda potansiyel mermer rezervleri bulunmaktadır.

Bigadiç Yöresi'nde **bor** ilk kez 1950 yılında bir maden çavuşu tarafından bulunmuş, daha sonra MTA tarafından yapılan araştırmalarla bugünkü yataklar ortaya konmuştur. Bigadiç havzasındaki yataklar ülkemizin en büyük bor tuzu yataklarıdır. Görünür rezervi 1.029.722.000 ton olup, bu da dünya bor tuzu rezervlerinin yaklaşık 1/3'üne karşılık gelmektedir. Bigadiç ilçesinde Etibor A.Ş.'ye ait Bor Madeni Zenginleştirme Tesisi bulunur.

Yurdumuzun en önemli **kaolen** yatakları Balıkesir-Sındırgı-Düvertepe Yöresi'ndedir. Burada çeşitli kalitelerde yaklaşık 70 milyon ton görünür, muhtemel rezerv bulunmaktadır. Bunun da yaklaşık 25 milyon tonu işletilebilir görünür rezervdir. Seramik sanayiinde kullanılan Türkiye kaolen üretiminin büyük bir kısmı bu bölgeden karşılanmaktadır.

Yöre turizmde termal turizm, arkeolojik turizm, tarihsel turizm, deniz turizmi için uygundur.

Gönen bir kaplıca şehridir. Termal kaynaklar merkezdedir. Yılda 200 bin kişi bu amaçla kente gelir. Arkeolojik turizmde Kuş Gölü'nün güneydoğusunda **Daskyleion** ve Erdek ve Bandırma Körfezleri arasındaki bataklıkta hemen kuzeyinde geniş bir alana yayılmış olan **Kyzikos** önemlidir. Her iki kentte kazılar devam etmekte ve arkeolojik turizm açısından önem taşımaktadır. Kazılar sonucu ortaya çıkan eserler Bandırma Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Tarihsel turizmde Balıkesir'de Yıldırım Cami ve Külliyesi(1388), Zağanos Paşa Cami ve külliyesi(1461) sayılabilir. Balıkesir Kuvay-i Milliye Müzesi Giridizâde Mehmet Paşa'ya ait konakta(1840) açılmıştır.15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edilince 16 Mayıs 1919'da Balıkesirliler bu binada toplanıp mücadele kararı almışlardır. 1996'da müze olan binada Kuvay-i Milliye'nin kurulmasına öncülük eden 41 kişinin aldıkları yazılı kararlar, fotolar, 2.katta arkeolojik eserler ve etnoğrafik eserler bulunur. Sındırgı-Balıkesir yolunun 4.km'sine Kuvay-i Milliye Anıtı ve Anıt Park yapılmıştır.(İbrahim Ethem Akıncı, Makbul Efe, Halil Efe ve isimsiz Kuvay-i Milliyecilerin aziz hatıralarına).

Marmara kıyısında Erdek kıyı turizminde gelişme gösterir. Kuş Gölü kuzeydoğusunda Kuş Cenneti Milli Park olarak ekoturizmde kullanılır.

11.4. Karesi Yöresi'nde Ulaşım

Yörenin karayolu ulaşımında merkez Balıkesir'dir. Balıkesir karayoluyla Bandırma, Çanakkale'ye bağlıdır. İstanbul-Gemlik üzerinden gelen İzmir karayolu da Bandırma'dan geçer. Balıkesir, demiryolu içinde bir kavşaktır. Balıkesir-Bandırma arasında demiryolu hattı vardır. Balıkesir, İzmir'e ve Kütahya'ya demiryoluyla bağlıdır.

Denizyolu ulaşımında Marmara Adasına İstanbul Sarayburnu'ndan feribot, Bostancı'dan deniz otobüsü, Yenikapı'dan deniz otobüs, Tekirdağ'dan feribot, Erdek-Marmara adası arasında arabalı vapur işlemektedir. Aynı şekilde Avşa adasına da deniz ulaşımı vardır. Bandırma- İstanbul (Yenikapı) arasında feribot seferleri vardır. Erdek-Avşa-Marmara adası arasında feribot ulaşımı vardır.

Bandırma limanı 2011’de 36 yıllığına kiralanmıştır. Yaklaşık 270.000 m²’lik alan üzerine kurulmuş olan Bandırma Limanı, toplam 5 ana dolgu sahası ve 20 adet numaralı rıhtımdan oluşuyor. Limanda yıllık yaklaşık 4.000.000 ton hacminde dış ticaret yükü elleçlenmektedir. Limanda bunların dışında; gün içerisinde karşılıklı olarak Bandırma-Tekirdağ, Tekirdağ-Bandırma, Bandırma-Ambarlı ve Ambarlı-Bandırma yönlerinde Ro-Ro seferleri düzenlenmektedir. Bu seferlerle, yıllık taşıma adeti 200.000 aracı aşan hacimde Ro-Ro operasyonu gerçekleştiriliyor. Limanın 1 numaralı rıhtımını kiralayan İDO (İstanbul Deniz Otobüsleri), İstanbul-Bandırma arasında yolcu ve araç taşımacılığı yapmaktadır. Ayrıca ETİ (ETİ Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü) stratejik öneme sahip olan bor madeni ihracatının büyük bir bölümünü Bandırma Limanı üzerinden gerçekleştiriyor.

Balıkesir Merkez Hava Limanı 1998’de açılmıştır. 2007 de uçuşlar iptal edilmiş, 2011’de Ankara-Balıkesir uçuşları yeniden başlamıştır. Bandırma Havaalanı 6.Ana Jet üssü tarafından kullanılmaktadır.

Foto: Bandırma Limanı

Uygulamalar

- 1)** Türkiye şeker fabrikalarını inceleyiniz

Uygulama Soruları

- 1)** Susurlu şeker fabrikasını öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Karesi Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Yöre Susurlu ırmağı etrafında alçak alanlarla gölleri içine alır ve güneyde Ege Denizi ve Marmara Denizi arasında su bölümü çizgisine dayanır. Yörenin güneyi Susurlu ırmağı ve kolları ile yarılmıştır. Burada büyük bir ova yer alır ve en büyük yerleşmenin ismini alır (**Balıkesir Ovası**). Ovanın suları Üzümlü Suyu ile Susurlu'ya karışır. Yörenin orta kesiminde yer alan **Karacabey Ovası** Marmara Bölgesi'nin en geniş düz alanıdır. Tektonik kökenli ovaların alüvyal dolgulu çöküntü ovaları grubuna girer. Batıda Manyas Ovası ile birleşir. Ovada **Manyas (Kuş Gölü) Gölü** ve **Ulubat Gölü** yer alır. Batıda **Gönen Ovası** Gönen Çayı tarafından sulanır. Yörenin hidroğrafyasında Susurlu Nehri'nin ismi yukarı yatağında Simav Çayı'dır. Susurlu'tan sonra ismi **Susurlu Nehri** olur. Karesi Yöresi güneyde Balıkesir alt yöresi, orta kesimde Karacabey alt yöresi, kuzeyde Marmara alt yöresi olarak üç alt yöreye ayrılabilir. Yörenin kuzeyinde Marmara alt-Yöresi'nde başlıca yerleşmeler **Bandırma, Erdek ve Edincik**'tir. Kapıdağ açıklarında Marmara Adaları bulunur (Marmara Adası, Avşa Adası). Adalarda en büyük yerleşme Marmara adasının güneyindeki **Marmara**'dır. Yörenin orta kesiminde Karacabey alt-Yöresi'nde başlıca merkezler **Karacabey, Mustafakemalpaşa, Manyas** ve batıda alçak tepelik alanla ayrılan, ortasından Gönen Çayı'nın geçtiği Gönen Ovası ve kaplıcaları ile tanınmış **Gönen** yer alır. Güneyde Balıkesir alt Yöresi'nin başlıca yerleşmeleri **Balıkesir, Kepsut, Sındırgı, Bigadiç, Susurlu, İvrindi, Balya** ve **Savaştepe**'dir. Karesi Yöresi'nde başlıca ekonomik faaliyetler tarım, sanayi, madencilik ve turizmdir.

Bölüm Soruları

- 1) **Mihaliç**, Karesi Yöresi'nde hangi yerleşmenin eski ismidir?
 - a) Bandırma
 - b) Balıkesir
 - c) Karacabey
 - d) Mustafakemalpaşa
 - e) Gönen
- 2) **Kirmasti**, Karesi Yöresi'nde hangi yerleşmenin eski adıdır?
 - a) Karacabey
 - b) Manyas
 - c) Susurlu
 - d) Mustafakemalpaşa
 - e) Bandırma
- 3) Karesi Yöresi'nde aşağıdaki hangi yerleşme kaplıca kenti özelliğindedir?
 - a) Balıkesir
 - b) Bandırma
 - c) Gönen
 - d) Sındırgı
 - e) Karacabey
- 4) Manyas Gölü ve Ulubat Gölü hangi yörededir?
 - a) Kocaeli Yöresi
 - b) Samanlı Kalesi
 - c) Bursa Yöresi
 - d) Karesi Yöresi
 - e) Biga-Gelibolu Yöresi

- 5) “Beyaz zambak” Karesi Yöresi’nde hangi kentin simgesi olmuştur?
- a) Sındırgı
 - b) Balya
 - c) İvrindi
 - d) Susurlu
 - e) Balıkesir
- 6) Marmara Denizi’nin ismi hangi mermer yataklarından gelmektedir?
- a) Kepsut
 - b) Savaştepe
 - c) Bigadiç
 - d) Balya
 - e) Marmara Adası
- 7) Yağcıbedir hangi üretimle ünlüdür?
- a) Sepet
 - b) Çömlek
 - c) Halı
 - d) Takı
 - e) Bakır eşya
- 8) Karesi Yöresi’nde aşağıdaki hangi yerleşmeye demiryolu ulaşımı bulunmaktadır?
- a) Bandırma
 - b) Balya
 - c) Gönen
 - d) Erdek
 - e) Bigadiç

9) Türkiye'nin en büyük süt ve süt ürünleri fabrikalarından birisi Karesi Yöresi'nde nerededir?

- a) Susurlu
- b) Kepsut
- c) Gönen
- d) İvrindi
- e) Balya

10) 9.Ana Jet ss Karesi Yöresi'nde nerededir?

- a) Karacabey
- b) Bigadiç
- c) Susurlu
- d) Balıkesir
- e) Balya

Cevaplar

1)C, 2)D, 3)C , 4)D, 5)E, 6)E, 7)C, 8)A, 9)A, 10)D

12. BİGA-GELİBOLU YÖRESİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

12.Biga-Gelibolu Yöresi

12.1. Biga-Gelibolu Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası

12.2.Biga –Gelibolu Yöresi'nde Yerleşmeler

12.3.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

12.4.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ulaşım

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Piri Reis'in coğrafyaya katkısı nelerdir?
- 2) Çan çevresinde linyit yatakları nasıl değerlendirilir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Fiziki coğrafya	Coğrafyanın savaşa etkisi	Gelibolu Tarihi Milli Parkını inceleyerek
Ulaşım	Boğazların deniz ulaşımında önemi	Çanakkale Boğazı ulaşımını inceleyerek

Anahtar Kavramlar

- Karabiga
- Biga
- Çan
- Yenice
- Bayramiç
- Ezine
- Ayvacık
- Lapseki
- Çanakkale
- Gökçeada
- Bozcaada
- Ezine Ovası
- Bayramiç Ovası
- Biga Ovası
- Sarıçay Ovası

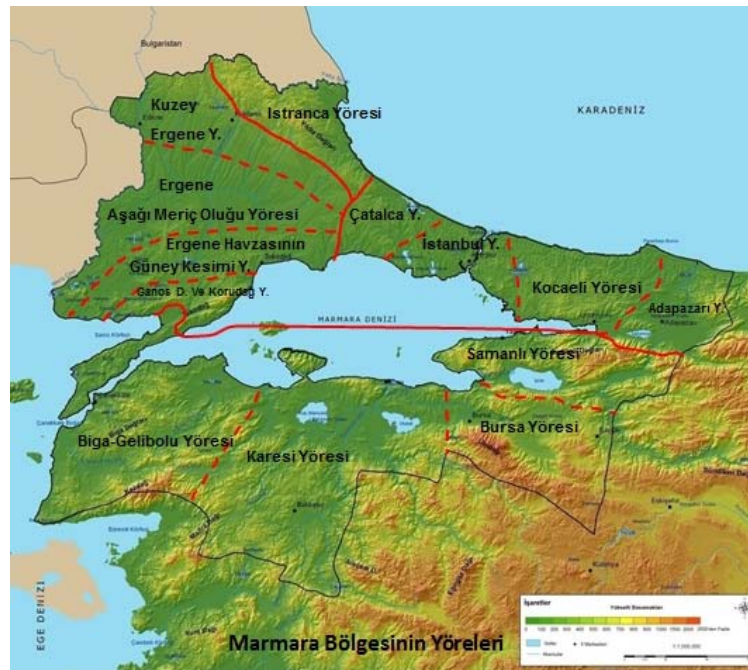
Giriş

Bu bölümde Biga-Gelibolu Yöresi incelenmiştir. Yörenin fiziki coğrafyası, yerleşmeler, kuruluş yerleri, ekonomik faaliyetler ve ulaşım olanakları ele alınmıştır.

12.1. Biga-Gelibolu Yöresi'nin Fiziki Coğrafyası

Biga-Gelibolu Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Yöre, Gönen Çayı Vadisi'nin batısından geçen sınırla Karesi Yöresi'nden ayrılır. Güneyde Kaz Dağları'na dayanır. Ege Denizi ve Marmara Denizi arasında kalan yöre Çanakkale Boğazı'yla iki yarımadaya bölünür. Boğaz'ın batısında Gelibolu yarımadası yer alır. En yüksek tepesi Kömür Tepe 404m'dir. Boğaz'ın doğusu ise Biga Yarımadası adındadır. Bu kesim ortalama yükseltisi 700-900 m. olan çok sayıda tepelerle dağlık bir yarımada'dır. Başlıca dağlar Dededağ (882m), Ağı Dağı(989m), Kayalı Dağ(871m), Armutçuk Dağı(871m)'dir.

Yörede ovalar az yer kaplar. Kara Menderes Çayı'nın aşağı yatağında ağzında **Kumkale Ovası** yer alır. Kara Menderes Çayı getirdiği alüvyonlarla bu ovayı denize doğru ilerletmiş ve kıyıda kurulan antik Troya kenti kıyından içeride kalmıştır. Kara Menderes Çayı'nın yukarı yatağında **Ezine Ovası**, **Bayramiç Ovası** yer alır. Saros Körfezi ağzında içinden Kavak Çayı'nın aktığı **Kadıköy (Evreşe) Ovası**, kuzeyde Biga Çayı'nın suladığı **Biga Ovası**, **Karabiga(Gümüştay) Ovası**, Gönen Çayı'nın yukarı yatağında **Agonya(Hamdibey- Kalkım) Ovası** bulunur. Çanakkale kentinin kurulduğu ova **Sarıçay Ovası**'dir.

Harita: Biga-Gelibolu Yöresi'nin Marmara Bölgesi'nde Konumu

Yöre sularını Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'na gönderir. Kocabaş(Biga çay) Çayı Marmara Denizi'ne dökülür. Kara Menderes Çayı ve Sarıçay Çanakkale Boğazı'na dökülür. Kazdağları'ndan kaynaklarını alan Kara Menderes Çayı Araplar Boğazı'nı oluşturmuştur. Yörenin kuzeyde Marmara Denizi, batıda Baba Burnu'ndan kuzeye doğru Ege Denizi, Çanakkale Boğazı ve Saros Körfezi'yle uzun bir kıyı şeridi bulunmaktadır. Biga çay ağzının doğusunda Güvemalan köyü kıyısında Hoyran Lagünü 4m. derinliktedir. Yılan balığı, tatlisu levreği, kefal ve lüfer gibi balıklar bulunup yuvalanmaktadır. Yılda gölden 20 ton balık avlanmaktadır. Gölün seviyesi çeltik tarımı için açılan kuyulardan dolayı yazın düşmektedir.

Sarıçay(Kocaçay) üzerinde Çanakkale'ye 15km uzaklıkta 1966 yılında Atikhisar Barajı açılmıştır.Aynı yıl Bayramiç'e 4km uzaklıkta Kara Menderes Çayı üzerinde Bayramiç Barajı açılmıştır. 1996 yılında Biga Çayı'nın kolu Biga'ya 25km uzaklıkta Kocaçay üzerinde 2012'de Bakacak Barajı açılmıştır.

12.2.Biga –Gelibolu Yöresi'nde Yerleşmeler

Harita: Biga-Gelibolu Yöresi

Kuzeyde Marmara Denizi kıyısında **Karabiga**, vadinin iç kısmında **Biga**, **Çan** ve **Yenice** kurulmuştur. Kara Menderes Vadisi'nin yukarı kesiminde **Bayramiç** ve **Ezine** yer alır. Yarımada'nın güneyinde **Ayvacak** kurulmuştur. Boğaz'ın doğu kıyısında **Lapseki** ve **Çanakkale**, Batı kıyısında **Gelibolu** ve **Eceabat** başlıca iki yerleşim merkezidir. Ege açıklarında **Gökçeada** ve **Bozcaada** yöreye dahildir.

Çanakkale: Boğazı'nın doğu kıyıları 13.yüzyıldan itibaren Karesi Beyliğinin elindeydi. 1360'da bütünüyle Osmanlılara geçmiştir. Boğaz'ın en dar yerinde Sarıçay Nehri'nin ağzında Çanakkale kentinin ilk çekirdeğini Fatih Sultan Mehmet'in Kocaçay'ın(Sarıçay) sağ yakasında 15.yy.da yaptırdığı kale oluşturur. Kale çevresinde Türkler Cami-i Kebir mahallesini, Romanlar Çay mahallesini, Rumlar Rum mahallesini kurdular. Ermeniler de Zafer Meydanı çevresinde kendilerine bir mahalle kurdular. Yerleşmenin eski ismi **Kale-i Sultaniye**'dir.Çanakkale ismini alması kentte çok sayıda çömlekçi olması ve çanak-çömlek yapımına bağlanabilir. 18.yüzyılda bir liman ve ticaret kenti olarak gelişme gösterir. Bu nedenle kentte yaklaşık 20 ticari ataşelik ve fahri konsolosluk kurulmuş ve kordon boyunda bir mahalle oluşmuştur. Kent 19.yüzyılda adalar, Balkanlar ve Kırımdan göçmenler almıştır. Bu yüzyılda nüfusu 10 bini aşmıştır. Kent, Çanakkale Boğazı'nın 20.yüzyıl başında(1915) 1.Dünya Savaşı'nın bir cephesi olmasından dolayı büyük zarar görmüştür. Türkler dışında diğer halk kentten göç etmiştir. 2.Dünya Savaşı yıllarında da Boğaz kıyıları askeri amaçlı kullanılmıştır. İlk kent planı 1949 yılında yapılmıştır. Askeri nedenler Boğaz kıyılarına sanayi yatırımı yapılmasını önlemiştir.

Foto: Çanakkale

Çan: Çan'ın eski adı **Gergithes** olarak geçer. Çan'ın kuruluş yerinin çukur olması nedeniyle sislidir. Yöre insanları sisli havalarda hayvanlarını bulabilmek için hayvanların her birine çan takmışlardır. Çan ihtiyacı fazla olduğundan yerleşmede “çan pazarı” kurulmuş ve satıcılar buraya gelmişlerdir. Yerleşmenin adı buradan gelmektedir.

Yenice: İlk olarak Asar Dağı'nın kuzey eteklerine göçebelikten yerleşik düzene geçen Türkler 17.yy sonunda yerleşmişlerdir. Yan oba ve Dalyan oba adlı bu yerleşmeler 19.yy.'da **İnceköy**'ü oluşturmuştur. Sonra adı Yeniceköy olmuştur. 18 Mart 1953 tarihinde 7.2 büyüklüğünde Yenice-Gönen depreminde konutların yıkılması ve ağır hasara uğramasıyla yeni yerinde yeniden kurulmuştur.

Bayramiç eski bir yerleşmedir. Türklerin eline 1357'de geçmiştir. Kara Menderes Çayı kıyısında Dutalan mevkiindedir. Günümüzdeki merkezin olduğu yere bir cami yapılmış (Tepe camii) ve yerleşme burada gelişmiştir. Göçebe halk bayramlarda burada toplandığı için “Bayramiçi” veya “Bayram İçin” adı verilmiştir.

Biga eski adı **Pegae** veya **Pegai** olarak görülmektedir. Karesi oğullarının alamadığı yerleşme 1365'de I.Murat zamanında Karaboğa adlı komutan tarafından alınmıştır. İlk kuruluş yeri kıyıda olan Biga, **Priapos** adlı eski bir yerleşmedir. Yangın geçirmiş, baskında talan olmuş ve kıyı terk edilerek günümüzdeki yerine taşınmıştır. Kıyıdaki yerleşme ise Karabiga olarak kalmıştır. Günümüzdeki Biga Balıkkaya adlı bir tepenin eteklerinde kuruludur. Halkı Balkan ve Kafkas göçmenleridir. **Karabiga** kıyıda beldedir. Biga'da sanayi gelişmektedir. Biga Organize Sanayi Bölgesi'nde 51 firma için yer yapılmıştır.

Ezine ilk kuruluşu Danişmend Türklerinin **Danişmend** adıyla kurduğu yerleşmedir. Danişmendlilerin beyi burada çevre halkın namaz kılması için Ulu Cami'yi inşa ettirmiştir. Ezine kelimesi Farsça Cuma anlamına gelen Azine'den türemiştir. Danişmend, Selçuklu, Karesi Beyliği dönemlerini yaşamış ve Osmanlılara Orhan Gazi Dönemi'nde geçmiştir.

Ayvacak: Bu çevre Selçuklu beylerinden Emir Çaka Bey tarafından alınmış ve Oğuz Boylarını buraya yerleştirmiştir. Karesi Beyliği Dönemi'ni yaşamış, I.Murat tarafından Osmanlılara katılmıştır. Karesi Beyliği Dönemi'nde kurulan Kızılcatuzla en önemli yerleşme olmakla beraber ulaşımı zor olduğundan Ayvalıoba merkez olmuştur. Ayvalıköy'ün ismi Ayvacık olarak değiştirilmiştir.

Gelibolu: Eski adı “güzel şehir” anlamında **Kallipolis**'dir. Çanakkale Boğazı'nın batı kıyısındadır. Bizanslılardan Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından 1354'te alınmıştır. Anadolu'dan getirilen aileler yerleştirilmiştir. 1391'de Yıldırım Beyazıt tarafından

yaptırılan büyük tersane yerleşmenin gelişmesini sağlamıştır. İstanbul'da yeni bir tersane kurulunca Gelibolu'da gemi inşa faaliyetleri azalmış ve yerleşme donanma kenti özelliğini kaybetmiştir. Fakat Gelibolu liman kenti özelliğini devam ettirmiştir. 2.Kolordu'nun şehirde kıyıda konuşlanması şehrin kıyıda mekânsal gelişimin etkilemiştir.

Lapseki'nin eski adı **Lampsakos**'tur. Foçalıların kurduğu sanılmaktadır. Roma ve Bizans dönemlerini yaşayan yerleşme Karesi Beyliği Dönemi'nde Türklerin eline geçmiştir. Bu çevre 1345'de Orhan Bey tarafından alınmış, oğlu Süleyman Paşa'ya verilmiştir. Lapseki'nin kuzeyinde Süleyman Paşa bir otağ(çardak) kurdurmuş 1353'te buradan karşı kıyıya geçerek Bolayır'ın kuzeyinde olduğu tahmin edilen Çempe(Çimbi) kalesini ele geçirmiştir. Otağ kurulan yere bir kale yaptırılmış ve buraya bir birlik yerleştirilmiş ve çevre köylerden halkla burada bir köy kurulmuştur. Burası günümüzde Çardak beldesidir. Çanakkale Savaşları boyunca Lapseki idari ve lojistik bir merkez olmuştur. V. Ordu karargâhı ve Ordu Menzil Müfettişliği burada konuşlandırılmış olup, erzak ve cephane depoları ile 300 yataklı hastane savaş boyunca hizmet vermiştir.

Eceabat antik **Madytos** ve daha sonra **Maydos** olan köyün yerinde kurulmuştur. Eceabat ismini 1311'de Bizanslılarla savaşırken şehit olan Halil Ece Bey'den almıştır.

Gökçeada: Gökçeada'nın eski adı **İmroz** “çorak topraklarda bereket tanrısı” İmbrasos'dan gelir. Yerleşim tarihi eski olan ada Roma, Bizans dönemlerini yaşamıştır. 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. İtalyan ve Yunanlara kısa süre geçen ada Lozan Anlaşmasıyla Türkiye'ye geçmiştir. Adanın merkezi Gökçeada kuzeydoğuda kıyıdan 4km içeridedir. 5 mahalleden oluşur. Adada diğer köyler Zeytinli köy, Tepeköy, Dereköy, Şirinköy, Eşelek köyü, Yeni Bademli köyü, Eski Bademli köyü, Uğurlu köy, Aşağı Kaleköy, Yukarı Kaleköy'dür. Gökçeada merkeze 4km uzaklıkta kıyıda olan Aşağı Kaleköy turizmle ilgili olarak gelişmiştir.

Bozcaada

Eski bir yerleşim tarihi olan Bozcaada, Roma ve Bizans dönemlerini yaşamıştır. 13.yüzyılda bir Venedik kolonisi olmuştur. 15.yüzyıla kadar Venedik-Ceneviz-Bizans arasında sık sık el değiştirmiştir. Bozcaada 1455-1456'da Fatih Sultan Mehmed'in Donanma komutanı Hamza Bey tarafından Venediklerden alınmıştır. Osmanlı-Venedik savaşlarında (1463-1479) Venedik Bozcaada'ya tekrar eline geçirmiş ve üs yapmıştır. 1479'da Türkler adayı almış Gedik Ahmet Paşa adayı tahkim ederek Kale'yi yeniden yaptırmış ve Anadolu'dan ahali getirilerek her türlü vergiden muaf olmak kaydıyla Bozcaada'ya yerleştirilmiştir. Tarihinde bunda sonra Venedik, Rus ve Yunan işgallerini yaşayan Bozcaada 1923'de Lozan Anlaşması'yla geri alınmıştır. Adanın en yüksek noktası 192m ile Göztepe'dir. Bozcaada'da yerleşme merkezi Bozcaada'da kuzeybatıda taktır. Bunun dışında adada merkez, Poyraz limanı ve Tuzburnu plajı arasında oteller bulunur. Adanın başta Ayazma plajı olmak üzere plajları ilgi görür.

12.3.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ekonomik Faaliyetler

Yörede ekonomik faaliyetler tarım, sanayi, madencilik, hayvancılık, balıkçılık ve turizmdir.

Yöre sahip olduğu iklim ve toprak özellikleriyle çok çeşitli sebze ve meyve yetişmesine uygundur. Yörede önemli tarımsal ürünler buğday, ayçiçeği, çeltik ve yem bitkileridir. Türkiye çeltik üretiminin %11'i yöreden karşılanır. Zeytincilik önemlidir. Türkiye

zeytin üretiminin yaklaşık %7'si yöreden karşılanır. Kalite değerleri yüksek zeytinyağı üretimi vardır ve yörenin zeytin işleme tesislerinde üretim yapılmaktadır.

Sebze üretiminde domates önemlidir. Yıllık 700 bin ton üretim rakamlarına ulaşılan domates tarımı için markalaşma çalışmaları başlamıştır. Türkiye sofralık ve salçalık domates üretiminin yaklaşık % 6'sı yöreden karşılanır. Kappa cinsi kırmızı salçalık biber Yenice başta olmak üzere Biga, Bayramiç ve Çan'da ağırlıklı olarak yetiştirilir. Türkiye üretiminin %15'ini karşılar. Yılda 60 bin ton üretim yapılır. Bulgaristan ve Yunanistan'a taze ihraç edilir. Dondurulmuş ve konserve edilmiş biber Arap Ülkeleri, ABD ve Yunanistan'a ihraç edilmektedir. Salça ve konserve(közlenmiş) olarak iç pazarda tüketilir.

Meyvecilikte elma üretimi önemlidir. Türkiye elma üretiminin %4,5'ini karşılar. Bayramiç elması coğrafi işaret almak için başvuru yapmıştır. Bayramiç'te yılda 100 bin ton elma üretimi vardır. Şeftali üretiminde Bursa'ya rakip olmuştur. Beyaz nektarin "Bayramiç beyazı" olarak tescil edilecektir.

Yörede yüzyıllardan bu yana önemli bir tarımsal faaliyet olan bağcılık, günümüzde de sürdürülmektedir. Bozcaada, Lapseki ve Bayramiç önemli bağcılık merkezlerindendir. Sofralık üzümler en yakın pazar olan İstanbul ve diğer illere gönderilirken, şaraplık üzümlerden şarap üretilmektedir.

Bozcaada üzümlerinden şaraplık olanları ilçede faaliyet gösteren üç adet özel şarap imalathanesinde işlenmekte, sofralık olanları ise tüm yurda ve ihracata verilmektedir.

Hayvansal ürünlerde süt üretimi önemlidir. Süt sığırcılığı ve süt keçiciliğinde süt verimi yüksek sığır ve keçi beslenir. Türkiye'de üretilen sütün %4'ü yöreden elde edilir. Ezine, Bayramiç Yöresi'nde üretilen koyun, keçi ve inek sütlerinin karışımından üretilen "**Ezine Peyniri**" ünlüdür. Çanakkale'nin Ezine, Bayramiç ve Ayvacık ilçelerinin doğal bitki örtüsü ile Kaz Dağları'ndan gelen su kaynaklarıyla beslenen koyun, keçi ve inek sütlerinin mevsimine göre belirli oranlarda karıştırılmasıyla elde edilen tam yağlı teneke tipi beyaz peynirdir. Ezine peyniri %40 oranında keçi sütü, %50 koyun ve %10 inek sütü karışımıyla yapılmaktadır.

Arıcılıkta yöre, Türkiye bal üretiminin %3'ünü sağlar. Arıcılık en fazla; başta Yenice olmak üzere Çan, Merkez ve Biga'da yapılmaktadır.

Yöre Marmara Denizi, Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı'yla uzun bir kıyı şeridine sahiptir. Sular balık potansiyeli bakımından zengindir. Başlıca avlanma alanı Çanakkale Boğazı'dır. Yerel balıklar olarak Sardalya, Lüfer, Palamut, Kolyos ve Kılıç avlanabilmektedir.

Dardanel Ton Fabrikası 1984 yılında kurulmuştur. Çanakkale Organize Sanayi Bölgesi'ne 2 fabrika olarak taşınacaktır. Avrupa Birliği üye ülkelere su ürünleri ihracatı yapan 13 tesis vardır. Türkiye'de su ürünleri işleme tesislerinin %13,4'ü yörede bulunmaktadır. Gelibolu Limanı, Lapseki İskelesi, Çanakkale Yat Limanı, Çardak İskelesi ve dalgakıranı, Çanakkale ve Eceabat Limanları balıkçıların barındıkları başlıca alanlardır.

Sanayi ağırlıklı olarak Biga ve Çan'da yoğunlaşmıştır. Biga Organize Sanayi Bölgesi ile Çanakkale Bandırma yol güzergâhı sanayinin yoğunlaştığı alanlardır. Tarımsal faaliyetlerin gelişmişliğinin bir sonucu olarak, tarıma dayalı üretimde bulunan çok sayıda sanayi tesisi bulunmaktadır. Diğer yandan zeytinyağı ve süt işleyen tesisler küçük ölçekli olmalarına rağmen il ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ezine, Bayramiç ve

Ayvacık ilçelerinde bol miktarda zeytinyağı ve süt ürünleri tesisleri vardır. Biga ve Ezine’de deri sanayi gelişmiştir. Ayvacık, Ezine, Bayramiç ve Biga ilçelerinde çok sayıda mandıra kapsamında süt işleme tesisleri vardır. Yörede çeşitli kapasitelerde 26 adet un fabrikası bulunmaktadır. Eceabat ilçesinde az sayıda tarıma dayalı gıda imalathaneleri ve bir tane tekstil imalathanesi vardır. Gelibolu’da tersane, deniz, tarım ve hayvancılık, gıda ile tekstil sanayi iş kolunda faaliyet vardır. Bozcaada’da şarap ve elektrik üretimi yapılmaktadır. Gökçeada’da ise zeytinyağı üretim tesisi vardır.

İkinci önemli sanayi sektörü taş ve toprağa dayalı işletmelerdir. Bu sanayi sektöründe en büyük kuruluşlar ise Çanakkale Seramik Sanayi, Akçansa Çimento Sanayi İşletmeleri olup, yatırımı devam eden İÇDAŞ ise diğer bir büyük sanayi kuruluşudur. Çanakkale Seramik Fabrikası 1957’de Çan’da kurulmuştur. Yılda 27,5 milyon m2 duvar karosu, 6,5 milyon m2 yer karosu üretilmektedir. Ezine’nin Mahmudiye belediyesinde 1974 yılında Akçansa Çimento Fabrikası ve 2001’de kurulan Doğalgaz Çevrim Santrali yörenin büyük sanayi kuruluşlarındandır.

Foto: Çanakkale Seramik Fabrikası

Biga ilçesi Değirmencik Köyü, Köyaltı mevkiinde kurulu bulunan İÇDAŞ Çelik-Enerji Tersane ve Ulaşım San. AŞ(2007) bünyesinde tersane, termik santral, çelikhane, haddehane ve oksijen tesisleri bulunmaktadır. 118,5 MW termik santral faaliyete geçmiştir.

Çanakkale-Bursa karayolunun 6.km.sinde Çanakkale Organize Sanayi Bölgesi(2000 yılında) ve Biga’ya 15km uzaklıkta Balıklıçeşme beldesinde(1995 yılında) Biga Organize Sanayi Bölgeleri faaliyete geçmiştir.

Yöredeki linyit yataklarının büyük bir bölümü Çan’da bulunmaktadır. Bununla beraber Yenice ilçesi Örencik ve Çırpılar mevkiilerinde önemli miktarda linyit yatakları mevcuttur. Çan ilçesinde bulunan linyit rezervleri yaklaşık 100 milyon ton, Yenice ilçesinde bulunan linyit rezervleri ise yaklaşık 79,2 milyon tondur. İldeki linyit rezervi ortalama 179 milyon ton olup, bu değer Türkiye’deki toplam linyit rezervinin yaklaşık % 3’nü oluşturmaktadır. En büyük linyit işletmesi TKİ’ye bağlı Çan Linyitleri İşletmesi olup, Çan’da yer alan işletmede 500 kadar çalışan istihdam edilmektedir. Çan’da kaolen, kuvars, kil feldspat gibi madenler de bulunmaktadır. Bunların büyük bölümü Çanakkale Seramik Fabrikaları’nca çalıştırılmakta ve işlenmektedir. Çan Havzasında linyit 1940’lı yıllarda tespit edilmiştir. Rezervin büyük kısmı yüksek kükürt içermektedir. Üretilen kömürün %90’nı 18

Mart Çan Termik Santraline %10'nu ise parça ve toz kömür olarak piyasaya satılmaktadır. Çan Termik Santrali yılda yaklaşık 2 Milyar kwh elektrik üretimi ile 2006 yılında faaliyete geçmiştir.

Foto: Çanakkale Organize Sanayi Bölgesi

Bozcaada'nın batısında Poneti Burnu üzerinde kurulan Bozcaada Rüzgâr Enerjisi Santralinde(BORES), toplam kurulu gücü 10,2 MW olan ve her biri 600 kW enerji üretebilen 17 adet rüzgâr türbünün ürettiği enerji, 2000 yılı Temmuz ayı içinde enterkonnekte sisteme bağlanmıştır. İntepe Beldesi, Çanakalan-Karacaviran-Kurttepe mevkiinde 50 adet türbinle 30,5 MW rüzgâr enerji santrali kurulmuştur. Gelibolu'nun Cevizli Köyü; Burgaz-Münip Çiftliği mevkiinde 19 adet türbin kurularak 15 MW lık santral kurulmuştur. Ezine İlçesi'ne bağlı Mahmudiye Beldesi yakınlarında, Çamseki Rüzgâr Enerji santrali 2009 yılının Haziran ayında üretime başlamıştır. Ezine trafo merkezine bağlı olan santralin 10 tane 2000 kW ve 1 tane 800 kW'lık Enercon türbini yılda yaklaşık 70 milyon kWh elektrik enerjisi üretecektir. Kurulu gücü 20.8 MW olan santral ile yaklaşık 29.000 konutun elektrik ihtiyacı karşılanmaktadır.

Yörenin el sanatlarında Çanakkale el halısı ve Ezine'nin kuzeyinde Akköy testiciliği önemlidir.

Ekonomik faaliyetler arasında turizm de bulunmaktadır. Yöre deniz turizmi, kültür turizmi içinde arkeolojik turizm, tarihsel turizm ve savaş alanı turizmi açısından önemlidir.

Deniz turizminde Geyikli kıyıları, Gökçeada ve Bozcaada plajları önemlidir. Geyikli sahilleri eşsiz doğal güzelliği ile görülmeye değer bir tatil beldesidir. Bozcada ilçesinin tam karşısındadır. Beldede çok miktarda yazlık konut bulunmaktadır.

Kestanbol ve civarı termal turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Termal turizm merkezi alanında T.C. Sağlık Bakanlığınca işletme izni kaplıca tesisi bulunmaktadır. Aynı alan içerisinde 5 yıldızlı otel de bulunan termal tatil köyü inşaatı devam etmektedir

Arkeolojik turizmde dünya çapında ünlü Troya antik kenti bulunur. Bir diğer antik kent Aleksandra Troas, Dalyan köyünden itibaren Körüktaş köyüne kadar uzanır. Özellikle Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da koloni statüsü verdiği birkaç şehirden bir olan Aleksandra Troas arkeolojik kalıntıları ile bölge için önemli bir kültür ve turizm potansiyeline sahiptir. Özellikle Roma çağıının sonlarına doğru Aziz Paulus'un Hristiyanlığı batı dünyasına yayma konusunda bu kent çok önemli roller oynamıştır. Bu açıdan Hristiyanlık dini açısından bir Hac kenti olma özelliğini de barındırmaktadır.

Savaş alanı turizminde 1.Dünya Savaşı cephesi olan Gelibolu Yarımadası ulusal park olarak düzenlenmiştir. İç turizmde ve özellikle dış turizmde Avusturalya'dan çok sayıda turist gelmektedir. Hafta sonları yurt içinden 150-200 otobüs gelmektedir. 25 Nisan'da ANZAC şehitleri için Avusturalya ve Yeni Zelanda'dan 10 bin kişi gelmektedir.

Çanakkale Arkeoloji Müzesi kent merkezinde, Barbaros mahallesinde yer almaktadır. Arkeoloji Müzesinin girişinde yer alan birinci salonda; etnografik eserler, özgün Çanakkale Seramikleri ile Hellenistik ve Roma çağlarına ait taş eserler sergilenmektedir. Çanakkale Kent Müzesi 2009 yılında açılmıştır.

Deniz Müzesi kent merkezinde, Çimenlik Kalesi içinde yer almaktadır. Çanakkale Savaşları ile ilgili tablolarıyla tanınan ünlü ressam M.Ali Laga'nın eserleri sergilenmektedir.

Nusret Mayın Gemisi'nin maketi 1982'den itibaren Deniz Müzesinde sergilenmiştir. Geminin iç kısmında ise Çanakkale Zaferi ile ilgili eski gazete kupürleri, Nusret Mayın Gemisi'ne ait seyir cihazları, Mayın Grup Komutanı Bnb. Nazmi Akpınar'a ayrılmış şeref köşesi ve Gemi Komutanı Yzb. Hakkı'nın üniforması sergilenmektedir. Mersin açıklarında kuru yük gemisi olarak kullanılırken 1990'da batan Nusret Mayın gemisinin orijinali buradan çıkarılarak Tarsus'ta sergilenmektedir. Nusret Mayın Gemisi yeniden Gölcük Tersanesinde yapılmış müze durumuna getirilmiş ve Çanakkale'ye konarak buradaki maket kaldırılmıştır.

Çimenlik Kalesi Müzesi: 1452 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan kale, kent içinde Sarıçay ağzında bulunmaktadır. Kale; Boğaz'ın en dar yerindedir. Karşısında bulunan Kilitbahir Kalesi ile Boğaz'ı hâkimiyet altında tutmasından dolayı büyük bir stratejik öneme sahip olan kalenin burçları 1551 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından tamir ettirilmiştir. Piri Reis'in ünlü kitabı *Kitab-ı Bahriye*'sini yazdığı bu kale bir zamanlar Kale-i Sultaniye olarak anılmıştır.

Piri Reis Müzesi: Çimenlik Kalesi içinde bulunan müzede, Piri Reis'in *Kitab-ı Bahriye*'sini yazdığı tarihten itibaren değişik tarihlerde çizdiği üç adet Çanakkale haritası, dünya haritası, Piri Reis'in yaşadığı devre ait bayrak ve sancaklar, Osmanlı resim sanatı olan manzaralı resim sanatının ustası Nasuh Matrakçı'ya ait kitaplardan örnekler yer almaktadır. Büyük Türk bilgini Kaptan-ı Derya Piri Reis, 1465-1470 yılları arasında Gelibolu'da dünyaya gelmiştir. Korsan, gemi reisi, gezgin, Osmanlı donanmasının Mısır kaptanı, Türk haritacılığının gerçek kurucusu, eşsiz bir kartograf ve deniz bilimleri üstadıdır. Bir coğrafyacı olarak Türk coğrafya biliminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*'yi Çanakkale'de meydana getirmiştir. 1991'de Gelibolu Kalesi içinde kale burcu içindeki Piri Reis müzesi 2008 yılında yeniden düzenlenmiştir.

Bayramiç'te Hadımoğlu Konağı: 17.yüzyıldan kalan bu konak en güzel sivil mimari örneklerinden birisidir. 1996 yılında Bayramiç Kaymakamlığına tahsis edilen konak "Türk Evi Etnoğrafya Müzesi" olarak düzenlenmiştir.

12.4.Biga-Gelibolu Yöresi'nde Ulaşım

Keşan üzerinden gelen karayolu Gelibolu'dan Lapseki'ye veya Eceabat'tan Çanakkale'ye geçer. Bu karayolu Lapseki üzerinden Bursa ve Balıkesir'e bağlanır. Çanakkale'den Ayvacık üzerinden Edremit-Ayvalık-İzmir'e bağlanır.

Ulaşımda yöre kendi içinde deniz ulaşımından faydalanır. Gelibolu yarımadası batısında Kabatepe limanı ile Gökçeada arasında feribot seferleri bulunur. Ayrıca Çanakkale Limanı ve Gökçeada arasında feribot seferleri bulunur. Bozcaada'ya ulaşım Geyikli kıyısında

Odunluk iskelesinden yapılan seferlerle karşılanır. Çanakkale Boğazı'nda ulaşım Gelibolu-Lapseki ve Eceabat-Çanakkale arasındaki feribot seferleriyle sağlanır. Kilitbahir-Çanakkale arasında özel vapur seferleri bulunur.Çanakkale Boğazı uluslararası gemi trafiğine de hizmet vermektedir. Boğazdan günde ortalama 140 gemi geçmektedir. 2011 yılında Çanakkale Boğazı'nı 45.379 gemi kullanmıştır.

2004 tarihinde temeli atılan Çanakkale Kepez limanının üst yapı inşaatı, 2005 tarihinde tamamlanmıştır. 4 rıhtımı vardır. Yolcu gemileri, kuru yük gemileri, akaryakıt tankerleri, diğer kargo gemileri, Ro-Ro, konteyner gemilerine hizmet vermektedir. Kepez limanına 2012 yılında 40'tan fazla kruvaziyer gemi gelmiştir.

Çanakkale'de feribot iskelesi ve 55 yatlık yat limanı bulunur. Çanakkale iskelesi kruvaziyer limanına dönüştürülecektir.

Çanakkale'de havaalanı bulunur(1995). Ankara ve İstanbul'dan hava ulaşımı vardır. 2008 yılında yeni terminal yapılmıştır. Gökçeada'da 1200 metre pist uzunluğu olan sivil havacılığa da açık havaalanı mevcuttur. 2011'de uçuşlara açılmıştır. 3000 metre pist uzunluğu olacak yeni bir havaalanı yapılmaktadır.

Foto: Kepez Limanı

Uygulamalar

1) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı www.eie.gov.tr web sayfasından Türkiye rüzgâr enerjisi potansiyelini inceleyiniz.

Uygulama Soruları

- 1) Biga-Gelibolu Yöresi'nin rüzgâr enerji potansiyelini öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Biga-Gelibolu Yöresi Güney Marmara Bölümünün dört Yöresi'nden birisidir. Yöre, Gönen Çayı Vadisi'nin batısından geçen sınırla Karesi Yöresi'nden ayrılır. Güneyde Kaz Dağları'na dayanır. Ege Denizi ve Marmara Denizi arasında kalan yöre Çanakkale Boğazı'yla iki yarımadaaya bölünür. Boğaz'ın batısında Gelibolu yarımadası yer alır. Boğaz'ın doğusu ise Biga Yarımadası adındadır. Yörede ovalar az yer kaplar. Bunlar **Kumkale Ovası, Ezine Ovası, Bayramiç Ovası, Kavak (Evreşe) Ovası, Biga Ovası, Karabiga(Gümüşçay) Ovası, Agonya(Hamdibey- Kalkım) Ovası** ve **Sarıçay Ovası**'dır. Yörede yerleşmeler kuzeyde Marmara Denizi kıyısında **Karabiga**, vadinin iç kısmında **Biga, Çan** ve **Yenice** kurulmuştur. Kara Menderes Vadisi'nin yukarı kesiminde **Bayramiç** ve **Ezine** yer alır. Yarımadanın güneyinde **Ayvacık** kurulmuştur. Boğaz'ın doğu kıyısında **Lapseki** ve **Çanakkale** Batı kıyısında **Gelibolu** ve **Eceabat** başlıca iki yerleşim merkezidir. Ege açıklarında **Gökçeada** ve **Bozcaada** yöreye dahildir. Yörede ekonomik faaliyetler tarım, sanayi, madencilik, hayvancılık, balıkçılık ve turizmdir.

Bölüm Soruları

- 1) Çanakkale Seramik Fabrikası nerede kurulmuştur?
 - a) Çanakkale
 - b) Biga
 - c) Çan
 - d) Ayvacık
 - e) Ezine
- 2) Aşağıdaki yerleşmelerden hangisi Çanakkale Boğazı kıyısında değildir?
 - a) Çanakkale
 - b) Gelibolu
 - c) Lapseki
 - d) Eceabat
 - e) Ayvacık
- 3) Aşağıdaki ovalardan hangisi Biga-Gelibolu Yöresi'nde değildir?
 - a) Ezine Ovası
 - b) Biga Ovası
 - c) Evreşe(Kavak) Ovası
 - d) Sarıçay Ovası
 - e) Karacabey Ovası
- 4) Biga-Gelibolu Yöresi'nde aşağıdaki yerlerden hangisine hava ulaşımı vardır?
 - a) Biga
 - b) Gökçeada
 - c) Bozcaada
 - d) Gelibolu
 - e) Ayvacık

5) Biga-Gelibolu Yöresi'nde aşağıdaki hangi yerleşmeye hava ulaşımı bulunmaktadır?

- a) Çanakkale
- b) Gelibolu
- c) Biga
- d) Bayramiç
- e) Ayvacık

6) Çanakkale Boğazı batısındaki yarımada'nın ismi nedir?

- a) Biga Yarımadası
- b) Gelibolu Yarımadası
- c) Armutlu Yarımadası
- d) Kapıdağ Yarımadası
- e) Çatalca Yarımadası

7) Çanakale Boğazı doğusundaki yarımada'nın ismi nedir?

- a) Kocaeli Yarımadası
- b) Kapıdağ Yarımadası
- c) Armutlu Yarımadası
- d) Biga yarımadası
- e) Gelibolu Yarımadası

8) Kara Menderes Çayı nereye dökülür?

- a) İstanbul Boğazı
- b) Ege Denizi
- c) Çanakkale Boğazı
- d) Marmara Denizi
- e) Karadeniz

9) **Kale-i Sultaniye** aşağıdaki hangi yerleşmenin eski ismidir?

- a) anakkale
- b) Balıkesir
- c) Bursa
- d) Bandırma
- e) Bilecik

10) **Kallipolis** aşağıdaki hangi yerleşmenin eski ismidir?

- a) Lapseki
- b) Gelibolu
- c) Eceabat
- d) Biga
- e) Ayvacık

Cevaplar

1)C, 2)E, 3)E, 4)B, 5)A, 6)B, 7)D, 8)C, 9)A, 10)B

13. KARADENİZ BÖLGESİ COĞRAFYASI VE DOĞU KARADENİZ BÖLÜMÜ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

13.Karadeniz Bölgesi Coğrafyası ve Doğu Karadeniz Bölümü

13.1.Karadeniz Bölgesi Coğrafyası

13.1.1.Bölgenin Yeri ve Sınırları

13.1.2.Yüzey Şekilleri

13.1.3. Hidrografya

13.2.Doğu Karadeniz Bölümü

13.2.1.Rize Yöresi

13.2.2.Çoruh Yöresi

13.2.3.Trabzon Yöresi

13.2.4.Yukarı Kelkit Yöresi

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Karadeniz sahil yolunun olumsuz etkileri neler olmuştur?
- 2) Hidroelektrik santrallerin akarsulara etkileri nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ekonomik faaliyetler	Yaylaların ekonomik değerini öğrenir.	Doğu Karadeniz yaylalarını inceleyerek
Ekonomi: Turizm	Mili park koruma statüsü öğrenir.	Doğu Karadeniz milli parklarını inceleyerek

Anahtar Kavramlar

- Doğu Karadeniz Bölümü
- Rize Yöresi
- Rize
- Çoruh Yöresi
- Bayburt
- Trabzon Yöresi
- Trabzon
- Yukarı Kelkit Yöresi
- Şebinkarahisar
- Doğu Karadeniz Dağları

Giriş

Bu bölümde Karadeniz Bölgesi'nin sınırları, yüzey şekilleri, hidrografya içinde akarsular ve göllere yer verilmiştir. Karadeniz Bölgesi bölümlerinden Doğu Karadeniz Bölümünün Rize Yöresi, Çoruh Yöresi, Trabzon Yöresi, Yukarı Kelkit Yöresi yüzey şekilleri, hidrografya, yerleşme, ekonomik faaliyetler ve ulaşım olanakları açısından incelenmiştir.

13.1.Karadeniz Bölgesi Coğrafyası

Karadeniz Bölgesi Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi'nden sonra üçüncü büyük bölgesidir. Türkiye yüzölçümünün %18'ini kaplar. Yüzölçümü 141.000km²'dir. Bölgenin doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 1000 km.yi geçer. Genişliği ise doğu bölümünde 100 km.den azdır, orta bölümde 200km.yi aşar. Batı Karadeniz Bölümünde ise genişlik 150km'dir.

13.1.1. Bölgenin Yeri ve Sınırları

Bölgenin doğuda Gürcistan ile siyasi sınırı bulunmaktadır. Türkiye Gürcistan sınırı Sarp köyünden başlar. Eski bir yerleşme olan bu köy, çizilen sınır nedeniyle ikiye bölünmüştür. Köyün Gürcistan'da kalan kısmının adı Sarpi, Türkiye'deki köyün adı Sarp'tır. Sınır buradan itibaren dağlık alanda su bölümü çizgisini izleyecek şekilde 13 Ekim 1921 Sovyetler Birliğiyle yapılan Kars anlaşmasıyla çizilmiştir.

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Anadolu Bölgesi'yle sınırı Yalnızçam Dağları'nın Ardahan yaylasına bakan yamacından geçirilmiştir. Buradan itibaren sınır Çoruh Nehri'nin Oltu-Tortum Suyu havzasını Karadeniz Bölgesi'nde bırakır. Batıda Kop ve Çimen Dağları'nı boylayarak Kelkit ile Karasu havzalarını birbirinden ayıran dağların güney yamaçlarını izler. Bitki örtüsüne göre de bu sınır Karadeniz bitki örtüsünün iç kısımda sokulduğu alanın sınırıdır.

Orta Karadeniz Bölümü'nde Yeşilirmak havzasının tamamı Karadeniz Bölgesi'ne bırakılmıştır. Burada sınır Zile güneyinde Deveci Dağları'na dayanır. Kuzeybatıya dönerek Çorum Ovası'nı Karadeniz Bölgesi'ne bırakır. Sınır Kızılırmak'ın batısına geçer. Kuzey Anadolu Dağları'nın batı kesiminde en içteki Köroğlu Dağları'nın güney yamaçlarını boylar. İskilip ve Çankırı ovalarını İç Anadolu Bölgesi'ne bırakır. Daha batıda sınır çizgisi Kızılcahamam'ın güneyinden, Beypazarı'nın kuzeyinden geçip güneye bükülür. Sakarya Irmağı'nın doğu-batı doğrultulu yatağının güneyindeki Sündiken Dağları'nın güney kenarını boylayarak Eskişehir Ovası'nın kuzey kenarına ulaşır. İç Anadolu Bölgesi'yle olan sınır Eskişehir kuzeybatısında Bozüyük yakınlarında sona erer. Buradan itibaren Marmara Bölgesi'yle sınır başlar. Bu sınır Karasu Vadisi'ni ve Adapazarı Ovası'nı Marmara Bölgesi'nde bırakır. Sakarya ağzı doğusunda Karadeniz'e ulaşır.

13.1.2. Yüzey Şekilleri

Karadeniz Bölgesi'nde dağlar fazla yer tutar. Bu bölgedeki dağların bütününe “**Kuzey Anadolu Dağları**” adı verilir. Kıyı gerisinde yükselen dağlara “Kıyı Dağları” geride olanlara “İç Sıralar” adı verilir. Doğu Karadeniz Bölümünde Doğu Karadeniz kıyı dağları Rize Dağları, Trabzon Dağları, Zigana Dağları, Gümüşhane Dağları, Giresun Dağları Verçenik (3709m).İç sıralar Kelkit-Çoruh Dağları adındadır. Mescit Dağı'nda 3239m ye yükselir.

Orta Karadeniz Bölümünün kıyı dağlarına Canik Dağları adı verilir. İç sıralar Köse Dağı, Tekeli Dağ, Dumanlı Dağ, Yıldız Dağı, Deveci Dağ, Akdağ'dır. Batı Karadeniz Bölümü'nde 3 dağ sırası bulunur. Kıyı Dağları Küre Dağları(İsfendiyar Dağları) adındadır. İkinci sıra Ilgaz-Bolu Dağları adındadır. Diğer dağ sırası Köroğlu Dağları'dır.

13.1.3. Hidroğrafya

Karadeniz Bölgesi Türkiye’de akarsu ağının sık olduğu bir bölgedir. Bunda yağışların bolluğu ve bu yağışın mevsimler arasında düzenli dağılmış oluşu etkindir. Karadeniz Bölgesi akarsularının en sık ağına Doğu Karadeniz dağlarının denize bakan yamaçlarında rastlanır. Orta ve Batı Karadeniz bölümlerinde bu ağ daha seyrekler. Bölgenin akarsuları havzalarının genişliği bakımından birkaç tipe ayrılabilir.

a-Kıyı dağlarının denize bakan yamaçlarından inen akarsular: Bunların bir kısmı havzası dar sel vadileri şeklindedir. Trabzon’un doğusunda Değirmendere bu şekildedir. Harşit Çayı ise kaynaklarını daha içeri kısımlardan alır.

b-Kıyı dağlarının gerisinde doğarak denize ulaşmak için bu dağları enine yaran akarsular: Melet Suyu ve Devrekâni Çayı dağları enine yarar. Çoruh ve Kelkit Suyu’nun kaynakları dağların gerisinde iç ovalara kadar sokulmuştur. Filyos Çayı da kaynaklarını iç kısımlardan alır.

c-Karadeniz Bölgesi dışından doğup bölgeye giren, bütün dağ sıralarını aşan akarsular ise Kızılırmak, Yeşilirmak ve Yeşilirmak’ın kolu Çekerek Suyu’dur. Sakarya Nehri de bu grupta olup bölgenin sadece güneybatısından geçer ve Marmara Bölgesi’ne girer.

Karadeniz Bölgesi gölleri büyüklük açısından önemli olmamakla beraber oluşum ve doğal güzellikleri açısından önemlidir.

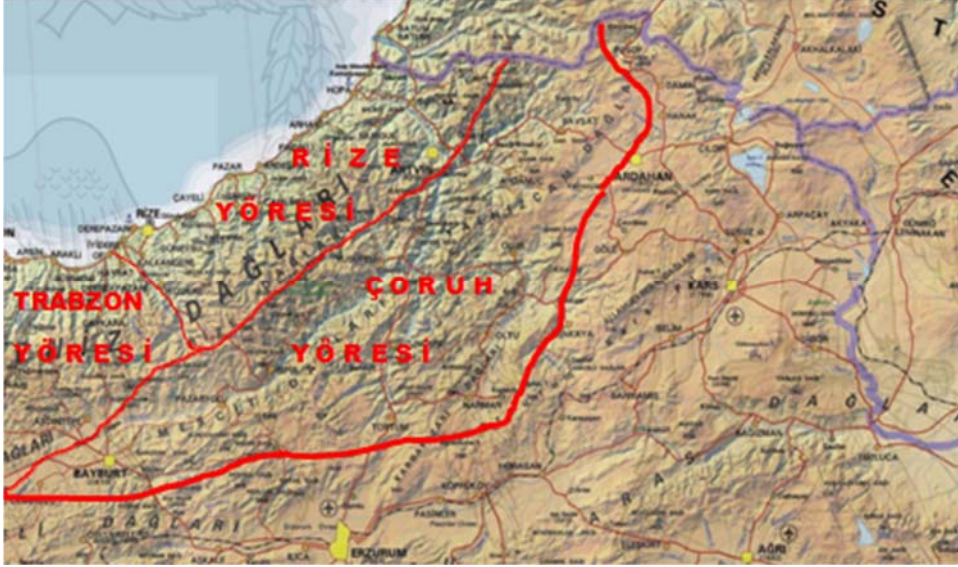
Doğu Karadeniz’de heyelan gölleri olarak Uzungöl ve Sera gölleri yer alır. Dağlık alanda çok sayıda buzul gölü bulunur. Sera Gölü 20 Şubat 1950’de dağ yamacının kaymasıyla oluşan bir heyelan gölüdür. Trabzon kentinin batısındaki Sera Deresi üzerinde, kıyından 8 km. içeride Demirtaş Köyü yakınındadır. Uzungöl Çaykara ilçesi Uzungöl bucağındadır. Soğanlı Dağları’ndan doğan ve Of ilçesinden denize dökülen Solaklı Deresi’nin Haldizen kolu üzerindedir. Uzungöl’ün kuzeyinde Tortum Gölü de bir heyelan gölüdür.

Orta Karadeniz Bölümünde Borabay Gölü(Amasya), Zinav Gölü(Reşadiye), Lâdik Gölü(Lâdik), Kızılırmak Deltası’nda Karaboğaz Gölü, Balık Gölü, Uzungöl, Çernek Gölü, Liman Gölü, Gıcı Gölü ve Tatlı Göl’dür. Yeşilirmak Deltası’ndaki başlıca göller, Akgöl ve Semenlik Gölü’dür. Sinop kıyılarında Sarıkum Gölü, Aksaz Gölü, Karagöl, Sülük Gölü, Akgöl bulunur.

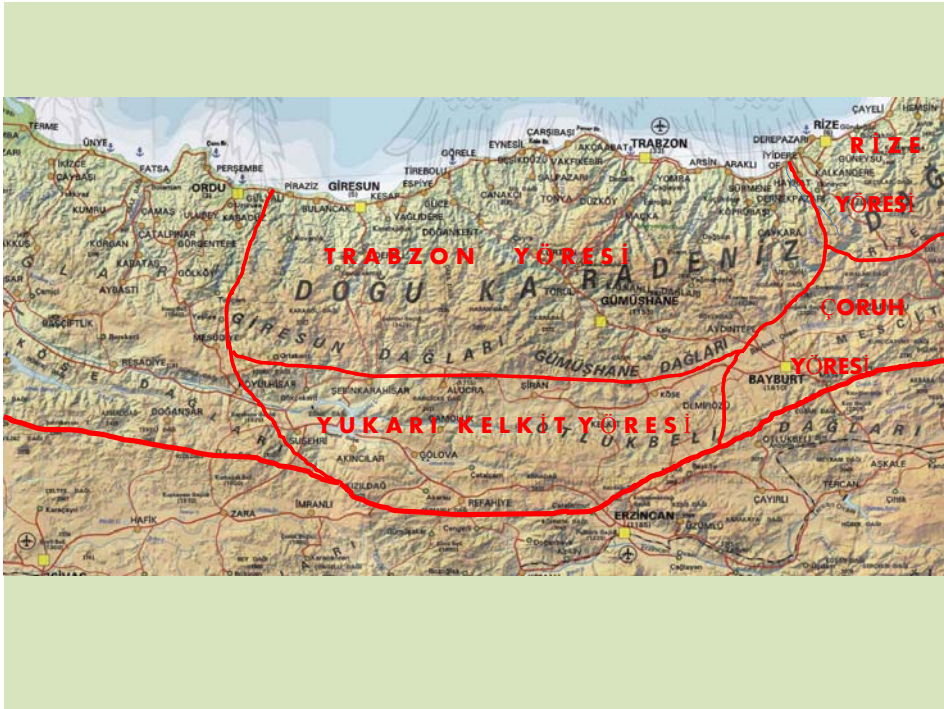
Batı Karadeniz Bölümü’nde Abant, Yedigöller, Yeniçağa Gölü, Karamurat Gölü(Mudurnu), Sünnet Gölü (Göynük), Çubuk Gölü (Göynük) yer alır.

13.2.Doğu Karadeniz Bölümü

Karadeniz Bölgesi 3 bölüme ayrılır. Bunlar Doğu Karadeniz Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü ve Batı Karadeniz Bölümleridir. Doğu Karadeniz Bölümü 4 yöreye ayrılır 1-Rize Yöresi 2- Trabzon Yöresi 3-Çoruh Yöresi 4-Yukarı Kelkit Yöresi

Harita: Doğu Karadeniz Bölümü Yöreleri(Çoruh ve Rize Yöreleri)

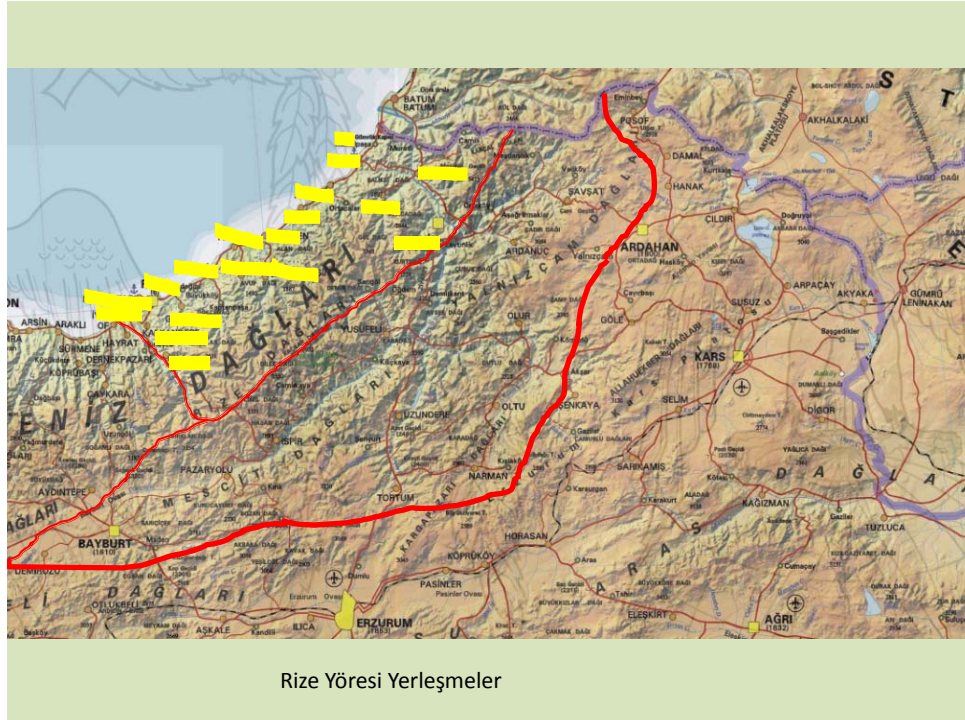
Harita: Doğu Karadeniz Bölümü Yöreleri (Trabzon ve Yukarı Kelkit Yöreleri)

13.2.1.Rize Yöresi

Doğu Karadeniz’de dağların ilk sırasını(Kaçkar Dağları) ve bu dağlık alanla kıyı arasındaki kesimi içine alır. Kıyıda en büyük yerleşme Rize’dir. Rize’nin doğusunda kıyı boyunca **Çayeli, Pazar, Ardeşen, Fındıklı, Arhavi, Hopa** ve sınırda **Sarp köyü** yer alır. İç kısımdaki yerleşmeler batıda **Çamlıhemşin**, Çoruh vadisinde **Borçka** ve **Artvin**’dir. Genel hatlarıyla dağlık bir yöredir. Dağlık olan bu yörede kıyı şeridinin genişliği akarsu vadileri

dışında 20-150m genişliktedir. Yükseklik kıyı düzlüğünün gerisinde başlar ve 150-200m'yi bulur. Buradan itibaren topografya V şekilli vadilerle yarılmıştır ve yükseklik 200m'ye ulaşır.

Yörenin yüksek dağ sırası Kaçkar Dağları adındadır. Bu dağ sırası 4 bölüme ayrılır. Kavrun Dağları, Kaçkarların en yüksek zirvesi Kaçkar doruğu (3932 m) buradadır. Bu dağların batısında Verçenik Dağları'nda en yüksek zirve Verçenik(Üçdoruk) tepesi 3709m'dir. Bulut Dağları kuzeydoğudadır. Altıparmak Dağları'nın en yüksek zirvesi 3480m'dir. Yörenin Gürcistan sınırında Karçal Dağları yer alır.

Harita: Rize Yöresi

Kaçkar Dağları'nda 3000-3200 m'ler arasında buzul dönemlerinden kalan, buzul aşındırmasının izleri ve buzul gölleri yer alır. En büyüğü Büyük Deniz Gölü'dür. Diğerlerine Ambar Gölü, Ergis Gölü, Samlı Gölü, Göleteği Gölü örnek olarak verilebilir. Borçka Karagöl, Borçka ilçe merkezine 27 km uzaklıktadır. Borçka-Camili (Maçahel) karayolu üzerinde 7 km gittikten sonra, doğuya ayrılan toprak yolla 20 km gittikten sonra Borçka **Karagöl**'e ulaşılır. Bir heyelan gölüdür.

Kaçkar Dağları hızlı akışlı akarsuların kaynağıdır. Yörede çok sayıda kısa boylu dere denize dökülür. Bunlar İyidere batısından denize dökülen İyidere Çayı, Rize doğusundan denize dökülen Taşlı Dere Çayı, Çayeli ilçesinin batısından denize dökülen Büyükdere Çayı, Pazar doğusundan denize dökülen Hemşin Deresi, Ardeşen batısından denize dökülen Fırtına Çayı, Fındıklı doğusundan denize dökülen Abuçağlayan Deresi'dir. Taban seviyesi düzlükleri bu dereler boyunca 500-600 m içeriye sokulabilir.

Çoruh Nehri, Mescit Dağları'ndan kaynağını alarak Bayburt'u geçtikten sonra su kavuşumu denilen yerde Oltu Suyu ile birleşir. Yusufeli yakınlarında Barhal Deresi'yle birleşen Çoruh Nehri kuzeybatı yönüne girer. Artvin yakınlarında Orta Köy suyunu,

Borçka'da Murgul Suyu'nu - İç Kale Suyu'nu ve Kaynarca Suyu'nu alarak Batum'un güneybatısından Karadeniz'e dökülür. Çoruh Nehri'nin uzunluğu 376 km olup, 354 km'si sınırlarımız içerisindedir. Tortum ayı Tortum Gölü'ne girip çıktıktan sonra Oltu ayı'nı alır ve oruh'a karışır. Çoruh Nehri'nin diğer kolları Barhal ayı ve şavşat Suyu'dur. Çoruh Nehri üzerinde yapılmış ve yapımı devam eden barajlar bulunur. Muratlı Barajı (2005) Gürcistan sınırına çok yakın(100m)dır. Taşkın koruma ve enerji amaçlıdır. Borçka Barajı(2006) taşkın koruma ve enerji amaçlıdır. 2012 yılı sonunda açılan Deriner Barajı ve Hidroelektrik santrali 249m gövde yüksekliği ile Türkiye'nin en yüksek gövdeli barajıdır. Artvin'in 70km güneybatısında inşa edilecek olan Yusufeli Barajı ve HES projesinin sözleşmesi 2012 Kasım ayında imzalanmıştır. 270m gövde yüksekliğiyle Türkiye'de birinci, dünyanın en yüksek 3.barajı olacaktır. Yusufeli Barajı ve HES projesi inşaatı sona erip su toplamaya başladığı zaman Yusufeli ilçe merkezi ile 16 köy tamamen sular altında kalacaktır. Su toplamadan önce taşınacak olan Yusufeli için yeni yerleşim yeri Yansıtıcılar Bölgesi (Sakut Deresi) olarak belirlenmiştir.

Foto: Borçka Barajı

Dağlık alanda ağaç türleri genel olarak 800-900 rakımlara kadar kayın, gürgen, kıızılağa, kestane ve karaağaç gibi yapraklı türlerden, 900-1000m'den sonra ladin, göknar ve meşelerden oluşur. 1994 yılında ilan edilen **Kaçkar Dağları Milli Parkı**'nın kuzey sınırı amlıhemşin ilçe merkezinden 16 km uzaklıktadır. Güneyde Fırtına Deresi'ni takip eden Milli Park sınırı, Karagöl buzulunu da içine alıp güneye kıvrılır. Kaçkar Dağları'nın güney sırtları, milli parkın da güney sınırlarını oluşturmaktadır. Palovit Deresi ve Ayder Platosu parkın kuzey sınırlarını çizerken, Olgunlar köyü parkın doğu sınırını oluşturmaktadır.

Hatila Vadisi Milli Parkı Çoruh Nehri'nin kollarından Hatila Vadisi'ni içine alır. Relik ve endemik karakterlerdeki bitki örtüsü ilginç jeolojik ve jeomorfolojik yapısı eşsiz peyzaj güzellikleri, zengin faunasıyla rekreasyonel potansiyele sahiptir. Artvin merkeze 10 km mesafede bulunmaktadır.

Yörenin güneydoğusu ayrı bir alt yöre özelliğindedir. Yüzey şekillerinde oruh Nehri ve kollarının açtığı derin vadiler yer alır. Ardanuç Deresi oruh'un koludur. Ardanuç'un 7km kuzeybatısında Cehennem Deresi Vadisi bir kanyondur. Murgul Vadisi'nde Murgul ayı akar. Barhal ayı Altıparmak Vadisi'nde akar.

Yörenin tarımsal ürünleri başta çay olmak üzere fındık, mısır ve kividir. Tarıma uygun az miktarda alanların çoğunluğu çay tarımına ayrılmıştır.

Türkiye’de yaş çay üretiminin üçte ikisine yakını Rize’de yapılır. İkliminin ılık oluşu ve bol yağış alması nedeniyle, Rize’nin arazisi çayın üretimine çok elverişlidir. Yaklaşık 40.000 hektarlık çay bahçelerinde yılda ortalama 400 bin tondan fazla çay üretimi yapılmaktadır. Yeni dikim alanlarının yapılmasına, kanunen izin ve ruhsat verilmemektedir.

Yörede tarım coğrafi koşullar nedeniyle çay ve fındığa bağımlı kalmaktadır. Ancak çay ve fındıkta yaşanan sorunlar nedeniyle ek tarımsal ürün olarak kivi üretimi uygun görülmüştür. Rize ili kapsamında kivi üretimi yıllık 5000 tonun üzerindedir. Artvin’de ise bu rakam 600 tondur.

Yörenin yaylaları hayvancılık için zengin otlaklara sahiptir. Son yıllarda büyükbaş hayvancılık mandıraların kurulmasıyla gelişme göstermiş, 15 bin olan büyükbaş hayvan sayısı 25 bine ulaşmıştır. Arıcılık önemlidir. İkizdere’nin Anzer yaylasından elde edilen Anzer balı dünya çapında ünlüdür. Balıkçılık deniz balıkçılığı ve tatlısu balıkçılığı şeklindedir. Hamsi, kefal, istavrit, palamut, barbunya, kalkan, zargana, izmarit, mezgıt, lüfer, kırlangıç, torik, karagöz, tirsı, levrek avlanır. Rize ilinde 40 adet alabalık çiftliği bulunur. Yıllık ortalama 1000 tonun üzerinde alabalık üretilir.

Yörede sanayi kuru çay üretimi tesisleri şeklindedir. En büyük tesisler Pazar Çay Fabrikası, Fındıklı Çay Fabrikası, Çayeli Çay Fabrikasıdır. Çay fabrikası ve atölyelerinin dışında bu tesislerin yedek parçasını üreten, bakım ve onarımını yapan sanayi iş kolları, çay paketlenme ve ambalaj tesisi, un fabrikaları, kereste ve tomruk biçme atölyeleri, döküm, balık unu ve balık yağı gibi sanayi kuruluşları ekonominin temel taşlarıdır. Ondan fazla hazır beton tesisi ile yapımı devam eden ve bir kısmı üretime geçen HES santralleri, ekonomiye büyük bir katma değer sağlamıştır. **Rize Organize Sanayi Bölgesi**’nin altyapısı başlamıştır. Rize-Ardeşen Organize Sanayi Bölgesi imar planı aşamasındadır. Arhavi ve Ardeşen’de silah fabrikası bulunur.

Çayeli’nin Madenli beldesinde **Çayeli Bakır İşletmeleri** elde ettiği bakır ve çinko cevherinden bakır ve çinko üretmektedir. 2009 yılı toplam konsantre cevher üretimi; 143.382 ton bakır ve 102.433 ton çinkodur. Yörede bulunan murgul bakır-kurşun-çinko yatakları Karadeniz Bakır İşletmeleri tarafından işletilmektedir. Artvin-Kafkasör-Cerattepe bakır-altın yatağı ise Cominco A.Ş. tarafından işletmeye hazırlanmaktadır.

Yörenin su kaynakları hidroelektrik santrali kurularak değerlendirilmek istenmektedir. **İkizdere Hidroelektrik Santrali** Rize-İkizdere karayolu üzerinde İkizdere ilçesine 2,5 Km uzaklıkta (kuzey yönünde) kurulmuştur. 1961 yılında işletmeye açılmıştır. İkizdere HES kurulu gücü itibarıyla (18,6 MW) Türkiye’de en fazla enerji üreten santrallerin başında gelmektedir. Yörede bir kısmı üretime geçmiş, bir kısmı yapımı devam eden çok sayıda HES bulunur. İkizdere Vadisi üzerinde 20’den fazla HES projesi yapılmıştır. Fakat yöre halkı buna itiraz etmektedir. Dünyanın mutlak korunması gereken vadileri arasında yer alan bu vadi 2010 yılında doğal sit alanı ilan edilmiştir. Fakat 2 HES inşaatı devam etmektedir. Yörede Hopa’da fuel-oil ile çalışan bir termik santral 1973’de kurulmuştur.

Yörede jeomorfoturizm, termal turizm, alpinizm, akarsu turizmi, yayla turizmi gibi doğal kaynaklara dayalı büyük turizm potansiyeli bulunmaktadır.

Jeomorfoturizm açısından **Cehennem Deresi Kanyonu** Artvin-Ardanuç karayolunun 25. Km'sinde ye alır. Çoruh Nehri'nin kollarından olan Ardanuç Suyu'nun açtığı dar ve derin vadi olan Cehennem Deresi kanyonunun yamaç eğimi 90 dereceyi bulur. Dik bir duvarı andıran ve 200 metreyi aşan yükseltisiyle oldukça dikkat çeker ve birkaç kilometre boyunca özelliğini korur.

Çamlıhemşin'in 16 km güneydoğusunda bulunan, 1250 m yükseklikteki **Ayder Yaylası**'nın termal kaynakları kaplıca turizminde değerlendirilir. Yöre yayla turizmi açısından çok sayıda yaylaya sahiptir. Ayder, Anzer ve Yukarı Kavron yaylaları Turizm Bakanlığı tarafından turizm merkezi ilan edilmiştir. Ayder'e 10 km uzaklıkta Aşağı Kavron ve 14 km uzaklıkta, 2300 m yükseklikte yer alan Yukarı Kavron Yaylaları yayla turizmine açıktır. Rize'ye 85km uzaklıkta Balıyla ünlü Anzer Yaylası(diğer bir adı da Ballıköy yaylası) önem taşır.

Artvin'in 10km güneybatısında **Kafkasör yaylası** 1250m yüksekliktedir. Her yıl Haziran ayının 4. haftasında düzenlenen Kafkasör Kültür ve Sanat Festivalinde 3 gün süren boğa güreşleri etkinlikleri, yöre halkı tarafından yoğun ilgi görmekte, festival havasında geçmektedir.

Turizm açısından önemli bir yer **Maçahel Vadisi**'dir. Gürcüce olan bu isim Türkçe adıyla Camili yöresidir. Türkiye Sovyetler Birliği çizilirken 1921'de köylerin bir kısmı Gürcistan'da 6 köy Türkiye'de kalmıştır (Camili, Efeler, Düzenli, Uğur, Maral ve Kayalar köyleri). Maçahel Vadisi Gürcistan'a bağlı Acaristan Özerk Cumhuriyeti sınırları içerisine doğru yayılan uzun bir vadinin genel adıdır. Vadiye Macahela (veya Maçahela) Vadisi de denir. Vadi boyunca akan, ana kollarını Uğur-Maral ve Efeler Dereleri'nin oluşturduğu akarsu Maçahel Suyu olarak anılmakta olup, sınırı geçtikten sonra, Acar Suyu'ndan önce sağdan Çoruh Nehri'ne karışır. Bu köylerde Gürcü kültürü ön plandadır. Maçahel balı ünlüdür. Kafkas arısının dünyada saflığını kaybetmemiş 2-3 yerden biri de Maçahel yöresidir Ağustos ayında Bal Festivali düzenlenir. Maçahel sahip olduğu biyolojik zenginlikten dolayı UNESCO tarafından 2005'de Dünya Biyosfer Rezerv Ağına eklenmiştir.

Kaçkar Dağları Türkiye'de alpinizm(dağcılık) açısından ilgi görür. Kaçkar Dağı'na kuzeyden çıkış Ayder yaylası-Aşağı-Kavron-Yukarı Kavron yaylası ve Boğaçayırı mevkiinden yapılır. Güneyden çıkışlarda Yusufeli-Yaylalar köyü Dilberdüzü mevki kullanılır.

2004 yılında bu dağda Heliski kayak sporu başlamıştır. İsviçre'den getirilen, zor şartlar altında iniş kalkış yapabilen helikopterle kayakçılar Kaçkar Dağları'nın sarp tepelerine çıkarılır ve kayakçılar zirveden eteklere doğru kayakla inerler. Artvin'e 17km uzaklıkta Mersivan Dağı'nda Atabarı Kayak Merkezi bulunur. Ardahan'a 20km uzaklıkta Uğurlu Dağ'da Yalnızçam Kayak Merkezi bulunur.

Akarsu turizminde 57km uzunluğunda Fırtına Deresi ve İkizdere(İyidere) rafting sporu için tercih edilir. Çoruh Nehri Türkiye'de rafting ve kano sporlarının yapıldığı nehirlerin en önemlisidir. Dünyanın en hızlı akan nehirlerinden olup, 1993 yılında Dünya Rafting Şampiyonası bu nehir üzerinde yapılmıştır. Nehrin akışına göre zorluk dereceleri 1 ila 6 arasında değişkenlik göstermektedir.

Rize Yöresi sahip olduğu doğal özellikleriyle trekking, kuş gözlemciliği, foto safari gibi çok sevilen rekreasyon faaliyetleri için uygundur. Kaçkar Dağları'nda Haziran Ekim

ayları arasında doğa yürüyüşleri yapılmaktadır. Kaçkar Dağları'nın eteklerinde bulunan Yaylalar Köyü ve Altıparmak Köylerinde köylüler tarafından işletilen pansiyonlar bulunmaktadır. Hatila Vadisi Milli Park sahası, Artvin merkez ilçe sınırları içerisinde, Hatila Vadisi'ndeki Hatila Deresi ve birçok yan dereleri içerir. Ulaşım, Artvin il merkezinden 10 km'lik stabilize bir yol ile sağlanır.

Relik ve endemik karakterlerdeki bitki örtüsü, ilginç jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, eşsiz peyzaj güzellikleri, zengin faunasıyla rekreasyonel potansiyele sahiptir. Kaçkar Dağları'nda çok çeşitli kuş ve kelebek türü yaşar. Ayrıca kuş göç yolları üzerindedir. Kuş gözlemciliği için çok sayıda meraklı bu dağlara gelir. Kuş gözlemcileri, Türkiye'de sadece Kaçkarlarda 2000m'nin üzerinde yaşayan Huş tavuğu(dağ horozu) gözlemek için gelmektedirler. 2005 yılından beri İkizdere'de "İkizdere Dağ Horozu Festivali" düzenlenmektedir.

Tarihsel turizm içinde Rize'de tarihi konutlar(Tuzcuoğulları Evi, Tarakçıoğlu Konağı, Hurşit Bey Evi) değerlendirilir. Atatürk'ün 17 Eylül 1924 yılında Rize' ye gelip kaldığı ev restorasyon çalışmalarının ardından 27.12.1985 yılında Atatürk Evi Müzesi Müdürlüğü olarak hizmete açılmıştır. Rize kalesi yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, 6.yy.'da yenilenmiş, Trabzon Devleti zamanında (13. yüzyıl) son şeklini almıştır. Kale, iç kale ve halkın oturduğu aşağı kale olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Çamlıhemşin'in 15km güneyinde Fırtına Deresi batı yamaçlarında Zil kalesi bulunur. Çamlıhemşin'e 40km uzaklıkta Kale-i Bala Hisarcık köyü alanındadır. Berta Köprüsü, Eski Ardanuç-Şavşat yol ayrımında bulunmaktadır. Osmanlılar tarafından yaptırılmış olup uzunluğu 64 m'dir. Artvin kalesi 10.yy.'da inşa edilmiştir.

Rize Yöresi'nin en önemli karayolu bağlantısı "**Karadeniz Sahil Yolu**"dur (D010). Samsun'dan Sarp'a kadar toplam uzunluğu 542km olan bir karayoludur. 1950'li yıllarda yapılan kıyı yolu ihtiyacı karşılayamaz durma geldiğinden yapımı 1960'lı yıllarda planlanan bu yolun temeli 1987 yılında atılmıştır. Fakat maddi nedenlerden dolayı durmuştur. 1988'de Sarp sınır kapısının açılmasıyla yeniden gündeme gelmiştir. 1998 yılında yeniden 7 ayrı noktada inşaat başlamıştır. 300km.lik kısmı 2004 yılında tamamlanmış. 2007'de bütünüyle hizmete girmiştir.

Yol yapılmadan önceki alternatif önerilerden biri, otoyolun sahilten değil, sahile paralel giren arka vadilerden geçirilmesiydi. Kazılması gereken tünellerin yüksek maliyetli olduğu gerekçesiyle daha düşük maliyetli olduğu belirtilen denize dolgu seçeneği tercih edilmiştir.

Sahil yoluna getirilen en önemli çevreci eleştiri, sahilin dokusu ile deniz arasındaki bağlantıyı kesen yolun, çevre üzerinde yıkıcı etkiler yapacağıydı. Projenin deniz ve kıyıdaiki bütün canlı türlerini etkileyerek ekolojik dengeyi bozacağı yolunda yaygın eleştiriler yapıldı. Dere yataklarının denize erişiminin önünün kesilmesinin de sel felaketlerine yol açacağı vurgulanmıştı. 2010 Ağustos ayında Rize Merkez'e bağlı Gündoğdu beldesinde şiddetli yağış nedeniyle biriken yağmur suları, Karadeniz Sahil Yolu'nu aşamadı ve oluşan sel ve heyelan nedeniyle 12 kişi yaşamını yitirdi. 2011 yılı Eylül ayında yine Rize'de bu kez şehir merkezi sel altında kaldı. 2012 yılı ocak ayının sonunda yağış Sarp Bölgesi'ndeki yolun 500 metrelik kısmını kullanılamaz hâle geldi.

Foto: Karadeniz Sahil Yolu

İç kısımla bağlantı kuran 2 karayolu bulunmaktadır. Birisi Rize'nin 14km batısında İyidere sahil yolundan ayrılarak güneye uzanan Rize-İspir karayoludur. Diğer karayolu Çoruh Vadisi'ni izleyen Hopa-Artvin karayoludur. Rize-İspir-Erzurum arasındaki karayolu ulaşımı 2640m yükseklikteki Ovit Dağı Geçidi'nde kar yüzünden kışın kasım-nisan arasında ulaşımı kapatılmaktadır. Rize-Erzurum otoyolunun en önemli bölümü Ovit Dağı Tünel inşasıdır. 13 Mayıs 2012'de temeli atılmıştır. 15km uzunluğunda çift tüpten oluşacak tünel İkizdere'nin Sivrikaya köyünde başlayıp İspir'den çıkacaktır. Diğer karayolu Çoruh Vadisi'ni izleyen Hopa-Artvin karayoludur. Bu karayolunda Balıklı Dağ Cankurtaran Geçidi(690m) ile aşılr. Fakat kışın kar yağışı ve sis, ulaşımı engellemektedir. Bu kesime Hopa Tünel Projesi düşünülmüş fakat başlanmamıştır.

İstanbul'dan başlayan Karadeniz Hattı feribot seferleri haziran-eylül arasında Rize'ye kadar uzanmaktadır. Böylece yörede denizyoluyla yolcu taşımacılığı yapılmaktadır.

Yük taşımacılığında **Rize limanı** 1966 yılında balıkçı barınağı olarak açılmıştır. 1991 yılında Rize limanına dönüştürülmüştür. Yolcu, yük, Ro-Ro rıhtımı vardır. Diğer bir liman tesisi Çayeli Ünye Çimento tesisinin rıhtımıdır. Diğer bir yük limanı Pazar limanıdır. Hopa limanı bütün hizmetleriyle 1972 yılında hizmete girmiştir. Sarp sınır kapısına 15km uzaklıktadır.

13.2.2. Çoruh Yöresi

Kaçkar Dağları'nın güneyinde Çoruh Nehri tarafından birbirinden ayrılan Mescit Dağları, Yalnızçam Dağları, Çoruh Nehri ve kolları tarafından derin bir şekilde yarılmış vadiler yüzey şekillerine hakimdir. Çoruh Nehri Mescit Dağları ve Yalnızçam Dağları arasından geçerek kuzeye doğru akar Yöreyi iç kısma ve kıyıya bağlayan karayolu bu iki dağ sırası arasında Çoruh Nehri Vadisi'nden geçer. Doğuda Yalnızçam Dağları da Şavşat Suyu tarafından aşılr. Bu vadiden de Artvin'i Ardahan'a bağlayan yol geçer. Bu dağları aşan bir diğer yol Artvin-Ardanuç yoludur. Mescit Dağları güneyinde Oltu ve Tortum çayları tarafından yarılmış kesim yer alır. Buradan güneyde platolar başlar. Batıda Bayburt çevresinde vadilerle daha az yarılmış kesim yer alır. Yörenin en önemli düzlüğü Bayburt Ovası'dır. Bayburt ilçesinin kuzey ve güney kesimleri arasındaki dağlık alanlar arasında, ortalama 1.500 m yükseltide uzanan, doğu kesiminde Bayburt ilçe merkezi yer alan Bayburt Ovası, Çoruh'a karışan akarsular tarafından sulanır.

Yöreye şekil veren Çoruh Nehri Mescit Dağları'nın batı yamaçlarından doğar, Bayburt yakınlarında kuzeye yönelir. Pulur Suyu'nu alarak doğuya döner. İspirden geçerek Yusufeli'nde Barhal Deresi'ni alır. Yusufeli'nden sonra Oltu Çayı'nı ve Şavşat Suyu'nu alarak Rize Yöresi'ne geçer. Tortum Çayı Yusufeli-Oltu-Erzurum yol ayrımı mevkiinde Oltu Çayı ile birleşir.

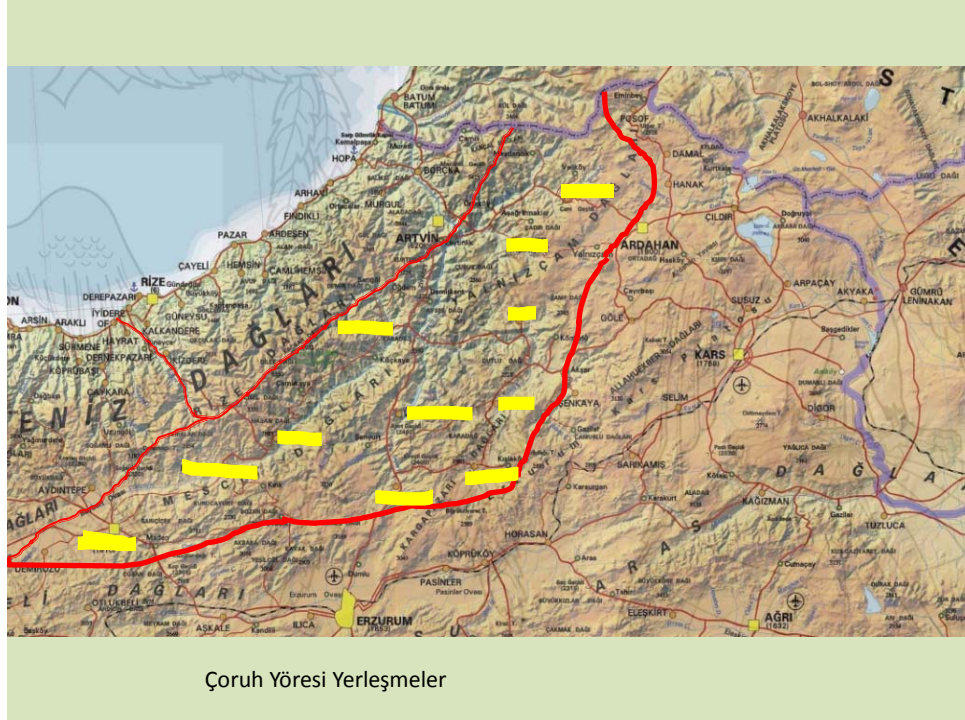
Şavşat göller bakımından zengindir, çok sayıda buzul gölü bulunmaktadır. Göllerin en büyüğü Karagöl Dağları'nda bulunan ve bu dağa kendi adını veren Karagöl'dür. Bol miktarda alabalık bulunan gölden sulama amaçlı olarak yararlanılmaktadır. Meşeli köyünün orman içi mevkiinde milli parklar kapsamı içerisinde bulunan ikinci bir Karagöl mevcut olup piknik, mesire yeri özelliğine sahiptir. Pınarlı köyü yakınlarında Balık Gölü, Arsiyan yaylasında ise Kız Gölü, Boğa Gölü ve Koyun Gölü isminde göller bulunmaktadır. Aşağı Koyunlu Köyü sınırları içerisinde, 65 m civarında yüksekliği ile Suatılan Şelalesi bulunur. Uzundere'nin kuzeyindeki Tortum Şelalesi'ni, Tortum Gölü'nden çıkan Tortum Çayı vadideki heyelandan oluşan yükseklik farkını aşarken oluşturmuştur.(48m). Ciro Şelalesi Yusufeli Özgüven köyünde kısa kademelerle toplam 166m yükseklikten dökülür. Sırakalar Şelalesi Bayburt-Erzurum karayolunun 6.km'sinden ayrılan yoldan içeride Sarıkayalar köyündedir.

Karagöl Sahara Milli Parkı, Şavşat ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup iki ayrı sahadan oluşur: Bunlar Karagöl ve Sahara Yaylası'dır. Karagöl, Şavşat ilçe merkezinin 45 km. kuzeyinde yer almaktadır. Sahara yaylası ise ilçe merkezine 17 km. uzaklıktadır.

Yörenin yerleşme birimleri **Bayburt, İspir, Yusufeli, Narman, Tortum,Uzundere, Oltu, Olur, Ardanuç ve Şavşat**'tır.

Foto: Yusufeli

Harita: Çoruh Yöresi

Yörede başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Tarımda buğday ve arpa üretimi başta gelir. Diğer ürünler yem bitkileri, mercimek, patates, Bayburt Ovası'nda şeker pancarıdır. İspir'de meyve ve sebze tarımı yapılır. Dut ve dut ürünleri(pestil, kuru dut, pekmez, köme vb.) önemli bir geçim kaynağıdır. Fasulye yetiştiriciliği İspir'de önemlidir.

İspir fasulyesi Türkiye'nin en ünlü "kuru fasulyesi" olmak için coğrafi işaret olarak tescillenmiştir. Yılda 250-300 ton kuru fasulye üretimi bulunur.

Hayvancılık önemlidir. Mera hayvancılığı şeklinde sığır ve koyun beslenir. Arıcılık gelişmektedir. Yöre sanayisi tarım ve hayvancılığa bağlı olarak gelişmiştir. Peynir-tereyağ fabrikası, tuğla, kiremit, un fabrikaları, et kombinası belli başlı sanayi kuruluşlarıdır. El dokuma tezgahları, gelişen teknoloji karşısında kaybolmaktadır.

Oltu Taşı Oltu'da 300'den fazla ocaktan çıkarılmaktadır. Tespih, anahtarlık, gerdanlık, broş, küpe, saç tokası, tarak, ağızlık, yüzük, bilezik, sigaralık ve çeşitli süs eşyaları yapılmaktadır. Şenkaya Turnalı çevresinde yeşil renkli kalsedon-opal taşı bulunmuştur. "Oltu zümrüdü" adındadır.

Çoruh Yöresi'nde jeomorfoturizm açısından **Narman peribacaları** önemlidir. Narman'ın 7km güneydoğusunda Yanıktaş köyü yakınında Narman-Pasinler karayolu üzerindedir. **Kivi Mağarası**, Olur Yıldızkaya köyünün(köyün eski adı Kivi'dir) 2km kuzeydoğusundadır. Kivi Mağarası turizm için aydınlatıldığında ilgi görecektir. İspir Maden Köprübaşı beldesine 1,5km uzaklıkta **Elmalı Mağarası** sarkıt, dikit, traverten havuz ve gölleriyle turizme açılması düşünülmektedir. Bayburt'a 35km uzaklıkta Aşağı Çimağıl köyü Taşındibi mahallesi yakınında Çimağıl Mağarası da turizme açılmayı beklemektedir.

Yöre ulaşımı karayoluna bağımlıdır. Kuzey-güney doğrultusunda Artvin-Erzurum karayolu Çoruh Vadisi'ni izleyerek yöreden geçer. İspir kıyıya İkizdere üzerinden karayoluyla bağlanır. 2012'de temeli atılan Ovit Dağı Tünel projesi bittiği zaman Rize-Erzurum otoyolu

buradan geçecektir. Yöreyi doğu-batı doğrultusunda geçen karayolu Bayburt-İspir-Yusufeli arasında uzanır.

Foto: Narman Peribacaları

13.2.3. Trabzon Yöresi

Trabzon yöresi Trabzon ilinin tamamını batıda Giresun ilinin büyük kısmı, Ordu ilinin Melet Suyu Vadisi'nin doğusundaki kesimi de içine alır. Güneyde Giresun ilinin Çoruh ve Kelkit Çayı havzası yöre dışında kalır.

Yörede dar bir kıyı gerisinde yükselen dağlık alanlar bulunur. Bu dağlar batıdan doğuya doğru Giresun Dağları, Gümüşhane Dağları, Kalkanlı(Zigana) Dağları'dır. Doğudaki dağlar Kaçkarların batı uzantıları olan Soğanlı Dağları'nın alçaldığı yer olan Soğanlı Geçidi'nden Of-Çaykara-Bayburt karayolu geçer.

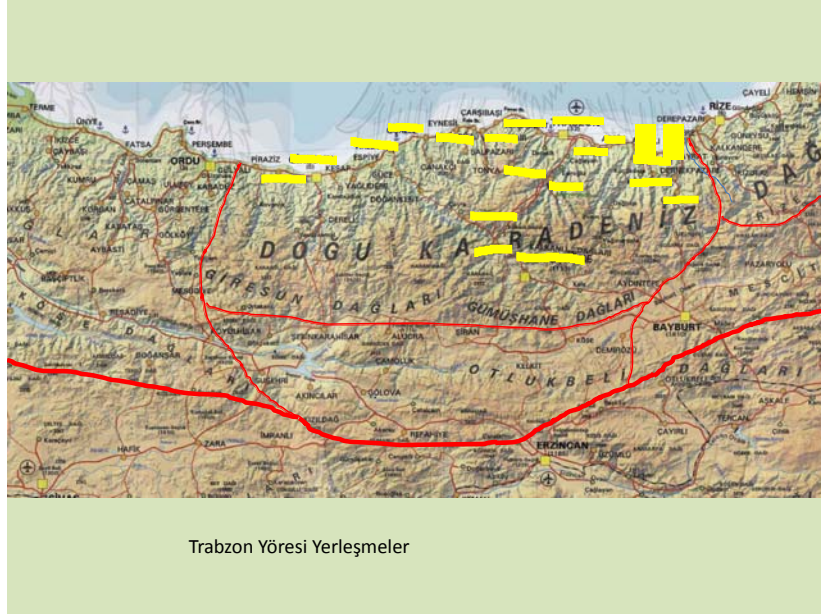
Dağlardan denize doğru inen dik yamaçlardan akan dereler derin vadilerde akarlar. Bunların başlıcaları Solaklı Deresi, Karadere, Değirmendere, Fol Deresi'dir. Karayolu, Değirmendere Vadisi'nden sonra Zigana Geçidi ve Harşit Suyu Vadisi'ni izler.

Yörede heyelan gölleri olan Uzungöl ve Sera gölleri ve dağlık alanda buzul gölleri yer alır. Sera Gölü 20 Şubat 1950'de dağ yamacının kaymasıyla oluşan bir heyelan gölüdür. Trabzon kentinin batısındaki Sera Deresi üzerinde, kıyıdan 8 km. içeride Demirtaş Köyü yakınındadır. Uzungöl Çaykara ilçesi Uzungöl bucağındadır. Soğanlı Dağları'ndan doğan ve Of ilçesinden denize dökülen Solaklı Deresi'nin Haldizen kolu üzerindedir.

Buzlu Göl, Karagöl, Sarıgöl, Aygır Gölü, Balık ve Birömer Gölleri ise Çaykara ilçesi Demirkapı köyü Kırklar Dağı kuzey eteklerinde bulunmaktadır. Torul'da Gavur Dağı'nın Abdal Musa tepesinde 18 adet buzul gölü **Artabel Gölleri** olarak adlandırılır. Burası 1998 yılında Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Türkiye jeolojik miras ulusal envanteri projesinde öneri jeopark alanıdır. Limni Gölü 2100m'de Zigana köyünün Saronay yaylasındadır. Kürtün(Gümüşhane) ilçesi sınırları içinde Çifteköprü mevkiinde yer alan **Örümcek ormanlarında** Avrupa'nın en yüksek göknarları ve Türkiye'nin en yüksek ladinleri yer almaktadır. 2500m²'lik alanda bazı ağaçlar Tabiat Anıtı ilan edilmiştir (400 yaşında ladin ve göknarlar).

Giresun Adası, Doğu Karadeniz'in tek adasıdır. Giresun'a 1.7km uzaklıktadır. Tarihi ve doğal sit ilan edilmiştir.

Yerleşmeler: Trabzon, Giresun, Gümüşhane, Akçaabat, Bulancak, Görele, Vakfıkebir, Of, Beşikdüzü, Tirebolu, Sürmene, Düzköy, Maçka, Yomra, Araklı, Arsin, Köprübaşı, Çaykara, Hayrat, Tonya, Kürtün, Torul'dur.

Harita: Trabzon Yöresi

Foto: Maçka

Tarımsal ürünlerde doğuda Trabzon kesiminde mısır ekim ve üretim olarak başta gelir. Üretilen mısır hayvan yemi olarak ve mısır unu yapıp iç tüketimde değerlendirilmektedir. Giresun'da ekim yapılan alanların yarısı fındık bahçeleri ile kaplıdır. Türkiye'de yetişen fındığın yüzde 25'ine yakını Giresun temin eder. 90 milyona yakın fındık ağacından, 70.000 ton civarında fındık istihsal edilir. 2008 yılında 150.000 ton fındık üretimi elde edilmiştir. Giresun'da fındıktan sonra en çok mısır, buğday, arpa, fiğ, patates ve baklagiller yetişir. Sebzeçilik gelişmiştir. Karalahana, domates ve fasulye yetiştirilir. Meyve olarak elma, armut ve kiraz yetişir. Gümüşhane kesiminde tarıma uygun ova ve vadileri azdır. Tarım en çok tahıl ekimi şeklinde yapılır. Ayrıca mercimek, fiğ, patates ve şekerpancarı ekilir. Meyvecilik

gelişmektedir. İldeki meyve ağacının yarısı elmadır. Ayrıca armut, erik, dut, vişne ve kiraz ağaçları vardır. Gümüşhane kırsal kesim kuşburnu bitkisi bakımından zengindir. 500 bin adet kuşburnu çalı bitkisinden yılda 550 ton ürün elde edilmektedir. Kırsal kesimde çoğunlukla çocuklar tarafından toplanan meyveler gıda sanayinde işlenmektedir. Gümüşhane’de yıllık toplam pestil üretimi 1800 ton, köme üretimi de 800 ton'dur. Yaklaşık olarak 225 ton da pekmez üretilmektedir. Toprak ve iklim istekleri açısından Karadeniz Bölgesi’nde Trabzon ve Rize yöresi yüksek dağlık alanlar ve yaylalar yaban mersininin doğal yetişme alanıdır. Yöresel olarak farklı isimler alan(çay üzümü, çoban üzümü, ayı üzümü) yaban mersini(blueberry) kültüre alınıp yetiştirilirse yöre için önemli bir ekonomik gelir olacaktır.

Foto: Kuşburnu

Foto: Yaban Mersini

Trabzon ilinde sanayi son senelerde hızla gelişmektedir. Başlıca büyük sanayi kuruluşları ise: Çaykur’a bağlı çay fabrikaları, Boru ve Profil Sanayii, Çimento Fabrikası, Karadeniz Su Ürünleri Sanayii, Süt Endüstrisi Kurumu Fabrikası, Fındık İşleme Fabrikası, Balık Yağı ve Unu Fabrikası, Et ve Balık Kurumu’nun fabrika ve soğukhava depoları, Giyim Sanayii, İş Makinaları Fabrikası, Süt Fabrikası, un fabrikalarıdır.

Giresun’un 1970’de kurulan en eski ve büyük sanayi tesisi olan Aksu SEKA kâğıt fabrikası 2003’de özelleşmiş(Milda Kâğıt Fabrikası) fakat işletme durmuştur. 790 dönüm arazisi olan fabrika alanının yapılaşmaya açılması düşünülmektedir. Giresun, son 15 sene içinde hızlı bir sanayileşme içine girmiştir. Fiskobirlik Entegre Fındık İşleme Tesisleri ve Yonga Levha Fabrikası büyük sanayi kuruluşlarıdır. Ayrıca Tirebolu Çay Fabrikası, fındık kırma atölyeleri, metal eşya, kolonya, dokuma tezgâhları, doğrama, bıçkı ve kereste fırınlama atölyeleri, Giresun peynir ve tereyağ fabrikası, un fabrikaları, Bulancak Balık Unu ve Yağı

Fabrikası ve bini aşan küçük işletme bulunmaktadır. Gümüşhane'nin başlıca sanayi kuruluşları: Kibrit Fabrikası, Çimento Fabrikası, Gümüşkale Kireç Sanayii, Gümüşsu Konsantre Meyve Suyu, Kuşburnu Çayı Tesisleri; ayrıca un fabrikaları, mobilya atölyeleri ile bıçkı-hızır atölyeleridir.

Trabzon Serbest Bölgesi 38.000 m² kamu arazisi üzerinde 1992 yılında kurulmuştur. Arsin'de kurulan Organize Sanayi Bölgesi'nde 69 tesis üretime geçmiştir. Beşikdüzü Organize Sanayi Bölgesi Trabzon'a 50 km., Beşikdüzü'ne 6 km. uzaklıkta Raşi, Köyiçi ve Komşuoğlu mevkiinde 720 dönüm arazi üzerine kurulmuştur. Vakfikebir Organize Sanayi Bölgesi Vakfikebir'in 4,5 km. güneyinde Yaylacık mevkiindedir. Akçaabat Organize Sanayi Bölgesi Trabzon'un güneyinde yer almakta olup, Trabzon-Giresun Devlet Karayolu'na 12 km. mesafededir. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi 2005 yılında tamamlanmıştır.

El sanatlarında ipek halı, Kürtün'de üretilmektedir. 1980 yılından sonra İzmit ve çevresinde oturan Kelkitliler yörelerine bu sanati getirmişlerdir. Gümüşhane'nin Dölek köyünde "güveç yapımı"(yörede gudu adındadır) güveç adı altında su testisi, küp ve çanak çeşitleri yapılır.

Trabzon Yöresi yaylaları yayla turizmine çok uygundur. Bunlar arasında Hıdırnebi yaylası(1650m, Akçaabat), Uzungöl yaylası (1150m Çaykara) en çok ilgi gören yaylalardır. Giresun'un Bektaş yaylası, Kümbet yaylası yayla turizmine açıktır. Gümüşhane'nin Zigana ve Eriklibeli yaylaları yaz ve kış turizme açıktır. Yaylalarda yapılaşmaya dikkat edilmesi gerekir. Sultanmurat Yaylasında 3 yıldızlı otel ayarında ve 150 yataklı modern otel 1997 yılında faaliyete geçmiştir. Limonsuyu Yaylasında 100 yataklı otel bulunmaktadır. Bu oteller yayla turizmine uymayacak kadar yüksek inşa edilmişlerdir.

Altındere Vadisi Milli Parkı Maçka'ya 18km uzaklıktadır. Milli Park bitki örtüsü yanında Sümela Manastırıyla ilgi görür. Meryemana Deresi Vadisi'nde ve vadi tabanından 250m. yükseklikte, .duvar gibi dik bir yamacın ortasındaki bir mağara içerisinde inşa edilmiştir.

Gümüşhane Torul'un Cebeci köyündeki **Karaca Mağarası** aydınlatılarak mağara turizmine açılmıştır. Karaca Mağarası'nı 2005 yılında 42.856 turist ziyaret etmiştir.

Trabzon Yöresi kış turizminde kayak sporu açısından uygundur. Zigana Dağı turizm merkezinde mekanik tesisler ve konaklama olanağı vardır. Eriklibeli, Çakırgöl ve Süleymaniye de kış sporları için turizm merkezi ilan edilmiştir.

Tarihsel turizm açısından önemli yapılar arasında Trabzon Kalesi, Giresun Kalesi, Sümela Manastırı(Maçka),Vazelon Manastırı(Maçka), Ortahisar Cami(Trabzon), Süleymaniye Cami(Eski Gümüşhane), Trabzon Atatürk Köşkü sayılabilir. Trabzon Ortahisar evleri, Memişoğlu Konağı, Nemlizâde Konağı, Akçaabat Orta mahalle evleri, Giresun Zeytinlik mahallesi evleri tarihsel turizm açısından önemlidir.

Karadeniz sahil yolu ve yapımı tamamlanmak üzere olan otoban yolunun hizmete açılması ile Samsun ile Sarp sınır kapısı arasında yolculuğun kalitesi artarak ağırlık karayollarına geçmiştir. Trabzon il merkezinden başlayarak Zigana geçidi üzerinden Gümüşhane'ye, oradan Kop geçidini aşarak Erzurum'a bağlanan yol ise eski önemini kaybetmiştir. Trabzon'u Gümüşhane'ye bağlayan karayolu Zigana Dağı'ndan geçer. Tünellerle aşılın bu yolda 12.9km uzunluğunda yeni bir tünel projesi başlamıştır. Gümüşhane

Harşit Suyu Vadisi'ni izleyen karayoluyla kuzeyde Tirebolu'ya güneydoğuda Bayburt'a bağlıdır.

Trabzon Hava Limanı 1957 yılında Hava Meydanı olarak hizmete açılmış olup, 29.11.1995 tarihinde Havalimanı statüsüne kavuşturulmuştur. Trabzon'a 6km uzaklıktadır.

Trabzon limanının yapımına 1949 yılında başlanıp 1954 yılında hizmete açılmıştır. Limanın yıllık yükleme ve boşaltma kapasitesi 3.5 milyon tondur. Limanın özelleştirilmesinden sonra yapılan yatırımlarla yükleme boşaltma kapasitesi 5 milyon ton/yıl'a çıkarılmıştır. Giresun limanı 1959 yılından itibaren hizmet vermektedir.

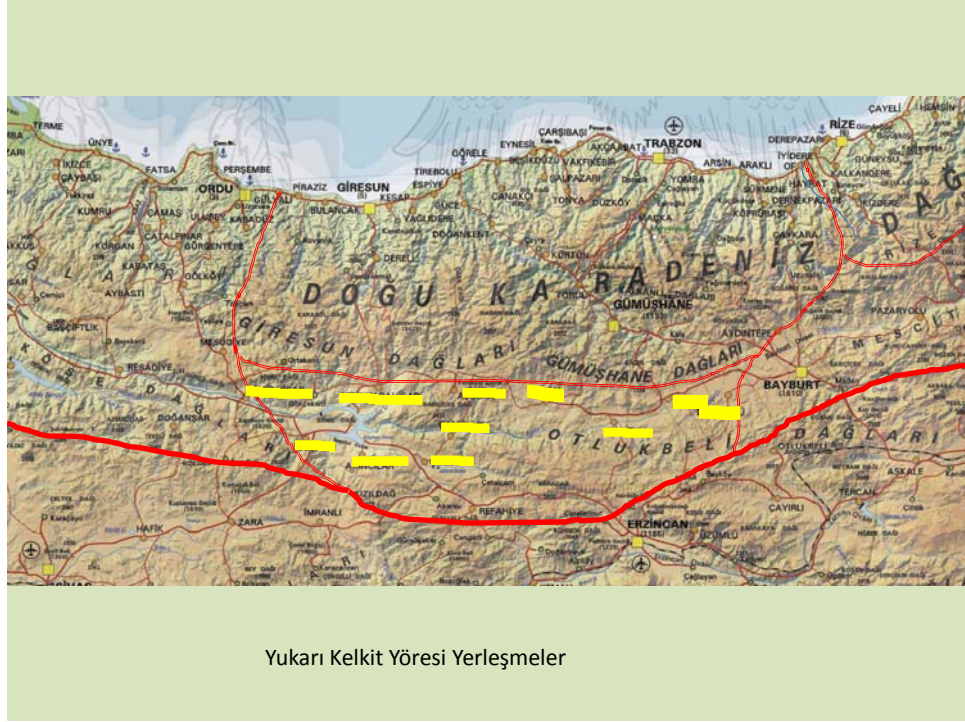
Foto:Trabzon Hava Limanı

13.2.4. Yukarı Kelkit Yöresi

Yukarı Kelkit Yöresi, doğuda Bayburt Ovası'nın batısından başlar, Kelkit Çayı Vadisi boyunca batıya uzanır ve Koyulhisar batısında sona erer. Kuzeyde Giresun Dağları ve Gümüşhane Dağları güneyde Köse Dağları ve Otlukbeli Dağları arasındadır. Yörede vadi tabanı doğuda 1200m, batıda 800m.dir. Yerleşmeler vadi yamaçlarındadır. Yörenin en büyük Ovası Suşehri Ovası'dır. Yörenin başlıca akarsuyu Kelkit Çayı Çimen Dağları'ndan doğar. Yeşilirmak'ı besleyen en büyük koludur. Üzerinde 1990'da tamamlanan Kılıçkaya Barajı ve hidroelektrik santrali inşa edilmiştir. Gümüşhane'nin Şiran ilçesine bağlı Seydibaba köyü sınırları içerisinde bulunan **Tomara Şelalesi** Şiran ilçesine 25 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır.

Yörenin başlıca yerleşmeleri **Şebinkarahisar, Suşehri, Koyulhisar, Alucra, Kelkit** ve **Şiran**'dır.

Sanayinin gelişmediği yörede başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Başlıca tarımsal ürünler arpa, buğday, şeker pancarı, fasulye ve patatestir. Suşehri Ovası'nda. buğday ve belirli kotada şekerpancarı üretimi başta. Şiran'da şeker fasulyesi üretimi önemli yer tutmaktadır. Kelkit Vadisi boyunca sebze ve meyvecilik yapılır. Meyvecilik de yörede gelişmiştir. Suşehri'nde kavun, karpuz, Şiran'da elma üretimi önemlidir. Şebinkarahisar'da Şebin cevizi ünlüdür. Koyulhisar'da domates ve ceviz üretiminde önemli bir yere sahiptir. Kelkit Havzası'nın organik tarım havzası ilan edilmesi ile ilgili çalışma başlatılmıştır.

Yukarı Kelkit Yöresi Yerleşmeler

Harita: Yukarı Kelkit Yöresi

Foto: Alucra

Yörede hayvancılık da önemli derecede yapılmaktadır. Genellikle köylerde yaşayanlar süt ve süt ürünlerini kendileri karşılamaktadır. Kelkit'te büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılır, besi sığırcılığı ön plandadır. Doğan Organik Ürünler Sanayi ve Ticaret A.Ş. organik süt ve besi hayvancılığı konusunda faaliyet göstermek üzere 2002 yılında Kelkit'te kurulmuştur. Yıllık 10.000 tona yaklaşan bir organik süt üretimi kapasitesine ulaşmıştır. Şirket, şu anda Türkiye'nin en büyük organik çiğ süt üreticisi, iç pazarda satılan organik içme sütünün tek hammadde tedarikçisi, yıllık 10.000 ton seviyesindeki üretim kapasitesi ile organik hayvancılıkta Avrupa'nın da en iyi işletmelerinden biri konumundadır. Şiran'da 30 ton günlük kapasiteli süt fabrikası bulunur. Kelkit Hayvan Pazarı bölgenin en büyük hayvan pazarlarından birisidir. Cumhuriyet Mahallesi Sazlar Mevkiinde yer alan Eski Hayvan Pazarının yanına yapılacak olan modern hayvan pazarı projesi yapılmıştır.

Su ehri çevresinde orman ürünlerinden mobilya, kereste, tomruk üretimi vardır.

Arıcılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Genelde Kelkit ve Yöresi'ne Rize ve Trabzon gibi illerden gelen arıcılar hâkimdir.

Sanayinin geli mediğı yörede atölye tipi sanayi alanında kereste ve marangoz atölyeleri, kum ve ta  ocakları, parke ve bordür ta ı imalathaneleri ve oto tamircileri önemli yer tutar.

Yörenin el sanatları arasında Kelkit'te "**zilli kilim**"  nl d r. Zilli kilimlerin tarihi Orta Asya'ya dayanmaktadır. Zilli kilim dokumacılığı heybe, yastık, yolluk, duvar süsleri, nazarlık, isimlik, seccade olarak üretilmektedir. Zilli kilim dokumasında kullanılan ipler el e irmesidir. Dokumalar tek taraflı, tek yüz kullanılır. Kilim motifleri kabartmalıdır. Boya olarak kullanılan bitki ve kökler doğal bitkilerden elde edilmektedir.  iran'ın bütün köylerinde el tezgâhlarında dokunan "ala kilim" yörenin el sanatları içinde önemli bir yere sahiptir. Ala kilimi i neleri keçi kılından, örgüsü yönden, tabii kök ile boyanmış y n ipliklerden yapılır. Su ehri'nin çeşitli köylerinde ipek halıcılığı yapılmakta olup özellikle Sisorta bölgesi bu yönüyle ön plana çıkmaktadır.  nceki yıllarda y n halı dokunmakta iken; şimdilerde ise ipek halı çeşitli motif ve isimlerde dokunmaktadır.

Karayolu ulaşımında Gümüşhane-Kelkit-Erzincan karayolu kuzey-güney yönünde ulaşımı sa lar. Bayburt-Köse- iran-Şebinkarahisar karayolu doğu-batı doğrultusunda ulaşımı sa lar.

Yukarı Kelkit Yöresi'nde Köse-Bayburt karayolu üzerinde Salyazı beldesinin 4km güneyinde Köse Havaalanı inşaatı 1997 yılında başlamış fakat yarım kalmıştır. Gümüşhane ve Bayburt'a hizmet etmesi planlanmıştır.

Uygulamalar

- 1)** Çoruh Nehri'nde planlanan barajları inceleyiniz

Uygulama Soruları

- 1) Planlanan barajların doğaya etkilerini öğrendiniz mi?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Karadeniz Bölgesi'nde dağlar fazla yer tutar. Bu bölgedeki dağların bütününe “**Kuzey Anadolu Dağları**” adı verilir. Kıyı gerisinde yükselen dağlara “Kıyı Dağları”, geride olanlara “İç Sıralar” adı verilir. Karadeniz Bölgesi Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi'nden sonra üçüncü büyük bölgesidir. Karadeniz Bölgesi Türkiye'de akarsu ağının sık olduğu bir bölgedir. Karadeniz Bölgesi 3 bölüme ayrılır. Bunlar Doğu Karadeniz Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü ve Batı Karadeniz Bölümleridir. Doğu Karadeniz Bölümü 4 yöreye ayrılır 1-Rize Yöresi 2- Trabzon Yöresi 3-Çoruh Yöresi 4-Yukarı Kelkit Yöresi

Rize Yöresi Doğu Karadeniz'de dağların ilk sırasını(Kaçkar Dağları) ve bu dağlık alanla kıyı arasındaki kesimi içine alır. Kıyıda en büyük yerleşme Rize'dir. Rize'nin doğusunda kıyı boyunca **Çayeli, Pazar, Ardeşen, Fındıklı, Arhavi, Hopa** ve sınırda **Sarp köyü** yer alır. İç kısımdaki yerleşmeler batıda **Çamlıhemşin**, Çoruh Vadisi'nde **Borçka** ve **Artvin**'dir. Çoruh Yöresi'nde, Kaçkar Dağları'nın güneyinde Çoruh Nehri tarafından birbirinden ayrılan Mescit Dağları, Yalnızçam Dağları, Çoruh Nehri ve kolları tarafından derin bir şekilde yarılmış vadiler yüzey şekillerine hakimdir. Trabzon yöresi, Trabzon ilinin tamamını, batıda Giresun ilinin büyük kısmı, Ordu ilinin Melet Suyu Vadisi'nin doğusundaki kesimi de içine alır .Güneyde Giresun ilinin Çoruh ve Kelkit Çayı havzası yöre dışında kalır. Yerleşmeler: **Trabzon, Giresun, Gümüşhane, Akçaabat, Bulancak, Görele, Vakfıkebir, Of, Beşikdüzü, Tirebolu, Sürmene, Düzköy, Maçka, Yomra, Araklı, Arsin, Köprübaşı, Çaykara, Hayrat, Tonya, Kürtün, Torul**'dur. Yukarı Kelkit Yöresi, doğuda Bayburt Ovası'nın batısından başlar, Kelkit Çayı Vadisi boyunca batıya uzanır ve Koyulhisar batısında sona erer. Yörenin başlıca yerleşmeleri **Şebinkarahisar, Suşehri, Koyulhisar, Alucra, Kelkit** ve **Şiran**'dir.

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki kıyı tesislerinden hangisi Rize Yöre'sinde değildir?
 - a) Rize Limanı
 - b) Ünye Çimento Fabrikası
 - c) Hopa Limanı
 - d) Trabzon Limanı
 - e) Pazar Limanı
- 2) Karadeniz Bölgesi'nde örümcek ormanları hangi yörededir?
 - a) Rize Yöresi
 - b) Çoruh Yöresi
 - c) Trabzon Yöresi
 - d) Yukarı Kelkit Yöresi
 - e) Amasya Yöresi
- 3) Türkiye'nin en büyük organik süt tesisi Yukarı Kelkit Yöresi'nde nerede kurulmuştur?
 - a) Suşehri
 - b) Koyulhisar
 - c) Kelkit
 - d) Alucra
 - e) Şiran
- 4) Aşağıdaki Doğu Karadeniz Dağları'ndan hangisi iç sıralara aittir?
 - a) Rize Dağları
 - b) Trabzon Dağları
 - c) Giresun Dağları
 - d) Zigana Dağları
 - e) Kelkit-Çoruh Dağları

- 5) Borçka'daki Karagöl, oluşumu açısından hangi göller grubuna girer?
- a) Heyelan gölü
 - b) Buzul gölü
 - c) Karstik göl
 - d) Tektonik göl
 - e) Volkanik göl
- 6) Narman peribacaları, Kivi ve Elmalı Mağaraları hangi yörededir?
- a) Rize Yöresi
 - b) Trabzon Yöresi
 - c) Çoruh Yöresi
 - d) Canik Yöresi
 - e) Yukarı Kelkit Yöresi
- 7) Uzungöl ve Sera gölleri oluşumu bakımından hangi göl grubuna girer?
- a) Karstik göl
 - b) Volkanik göl
 - c) Heyelan gölü
 - d) Tektonik göl
 - e) Buzul gölü
- 8) Torul'da Artabel Gölleri oluşumu bakımından hangi göl grubuna girer?
- a) Buzul gölü
 - b) Heyelan gölü
 - c) Tektonik göl
 - d) Karstik göl
 - e) Volkanik göl
- 9) Altındere Milli Parkı hangi yörededir?

- a) Rize Yöresi
 - b) Trabzon Yöresi
 - c) Çoruh Yöresi
 - d) Canik Yöresi
 - e) Yukarı Kelkit Yöresi
- 10) Karaca Mağarası hangi ildedir?
- a) Rize
 - b) Trabzon
 - c) Artvin
 - d) Gümüşhane
 - e) Sinop

Cevaplar

1)D, 2)C, 3)C, 4)E, 5)A , 6)C, 7)C, 8)A, 9)B, 10)D

14. ORTA KARADENİZ BÖLÜMÜ VE BATI KARADENİZ BÖLÜMÜ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

14. Orta Karadeniz Bölümü ve Batı Karadeniz Bölümü

14.1.Orta Karadeniz Bölümü

14.1.1.Canik Yöresi

14.1.2.Kelkit-Tozanlı Yöresi

14.1.3.Çorum Yöresi

14.2. Batı Karadeniz Bölümü

14.2.1.Sinop Yöresi

14.2.2.İnebolu-Cide Yöresi(İsfendiyar Yöresi)

14.2.3.Zonguldak Yöresi

14.2.4.Kastamonu-Tosya Yöresi

14.2.5.Bolu Yöresi

14.2.6.Orta Sakarya Yöresi

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Ordu’da fındık ürünleri için ne gibi yeni projeler üretilmiştir?
- 2) Karadeniz Bölgesi’nde şelaleler için envanter hazırlanmış mıdır?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Orta Karadeniz Bölümü	Yöre ayrımını öğrenir.	Harita üzerinde yöre sınırları çizerek
Batı Karadeniz Bölümü	Yerleşmeleri öğrenir.	Harita üzerinde işaretleyerek

Anahtar Kavramlar

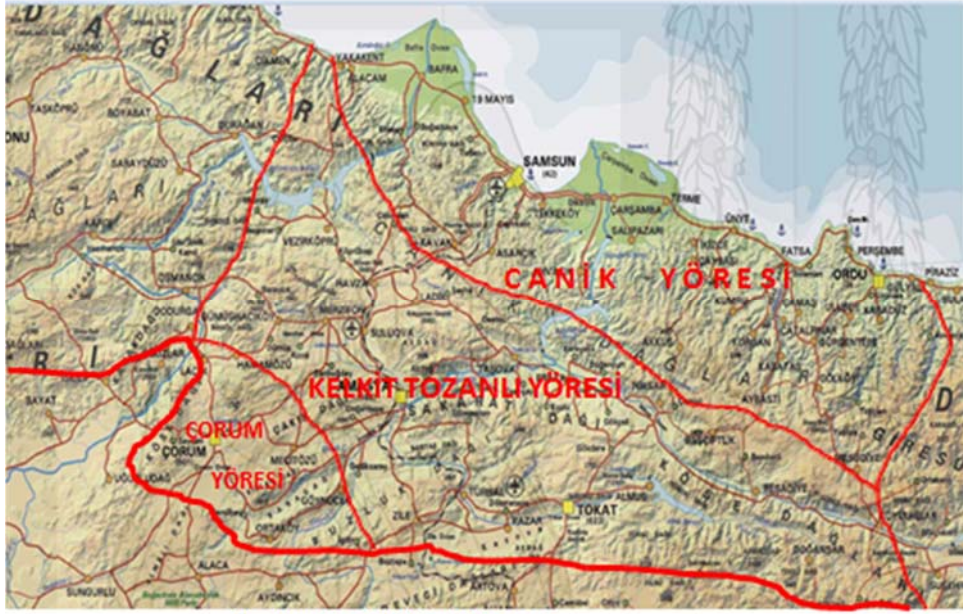
- Orta Karadeniz Bölümü
- Canik Yöresi
- Canik Yöresi
- Çorum Yöresi
- Batı Karadeniz Bölümü
- İnebolu-Cide Yöresi
- Zonguldak Yöresi
- Kastamonu-Tosya Yöresi
- Bolu Yöresi
- Orta Sakarya Yöresi
- Borabay Gölü
- Ballica Mağarası
- Zonguldak
- Bolu
- Çorum
- Sinop
- Kastamonu

Giriş

Bu bölümde Orta Karadeniz Bölümünün üç yöresi olan Canik Yöresi, Kelkit-Tozanlı Yöresi ve Çorum Yöresi fiziki coğrafya, ekonomik faaliyetler ve ulaşım açısından incelenmiştir. Batı Karadeniz Bölümünün altı Yöresi'ne genel hatlarıyla yer verilmiştir.

14.1.Orta Karadeniz Bölümü

Karadeniz Bölgesi'nin üç bölümünden birisidir. Orta Karadeniz Bölümü'nde yükseklik Doğu Karadeniz Bölümü'nden azdır. 2000m'yi aşan birkaç doruk bulunur. Ovalar geniş alan kaplar. Türkiye'nin iki büyük delta ovası Çarşamba Ovası (Yeşilırmak) ve Bafra Ovası (Kızılırmak) bu bölümdedir. Bölümün hidrografyasında Kızılırmak, Yeşilırmak ve kolları yer alır. Orta Karadeniz Bölümü 3 yöreye ayrılır. 1-Canik Yöresi 2- Kelkit-Tozanlı Yöresi 3-Çorum Yöresi

Orta Karadeniz Bölümü Yöreleri

Harita: Orta Karadeniz Bölümü

14.1.1.Canik Yöresi

Doğuda Melet Suyu Vadisi'nden başlar, güneyde Canik Dağları'nı batıda Bafra Ovası'nı içine alarak sona erer. Canik Dağları kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 180km uzanır, ortalama 1500m yüksekliğindedir. Karadeniz'e dökülen çok sayıda dereyle yarılmıştır. Bunlar arasında Melet Suyu, Bolaman Çayı, Akçay, Elekçi Dere, Ceviz Deresi yer alır. Canik Dağları doğuda Melet Suyu ile Giresun Dağları'ndan ayrılır. Canik Yöresi'nin iki büyük akarsuyu Kızılırmak ve Yeşilırmak'tır. Yeşilırmak üzerinde yörede Hasan Uğurlu Barajı ve hidroelektrik santrali inşa edilmiştir(1981). Yeşilırmak, Canik Dağları'nı enine aşar, delta ovası olan **Çarşamba Ovası**'ndan geçerek Cıva Burnu doğusundan Karadeniz'e dökülür. Çarşamba Ovası Yeşilırmak'ın getirdiği alüvyonlarla oluşmuştur. 75km'lik kıyı uzunluğu vardır, iç kısma 30km kadar sokulur. Ovanın batısından Abdal Çayı, doğusundan Terme Çayı denize dökülür. Kıyıda lagünler yer alır. Bunların başlıcaları Dumanlı göl, Simenit gölü ve Akgöl'dür. Ordu'nun en büyük gölü ise Ulugöl'dür. Gököy ilçe merkezine 17km uzaklıktadır.

Foto: Hasan Uğurlu Barajı

Kızılırmak, Canik Dağları'nın kuzeybatıda uzantılarını aşarak delta ovası olan **Bafra Ovası**'nda Bafra Burnu'ndan denize dökülür. Kızılırmak üzerinde Altinkaya Barajı 1988'de enerji üretmek amacıyla inşa edilmiştir. 118km²'lik göl alanı bulunur. 1990 yılında bu barajın kuzeyine Derbent Barajı yapılmıştır. Sulama ve taşkın kontrol amaçlıdır. Bafra Ovası Kızılırmak Nehri'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuştur. Kıyıda lagünler yer alır. Bunlar batıda Karaboğaz Gölü doğuda Liman Gölü ve Balık Gölü'dür. Kızılırmak Deltası Türkiye'nin, özelliğini büyük ölçüde korumuş en önemli sulak alanlarından birisidir. 321 kuş türü ve çeşitli bitkiler bulunur. Deltanın batıda Alaçam, güneyde Bafra, doğuda Ondokuzmayıs arasında kalan kısmı 1994 yılında 1.derece doğal sit alanı ilan edilmiştir. 1996 yılında deltada arazi kullanım ilkelerini belirleyen Çevre Düzeni Planı yapılmıştır. Deltanın doğu ucunda Kuş Cenneti olarak adlandırılan kısımda kuş gözetleme kuleleri yapılarak kuş gözlemciliğine açılmıştır. Kışın çok soğuk olan Sibiry'a ve İskandinav ülkelerinden göç eden kuğular kış mevsiminde Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nde konaklar.

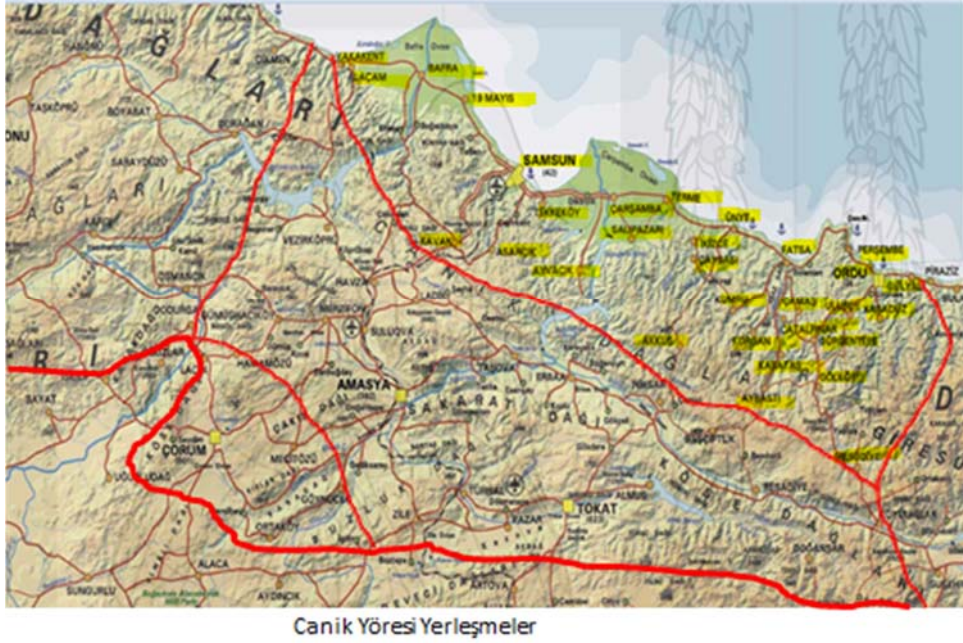
Haciosman Ormanı Çarşamba ilçesi Çınarlık Köyü hudutları içerisinde yer almaktadır. **Haciosman Ormanı**, ihtiva ettiği zengin bitki ve hayvan topluluğu ile Avrupa çapında öneme sahip, nadir ve tehlikeye maruz bir **subasar orman** özelliğine sahip bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda Çarşamba'ya kadar olan sahil bu tip ormanlarla kaplı iken bu gün sadece 86 Ha.'lık bir alan subasar orman özelliğini korumaktadır.

Türkiye'de Çarşamba'dan başlayarak kıyı şeridini izleyerek Kızılırmak Deltası'nda doğal yaşam alanı olarak seçen sülünlerin neslinin tükenmesini önlemek için Samsun Tekkeköy Gelemen Sülün Üretim İstasyonu kurulmuş ve 2000 yılından itibaren 100 bin sülün üretilerek doğaya salınmıştır.

Yerleşme: Canik Yöresi en büyük merkezler olarak **Samsun** ve **Ordu**'yu içine alır. Diğer yerleşmeler **Akkuş, Aybastı, Çamaş, Çatalpınar, Çaybaşı, Fatsa, Gököy, Gülyalı, Gürgentepe, İkizce, Kabadüz, Kabataş, Korgan, Kumru, Mesudiye, Perşembe, Ulubey, Ünye, Ondokuz Mayıs, Alaçam, Asarcık, Atakum, Ayvacık, Bafra Çarşamba, Kavak, Salıpazarı, Tekkeköy, Terme, Vezirköprü, Yakakent**'tir.

Canik Yöresi'nde başlıca ekonomik faaliyetler tarım, hayvancılık, sanayi, balıkçılıktır. Bafra ve Çarşamba ovaları önemli tarım alanlarıdır. Mısır, ayçiçeği, ve çeltik tarımı önemlidir. Bafra Ovası'nda yıllık 79 bin ton çeltik üretimi bulunmaktadır. Samsun Karadeniz Araştırma Enstitüsü (KTAE) tarafından yaklaşık 13 yıl sürdürülen bir çalışma sonucu elde

edilen yeni çeltik çeşidine,“Bafra Yıldızı” ismi verilerek tescillenmiştir. Silajlık mısır(hayvan yemi) üretimi önemli olup mısır silaj haline getirilmektedir .Sebze üretiminde Bafra Ovası’nda beyaz lahana üretimi önemlidir. Türkiye beyaz lahana üretiminin %20’si Bafra Ovası’ndan karşılanmaktadır. Bafra Ovası’nda 2500 çiftçi beyaz lahana üretmektedir.

Harita: Canik Yöresi

Foto: Fatsa

Tarım alanlarının kısıtlı olduğu doğuda Ordu’da fındık üretimi başta gelir. İl dahilinde fındık ağacı sayısı 100 milyona yaklaşmaktadır. Bunlardan ortalama 80.000 ton fındık elde edilir. Fındığın yetiştiği bölgeler; merkez ilçe (Ordu), Fatsa, Ünye, Ulubey ve Perşembe ilçeleridir. Fındıktan sonra yetişen diğer tarım ürünleri mısır, patates, fasulye, soya, buğday ve arpadır. Bunların dışında turuncğiller, çay, lahana ve barbunya da yetişir. Türkiye fındık üretiminin %38’i Ordu’dan karşılanır.

Kırsal kesimde ise tarımda buğday ve tütüne alternatif ürün bulunmamaktadır. Özellikle Bafra'nın kırsal kesimlerinde tütün üretimi önemlidir. Tütün rejiminin özelleştirilmesiyle ve Tekel'in de tütün almamasıyla, üreticiler yabancı firmalara satmaktadır.

Yörede sanayi tarımsal ürünlere dayalıdır. Ordu'da fındığa dayalı olarak tesislerin %35'i fındığı kabuğundan ayırarak iç fındık haline getiren fabrikalardır. Sagra tesisleri fındığı işleyerek iç ve dış pazara sürer. Fındığı turistik ürün haline getirmek için Gülyalı'ya "Çikolata Vadisi" projesi hazırlanmıştır. Projede 25 adet çikolata ve yöresel ürünlerin üretim ve satışının olduğu butik dükkânlar, fındık müzesi, ürün geliştirme merkezi, botanik bahçe, kongre merkezi, fuar alanı, otel, restoran, cafe, tema park yer alacaktır. Diğer büyük sanayi tesisleri Ordu Soya Fabrikası, Akkuş Kereste Fabrikası, Fatsa Deniz mahsulleri(DEMAS), balık yağı, balık unu, konserve tesisleri, Ünye Çimento Fabrikası'dır. Bu fabrika 1974 yılında kurulmuştur. Günlük üretimi 2000 ton olan fabrika büyük ve modern bir tesistir. Ordu ağaç sanayi tesisi (Çamsan) ile ağaç ve inşaat sektöründeki hizmetlerini sürdürmektedir. Bu tesis, MDF(lifli levha) (1984) ve Laminant Parke (1997) üretimi yapmaktadır.

Ordu Organize Sanayi Bölgesi 2001 yılında tamamlanmıştır Ağırlıklı sektör grubu; gıda, orman ürünleri ve plastik sanayidir. **Ordu-Fatsa Organize Sanayi Bölgesi** 2007 yılında tamamlanmıştır. Ağırlıklı sektör grubu; dokuma-giyim, pişmiş kil ve gıda sanayidir. Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nin altyapı çalışmaları tamamlanmıştır. Samsun Limanı yanında **Samsun Serbest Bölgesi** 1999 yılında hizmete girmiştir.

1989'da yapılan **Çarşamba Şeker Fabrikası** 2012 yılında şeker pancarı ekimi yapılmadığından o yıl işlememiştir. Samsun'da 1887 yılında kurulan Sigara Fabrikası, 1994 yılında Ballica Sigara Fabrikası kurulunca kapatılmıştır. Fabrika binalarının alışveriş merkezi olması planlanmıştır. Ballica Sigara Fabrikası özelleşmiş BAT(British American Tobacco) Sigara Fabrikası olmuştur. 1973 yılında Tekkeköy(Samsun) yüksek tenörlü metalik bakır üreten Bakır İşletmesi kurulmuş buna 1975'de sülfirik asit üretim tesisleri ilave olmuştur. 2004 yılında özelleştirilmiş Eti Bakır A.Ş adı altında üretime devam etmektedir. Türkiye'nin cevherden bakır üreten tek tesisidir. Samsun'da gıda sanayi, ilaç sanayi, kereste, tuğla ve kiremit fabrikaları vb. gelişmiştir.

Ordu'da arıcılık önemlidir. Türkiye arı varlığının %8'i Ordu ilindedir. Türkiye bal üretiminin %12'si Ordu'dan karşılanır. Yılda 10 bin ton bal üretimi vardır.

Balıkçılık diğer bir ekonomik faaliyettir. Ordu'nun kıyılarında 1000 balıkçı teknesi balık avlamaktadır. Yılda 40 bin tonun üzerinde su mahsulü elde edilir. Samsun kıyılarında 740 balıkçı teknesi bulunur. Avlanan balık türleri barbunya, hamsi, istavrit, iskorpit, kalkan, karagöz, kefal, kırlangıç, lüfer, mezgit, çinekop, palamut, zarganadır. Ayrıca yörede akarsularda sazan, kefal, karabalık gibi tatlısu balıkları avlanabilmektedir. Akarsuların yüksek kesimlerinde kırmızı benekli alabalık avlanır. Kültür balıkçılığı yapan 40 işletmede gökkuşağı alabalık üretimi bulunmaktadır.

Yörede iç kesimlerde küçükbaş hayvan(koyun) ve sığır besiciliği yapılır. Orman bakımından zengin olan yörede sanayi odunu ve yakacak odun elde edilir.

Canik Yöresi doğal güzellikleriyle turizm açısından önemlidir. Ulubey'de Küpkaya Kanyonu, Pösküden Şelalesi (Kumru), Kurşunçal Şelalesi(Perşembe), Kazankaya Şelalesi(Çaybaşı), Hatipli Şelalesi(Fatsa), Ohtamış Şelalesi(Ulubey) gibi çok sayıda şelale bulunur. Yayla turizmi açısından Çambaşı yaylası(Ordu) 1850m Ordu'nun 61km

güneyindedir. Perşembe yaylası(Aybastı), Argın yaylası(Akkuş), Keyfalan yaylası(Mesudiye) turizm merkezi ilan edilmiştir.

Kültür turizmi içinde Samsun'da Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi, Samsun Atatürk Müzesi, Gazi Müzesi yer alır. Bandırma Vapuru'nun bir örneği aslına uygun ölçülerde yapılarak gemi-müze olarak düzenlenmiş, Samsun Doğu Park kıyısına konmuştur. Atatürk ve 18 arkadaşının özgün boyutlarda balmumu heykelleri yapılmış, bunlar gemiye çeşitli yerlere konmuştur. Ordu'da Paşaoğlu Konağı Etnoğrafya Müzesi, eski cezaevi Kültür Merkezi olmuştur. Ünye Kalesi, Gölköy Kalesi, Bolaman Kalesi kültür turizminde değerlidir.

Canik yöresi Samsun'dan başlayan ve doğuya doğru devam eden Karadeniz Sahil Yolu'yla Doğu Karadeniz kıyılarına bağlanır. Bu yolla ilgili olarak Ordu çevre yolunun temeli de 2012'de atılmıştır. Çevre yolu üzerinde Boztepe 2 tünel ile aşılabacaktır. Sahil yolu geçişleri Ordu kenti içinde 40-50 dakika sürerken çevre yoluyla bu süre 10 dakikaya inecektir. Kıyının iç kısımla bağlantısı Canik Dağları'nda 3 karayoluyla aşılır. Bunlardan en önemlisi Samsun-Amasya karayoludur. Diğer iki karayolu Ünye-Niksar ve Ordu-Koyulhisar karayollarıdır.

Canik Yöresi ulaşımında demiryolundan da faydalanır. Anadolu'nun kuzey demiryolundan ayrılan bir hat Amasya ve Samsun'a uzanır. Sivas-Samsun ve Amasya-Samsun bölgesel tren seferleri bulunmaktadır. Çarşamba-Samsun arasında yapımı 1984 yılında tamamlanan ve Samsun'un iki büyük üretim işletmesinden olan Bakır ve Azot fabrikalarına yük taşıma amaçlı inşa edilmiş olan demiryolu hattı, bu iki fabrikanın sayesinde yolcu taşımacılığına da başlamıştır. 2005 yılına kadar hizmet veren hat 2005 yılında Bakır ve Azot fabrikalarının özelleştirilmesi sonrası ihtiyaç olmadığından dolayı kapatılmıştır.

Samsun-Kavkaz Tren Feri Hattı projesi 2005 yılında planlanmıştır. Türkiye demiryolları ve Rusya demiryollarının hat açıklıkları farklı olduğu için Samsun liman sahasında boji (demir tekerlekleri) değişim tesisi kurularak bu engel ortadan kaldırılmıştır. Rusya'nın Kerç Boğazı'nda Kavkaz Limanından ferilere yüklenen vagonların bojileri Samsun Limanında her vagon Türk demiryolu hat açıklığına uygun bojilerle değiştirilerek demiryolu şebekesine uygun hâle getirilmiştir. Böylece Rusya'dan Orta Doğu ve Orta Asya'ya yük taşımacılığı Türkiye'den yapılacaktır. Hattın 2013 şubatta açılışı yapılmıştır.

Kıyı tesisleri olarak Ordu, Fatsa, Ünye, Perşembe'de iskele; Perşembe ve Fatsa'da balıkçı barınağı bulunur.

Samsun Limanı 2008'de özelleştirilmiş ve 2010'da özel sektöre devredilerek ismi Samsunport olmuştur. Tekkeköy'de 2006'dan itibaren Toros ve Yeşilyurt limanları hizmet vermeye başlamıştır. 2005'de özelleştirme idaresinden Toros Tarım tarafından satın alınan Samsun Gübre Sanayinin Samsun Terminali katı ve sıvı yük limanı olmuştur(Samsun Deniz Terminali). Terminalin ulusal şebekeye bağlı demiryolu hattı bulunmaktadır. Yeşilyurt limanı Organize Sanayi Bölgesi içindedir. Hurda, kömür ve tahıl taşımacılığı yapılmaktadır.

1958 yılında yapılan Samsun Havaalanı heyelan, sis gibi olumsuz coğrafi koşullar nedeniyle iptal edilerek yeni bir havaalanı 1999 yılında Çarşamba Çınarlık Beldesinde açılmıştır (**Samsun Çarşamba Hava Limanı**). Gülyalı'da 22 Temmuz 2011'de inşasına başlanan Ordu-Giresun havaalanının inşası devam etmektedir. Denize dolgu yapılarak inşa edilmektedir. Günde 60 kamyonla 30 bin taş taşınarak deniz doldurulmaktadır.

Türkiye’de ilk lojistik köy 2007 yılında Samsun’un Gelemen mevkiinde kurulmuştur(**Lojistik köy**: Her türlü depolama, bakım-onarım, yükleme-boşaltma hizmetleri, yükleri bölme, tartı, paketleme imkânları olan bölge).

Foto: Samsun Çarşamba Hava Limanı

14.1.2.Kelkit-Tozanlı Yöresi

Kuzeyde Canik Dağları’yla güneyde Yıldız Dağı ve Deveci Dağ arasında vadilerle yarılmış bir yöre yer alır. Kelkit Çayı bu vadiler arasında akar ve batıda Yeşilırmak’ın kolu olan Tozanlı Çayı’nı alır ve kuzeye döner. Bu iki vadi arasında dağlık bir alan yer alır. Kelkit vadi oluğu doğuda 700 m’nin altındadır. Batıya doğru vadinin yüksekliği 250 m’ye kadar iner. Bu vadide doğuda Reşadiye yer alır. Kelkit Vadisi batıya doğru dar bir vadide akar. Niksar’a kadar devam eder. Niksar-Erbaa arasında vadi alçalır ve genişler. Kelkit Vadisi’nin bu kesimindeki başlıca yerleşmeler **Reşadiye, Niksar, Erbaa** ve **Taşova**’dır.

Kelkit-Tozanlı Yöresi Yerleşmeler

Harita: Kelkit-Tozanlı Yöresi

Erbaa 1939 Erzincan depreminden zarar görmüş, 1942’de ve 1943’de iki deprem daha geçirince yer değiştirmek zorunda kalmış ve kuzeyde Ardıçlık denilen yerde yeni Erbaa kurulmuştur. Taşova yakınında **Borabay Gölü** bir heyelan gölü olarak yer alır. Kelkit Vadisi’nin güneyinde Tozanlı Çayı Vadisi bulunur. Bu iki vadi arasındaki dağlık alan(Köse Dağları ve Sakarat Dağları) iki geçitle aşılar ve Kelkit Vadisi Tokat’a bağlanır. Tokat’ı Turhal üzerinden Amasya’ya bağlayan yol da Tozanlı Vadisi’ni izler. Tozanlı Çayı üzerinde Tokat’ın doğusunda **Almus Barajı** 1966 yılında enerji, taşkın kontrol ve sulama amaçlı kurulmuştur. Bu kesimde başlıca yerleşmeler **Tokat, Zile Turhal, Pazar ve Almus**’tur.

Foto: Amasya

Yörenin güneybatısında asıl Yeşilırmak’ın aktığı bir alt yöre bulunur. Amasya kuzeyinde Akdağ’ın yükseltisi 2000m’yi aşar. Batıya doğru Merzifon Ovası da bu yörededir. Tersakan Çayı Merzifon Ovası’ndan geçerek kuzeyden güneye iner, Yeşilırmak’a karışır. Yörenin kuzeybatısında Kızılırmak’ın kolu Çekerek Suyu yer alır. Bu kesimde başlıca yerleşmeler **Amasya, Merzifon, Suluova ve Gümüşhacıköy**’dür. Amasya(eski adı Amesia) Tersakan Çayı’nın Yeşilırmak’ın karıştığı yerin 2km güneyinde kurulmuştur. Yeşilırmak kentin ortasından geçer ve kenti ikiye böler. Kuzeyde Ferhat Dağı, güneyde Lokman Dağı yer alır. Kent bu iki dağ arasında Yeşilırmak Vadisi’nde sıkışmıştır. Merzifon Tavşanlı Dağları’nın batı yamaçlarında kurulmuştur. Suluova Taşlıdağ eteklerinde, Suluova’nın doğu ucunda kurulmuştur.

Yörenin kuzeyinde **Taşova, Ladik, Havza ve Vezirköprü**’nün yer aldığı alçak bir alan yer alır. Ladik’e 10 km. uzaklıkta yer alan **Ladik Gölü**, Ladik Ovası’nın doğusundadır. Gölün suyu tatlı olup, Akdağ’dan inen akarsularla beslenir. Çevresi sazlık olan gölde bol miktarda alabalık ve turna balığının yanında kendine özgü bir cins “Tahta Balığı” da bulunmaktadır. Taşova, Yeşilırmak kıyısında kurulmuştur. Eski ismi **Yemişen Bükü**’dür. Daha sonra yer aldığı ovadın Taşova ismini almıştır.

Kuzey Anadolu Fay Hattı’nın Niksar ve Erbaa’dan geçmesi yerleşme ve ekonomik faaliyetler açısından önemli bir etkidir. Taşova, Erbaa ve Niksar havzaları Kelkit Çayı Vadisi, Kuzey Anadolu Fay Hattı boyunca gelişmiş çekme-gerilme havzalarıdır. 26.12.1939 tarihinde Erzincan Depremi ve 20.12.1942 tarihinde meydana gelen Niksar-Erbaa depremleri Niksar, Erbaa ve Reşadiye’de çok büyük can ve mal kaybına neden olmuştur.

Yörenin ekonomisi tarıma dayanır. Amasya Ovası'nın başlıca tarım ürünleri buğday, arpa, şeker pancarı, tütün, keten ve elmadır. Son yıllarda haşhaş ekimi de yapılmaktadır. Merzifon Ovası'nda başlıca tarım ürünleri buğday, şeker pancarı, arpa, ayçiçeği, tütün, kiraz, elma, mercimek, üzüm, kendir ve nohuttur. Suluova'da başlıca tarım ürünleri şeker pancarı, buğday, arpa ve elma olup, ayrıca az miktarda ayçiçeği, soğan, baklagiller, kiraz ve üzüm yetiştirilmektedir. Amasya misket elması ülke çapında ünlüdür. Yılda ortalama 20 bin ton elma üretimi vardır. Amasya kiraz üretiminde önem kazanmaktadır. **Gökhöyük Tarım İşletmesi** Amasya'ya 22km uzaklıktadır. Tokat'ta tahıllar yanında şeker pancarı ve yağlık ayçiçeği üretimi önemlidir.

Tokat'ta meyvecilik önemlidir. 700 bin vişne, 500 bin şeftali, 350 bin elma, 150 bin kiraz ağacı bulunmaktadır. Tokat'ta DİMES meyve suyu tesisleri 1964'de kurulmuş 1984'de modern bir fabrika kurulmuştur. Tokat'ta 500 bin tonluk üretimiyle domates önemlidir. Sırık domates üretiminde Turhal marka olmuştur. Bağcılık önemlidir. Bağcılıkta Erbaa'nın üzüm yaprağı(sarma yaprak) Tokat Yaprığı olarak ünlüdür. Yılda 1500 ton yaprak üretimi vardır. Tokat'ta 1958'de ev imalathanesinde başlayan Diren Şarapları 1968'de kurulan fabrikayla üretime geçmiştir, dünya çapında ünlüdür. Yörenin narince üzümünden elde edilen şaraplar ihraç edilir. Üzümden elde edilen Zile pekmezi de yöresel ürünler arasındadır. Beyaz pekmez olarak ünlüdür ve ihraç edilir. Yılda yaklaşık 25 ton üzüm işlenerek 3,5 ton pekmez elde edilmektedir. Tokat'ın yöresel ürünleri arasında Kuşburnu pulpu, sıvı üzüm pekmezi, keçiboynuzu pekmezi yer alır.

Amasya Suluova'da 1953 yılında kurulan **şeker fabrikası** en önemli sanayi kuruluşudur. Türkiye'deki 8 özel şeker fabrikasından birisidir. Günlük 5500 ton şeker pancarı işleme kapasitesine sahiptir. Amasya'nın diğer sanayi tesisleri yağ, yem, un, maya, tekstil ve meyve suyu fabrikalarıdır. **Turhal Şeker Fabrikası** 1934 yılında kurulmuştur. Günlük 7200 ton şeker pancarı işleme kapasitesine sahiptir. Fabrikaya getirilen pancar, yıkama kanallarında yıkanır. İşleme alanlarına getirilir Burada cips haline getirilen pancarlardan şerbet elde edilir. Şerbet buhar kazanlarından geçirilerek koyulaştırıldıktan sonra pişirme kazanlarına getirilir. Lapalar soğutucularda soğutulup kristalleşmesi sağlanır. Yaş hâlde elde edilen şeker elenip kurutulur. İşlemlerin tamamlanmasından sonra şeker torbalanıp stoklanır. Fabrikaya gelen pancar 1,5 günde şeker haline getirilir. **Amasya Kuru Maya Fabrikası** dünyanın modern fabrikalarından birisidir. Kuru maya ve ekmek katkı maddeleri üretmektedir.

Foto: Turhal Şeker Fabrikası

Yörenin diğer sanayi tesisleri Amasya'da bakır sanayi, un, yem, toprak, plastik, ilaç tesisleri, Suluova, Merzifon, Taşova'da yem, un sanayi tesisleridir. 1985 yılında açılan Tokat'ın en büyük sanayi tesisi Tokat Sigara Fabrikası 2009'da kapatılmıştır. Tokat'ta el halıcılığı gerilemiştir. Niksar yün Hereke halısı dünya çapında ünlüdür. Fakat üretim azalmıştır.

Yörenin Organize Sanayi Bölgeleri Amasya OSB, Merzifon OSB, Suluova OSB, Tokat OSB, Erbaa OSB, Niksar OSB, Turhal OSB, Zile OSB ve Suluova Organize Besi Bölgesidir.

Amasya beji doğal taş yatakları Türkiye'de doğal taş rezervinin %21 ini oluşturur. Amasya OSB de 10 mermer işletmesi faaliyet gösterir. Bu mermer yurt dışına ihraç edilmektedir.

Tokat, bakır işleme sanatı Osmanlı Dönemi'nde gelişmiş olup bu konuda en önemli merkezlerden biri olmuştur. Bakırcılık sanatı son zamanlarda önemini kaybetmiş olmasına rağmen işlenen bakırların kalitesi ve şekil bakımından estetik ve zengin çeşitliliği nedeniyle Anadolu şehirleri içerisinde ayrıcalıklı yeri vardır. Bakırcılık dövme tekniği ile yapılmakta olup mutfak eşyası ve hediyelik eşya yapılmaktadır.

Yörede hayvancılık ekonomide önemli ter tutar. Amasya'da süt ve süt ürünleri üretimi, kasaplık hayvan besiciliği, kanatlı kümes hayvanları besiciliğidir. Tokat'ta büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık önemlidir(koyun ve sığır).

Turizmde **Balıca Mağarası** mağara turizmi açısından önemlidir. Tokat'ın Pazar ilçesinden Akdağ doruğuna doğru uzanan yolun 8.km'sinde bulunur. Mağara içindeki sarkıt, dikit, sütun, duvar ve örgü damlataşları, mağara gülleri ve iğneleri, damlataş havuzları ve soğan sarkıtlarıyla dünyanın en zengin ve en güzel mağaralarından biri olarak kabul edilmektedir.

Foto: Balıca Mağarası

Yörede göl turizmi açısından değerlendirilecek küçük göller bulunur. Taşova'da **Borabay Gölü**, Pazar-Zile karayolu üzerinde, Üzümlören kasabası Yöresi'nde **Kaz Gölü** yer alır. Gölün geniş bir bölümü sazlarla kaplıdır. Bu sazlıklarda yaban kazı, yabanördeği ve birçok türde yaban kuşları barınmaktadır. **Göllüköy Gölü** Reşadiye ilçesinin Göllüköy

Yöresi'ndedir **Zinav Gölü** Reşadiye Yolüstü köyüne 3km uzaklıktadır. Termal turizm açısından Havza, Sulusaray, Reşadiye kaplıcaları önemlidir.

Arkeolojik turizmde Zile ilçesi Yalinyazı köyünde yer alan Maşat Höyük ören yerinde, 1973 –1984 yılları arasında yapılan kazılar sonucu ortaya çıkartılan Hitit çivi yazısı ile yazılmış tabletler Tokat tarihini aydınlatan en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Bu tabletlerin bir bölümü Tokat müzesinde sergilenmektedir. Sulusaray ilçe merkezinde yer alan Sebastapolis antik kentin tarihi ilk Tunç Çağı'na kadar uzanmaktadır. Tokat Müze Müdürlüğünce yapılan kurtarma çalışmaları sonucunda kentin Helenistik Roma ve Bizans Dönemlerinde de önemli bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılmıştır. Sulusaray'da Helenistik Roma ve Bizans Dönemi'ne ait yapı taşlarından oluşturulan açık hava müzesi bulunur.

Tarihsel turizmde Tokat'ta Ali Paşa Cami(1572), Meydan Cami(1485), Gökmedrese (Pervane Darüşşifası) yer alır. Gökmedrese (1277) Selçuklu eseridir, müze olarak düzenlenmiştir. Latifoğlu Konağı Tokat merkezde Gazi Osman Paşa bulvarında yer alır. İki katlı olan konakta bulunan ahşap oymalar ve kalem işi süslemeler örneklerinin en güzelidir. Latifoğlu Konağı geçmişteki fonksiyonlarına göre yörenin eşyasıyla donatılmış 1989'da müze-ev olarak hizmete açılmıştır. Tokat Kalesi şehrin ortasına yakın bir yerde sarp kayalar üzerine kurulmuştur. Savunma amaçlı kurulan kale, tarihi boyunca önemli kişilerin muhafazası ve hapsi amaçlı kullanılmıştır. Önce Selçuklular, daha sonra da Osmanlılar tarafından restorasyon yapılmıştır. 5. veya 6. yüzyılda kurulduğu sanılmaktadır. 1631 yılında yaptırılan Taşhan büyük bir Osmanlı eseridir. Kuzey güney konumunda kesme taş ve tuğladan dikdörtgen şeklinde ve iki kat olarak inşa edilen hanın ortasında büyük bir avlu yer almaktadır. Saat kulesi Behzat semtinde şehrin her yanından görülebilecek şekilde 1902 yılında yapılmıştır.

Amasya kentinin tarihini belgeleyen yerler içerisinde; Hellenistik döneme ait Ferhat Su Kanalı, kral kaya mezarları, Roma Dönemi'ne ait sur duvarları, Alçak Köprü, 13.yy. Selçuklu Burmalı Minare Camii, Gökmedrese Camii, Torumtay Türbesi, 14.yy. İlhanlı Darüşşifa (Bimarhane), 15 yy. Osmanlı Sultan II. Beyazıt Külliyesi, Kapı Ağa Medresesi kentin kültürel zenginlikleridir. Yalı boyundaki 19.yy. konaklarının en güzel örneklerinden biri olan Hazeranlar Konağı'nın zemin katı Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, bir ve ikinci katlar ise Etnografya müzesi olarak kullanılmaktadır. Arkeoloji Müzesinde İlhanlı emirleri, komutanları, eş ve çocuklarının mumyaları yöresel eserlerin zengin koleksiyonu bulunmaktadır.

Merzifon'da Çelebi Sultan Mehmet Medresesi (1416), Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii (1666), Dürri Mehmet Efendi Medresesi (1773), Çelebi Mehmet ile oğlu II. Murat'ın birer camii ve hamamı, Taceddin Paşa Camii tarihi yapılar arasındadır.

Zile, savaş turizmi açısından önemlidir. Sezar ile Pontos asıllı Bosporos kralı arasında yapılan savaş sonucunda Sezar'ın Veni, Vidi, Vici(Geldim, Gördüm, Yendim) sözünü söylediği yerdir. Bu sözü Sezar taş bir kitabeye yazdırarak Zile kalesine koydurmuştur.

Yörede tarihi özelliği olan diğer bir mekân Reşadiye'de Selemen Yaylasıdır. 1700m.yükseklikte Selemen Yaylasında Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim Doğu Seferine giderken Reşadiye-Ordu sınırında Aydoğan tepesi eteklerindeki geniş yayla alanında

mola verip 3 ay gibi bir süre burada konaklamış ve Cuma namazını ordusu ile birlikte burada kılarak seferine devam etmiştir. Yaylanın ismi de Selim Han'dan gelir.

Yöre doğu-batı doğrultusunda düzgün karayollarıyla bağlıdır. Kuzeyde Karadeniz kıyısında Samsun'a bağlıdır. Amasya-Havza-Amasya ve Amasya-Samsun arasında bölgesel trenler çalışmaktadır. Sivas'tan gelen demiryolu hattı Zile, Turhal, Amasya, Suluova, Havza'dan geçerek Samsuna bağlanır.

Yörede iki havaalanı bulunur. Tokat Havaalanı merkeze 20 km uzaklıktadır. 1995 yılında yapılan ve 2000 yılında hava trafiğine kapanan **Tokat Hava Limanı**, 2006'da yeniden trafiğe açılmış, 2009 yılı içerisinde hava trafiğine tekrar kapatılmıştır. Havaalanı 2010 yılında tekrar hava trafiğine açılmıştır. **Merzifon Hava Limanı** Merzifon'a 6km uzaklıktadır, 2008 yılında açılmıştır.

Foto: Amasya Merzifon Hava Limanı

14.1.3.Çorum Yöresi

Yörenin orta kesiminde Çorum Ovası yer alır. Ortalama yükseltisi 780-800m.dir. Bu ovanın doğusunda ortalama yükseltisi 950m olan Mecitözü Ovası yer alır. Yörede Köseadağ (1750m), Kırklar Dağı (1791m) gibi tek dağlar bulunur. Çorum Suyu, Çorum Ovası'ndan geçer, Mecitözü Suyu'nu alarak Yeşilırmak'ın kolu Çekerek Çayı'na karışır. Çomar Deresi üzerinde 1977'de sulama ve içme suyu amaçlı Çorum Barajı inşa edilmiştir. 1997'de Ilgınözü Deresi üzerinde içme suyu amaçlı Yenihayat Barajı inşa edilmiştir.

Çorum Yöresi Yerleşmeler

Harita: Çorum Yöresi

Bu kesimde başlıca merkezi Çorum Ovası'nın kuzeydoğusunda kurulan **Çorum**'dur. Diğer yerleşim yeri **Mecitözü**'dür. Çorum çevresinin yerleşim tarihinde Hititler önemli bir yer tutar. Eski adı **Nikodya** olan Çorum kenti 1975 yılında Danişmend Beyi Melik Ahmet Gazi tarafından Bizanslılardan alınmıştır. Bu topraklar 1174'de Anadolu Selçuklu Devleti'ne katılmıştır. 1308'de İlhanlı Devleti'ne bağlanan bu yöre 1392'de Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlılara geçmiştir. 1990 yılından itibaren uluslararası Hititoloji Kongresi düzenlenmektedir. 6 yılda bir bu kongre Çorum'da yapılmaktadır.

Yörenin başlıca ekonomik faaliyeti tarımdır. Başlıca bitkisel ürünler buğday, arpa, şekerpancarı, soğan, kavun, domates, patates, karpuz, yeşil mercimek, üzüm, pirinç ve elmadır. Hayvancılık, bitkisel üretimin yanında ikincil bir uğraş niteliğindedir. Yetiştirilen başlıca hayvanlar koyun, kıl keçisi, Ankara keçisi ve sığırdır. Koyun ırkları içerisinde yaygın olan ak karamandır. Geçmiş yıllara nazaran kıl keçisi ve tiftikte önemli düşüşler gözlenmektedir. İlde yumurta tavukçuluğu ön planda olup diğer kanatlılar da köy şartlarında yetiştirilmektedir.

Foto: Çorum

Yörenin başlıca sanayi kuruluşu 1957 yılında kurulan Çorum Çimento Fabrikası Cimpör Yibitaş Çimento Sanayi olarak üretime devam etmektedir. Gıda sanayisinde un değirmenleri yerini modern un fabrikalarına bırakmıştır. 1972-1980 yılları arasında toprak sanayi atılım yapmıştır. Diğer bir gelişen sanayi kolu ise makine sanayidir. Küçük sanayisi ise daha çok halı, kilim, yün ve tiftikten giyim eşyası, alçı, kireç, leblebi ve bakır eşya üretir. Çorum'un meşhur sarı leblebisi kuru nohuttan yapılır. Nohutun leblebiye dönüşmesi bir buçuk aylık bir emeğin ürünüdür. Türkiye'de 3 yerleşim yerinde üretilen leblebiler tescillenmiştir. Bunlar 2002 yılında Çorum, 2003 yılında Tavşanlı ve 2009 yılında Serinhisar leblebileridir. Çorum Bölgesi'nde üretilen leblebiler daha çok sarı leblebiye dönüştürülürken, Ege Bölgesi'nde yetiştirilen nohutlar daha çok beyaz leblebiye(sakız leblebisi) dönüştürülür. Çorum'da 1970li yıllarda yaklaşık 40 olan leblebici sayısı günümüzde Çorum merkezde 150 tane. 50 tane de imalatçı bulunur. Çorumda leblebi yapan ilk kişi Ahmedi Sever isimli bir ustadır. Çorum'da leblebinin aylık üretim miktarı 300 ton civarındadır. Bunun 7-8 tonu yurt dışına gönderilmektedir.

Çorum Organize Sanayi Bölgesi 1977 yılında Çorum merkeze 12km uzaklıkta kurulmuştur. Karma Organize Sanayi Bölgesi olup, makine, ziraat aletleri, gıda, plastik ve elektro plastik ürünler, medikal ürünler, orman ürünleri, kimya sanayi, seramik, mermer, ısı yalıtım, prefabrik yapı elemanları, döküm, oto yan sanayi ve karoser-damper imalatı, tekstil, mobilya ve metal sanayi gibi tesisler yer almaktadır. Bakırcılık 1910 yılından beri Çorum merkezde devam etmektedir. Son yıllarda üretim oldukça düşmüştür.

Turizmde tarihsel turizme konu olarak Çorum Kalesi Selçuklu mimari özelliği taşır. Saat Kulesi 1894 yılında Yedi Sekiz Hasan Paşa tarafından yaptırılmış olup, yüksekliği 27.5 m'dir. Kentin tarihi bir simgesidir. Çorum Müzesi binası, ilk olarak 1914 yılında Hastane olarak yapılmış, sonra Ziraat Mektebi, Sıhhat Mektebi, Sanat Mektebi, Ticaret Lisesi, Makine Yüksek Okulu ve Atatürk Lisesi olarak kullanılmıştır. 1988 yılında geçirdiği yangın sonucu hasar gören bina, 1989'da onarım çalışmalarına başlanılarak Yeni Çorum Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Çorum Yöresi ulaşımını karayolundan sağlar. Ankara ve Samsun arasında düzgün karayolu bağlantısı bulunmaktadır.

14.2. Batı Karadeniz Bölümü

Orta Karadeniz Bölümüne göre daha yüksek olan bu bölüm de 6 yöre ayrılabilir. 1-Sinop Yöresi 2-İnebolu-Cide Yöresi(İsfendiyar) 3-Zonguldak Yöresi 4-Kastamonu-Tosya Yöresi 5-Bolu Yöresi 6-Orta Sakarya Yöresi

Batı Karadeniz Bölümü Yöreleri

Harita: Batı Karadeniz Bölümü

14.2.1.Sinop Yöresi

Sinop Yöresi kuzeyde Sinop'un kıyılarını Alaçam batısından batıda Türkeli'nin batısına kadar kapsar. Batısında Küre Dağları'nın doğu uzantıları yer alır. Orta kesimde Boyabat Ovası bulunur. Kızılırmak'ın kolu olan Gökırmak Çayı buradan geçer. Güneyde Ilgaz Dağları'nın doğu etekleriyle sınırlanır. Kuzeyde bir yarımada üzerinde yöreye adını veren **Sinop** kurulmuştur. Doğuda kıyıda **Gerze**, kıyından içeride **Dikmen** yer alır. Sinop'un batı kıyıda Ayancık yer alır. Yöre kıyıda batıda **Türkeli**'yi içine alır. Kıyından içeride **Erfelek**, güneyde Gökırmak Vadisi'nde **Boyabat** ve **Durağan** kurulmuştur. Boyabat Küre Dağları'nı aşan bir geçitle Sinop'a bağlanır.

Foto: Sinop

14.2.2.İnebolu-Cide Yöresi (İsfendiyyar Yöresi)

Sinop Yöresi'nin batısında Kastamonu ilinin kıyısını kapsar. Güneyde iç kısımda Küre Dağları'nın (İsfendiyyar) kuzey eteklerine kadar uzanır. Bu dağlardan inen derelerin vadileri tarafından yarılmıştır. Yörenin en önemli akarsuyu Devrekâni Çayı'dır. Kıyıda yer alan yerleşmeler **Abana**, **Çatalzeytin**, **İnebolu** ve **Cide**'dir. Cide'yi Kastamonu'ya bağlayan yol

üzerinde **Azdavay**, Abana'nın güneyinde kıyıda içeride **Bozkurt** kurulmuştur. İnebolu'yu Kastamonu'ya bağlayan Küre Dağları'nı aşan yol üzerinde **Küre**, Abana'yı Kastamonu'ya bağlayan yol üzerinde **Devrekâni** yer alır.

Foto: İnebolu

14.2.3.Zonguldak Yöresi

Bartın ve Filyos çaylarının geçtiği alanda kıyı dağları alçalır, dar ovalaryer alır. Sık akarsu ağı bulunur. Tepeler kuzeyde 1000m, orta kesimde 1200m, güneyde 1500m'dir. Yörenin en önemli özelliği 19yy'da bulunan taşkömür yataklarıdır. Karadeniz kıyısına yakın olan bu yataklar bazı yerleşmelerin kuruluş nedenidir. Kıyıda tek yerleşme **Ereğli** iken(Karadeniz Ereğlisi) Üzülmaz Deresi ağzında **Zonguldak** kömür yatakları işletilince gelişmiştir. Kömürün denizyoluyla nakli için iskele kurulmuştur. Batıda Kozlu, doğuda Kilimli ve Çatalağzı ile birleşmiştir. Kömürü kullanacak demir-çelik fabrikası için iç kısımda Soğanlı(Yukarı Filyos) ve Araç Suyu vadilerinin birleştiği demiryolunun geçtiği yer seçilmiştir. Burada fabrikanın kurulması **Karabük**'ün gelişmesini sağlamıştır. Karabük'ün 10km kadar kuzeydoğusunda **Safranbolu** tarihi dokusunu korumuştur. Zonguldak'ın güneyinde **Çaycuma** ve **Devrek** yer alır. Çaycuma Saltukova Beldesi'nde yapılan havaalanı(Zonguldak Havaalanı) 2007'de tamamlanmıştır. Doğuda Bartın Çayı'nın iki kolunun kavşak yerinde **Bartın** kurulmuştur. Bartın'ın 15km kadar doğusunda bir yarımada üzerinde **Amasra**, Amasra'nın doğusunda kıyıda **Kurucaşile** yer alır. **Ulus** ve **Eflani** iç kesimde kurulmuştur.

Foto: Zonguldak

14.2.4.Kastamonu-Tosya Yöresi

Batı Karadeniz Bölümünün iç kesiminde kuzeyde Küre Dağları'nın güney eteklerinden güneyde Köroğlu Dağları'nın güney eteklerine kadar uzanan alanları kapsar. Yörede 2000m.yi aşan dağlık alanlar, Gökırmak ve Devrez Çayı vadilerini izleyen ovalar yer alır. Batıda Gerede Suyu'nun kolları yer alır. Güneybatıda Sakarya'nın kolları bulunur. Kuzeyde Gökırmak Vadisi, Kastamonu Ovası, Taşköprü Ovası, Ilgaz Dağı, güneyde Devrez Çayı Vadisi, Tosya Ovası, Köroğlu Dağları yer alır.

Başlıca yerleşmeler ovaların kenarında ve tepelerin eteğinde kurulmuştur. **Kastamonu** Ilgaz Dağları'nın kuzey eteklerinden inen Karaçomak Deresi Vadisi'nin Kastamonu Ovası'na açıldığı yerde kurulmuştur. Diğer yerleşmeler Cide yolu üzerinde **Daday**, Gökırmak üzerinde **Taşköprü**, Karabük yolu üzerinde **Araç** sayılabilir. Tosya Ovası'nın kuzey kenarında **Tosya** kurulmuştur. Doğuda Kızılırmak'ın kenarında **Osmancık**, Kızılırmak'a inen bir yamaç üzerinde **Kargı**, Tosya-Çerkeş yolunun Kastamonu-Çankırı yolunu kestiği yerde **Ilgaz**, Ilgaz-Çerkeş arasında **Kurşunlu** kurulmuştur. Yörenin güneyinde Kirmir Çayı'nın yukarı yatağında **Kızılcahamam** ve **Çamlıdere** yer alır. Yörede **Kastamonu Havaalanı** 2013'te hizmete girmiştir. Ilgaz Tüneli inşaatı 2012'de başlamıştır.(5,5km).

Foto: Kastamonu

14.2.5.Bolu Yöresi

Yöre Bolu Dağları'nı, Köroğlu Dağları'nın en yüksek kesimini, bu yüksek dağ sıraları arasına girmiş Gerede Suyu'nu ve Bolu Suyu'nun aktığı boyuna vadiler ve Düzce Ovası'nı içine alır. Karadeniz kıyısında Akçakoca kıyıları da yöreye girer. Köroğlu Dağları'nın en yüksek tepesi yörededir. Geniş ovalar da bulunur. Bunlardan birisi Bolu Ovası diğeri Düzce Ovası'dır. Bolunun güneybatısındaki **Abant Gölü** heyelan gölüdür.

Bolu kendi adını taşıyan geniş ovanın ortasında ova tabanından 50m kadar yükselen basık bir tepede kurulmuş, buradan ovaya yayılmıştır. Düzce Ovası'nın eski yerleşmesi Üskübü(yeni adı **Konuralp**)'dür. Yeni karayolu ovanın ortasından geçerek **Düzce**'nin gelişmesini sağlamıştır. **Göynük** ve **Mudurnu** dağlık bir alanda yer alırlar. **Gerede** ve **Yeniçağa** ana yol üzerinde olduğu için gelişme gösterir. Karadeniz kıyısında **Akçakoca** yer alır.

Foto: Akçakoca

14.2.6.Orta Sakarya Yöresi

Yöre Sakarya Nehri'nin doğu-batı doğrultulu orta yatağı çevresinde yer alır. Doğuda Sarıyar Barajı'ndan batıda Karasu'nun Sakarya kavşağına kadar uzanır. Sakarya Vadisi'nin güneyinde Sündiken Dağları da yöreye girer. Kuzeyde Koroğlu Dağları'nın batı uzantıları da yöreye girer. Vadi tabanından yüksekçe yerlerde kurulmuş yerleşmeler **Sarıcakaya**, **Mihalgazi** Sakarya Vadisi'nde **Nallıhan** yer alır. Yörenin diğer yerleşmeleri **Gölpazarı** ve **Söğüt**'tür.

Foto: Sarıcakaya

- 1) Türkiye’de turizme açılan mağaraları inceleyiniz.

Uygulama Soruları

- 1) Ballica Mağarası'nın önemini anladınız mı?

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Orta Karadeniz Bölümü, Karadeniz Bölgesi'nin üç bölümünden birisidir. Orta Karadeniz Bölümü'nde yükseklik Doğu Karadeniz Bölümü'nden azdır. 2000m.yi aşan birkaç doruk bulunur .Ovalar geniş alan kaplar. Türkiye'nin iki büyük delta ovası Çarşamba Ovası (Yeşilırmak) ve Bafra Ovası (Kızılırmak) bu bölümdedir. Bölümün hidroğrafyasında Kızılırmak, Yeşilırmak ve kolları yer alır. Orta Karadeniz Bölümü 3 yöreye ayrılır. 1-Canik Yöresi 2- Kelkit-Tozanlı Yöresi 3-Çorum Yöresi

Batı Karadeniz Bölümü: Orta Karadeniz Bölümüne göre daha yüksek olan bu bölüm 6 yöre ayrılabilir. 1-Sinop Yöresi 2-İnebolu-Cide Yöresi(İsfendiyar) 3-Zonguldak Yöresi 4-Kastamonu-Tosya Yöresi 5-Bolu Yöresi 6-Orta Sakarya Yöresi

Bölüm Soruları

- 1) Aşağıdaki kentlerden hangisi demiryolu ulaşımına sahiptir?
 - a) Samsun
 - b) Trabzon
 - c) Artvin
 - d) Ordu
 - e) Giresun
- 2) Aşağıdaki kentlerden hangisine hava ulaşımı yoktur?
 - a) Tokat
 - b) Merzifon
 - c) Trabzon
 - d) Samsun
 - e) Sinop
- 3) Yeşilırmak aşağıdaki hangi ovadan denize dökülür?
 - a) Çarşamba Ovası
 - b) Çorum Ovası
 - c) Mecitözü Ovası
 - d) Bafra Ovası
 - e) Ladik Ovası
- 4) Yeşilırmak aşağıdaki hangi kentin içinden geçer?
 - a) Ordu
 - b) Giresun
 - c) Amasya
 - d) Sinop
 - e) Trabzon

- 5) Kızılırmak aşağıdaki hangi ovadın denize dökölür?
- a) Bafra Ovası
 - b) Çorum Ovası
 - c) Ladik Ovası
 - d) Mecitözü Ovası
 - e) Çarşamba Ovası
- 6) Ballica Mağarası aşağıdaki hangi ildedir?
- a) Çorum
 - b) Tokat
 - c) Samsun
 - d) Sinop
 - e) Bolu
- 7) Abant Gölü, oluşumu bakımından hangi göl grubuna girer?
- a) Buzul gölü
 - b) Karstik göl
 - c) Heyelan gölü
 - d) Tektonik göl
 - e) Volkanik göl
- 8) Çarşamba'da Hacıosman ormanının Türkiye çapındaki önemi nedir?
- a) Bitki topluluğu
 - b) Hayvan topluluğu
 - c) Endemik bitkiler
 - d) Otsu bitkiler
 - e) Subasar orman
- 9) Ohtamış, Hatipli, Kazankaya, Kurşunçal şelaleleri hangi yörededir?

- a) Canik Yöresi
 - b) Kelkit-Tozanlı Yöresi
 - c) Çorum Yöresi
 - d) Sinop Yöresi
 - e) Bolu Yöresi
- 10) Aşağıdaki yörelerden hangisi Batı Karadeniz Bölümünde değildir?
- a) Sinop Yöresi
 - b) İnebolu-Cide Yöresi
 - c) Zonguldak Yöresi
 - d) Bolu Yöresi
 - e) Çorum Yöresi

Cevaplar

1)A, 2)E, 3)A, 4)C, 5)A, 6)B, 7)C, 8)E, 9)A, 10)E

KAYNAKÇA

AKBULAK, C. (2007) “İznik Gölü Havzasında Arazi Kullanımının Seçilmiş Köyler Üzerinde İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, Sayı 15, Sayfa 24-43, İstanbul.

AKBULAK, C.(2009) *İznik Havzası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından İncelenmesi*, Avrasya Etnoğrafya Vakfı yayınları Ankara.

AKOVA, B. S. (2002a) *Ergene Havzasının Coğrafi Potansiyeli*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

AKOVA, B. S.(2002b) *Ergene Havzasında Mekânsal Kullanımlar*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

ATALAY, İ.-K.MORTAN *Türkiye Bölgesel Coğrafyası* İnkılap Yayınevi İstanbul

AVCI, S. (2010) “İstanbul Örneğinde Şehiriçi Arazi Kullanımı ve Stadyumlar: Bir Spor Coğrafyası Çalışması”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 54: 15-29, İstanbul.

ARINÇ, K.(2011) *Türkiye Kıyı Bölgeleri* Erzurum.

BİLGİN, T.(1967) *Samanlı Dağları*, Baha Matbaası, İstanbul.

BİRİCİK, A. S. (1998-1999) “İstanbul Şehri ve Su”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 2, İstanbul.

DARKOT, B.-M:TUNCEL(1981) *Marmara Bölgesi Coğrafyası*, İ.Ü. yay. İstanbul

CEYLAN, A.M. (2011) “Vize’de (Kırklareli) Yerleşmenin Gelişimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 23, S. 53-92, İstanbul.

DARKOT, B.(1940) “Amasya” *İslam Ansiklopedisi cilt I*, İstanbul

DARKOT, B. (1948) “Giresun” *İslam Ansiklopedisi, Cilt IV*, İstanbul

DARKOT, B. (1948) “Gümüşhane” *İslam Ansiklopedisi, cilt IV* İstanbul

DARKOT, B. (1953) “Kastamonu” *İslam Ansiklopedisi, cilt VI*, İstanbul

- DARKOT, B. (1964) “Samsun” *İslam Ansiklopedisi cilt X, İstanbul*
- DARKOT, B. (1965) “Sinop” *İslam Ansiklopedisi, cilt X, İstanbul.*
- DARKOT, B. (1944).”Bilecik” *İslam Ansiklopedisi İstanbul*
- DARKOT, B.(1944) “.Bursa” *İslam Ansiklopedisi İstanbul*
- DARKOT, B. (1952) “İstanbul” *İslam Ansiklopedisi İstanbul*
- DARKOT, B.(1979) “Uludağ” *İslam Ansiklopedisi İstanbul*
- DOĞAN, SERTKAYA, Ö.(2009) *Beşeri Coğrafya Açısından Marmara Takımadaları, Çantay Yay.2009, İstanbul.*
- DOĞANAY, S. (2006) *Şehir Coğrafyası Açısından Of, Aktif Yayınevi, İstanbul.*
- DOĞANAY, S. (2011) *Doğu Karadeniz’de Yayla Turizmi Merkezlerine Yeni Bir Örnek: Taşköprü Yaylası, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 16, Sayı 26.*
- DOĞANER, S. (1994). “ Çanakkale Boğazı Kıyılarının Coğrafyası “ , *Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 29, s.125 – 160, Türk Coğrafya Kurumu yay. İstanbul.*
- DOĞANER, S. (1991). “ İstanbul Limanı: Kuruluş, Gelişim ve İşlevleri” , *Bülten, sayı: 8, s.114 –144, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü yay. İstanbul.*
- DOĞANER, S.(1991). “ Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ’da Turizm”, *Coğrafya Araştırmaları, sayı: 3, s. 137- 159, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Ankara.*
- DOĞANER, S. (1991). “ İstanbul Limanı: Kuruluş, Gelişim ve İşlevleri” , *Bülten, sayı: 8, s.114 –144, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü yay. İstanbul.*
- DOĞANER, S.(1992.) “ Gemlik Körfezi Kuzey Kıyılarının Turizm Coğrafyası” , *Türk Coğrafya Dergisi, sayı:27, s. 59 –84, Türk Coğrafya Kurumu yay. İstanbul.*
- DOĞANER, S.(1993). “ İstanbul’da Gemi İnşa Sanayi” , *Türk Coğrafya Dergisi, yay. sayı: 28, s. 65- 116, Türk Coğrafya Kurumu yay. İstanbul.*

DOĞANER, S. (1994). “ Çanakkale Boğazı Kıyılarının Coğrafyası “ , *Türk Coğrafya Dergisi*, sayı: 29, s.125 – 160, *Türk Coğrafya Kurumu yay. İstanbul.*

DOĞANER, S.(2006). “Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları” *Türk Coğrafya Dergisi*, sayı:46, s.1-21, *İstanbul.*

DÖNMEZ, Y.(1990) *Trakya ’nın Bitki Coğrafyası, Edebiyat Fakültesi Basımevi.*

ELMACI, S. (2010) *Amasya Şehri, Çizgi Kitabevi, Konya.*

ERKAL, T. & ATEŞ, Ş. (2011) *Doğal Tehlikelerin Değerlendirilmesine Bir Örnek: Taşova, Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (1), 61-77.

GARİPAĞAOĞLU, N. (1998-1999) *İstanbul Adalarında Korunması Gereken Tarihi Doku: Büyükkada Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 2, İstanbul.*

• GÜNAL, N. (1999). *Trakya ’nın kuzeybatı kesiminde odun kömürü üretimi. Türk Coğrafya Dergisi. Sayı 34. Cilt 34 sf 51-62*

GÖÇMEN, K.(1999) *Aşağı Meriç Vadisi Taşkın Ovası ve Deltasının Alüvyal Jeomorfolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.*

GÜNGÖRDÜ, M. (1999) *Marmara Bölgesi’nin Bitki Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.*

HACISALİHOĞLU, Y.(2000) *Küreselleşme Mekânsal Etkileri ve İstanbul, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul.*

HOŞGÖREN, Y. (1975) *İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.*

İBRET, Ü. (2003) *Tarihi İpek Yolu Üzerindeki Bir Anadolu Şehri: Tosya (Kuruluşu Ve Gelişmesi), Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 8, İstanbul.*

İBRET, Ü. (2004) *Tosya Şehrinin Fonksiyonel Özellikleri, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 9, İstanbul.*

KARA, F., DEMİRCİ, A. & KOCAMAN, S. (2008) *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: İstanbul'un Açık Rekreasyon Alanlarının Değerlendirilmesi*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 18, S:76 -95 İstanbul.

KARADAĞ, A. (2000) *Enez'in (Edirne) Kentsel Gelişim Süreci ve Yeni Gelişme Alanları*, *Ege Coğrafya Dergisi* 11, 131-145, İzmir.

KARAKUZULU, Z. (2010) *Sakarya İlindeki Kasaba Yerleşmeleri*, *Değişim Yayınları*, Sakarya.

KOCAMAN, S. (2012) *Edirne İlinin Turizm Coğrafyası*, *Duplicate-Matbaa Çözümleri*, İstanbul.

KODAY Z. (2003) *Arhavi Çayı Havzası'nın Coğrafyası*, *Atatürk Üniversitesi Yayınları*.

ÖZEY, R. (2002) *19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 6, İstanbul.

ÖZDEMİR, Ü. (2011) *Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması*, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 16, Sayı 26.

ÖZTÜRK, Z.M. (2010) *Uludağ (Zirve) ve Bursa Meteoroloji İstasyonlarının Karşılaştırmalı İklimi*, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 55: 13-24, İstanbul.

SERGÜN, Ü. (1986) *Kocaeli Yarımadası'nda Kırsal Yerleşme*, *Edebiyat Fakültesi Basımevi*, İstanbul.

SEVER, R. (2005) *Coğrafi Açından Bir Araştırma: Çoruh Havzası Enerji Yatırım Projeleri ve Çevresel Etkileri*, *Çizgi Kitabevi*, Konya.

SEVER, R. & KOPAR, İ. (2009) *Maral Şelalesi (Borçka-Artvin)*, *Doğal Ortam Özellikleri ve Ekonomik Potansiyeli*, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 52: 17-29, İstanbul.

TAĞIL, Ş. (2004) *Balıkesir Ovası ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası*, *Anıl Matbaa ve Ciltevi*, Ankara.

TAŞ, B. (2006) *Tosya İlçesinde Jeomorfolojik Birimlerin Arazi Kullanımı Üzerine Etkileri*, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4 (1), 43-66.

TAŞLIGİL, N. (1996-1997) *Dünden Bugüne Bursa'da İpek Böcekçiliği*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul.

TAŞLIGİL, N. (2004) *İstanbul Boğazı'nın Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemi*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 10, İstanbul.

TUROĞLU, H. & CÜREBAL, İ. 2005 *Karaburun (İstanbul) ve Uluabat (Bursa) Yalıtışları*, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, Sayı 13, Sayfa 57-66, İstanbul.

TUNCEL, M.(1989) *Adapazarı*", *DİA*, Cilt.1, S.354-355, İstanbul.

TUNCEL, M.-S.DOĞANER (1989) "*Amasya'da Turizm: Coğrafi İmkanlar, Sorunlar, Öneriler*", , *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı.1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., S. 47-68, İstanbul.

TUNCEL, M.(1991) "*Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler ve Gümüşhane Örneği*", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane*, (13-17 Haziran 1990), S.29-33, İstanbul.

TUNCEL, M. (1991) "*Artvin*", *Diyanet İslam Ansiklopedisi(DİA)*, Cilt.3, S.420-422, İstanbul.

TUNCEL, M.(1992) "*Bartın*", *DİA*, Cilt.5, S.87-90, İstanbul.

TUNCEL, M.(1993) *Çanakkale*", *DİA*, Cilt.9, S.197-199, İstanbul.

TUNCEL, M.(1993) "*Çanakkale Boğazı*", *DİA*, Cilt.8, S.199-203, İstanbul.

TUNCEL, M. (1995) "*Ereğli*", *DİA*, Cilt.11, S.289-293, İstanbul.

TUNCEL, M.(1996) "*Gümüşhane*", *DİA*, Cilt.14, S.273-276, 1996, İstanbul.

TUNCEL, M.(2002) "*Kırklareli*" *DİA* cilt 25, s.479-481, Ankara

TUNCEL, M.(1993) "*Çanakkale Boğazı*", *DİA*, Cilt.8, S.199-203, İstanbul.

TUNCEL, M. (1996) "*Gümüşhane*", *DİA*, Cilt.14, S.273-276, 1996, İstanbul.

TUNCEL, M.(2001) "*Bugünkü İstanbul*" *DİA*, cilt 23,s.239-243, İstanbul.

- TUNCEL, M.(2001) “*Karadeniz*” *DİA* cilt 24, s.385-386, *İstanbul*.
- TUNCEL, M.(2011). “*Bugünkü Tekirdağ*” *DİA* Cilt 40, s.362-364, *İstanbul*
- TUNCEL, M. (2005)“*Adapazarı Yöresi’nin Coğrafyası*” *SAKARYA İLİ TARİHİ (SAU Rektörlüğü Yayını)* cilt1, s.1-10, *Sakarya*
- TUNÇDİLEK N. (1987) *Marmara Adaları Deniz Bilimleri ve Coğrafya Ens.yay. İstanbul*
- TUROĞLU, H. (2009) *Aksu Deresi Havzası (Giresun) Periglasiyal Sahasında Kütle Hareketleri, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 52: 41-54, İstanbul*.
- TÜMERTEKİN, E.(1972) *İstanbul Sanayiinde Kuruluş Yeri 1972 İ.Ü Ed.Fak.yay. İstanbul*
- TÜMERTEKİN, E.(1979)*İstanbul’da Nüfus Dağılışı 1979 İ.Ü Ed.Fak.yay.İstanbul*
- TÜMERTEKİN, E.(1997) *İstanbul İnsan ve Mekân, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul*.
- ÜNAL, Ç. (2005) *Şehir Coğrafyası Açısından Tokat, Aktif Yayınevi, İstanbul*.
- YAŞAR, O. (2004) *Çanakkale İlinde Tarıma Dayalı Sanayiler, Çantay Kitabevi, İstanbul*.
- YAŞAR, O. (2009) *Saros Körfezi Kuzey Kıyıları ve Çevresinin Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul*
- YILMAZ, M. (2004) *Çorum İlinde Endüstrinin Tarihsel Gelişimi, Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (1), 57-71*.
- YILMAZ, A. (2005) *Çorum Sanayi, Etüt Yayınları, Samsun*.
- YİĞİT, K. G.(2011) *Eflani İlçesi’nde (Karabük) Nüfus, Doğu Coğrafya ve Dergisi, Cilt 16, Sayı 26*.
- YÜRÜDÜR, E. (2009) *Niksar Şehir Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, Konya*.

ZAMAN, M. (2004) *Vakfikebir İlçesi'nin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.*

.

.

.